ISSN 1302 - 6938 44

GÜNEY

44

nisan • mayıs • haziran '08
nîsan • gulan • hezîran '08
4 ytl • 3 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

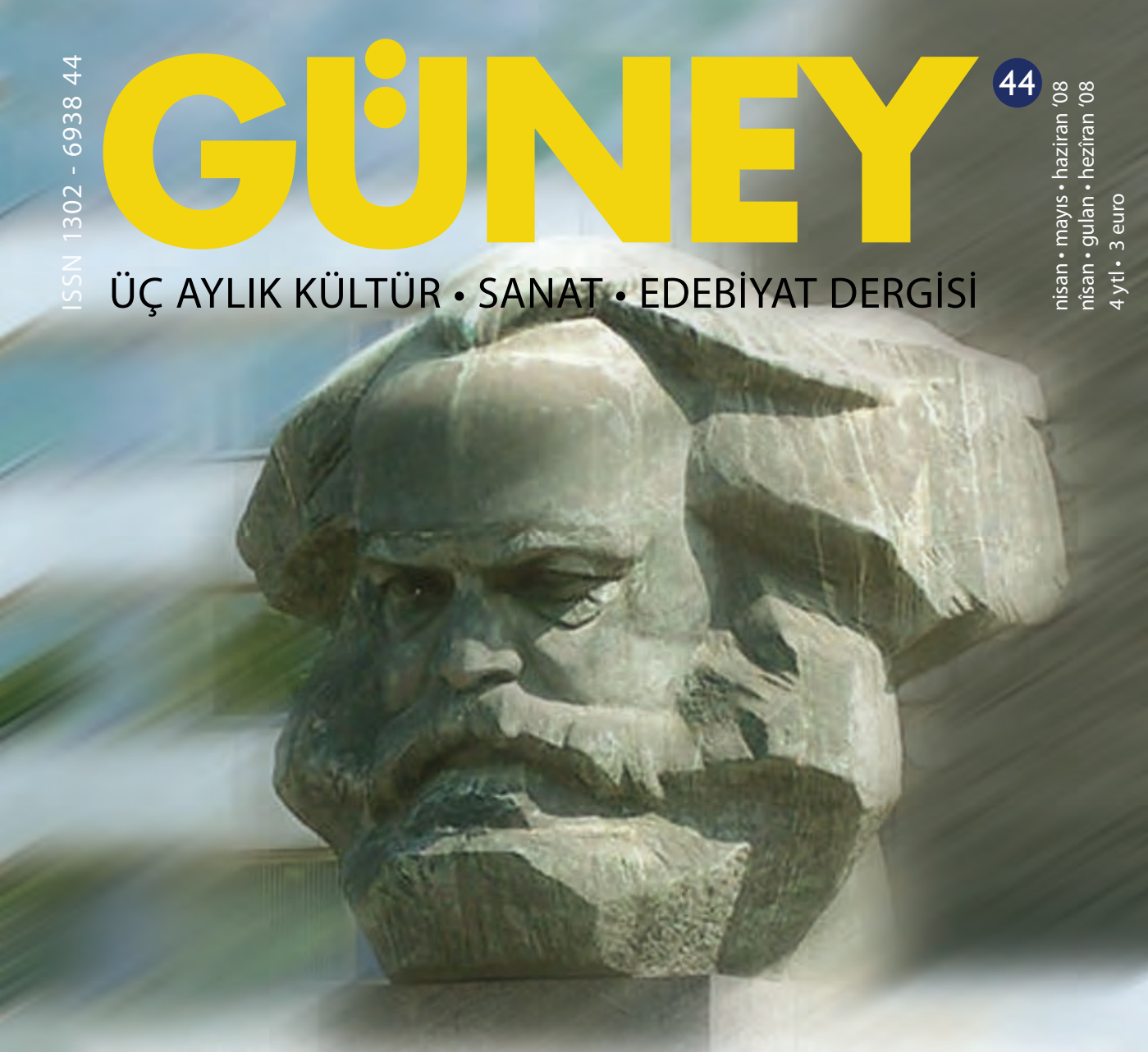

Bilimsel Sosyalizmin kurucusu
Modern dünyanın en büyük dehası
KARL MARX

- TBMM başkanlığına arzuhalimdir
- Anadil Tartışmaları
- Yüzyıl sonra gelen "özür"
- Beşir Fuad
- Türban bahane sömürü şahane
- "Kadının Beyanı Esastır!"

Selam ve Haram

Biz dünyadan gider olduk
Kalanlara selam olsun
Ama hep böyle gidecekse bu dünya
Kalanlara haram olsun

Bedri Rahmi Eyüboğlu

Levent Uğur

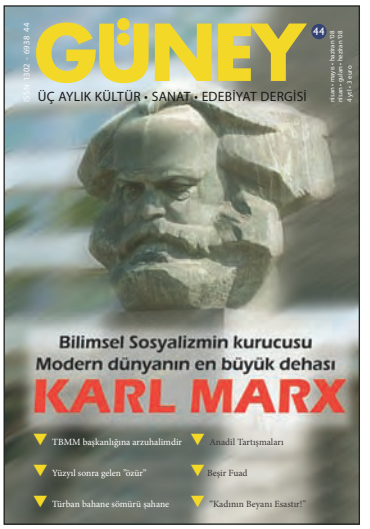

merhaba

Yorucu günlerin ardından yeni bir sayı ile tekrar birlikteyiz.

Bildiğiniz gibi bu sayımızı da kendi imkanlarımız ve sizlerin katkıları ile dağıtacağız. Dağıtım sorunumuzu aşabilmemiz için sizleri bir kez daha dergimize abone olmaya çağırıyoruz.

Satış noktalarımızı ise internet sitemizden öğrenebilirsiniz.

Ayrıca sizlerden biraz geç çıkmış olmamızdan ve tüm çabalarımıza rağmen muhtemel bazı yazım hatalarımızın bulunmasından dolayı da özür diliyoruz.

Dergimizin bu sayısında dosyamız Karl Marx. Bilimsel Sosyalizmin Friedrich Engels ile birlikte kurucusu ve modern dünyanın en büyük dehası Karl Marx'ı, Komünist Partisi Manifestosu'nun yazılışının 160. yıldönümü dolayısıyla anıyoruz.

Komünist Partisi Manifestosu yazıldığı günlerdeki gibi hala güncel ve etkileyici.

Dosyamız dışında yine çok sayıda yazı, şiir ve öykü ile doluyuz.

Bu sayımız öyküleri ile de dikkat çekiyor.

Ancak şiirlerde hala istediğimiz düzeyde değiliz.

44. sayımız sizlerin eline geçtiğinde işçi sınıfının birlik, dayanışma ve mücadele günü olan 1 Mayıs epey yaklaşmış olacak. İşçi sınıfının kültürünü, sosyalist kültürü geliştirme ve yayma hedefimizle 1 Mayıs'ın kazanımlarımızı arttırmasını diliyoruz.

45. sayıda buluşmak dileğiyle…

GÜNEY

GÜNEY Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi

ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şti. Adına
Sahibi: Aziz Özer
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi:
Hüseyin Ağa Mahallesi
Balo Sokak No: 29/5
Beyoğlu - İstanbul
Tel. / Faks: (0212) 620 67 57

www.guneydergisi.com
e-mail: mail@guneydergisi.com
Yayın Türü: Yaygın Süreli

Dizgi & Grafik: Güney Dergisi

Baskı: Uğur Matbaacılık
Tel.: (212) 501 81 09
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi
6. Kat A Blok 4 NA 8-10-11-23
Topkapı - İstanbul

Banka Hesap Numaraları:

YTL Hesabı İçin:
Garanti Bankası Adana/İnönü Caddesi Şubesi
Hesap No: 715-6629256
IBAN No: TR74 0006 2000 7150 0006 6292 56
AVRO Hesabı İçin:
Garanti Bankası Adana/İnönü Caddesi Şubesi
Hesap No: 715-9091896
IBAN No: TR63 0006 2000 7150 0009 0918 96

Abonelik ve İlan Koşulları:

Abonelik koşulları: Yurtiçi:
Yıllık (4 sayı): 16.- YTL (+ 4.- YTL posta ücreti) **Almanya:** Yıllık (4 sayı): 12.- EURO
Almanya dışı: 16.- EURO (+ 4.- EURO posta)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, daha sonra da web sitemizde bulunan Talep Formunun doldurulması gerekmektedir.

İlan koşulları:

Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000.- YTL
1/2 sayfa: 1.000.- YTL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500.- YTL
1/4 sayfa: 250.- YTL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği
Allestr.32 42853 Remscheid
Tel.: 02191 / 404 01
02191 / 694 64 80
Faks: 02191 / 694 64 49
Cep: 0177 / 522 40 28

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası: Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir.
Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

Içindekiler

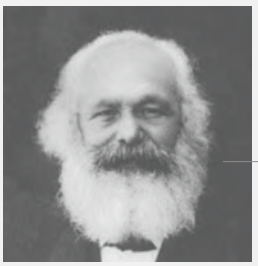

şiir	2	şiir	Bedri Rahmi Eyüboğlu
karikatür	2	karikatür	Levent Uğur
	3	merhaba	GÜNEY
güncel	5	TBMM başkanlığına arzuhalimdir	A. Cemal Göker
güncel	7	Yüzyıl sonra gelen "özür" ve genocide mağdurları…	Soner Önder
güncel	8	Türban bahane sömürü şahane	Şafak Mansur
güncel	19	Mamak zindanından 26 yıl sonra selam!!!	
deneme	21	Şarkısı: Demenin Dada Dur Savaşa	Ercan Yılmaz
araştırma	23	Anadil Tartışmaları	Ali İhsan Aksamaz
şiir	29	Kıyı Dalgaları	Nigar Öztürk
araştırma	30	Kadınlar BAŞAT: Sadece Sinemada Değil	Adil Okay
şiir	31	Wisa Ketime Xema Sipelê û Tariyê	Berkant Coşkun
araştırma	33	Beşir Fuad	GÜNEY
senaryo	36	Mum	Burcu Yılmaz
şiir	37	tekamûla rojê	Yaqob Tilermenî
belgesel	38	Eski bir masal değil 68	GÜNEY
deneme	40	Sokaklıların Kenti	Temel Demirer
şiir	44	O Mevsim	Erol Nacar
dosya	**46**	**Karl Marx**	**GÜNEY**
dosya	52	Friedrich Engels	GÜNEY
dosya	54	Karl Marx ve Sanat	GÜNEY
şiir	59	Kuyu	Mehtap Mutlu
dosya	60	Marx'dan şiirler	GÜNEY
öykü	65	Yeni dünya işçileri	Murat Sünbül
şiir	67	An	Övünç Pehlivan
öykü	68	Darbe yalnızlıkları	Özgür Demirci
şiir	69	Newroz	İkbal Kaynar
öykü	70	Simsiyah	Fulya Bayraktar
araştırma	71	"Kadının Beyanı Esastır!"	GÜNEY
şiir	79	Sonsuzluğun köpüren kıyısı	Levent Uğur
sinema	80	Sinema Notları	Anuş Pazarcıyan
öykü	92	Bir Kış Akşamında	Volkan Sarıkaya
öykü	94	Çingen Çocuklarla Bir Pazar Sabahı	Taha Üresin
sinema	96	Karikatür	Levent Uğur
şiir	96	Ansızlık	Önder Küçük
öykü	97	Mutlu Olmak	Özgür Karakaya
karikatür	98	Karikatür	Meray Ülgen

TBMM başkanlığına arzuhalimdir

A. Cemal Göker

Uzun süredir yasalardaki bazı boşluklar gözüme batıyordu ama bir türlü toparlayıp yazamamıştım. Aşağıda bazı yasalarda değişiklik yapılmasına dair teklifimi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin takdirlerine sunuyorum.

Her şeyden önce bizi dünya aleme rezil rüsva eden şu meşhur TCK'nin 301. maddesine bir çeki düzen vermek şart. Benim önerim öyle alengirli falan değil. Madde içeriğine ***"gereksiz kullananlar cezalandırılır!"*** cümlesinin eklenmesi yeterli olur bence. Böylece savcı davayı açarken, yargıç kararını verirken bir kere daha düşünür. Yani illa bir yaptırıma bağlanmasına da gerek yok. Camın arkasındaki yangın alarmlarına sırf bu ibare nedeniyle basmaktan çekinmez miyiz? Aslında kimin ceza vereceği nasıl bir ceza verileceği belli değildir. Ama psikolojik olarak cezalandırılmaktan çekiniriz.

Evet efendim, bir sonraki değişiklik önerim de Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'na ilişkin. Hayır ne üst araması, ne silah kullanma yetkisi beni ilgilendiriyor. Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'na ***"emniyet güçleri, terör örgütlerinin eylemlerinde kullandığı çocuklara muz ve spor ayakkabısı dağıtır!"*** şeklinde bir ibare konulmalıdır. Muz, mevsim şartlarına göre kivi, avokado, Hindistan cevizi de olabilir. Böylece çocuklarımızın küçük yaşta beyinlerinin yıkanıp terör belasına bulaşmaları engellenir diye düşünüyorum. Aslında bunu benden önce düşünüp uygulayanlar var.

Bir sonraki önerim de yine terör belasıyla mücadelede psikolojik etki yaratacaktır. Biliyorsunuz televizyon kanallarımız iyi niyetli bir çabayla ekranlarında mümkün mertebe milli duyguları uyandıracak dizilere yer veriyorlar. Gazi, Tek Türkiye, Köprü, Pars Narkoterör, Şehitler Ölmez vs. Ama bu iyi niyetli çabalar her zaman olumlu sonuç veremeyebiliyor. Bence, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yasası'na ***"Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü ve TRT işbirliğiyle, milli duyguları coşturmak ve terörle psikolojik savaş çerçevesinde hazırlanan diziler haftada bir, her kanalda gösterilir"*** şeklinde bir madde konulmalıdır. Diziyi yayınlamayanlara verilen ceza da kanal kapatma şeklinde değil, örneğin 24 saat boyunca İstiklal Marşımızın yayını şeklinde olmalıdır. Böylece milli duyguların şahlanacağından kesinlikle eminim.

Biliyorsunuz dönem dönem sınır ötesi operasyonlar oluyor. Bu bölgelerde görev yapan bazı

muhabirler zaman zaman nerede olduklarını, üzerlerinde uçan helikopterin cinsini, silahları, rütbeleri vs. falan karıştırabiliyorlar. İşte bu nedenle Basın Kanunu'na ***"Ulusal yayın yapan basın ve yayın kuruluşları, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Yüksek Öğretim Kurumu işbirliğiyle hazırlanan ve üç ay süren Sıfır Noktası Gazeteciliği Programı eğitimini tamamlamış gazeteci ve televizyoncu istihdam etmek zorundadır"*** şeklinde bir madde eklenerek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin olası sınır ötesi operasyonlarının en sağlıklı şekilde halkımıza ulaşması sağlanmalıdır.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası için de bir iki önerim olacak. Hazır yasa çıkmadan değerlendirip yasa metnine alabilirler diye düşünüyorum. Yasada 18–45 yaş arasında diş tedavi giderlerinin karşılanmayacağına ilişkin bir düzenleme var. Benim önerim heba olan bir milli servetin geri kazanımıyla ilgili. Yasaya eklenecek olan ***"rahmetli aile büyüklerinin takma dişlerini getirenlere bir adet diş protezi yaş sınırına bakılmaksızın yapılır"*** şeklindeki bir ibare o takma dişleri tozlu sanıklardan alıp yeni yeni kullanıcılara açacaktır. Yine aynı yasaya eklenecek ***"üç çocuk sahibi olanların üçüncü çocukları eğer üniversiteye devam ediyorsa sağlık primi 18 yaşını geçmiş olmasına bakılmaksızın okulunu bitirene kadar devlet tarafından ödenmeye devam eder"*** cümlesi herkesi üç çocuk yapmaya teşvik edici olacaktır. Aynı yasada yer alan prim ödeme gün sayısını kamuda çalışanlar dışında kimsenin dolduramayacağına ilişkin olarak yürüyen tartışmaları da ortadan ancak şu cümleyle kaldırabiliriz. ***"Devlet kamu dışında çalışanlara bir kumbara verir, her gün kumbaraya günün koşullarına uygun ve artan miktarlarda para atmasını tavsiye eder"*** Böylece gün sayısı bir türlü tamamlanmayanlar çalışamaz duruma geldiklerinde kumbarada biriken paralarla hayatının sonuna kadar idare edebilirler. Gazetecilerin de yıpranma hakkının kaldırılmasından dolayı yasaya eleştirileri var. Bu sorunu da ***"bir haber esnasında yıprandığı doktor raporuyla tespit edilen gazetecilerin prim günlerine artı bir gün eklenir"*** cümlesiyle çözebiliriz. Böylece gittiği haberde hırpalanan pardon yıpranan gazetecilerin de hakkı yenmemiş olur.

Evet, benim uzun gözlemler sonucunda yasalarımızda eksikliklerini tespit edebildiğim hususlar bunlar. Artık karar sayın meclisimizde.

Yüzyıl sonra gelen "öz

Soner Önder

Avustralya parlamentosu bu hafta (12.02.2008) tarihi bir karara tanıklık etti. Başbakan Kevin Rudd parlamentodan oybirliği ile geçen kararla bütün Avustralya vatandaşları adına, kıtanın yerli halkı Aborjinlerden geçen yüzyılda karşılaştıkları insanlık dışı uygulamalardan dolayı özür diledi. Parlamentodaki bu tarihi karar bütün ülkede milyonlarca kişi tarafından gözyaşı ve sevinç duyguları içerisinde izlendi.

Dün bu kararı seyrederken insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi empati duyguları içerisinde gözlemledim. Bir "özür"ün ne kadar derin bir anlama sahip olduğunu anladım. Bir özür için yüzyıl beklemek kadar, formel bir kelimenin insanları vicdanen nasıl rahatlattığını gördüm. Mağdurlar ve bu tarihi utancın manevi yükünü sırtlarında taşıyan insanlar aynı noktada buluşmuşlardı. İki taraf ta travmanın bir şekilde mağduruydular. Travmanın tedavisi de, işte bu yüzyıl geciken "özür"de gizliydi.

Marx yüzelli yıl önce dünya proletaryası ve ezilen sınıflar için "Adını değiştir, anlatılan senin hikayen olacak…" demişti. Avustralya'da yaşananların, binlerce kilometre uzakta vuku bulan trajik hikayemizden çok da farklı olmadığını hissettim. Dün Aborjindim… Karşımda, yüzde doksanımızı yokeden beyaz-uygarlığın yüzyıl geciken "özür" deklarasyonu duruyordu.

Karar her ne kadar sembolik de olsa, karanlık ve travmalı bir geçmişe bir nokta koyması bakımından oldukça önemli. Tarihte yeni sayfalar açmak hiç kolay değil. Bu halkların tarihi kadar, bireylerin tarihi için de geçerli bir yasa. Kendisiyle barışık olmak, bence en büyük erdemlerden biri. Ben buna, geçmişin kirlerinden "arınma" eylemi diyorum. Gerçek anlamda bir mantalite transformasyonu açısından barış ve kendisiyle barışık olmayı, birçok normatif yasa ve kriterin önüne yerleştirmek istiyorum.

Yaşanan yüzyıllık insanlık dışı uygulamaların karşılığı belki de iki sayfalık bir özür olmamalıydı. Fakat

zür" ve genocide mağdurları…

kelimelerin insan yaşamındaki önemi ve değerini bilen her insan, bu belgenin hukuksal anlamının da ötesinde, bir paradigma ya da diskurs değişimine yol açtığını belirtmekten geri kalmayacaktır.

Dün Aborjindim… Onların hikayesinde kendimi gördüm, karşımda Avustralya parlamentosu gibi tarihe geçecek bir Türkiye parlamentosunu düşündüm. Rüyam ve empati duygularım eksik düşler ve kırık hayaller gibi bir anda tuz-buz oluverdi. Birden geçen yıl "soykırımı tartışmalıyız" dediği için katledilen Hrant Dink´i düşündüm. Rüyalar ve gerçekler…

Soykırım sadece tarihsel bir olay, olup-biten bir olgu değildir. Yarattığı sonuçları ile ele alındığında, halen yaşayan bir proses olarak anlaşılması daha yerinde olacaktır. Bu nedenle yaşama yayılmış, yüreklere ve belleklere işlenmiş, farklı jenerasyonlara yansımış bir "travma" olarak tanımlanmasını oldukça önemli görüyorum. Travmanın oluşumunda, "katilin" yaptığı eylemi inkar etmesi kadar, olaya tanıklık eden "üçüncü kişi/toplum ve devletlerin" suskunluğu belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle "tanınma, kabul ve özür" gibi tarihi adımlar, travmatik bir tarihi sona erdirip yeni bir dönemin kapısını aralamaktadır. Avustralya, kesinlikle bir hafta önceki Avustralya değildir artık..

Türkiye´nin gerçek anlamda değişim-dönüşümü bu tipte gerçek bir "arınma"dan geçiyor. Bırakalım AB sürecini ve bu çerçevedeki reformları, kendisiyle ve tarihiyle barışamayan bir Türkiye, mağdur edip yok ettiklerinden formel bir özür dilemekten bile kaçınan bir Türkiye çağdaş insanlık değerleri ile ne kadar bütünleşebilir? Tarihin utancı ve inkarıyla geleceğe yürümek ya da yeni birşeyler yapmak hiçbir zaman mümkün değildir. Reformlara ruh veren kesinlikle temel sorunlardaki samimiyettir. Türkiye´nin samimiyeti yakın ve güncel tarihindeki utanç sayfalarına samimi ve radikal bir özeleştiri kadar, soykırım ve insanlıkdışı uygulamaların mağdurlarından özür dilemesiyle mümkün olabilir.

Lütfen Avustralya parlamentosunun tarihi kararını okuyun, bu karar alınırken insanların gözyaşlarını izleyin, kendi hikayenizin binlerce kilometre öteden nasıl anlatıldığını göreceksiniz. Bu yazıda mevcut Türk parlamentosunun böyle bir karara gidebilme potansiyelini bile tartışmıyorum. Yine Aborjinlerin % 90'ı yok edildikten sonra böyle bir kararın ne kadar önemli olup olmadığını da tartışmıyorum. Zira bir "özür" yüzyıl da gecikse, yine de özür´dür.

Dün gözyaşlarını dökmekten utanmayan siyah bir Aborjin´dim… Yüreğimin yarası bir nebze iyileşiverdi. Hrant Dink´in eşinin söylediği gibi "acılarla akraba" olmaktan bir an çıktım. Ama ne yazık ki, yüreğim halen yaralı, halen post-travmatik sancılarla kuşatılı… Bir "özür" için yalvarmıyorum, sadece hakkım olanı istiyorum. Yüzyıl gecikse de… hakkım olanı!

Türban bahane sömürü şahane

Yürüyen tüm tartışmalar esasta kayıkçı kavgasıdır!

Şafak Mansur

2008 yeni yıl hediyemiz Türban oldu. Türbanla yatıp türbanla kalkar olduk. Özgürlük, demokrasi, insan hakları, ekonomi türbana sarıldı. Bir dizi özgürlük, gerçek demokrasi, bir dizi insan hakkı ayaklar altında iken, Kürt sorunu en acil sorun olarak kapıdayken, dünyayı etkileyen ekonomik kriz giderek artan ölçüde hissedilirken, halklarımız işsizlik, yoksulluk, açlık içinde debelenirken, toklar kimi genç kadınların türbanına sarıldılar, can simidine sarılırcasına. Onlara „büyük insanlığı" uyutmak, aldatmak için araç gerek. İşte türban bu tür araçlardan biri.

Yetişkin insanların hangi kılık kıyafeti giyeceği, neyi nasıl takacağına kendisi karar vermesi gerekirken, bu aslında hiç sorun olmaması gerekirken, bugünün Türkiye'sinin en önemli sorunuymuş gibi yine sürüldü önümüze. 40 yılı aşkın zamandır sık sık gündeme oturtulan türban tartışması bu kez güya „Üniversitelerde serbestlik getiren yasalar" tartışmasıyla Ocak başında yeniden alevlendi. Anayasa'nın iki maddesinde yapılmak istenen değişiklik Şubat başında meclise geldi ve 411 oyla kabul edildi. Aynı meclis aynı sayıda çoğunluk oylamasıyla kendi emekli maaşlarını aylık 6000 YTL'ye yükseltmeye de yeltendi. Şimdilik tepkiler sonucu bu geri atıldı. Türban konusundaki meclis kararı, 11 günlük bir taktiksel bekletmeden sonra, 22 Şubat 2008'de beklendiği gibi, AKP'li Cumhurbaşkanı Gül tarafından da onaylandı.

Bu türban tartışması Mart ortasında AKP'nin kapatılması için Anayasa mahkemesine açılan davanın da tetikleyicisi oldu.

Türban 2008 başlarında nasıl alevlendi

Başbakan R.T. Erdoğan Ocak ortasında „Medeniyetler İttifak Forumu Toplantısı" için spanya'da bulunduğu sırada gazetecilerin türbanla ilgili sorularını yanıtlarken;

„Velev ki, siyasi simge olarak takıyor. Bunu suç kabul edebilir misiniz? Simgelere, sembollere yasak getirebilirmisiniz? Bunu en yakın zamanda çözeceğiz."

„Özgürlükler noktasında dünyanın neresinde böyle bir yasak var? Buradaki dert başka aslında. Biz bunu çok iyi biliyoruz. Bunu maalesef takdirde zorlanıyoruz. Ama halkının yüzde 99'u Müslüman bir ülkede bunlar yaşanıyor. Bunu en yakın zamanda çözeceğiz. Kanunda zaten çözülmüştü. Anayasa Mahkemesi'nin bir yorumuyla bu iş engellenmişti. Şu anda Anayasa içerisinde çözümü arzumuzdur, öyle çözelim ki, herhangi bir gerginliğe de zemin hazırlamasın. Onun için bunun zeminini de geniş tutuyoruz. Demokrasilerde çare tükenmez diyoruz."

"Onların işi gücü başörtüsü; şu, bu... Türkiye nere-

den nereye geldi, bunu yazsana kardeşim. Bu ülkede, milletin kılığıyla kıyafetiyle kimsenin uğraşma hakkı yok. Olmamalı... Bu, insanların, vatandaşların bireysel tercihidir. Bırak, bireysel tercihi olarak nasıl giyiniyorsa öyle giyinsin. Sen ne karışıyorsun buna. Bu 'din ve vicdan özgürlüğü'ne girmezmiş. Ne özgürlüğüne girer? Bizim önümüze ikide bir Anayasa'yı çıkartmasınlar. En az onlar kadar Anayasayı biz de biliriz." dedi. (Alıntılar 15-19 Ocak 2008 Milliyet)

İşte TC'de 40 yıl öncesi başlayan bu tartışma yukarda aktardığımız bu sözlerle yeniden alevlendi. Tüm cepheleri tartışmanın içine çekti. Başbakan bu sözleriyle cepheden saldırıya geçiyor ve ilk defa türbanın „bir siyasi sembol" olsa bile yasaklanamyacağını söylüyor, soruna görünürde bireysel özgürlüklerin savunucusu olarak sahip çıkar görünüyordu. Bu tavıra değişik partilerin tepkisi şöyle oldu:

CHP Genel Başkanı Baykal

„Türkiye'deki sorunun, başörtüsü sorunu olmadığını" dile getirdikten sonra devamla şunları söyledi: *"Şimdi çıkıp, dünyaya meydan okuyor: 'Siyasi simge olsa ne çıkar' diyor. İtiraf et. Kararını al siyasi simge mi değil mi? Siyasi mi dini simge mi? Dini simge olduğu tartışma götürmüyor da... 'Siyasi simge değildir, dini anlayışın gereğidir' diyordu. Şimdi 'Dini ve siyasi simge, bu da sorun çıkarmaz' diyor. Türkiye, senin yönetiminde bugün böyle bir aşamaya geldi. Daha düne kadar üniversiteye türbanlı girmek isteyenlere, 'Başınıza peruk takın' tavsiyesi yapan kişisin.* ***'Türkiye'de kurumlar arasında uyum sağlanmadan harekete geçmeyiz' diyen kişi****sin. Şimdi birden bire, 'Siyasi simge olsa, dini simge olsa ne çıkar' derken ne değişti? Bunun altında yatan neden yüzde 47 mi? Yüzde 47'nin verdiği güçle mi bunu söylüyorsun? Yoksa yüzde 47'nin pek çok çevreyi pıstırdığını, teslim aldığını düşünerek mi bunu söylüyorsun?* ***Dayatmalarını, 'Yanlış yapıyorsun' diyecek bir babayiğidin artık Türkiye'de kalmadığını düşünerek mi yapıyorsun****? Bunu başarmış olman, Türkiye'yi soktuğun yanlış istikamette, hiçbir demokratik tepki görmeden yoluna devam edeceğin anlamına gelmez. Sizin karşınıza, elbette demokratik güçler çıkacak ve yanlışlığını anlatmaya devam edecektir." (*Milliyet 15 Ocak)

Görülüyor ki Baykal hala kaybettiği seçimin ızdırabı ile yaşamaktadır. Eğer Erdoğan ona "Sayın Baykal bey Türbanı nasıl hal edelim?" diye sorsa ve kurumlar arasında uyum sağlanması için "uzlaşıcı" olsa mesele yok. CHP ve Baykal'ı çileden çıkaranı anlamak zor değil.

AKP'nin ***''temel yasal düzenlemelerin ve Anayasal değişikliklerin yapılmasında, Meclis'teki sayısal üstünlüğü yeterli olsa bile, mümkün olabilecek en geniş toplumsal mutabakatı arayacağı''*** (27.11.02 Aktaran Oktay Ekşi Hürriyet) söylemlerinde samimi olmamasıdır. AKP aslında normal belkemiksiz burjuva siyaseti uygulamaktadır. Onu eleştirenlerle AKP arasında iktidar mücadelesinde kullanılan yöntemlerde bir farklılık yoktur. Amaca giden yolda her araç, her yol mübahtır.

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye göre

„Milli ve manevi değer konusu ise toplumsal uzlaşmayla çözüme kavuşması gereken ve çözülmesi gerektiğine inandığımız bir konu."

„Türkiye'nin gündeminden düşürecek hayırlı adımlar atmak yerine, ***toplumsal uzlaşmayı dinamitleyen,*** *bunu bir çözümsüzlüğe iten bir görüşü ortaya koymuş olması, başörtüsü meselesindeki istismarın boyutunu ve derinliğini ortaya koymuştur. Bu konuda Sayın Başbakan samimi değildir. Bunu bilmek lazım."* (Milliyet 15 Ocak)

"Tesettürlü komiser, hâkim olur mu? Hanım subaylarımız, ayrı bir üniforma giyebilir mi? Kamuda hizmet verecekler kamunun kuralların-a uyacak. Türban, siyasi simgedir demek çok yanlış. AKP, başörtüsü sorununu istismar ediyor."

Bunları söyleyen bu faşist ırkçılar, türbanın rantını tek başına AKP'ye yedirmemek kaygısı ile pratikte AKP'nin türban konusunda yedeği olma konumunda konakladılar. Türbancı kesime verdikleri mesaj „bizim meclis oyları olmasaydı AKP bu yasayı çıkaramazdı" idi. Bir anlamda seçimlerde AKP'nin önüne ip atanların oltasına şimdi „türban" takıldı diyebiliriz.

DTP Grup Başkanı Ahmet Türk'e göre

"İnançlara saygımız var ancak inançları siyasi ranta dönüştürmeyelim. Başbakan ülke içinde bu çalışmaları yapmıyor ama alışkanlık haline getirmiş. Uçakta Türkiye'yi uç tartışmalara sürükleyecek açıklamalar yapıyor. Bugüne kadar Başbakan'ı Parlamento'da üç oturumda gördük. Başbakan'ın söyleyeceği varsa gelsin Parlamento'da söylesin." "Endülüs'te türban yok. Endülüs'te bir şairin dediği gibi zil, şal ve gül var. Bu ülkenin sorunlarına Endülüs'te açıklama yaparak çözüm bulamazsınız." (Milliyet 15 Ocak)

İnançlara saygı, Türkiye'nin bugünkü rejiminde hoş ama boş bir laftır. Erdoğan'ın açıklamayı nerde yapmış olduğu bütün bu tartışmada en önemsiz sorudur aslında. Önemli olan açıklamanın içeriğidir. Ve bu içerik bağlamında DTP sonuçta AKP-MHP önerisini onun içeriğini doğru dürüst teşhir edemeden desteklemiştir. Bilinmelidir ki, türban toz dumanı, aynı zamanda Kürtlere yapılan saldırıların da bir örtüsüdür. Yukarda aktardığımız temelde alevlenen türban tartışmasında taraflar-cepheler yaptıkları yazılı basın açıklamalarıyla bir kez daha belirlemişlerdir. Şimdi bu cephelerin bu süreçteki söylemlerine göz atabiliriz.

Türban tartışmalarındaki cepheler ve taraflar

Türk basınından bazı seçmeler ile tarafları yansıtmaya çalışmadan önce cephenin birbirine zıt yanlarını vurgulamakta yarar var. Bizim dışımızdaki cepheler:

1. cephede yer alanları türban taraftarı diye adlandırabiliriz. Bunların TC meclisindeki siyasi partileri başta AKP ve onu destekleyen MHP'dir. Meclis dışında Saadet Partisi de bunlara dahildir. Bunların Türk basınındaki destekçileri Vakit Gazetesi başta olmak üzere, Yeni Asya, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleridir.

2. cephede türban karşıtları yer alıyorlar. Meclisteki CHP, meclis dışında tüm statükocu Kemalistler, aynı zamanda Türk Ordusu ve yargının andaki büyük kesimi; basında ise, Cumhuriyet, Milliyet (ılımlı yaklaşanların yanı sıra saldırgan karşıtlarda var), Hürriyet (ılımlıların yanı sıra saldırganlar da var. Genel eğilimde türbana karşı olanların fazlalığı söz konusu.)

3. cephede yer alanlar: Aslında bunlara cephe demek doğru değil. Bunların içinde kendini „demokrat" diye adlandıran, Erdoğan ve yandaşlarından „demokrasi" beklentisi içinde olanların yanı sıra, dertlerinin „kılık-kıyafet" olmadığını söyleyip AKP'nin değirmenine su taşıyanlar da mevcuttur. Ekonomik meselelere bakın, bunu germenin alemi yok diyen, bugün bunu tartışmanın gereği yok diyenler içinde TÜSİAD da var. Solun bir bölümü de bunun içinde, hatta tavır takınmamakla bu işi yapanlar da var.

Biz bu tartışmada ilkesel olarak devletin yetişkin insanların kılık kıyafetine karışma hakkı olmadığını söylüyoruz. Bu aynı zamanda tabii ki yüksek öğrenim kurumlarında türbanlılara karşı yürütülen yasağa da karşı olmamız anlamına gelir. Biz bu yasağa ve yasakçı zihniyete karşı çıkarken, aynı zamanda türban yasağına karşı mücadelede kendilerinin soruna bireysel özgürlüklerin savunulması noktasından yaklaştıklarını söyleyen egemen sınıf kesimlerinin, onların bugünkü AKP gibi temsilcilerinin sahtekârlıklarını da teşhir ederiz.

Türk basınında türban tartışması

Oktay Ekşi; 16.01.08 Hürriyet:

*"Oysa **"Başbakan'ın kafasının karışık olduğunu"** düşünen kim varsa, bilmelidir ki, **"Başbakan'ın kafası fevkalade net"**tir. O hedefini bilmekte, o yönden hiç sapmamakta, zaman zaman yumuşak, zaman zaman sert ifadeler kullansa, ara sıra şaşırtmalara başvursa da şaşmaksızın amacına doğru yol almaktadır. **Başbakan** elbet ne dediğini biliyor. Dediğinin **Anayasa**'nın **24**'üncü maddesinin **"Kimse Devletin (...) temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma (...) amacıyla, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz"** şeklindeki hükmüne de, siyasi partilerle ilgili öteki **Anayasa** ve yasa hükümlerine aykırı olduğunu da biliyor.*

*Ama söyleyelim... **"Türban"** konusunu **Anayasa** ile çözmeye kalksa bile **Anayasa'nın değiştirilemeyen, değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen ilk üç maddesi** var ya... O maddeler orada durdukça ve*

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi *(AİHM) içtihat değiştirmedikçe istediği sonucu alamaz.* "

Görüldüğü gibi Oktay Ekşi'nin kalemini oynatan korkudur. "Devletin din kurallarıyla" yönetilmesinin adımlarının hızlandırılmasından duyulan korku. Ve bu temelde bir öngörü ve tehdit: AKP Anayasaya karşı suç işliyor. Bunun sonucunun ne olduğunu şimdi Yargıtay başsavcısının AKP ile ilgili kapatma davası açılması talebinde gördük.

Ertuğrul Özkök:

"Eski gömleğe dönüş mü/

"AKP evine dönüyor." Cümlenin müellifi ben değilim. Milliyet *Gazetesi yazarı* ***Ece Temelkuran'****ın dünkü yazısından aldım.*

O başlığı soru haline getirip soruyorum. ***"AKP evine mi dönüyor?"***

Yani 2002 seçiminden önce çıkardığını söylediği ***"Milli Görüş"*** *gömleğini yeniden mi giyiyor? Henüz o kadar emin değilim.*

Ama itiraf edeyim, bu soru da giderek kafama yerleşiyor. Yüzde 46.5'in AKP'nin kimyasını bozmaya başladığı duygusunu ben de taşımaya başladım. Çünkü Başbakan ***Erdoğan'****ın, türban için* ***"siyasi simge olsa ne yazar"*** *anlamına gelen sözleri, benim de kimyamı bozuyor. Aklıma o eski kötü günler geliyor. Mesela,* ***Erbakan****'ın şu sözü:* ***"İmam hatipler bizim arka bahçemizdir."*** *Tabii arkasından öteki cümle de...* ***"Rektörler, türbanlı kızların önünde selam duracak."*** (Hürriyet 17.01.08)

Doğan medyanın bu "amiral gemisi"nin güvertesinde anlaşılan AKP'ye karşı konumlanma gündemdedir.

Derya Sazak; 18.01.08 Milliyet:

„2008 dünyada ve Türkiye'de zor bir yıl olacak. Ekonomide hava bozuyor. AKP'nin 22 Temmuz'da aldığı yüzde 47 oyu koruması güç olacak. Enflasyon baskısı, zamlar, orta, alt sınıfların ağır borç yükü ve işsizlik konusunda hükümetin kendisine oy veren sokaktaki "iki kişiden birine" sağlayacağı fazla bir şey yok. Kısa sürede etkili olabilecek tek bir araç var AKP'nin elinde; 1990'lardan bu yana siyasal İslamın yükselişinde etkili olmuş bir silahı, "türban"ı kullanarak 2009'da "bir taşla iki kuş vurabilir" Tayyip Erdoğan. Türban serbestisini içeren bir anayasa referandumuyla seçimi de kazanabilir! Özal gibi, Erdoğan da ne zaman hangi adımı atacağını, "gündem"i nasıl değiştireceğini biliyor."

Bu yazar sorunun bir yanına doğru parmak basmaktadır. Fakat % 47'yi korumanın güçlüğü bağlamında yanlış bir iyimserlik içindedir.

Yılmaz Özdil; 08.02.08 Hürriyet:

New York'ta yaşayanlar, Belçika vatandaşı olanlar, hiç utanmadan, ***"Anadolu insanını savunuyorum"*** *diyorsa... Tarikat şeyhi ne derse onu yapan, tescilli Atatürk düşmanları,* ***"demokrat"*** *sayılıyorsa... Soros'tan para aldığını inkâr etmeyen arkadaşlar,* ***"özgürlük kahramanı"*** *ilan ediliyorsa... Üç kuruşluk ihale, dört günlük koltuk için eğilip bükülenler,* ***"aydın"*** *veya* ***"saygın"*** *kabul ediliyorsa...* ***"Menfaat mevzubahisken, gerisi teferruat"****sa..*

Nedir laik?

"Din işlerini devlet işlerine karıştırmayan, dinden ayrı tutan."

Kızlar ne diyor?

"Dinim gereği takıyorum." *Çıkarılan kanun ne?* ***"Din gereği takılana özgürlük."***

Hal böyleyken... ***"Din işlerini devlet işlerine karıştırmıyorum"*** *deyip, din gereği takılanı, devletin yasama organında* ***"kanun"*** *yapanlar ne diyor?* ***"Laikliğin teminatıyım!"***

Bu köşe yazarı AKP'nin "laiklik" konusundaki ikiyüzlülüğünü teşhir ederken iyidir. Fakat devletin laik olup olmadığını sorgulamak aklının köşesinden bile geçmemektedir. TC'nin "laik"liği, gerçekte dinle devlet işlerinin ayrı yürümesi vb. değil, devletin dini yönetip yönlendirmesi biçiminde bir laikliktir. Erdoğan'ın laikliği ile devletin laikliği özde birdir. İkisi de laftadır.

Tufan Güvenç; 08.02.08:

AKP iktidarı istediği kadar türbanı serbest bırakmasının gerekçesini "temel hak ve özgürlükler" diye takdim etsin.

Tüm dünyada bu adımlar, Türkiye'nin İslamlaştığı, Batı değerlerinden uzaklaştığı şeklinde algılanıyor. Yaşadıklarımız siyaset, bilim ve sanat çevrelerinde, ***"Yoksa Atatürk'ün laik, demokratik cumhuriyeti, AKP'nin İslam cumhuriyetine mi dönüşüyor?"*** *diye yorumlanıyor .*

Burada bir yazarın kendi algısını, daha doğrusu Türkiye'deki statükocu Kemalistlerin algılamasını büyük bir alçak gönüllülükle "tüm dünya"ya, aynı kesimin kendi yorumunu da "siyaset, bilim ve sanat çevreleri"ne maletmesi durumu ile karşı karşıyayız. Zaten bu kesimin en büyük yanılgılarından bir de,

kendi algı ve yorumunun "tüm dünya"ya ait olduğunu sanmasıdır.

Mehmet Yılmaz; *19.01.08 Hürriyet:*

"Bu yönüyle de ***"özgürleştirici"*** *olduğu vurgulanıyor.* ***Sadece bu bile türbanın aslında, kadınların ikinci sınıf insanlar olduklarının altını çizen bir durum olduğunu gösteriyor.*** *Toplumsal yaşama katılmak, kadının cinsiyetsizleşmesi, örtünmesi ve etraftaki erkekleri günaha sokmamasına bağlanıyor.*

Yola böyle çıkınca da arkasından ikinci önerme geliyor: ***Başını örten namuslu, örtmeyen namussuz kadın oluyor!"***

Kuşkusuz türbanlı kadın/türbansız kadın ayrımı, en azından AKP'nin resmi sözcüleri açısından açıkça "namuslu kadın/namussuz kadın" biçiminde eşitlenerek savunulmuyor. Fakat türban savunucusu kesimde bu yorumun hiç te küçümsenmeyecek derecede var olduğu da bir gerçektir.

Özdemir İnce; 19.01.08 Hürriyet:

„Dr. Nuran Yıldız'ın "Tanklar ve Sözcükler". Kitabının önsözü şöyle başlıyor 'ABD, İngiltere gibi çağdaş ülkelerde askerler siyasetten uzak dururken, Türkiye'de neden siyasete müdahil oluyorlar? Bu demokratik midir?'

'Çağdaş ülkelerde asker siyasete karışmaz'

Merak ediyorum, soru sahipleri, Dr. Nuran Yıldız'ın bu açıklamasından sonra, ***"Ama asker, ABD ve İngiltere'de darbe yapmıyor ki!"*** *diye çıkışmıyorlar mı? Sahi, ABD ve İngiltere'de asker neden darbe yapmıyor? Sivil iktidarın silahlı kuvvetlerden çok daha güçlü görünmez bir ordusu olduğu için mi, yoksa sivil iktidarlar, askeri iktidarla yaptığı sözleşmeyi bozmadığı için mi? Başka bir soru: ABD, İngiltere ve Fransa'da sivil iktidar, silahlı kuvvetlere rağmen, dilediği politikayı uygulayabilir mi, örneğin atom bombası üretmesi için Türkiye'ye yardım edebilir mi? Kazı koz anlayanlar, benim askeri darbelerden yana olduğumu ileri sürmeye sakın kalkışmasınlar. Ne askeri darbelerden ne de askerin siyasete müdahalesinden yanayım. Malumattıraşların (bu sözcüğü yeni uydurdum) hoşuna gitmeyecek ama yazmam gerekiyor: Bütün sivil iktidarların dünyanın her yerinde silahlı kuvvetlerin verdiği, anlaşmaya dayalı bir özel izinle hükümet olduğunu; temsili demokrasilerde halk iradesinin büyük bir yanılsamaya dönüştüğünü çok iyi biliyorum. Despotik yöntemle anayasa yapılamayacağını da!.."*

Burada da darbeye karşı olduğunu söyleyen bir darbe davetçisi ile karşı karşıyayız. Bugünkü tüm burjuva devletlerinde şiddet erki (ordu) yasama ve yürütmeyle çıkarlar gereği uyumluk içinde çalışmaktadırlar. Birbirlerinin yoluna taş koymamaktadırlar. Ta ki çıkarlar zedelenene kadar. Bir bütün olarak devlet burjuva sınıfın genel çıkarlarına hizmet sunmakla mükelleftir. Fakat Türkiye'de yerleşik bir burjuva demokrasisi yoktur ve silahlar çoğu zaman siyasete komut vermiştir. Yazarımız da bu durumu iyi bildiği için, siyasetteki statükocu Kemalizmin aleyhine olan sapmayı, „sözleşmeyi bozma" olarak kavramakta, bu nedenle sapanları uyarmaktadır. „Lütfen sözleşmeyi bozmayın"... Gerisini Derviş olan anlar...

Rauf Tamer; 19.10.08 Hürriyet:

"Din üzerinden siyaset yapmak ne kadar tehlikeliyse, din üzerinden muhalefet yapmak da o kadar tehlikeli. Dünya'ya örnek olacağız diye övünürken ***en kötü örnek*** *olmaya doğru gidiyoruz. Arı kovanına çomak sokmayanımız kalmadı.*

Hepimiz ateşle oynuyoruz."

Bir zamanların yıllanmış din eğilimli yazarı iki tarafı da uyarırken rengini ele veriyor. Büyüklük pozları içinde güya herkesi uyarıyor. Yazarımızın bahsettiği „en kötü örneğin" ne olduğu yoruma açık. Bizde arı üretici çalışkan bilinir, çomak sokulan kovan nedir? Yoksulluk mu azaldı? Emekliler üç kuruş fazla mı alıyor? Kürt halkı başındaki dertten mi kurtuldu? Artan milli hasılandan emekçilere daha fazla pay mı düştü? Liseyi bitiren her öğrenci üniversiteye mi yerleştirildi? Okul sayısı mı, Hastane sayısı mı fazlalaştı? Halkın kültürel faaliyeti, seviyesi mi yükseldi? Yoksa milli piyango, lotto vb. şans oyunlarına olan rağbet mi azaldı? Tam tersi çomak sokanlar elimizdekine de göz dikenlerdir. Ateş ile oynayan birilerinin varolduğu çok doğru. Yanacaklar henüz bizim ateşimizin sıcaklığı ile değil, kendi aralarındaki dalaşlarının ateşiyle birbirini yakacaklar. Keşke halkımız bu yanışa gülerek seyirci olabilse. Bu durumda yine zararlı halkımız çıkacak. Çünkü güzel atasözümüz „katırların tepişmesinde darbe yiyen yine biz oluruz".

M. Ali Birand; 08.02.08/ Hürriyet:

"Durun artık...

Türban ile ilgili kaygılar en üst noktadayken, şimdi de Yargıtay yasasında değişiklik ve İmam

Hatiplilerin Üniversitelere girerken önlerinin açılmasıyla ilgili değişikliklerden söz ediliyor. İnanamıyorum. Bu iktidar böylesine kör olabilir mi? Kamuoyunun bir bölümündeki duyarlılıkları böylesine görmezden nasıl gelebilir? Bir parça sağduyusu olan insan, atılan adımların zamansızlığını görebilir. Bunlar ise oralı olmuyorlar.

AKP iktidarı da, adeta alay eder gibi, türban ile başlattıkları yürüyüşü, inadına ve arttırarak hızlandırıyor.

İnanılması son derece güç bir aymazlıkla karşı karşıyayız.

Yargıtay yasası değişecek ve üye sayısı 250'den 150'ye indirilecek. Doğru veya yanlış, oyunun bir bölümündeki algılama, laikliği benimseyenlerin sayısını azaltmak ve ilerde Yargıtayı kendileri gibi düşünen yargıçlarla doldurmak şeklinde.

Katsayı değiştirilmek isteniyor.

Amaç, İmam Hatiplilerin önünü biraz daha açmak. Onlar gibi diğer meslek okullarından mezun olanların, başka üniversitelere girişlerinde uygulanan katsayı değiştirilerek, İmam Hatiplileri rahatsız eden bir engel kaldırılacak. Bu şekilde İmam Hatipliler istedikleri gibi hareket edebilecekler, istedikleri mesleğin eğitimini alabilecekler.

Yani, ilerde Türkiye'yi yönetecek elit kesimdeki oranlarını arttırabilecekler.

Ne gerek var?

Artık yeter. Artık durun.

Artık toplumun her kesimini dinlemeye başlayın.

Kaygı duyanlara da saygı gösterin ve onları tatmin edecek adımlar atın.

*Unutmayın, sonra "**kendi düşen ağlamaz."***

Tuzu kuru bu yazarımız yıllardır, AKP hükümetine yaptığı icraattan dolayı mehtiyeler biçen birinin "inanılması güç bir aymazlıkla" karşı karşıya olması kadar normal bir şey olabilir mi? Artık işin ucu belli ölçülerde kendilerine de dokunur hale geldiği için "artık yeter durun" demektedir. Şimdiye kadar Türkiye'yi yöneten elit kesim hep tutucu, statükocu Kemalistlerden gelmekte ve bu durum devrimciler dışında kimseleri rahatsız etmemekteydi. Fakat bir kaç yıldır rüzgar başka yönden esmeye başladı. AKP şimdiye kadarkilerin yaptığı gibi her köşyeye kendi adamlarını yerleştirme işinde epey adım atınca, bizim "liberal"lerimiz rahatsız olmaya başladılar. Kendi kaygılarını toplumun kaygıları olarak yutturmakdan geri durmuyorlar. Ama tehditkar olmayı da ihmal etmiyorlar. Bunlar halka yanlış bilinç taşıdıkları gibi, halkın gücüne de inanmıyorlar. Önünde eğildikleri, secdeye geldikleri askeri gücüne güveniyorlar. Bakmayın bunların "darbeye karşıyız" palavralarına. "Kendi düşen ağlamaz" aslında bunlara daha da yakışır bir atasözüdür.

Cumhuriyet; 20.01.08:

„Erdoğan Yargıya meydan okudu... AKP uyarılara kulak asmıyor... Türban ilkokula kadar iner..."

Şimdilerde yeni bir reklamla adından söz ettiren Cumhuriyet, her zaman yaptığını yapıyor. AKP uyarılara kulak asmıyorsa, türban ilkokula kadar inecekse… laik cumhuriyet böyle tehlikede ise .. elbet vardır kurtaracak memleketi!

Birgün; 20.01.08:

„Türban neyi örtüyor"

Bu trajikomik hadise dilerim yeni bir rejim krizine yolaçmaz. (Abdurrahman Dilipak)

„AKP'nin Türban tutumu ilkesiz ve samimiyetsiz adım adım ilerleyip, zemin yoklayarak yapılan davranışlar, sadece kamuoyundaki „takkiye" endişelerini artırmaya yarıyor." (Fatma Gül Berktay)

„Erdoğan'ın sözlerini, şu ana dek AKP'nin türban meselesinde gösterdiği ikiyüzlülük ve türbanı bir takım meselelerin üzerini örtmek, gündem yaratmak, saptırmak noktasında kullanma zihniyetinden bağımsız değerlendirmemek lazım." (Beyhan Demir)

Cılız da olsa AKP takımının uygulama ve niyetlerini teşhir etmektedir. AKP nin türban gündemiyle nelerin üstünü örtüğünü yer yer sayfalarına taşımaktadır. Bu anlamda olumlu konumda durmaktadırlar. Bu arkadaşların rejim krizi bağlamındaki kay-

gılarının, düzene bağlılıklarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Vakit; 20.01.08:

„Herkes yerini bilsin.... Herkes haddini bilsin... Medyanın işi gücü türban.... Başbakana destek Danıştaya protesto....“

AKP ve takımından da ötede türban yanlısı kışkırtıcı bir özelliğe sahip olduğu için, Başbakanın kafa tutan çıkışlarını büyük puntolarla başlık attı... Sürmanşet yapmakta geri durmadı.

Yeni Asya; 20.01.08:

„Başörtüsü islamın emri... Müslüman kadının kimliğidir..“

„Başbakan sözlerinin arkasında durmalı...“

Bunlar için fazla birşey söylemeye gerek yok. Bunlara göre müslüman olmak için „türban şart“ Başbakandan daha fazlasını talep etmekte, içlerinde kuşkular olaki, sözlerinin arkasında durmakla uyarmaktadır. Bunlar kendileri için bulunmaz bir ortamın keyfini çıkarmaktadırlar. Tamamen iktidara hakim olsalar, asıp-kesmekte hiç tereddüt etmezler. Şeriat yaslarını uygulamak Vakit için olduğu gibi, bunlar için de farzdır.

Yeni Şafak; 20.01.08:

„Yasama meclisin işi.... , devletler, yargı kararını bertaraf edici düzenleme yapamaz' açıklaması hukukçuları şoke etti. O halde meclisi feshedelim.“

„Anayasaya kılık kıyafetle ilgili somut düzenleme konmalı...“ (Prof. Dr. Atar) ... „Çok sürmez orduyu göreve çağırırlar.“ (Orhan Turunç)

„Başörtüsü yasağına karşı çıkmak için başörtülü olmak gerekmez, haksızlıklar hepimizin meselesidir.“ (Leyla İpekçi)

İşte şu anda AKP'nin medyadaki yarı resmi sözcüsü konumundakilerin tavrı da bu.

Herhalde ordu şimdilik geri planda bekliyor. Top şimdilik yüksek yargıda.

Zaman; 20.01.08:

„Hiç kimse kendini meclisin üstünde göremez... Orduya akıl vermeyin...“

Fettullah Gülen tarikatının çöplüğünde yemlenenlerin toplandığı bu platform AKP içinde daha da güçlenme çabalarını sürdürmekte. Türban konusunda sunulan destek, ideolojik dostluğun gereği olarak kavranmaktadır. Şimdilik Amerika'dan fetvalar veren tarikat şeyhi, ekonomik gücüyle kendini her alanda etkili kılma çabasında epey ilerlemeler kaydetmiş durumdadır.

Kimin ne savunduğu öncelikle içinde bulunduğu varlık ve yaşam koşullarıyla iç içedir. Yukardaki yaklaşımları bu bağlamda da dikkate alırsak, kimin neyi nasıl neden savunmakta olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Türban nedir? Hangi ihtiyaçtan türemiştir?

Herşeyden önce bir örtünme şeklidir. İnsanlık tarihi kadar eski olan örtünme, esas olarak insanın doğa koşullarına ayak uydurması eylemidir. İnsanlığın uygarlaşması ile orantılı olarak süreç içinde kültürel bir faaliyete-eyleme dönüşmüş „folklorik“ değer kazanmıştır. Zamanla İnsanın giyim ve kuşamındaki (takılar süslenme vb.) bu değerler onun sosyal konumu ile ilgili soruların da cevabını içinde barındırmıştır. Yani kadın ve adam veya çocuk giydikleri ve taktıklarıyla hangi sınıfa-zümreye ait olduklarını

çağrıştırmışlardır. Bugün de, bu yanın sürdürüldüğüne birçok toplumda tanık olabiliriz.

Türban ansiklopedik olarak*; "uzun ve geniş bir eşarbı alın, kulak ve saçlar görünmeyecek biçimde başa dolayıp omuzlara sarkıtarak oluşturulan"* (B.Larousse sf. 11197) kadınlar için bir baş örtme şeklidir. Türkiye'de çokca tartışılan başörtmenin çeşitli şekilleriyle Türban arasındaki farkın, Tevrat'ta-İncil'de-Kuran'da nelerin yazıldığı-çizildiği din sorununun detaylı inceleme yanıdır. Biz bilinçli olarak burada bu yanı ele almayı gerekli görmedik. Bu görevi din sorununu detaylı inceleyenlere bırakıp, laik Cumhuriyet ve türban ilişkisine geçebiliriz.

Laik Cumhuriyet ve Türban

Burada sorunu fazla detaylandırmadan hemen laiklik kavramının neyi kapsadığına açıklık getirmek lazım:

Laiklik "siyasal ve toplumsal sistemin din ve devlet ayrılığı ilkesine dayanması"dır.

Kavram Yunanca "laikos" sıfatından türemiştir. İçeriği ise; "din adamı sınıfından" olmayan, anlamına gelmektedir. Antik Yunandan sonra Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde din adamlarının (clerici) dışında kalan müminler topluluğu anlamına gelen "laici" de denir. Daha çok Katolik ve Ortodokslar tarafından kullanılır. Latince kökenli Protestan, Anglikan Kilisesi yani İngiliz ve Alman kültüründe laiklik kavramı yerine daha çok "secularism" kullanılır. O da dünyaya ait anlamına gelmektedir. Sekulerciler dinin devletten ayrı özerk bağımsız kurumlar olmasını savunurken, laikçiler daha çok dinin devletin mutlak otoritesi altında olması gerektiğini savunmuşlardır.

Kilisenin otoritesi "akıl" yoluyla zaafa uğradığı oranda, teokrasinin (dine dayalı devlet) gücünü yitirmeye başladı. 1789 Fransız burjuva devrimiyle yanınlanan "Insan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi" doğrudan din-devlet ayrımını kabul eder, din ve dünya işlerinin birbirine müdahalesini reddederek her birinin kendi görevlerini vurgular. Laik düzenleme burjuvazinin sınıf çıkarlarına hizmet edecek şekle bürünür. Bu uğurda dökülen kan denizinin içinde Kral ve Kraliçe kanlarının yanı sıra, "devrim kendi çocuklarını da yer" misali ihtilali gerçekleştirenlerin de giyotine gittiği tarihi gerçeklerdir.

Türkiye'de Osmanlının kalıntıları üstüne Cumhuriyet kuranların kendilerine temel aldıkları laiklik Fransa'daki gelişmenin vardığı nokta olmasına rağmen başlangıçte epey zorlandıkları ilk Anayasada kendini gayet açık hissettirmektedir. Hilafet 1924'te kaldırılmış olmasına rağmen, 1924 Nisan'ında kabul gören ilk Anayasada;

"**MADDE 1 -** Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

MADDE 2 - Türkiye Devletinin Dîn-i İslâmdır; resmî dili Türkçe'dir, makarrı Ankara şehridir." denir.

Yani kuruluşta "Dini Islam" olan bir devlet söz konusudur. Bu durum ancak;

11 Nisan 1928 tarih ve 1222 sayılı Kanunla aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

MADDE 2 - Türkiye Devleti'nin resmî dili Türkçe'dir; makarrı Ankara şehridir.

10 Kânûn-u-evvel 1937 tarih ve 3115 sayılı Kanunla aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

MADDE 2 - Türkiye Devleti, Cumhûriyetçi, Milliyetçi, Hâlkçı, Devletçi, Laik ve İnkılâpçı'dır. Resmî dili Türkçe'dir. Makarrı Ankara şehridir.

Değiştirilir.

Elbette 500 yıl süren Osmanlı'daki İslam etkisini yasal olarak ta olsa, hemen bertaraf etmek kolay değildir. O gün bugündür İslamcılarla devlet iktidarını ele geçiren Kemalist-Laikler arasındaki iktidar dalaşı üst yapı kurumunda varlığını devam ettirmiştir. Yer yer şiddetlenen, Menemen'de olduğu gibi kan dökmeye varan, yer yer de uzlaşmalarla devam eden bu süreçte Türkiye halkı bu katırlar tepişmesinde hep tekmeyi yiyen olmuştur.

1961'de yapılan ve Türkiye tarihinin gördüğü en "demokratik" anayasada bile yer alan

"Madde 12 - Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Madde 19- (20.9.1971-1488) (3) Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dinî âyîn ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz. Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanûnî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.

Kimse, devletin sosyal, iktisâdî, siyasî veya hukûkî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya şahsi çıkar veya nü-

fuz sağlama amaciyle, her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır." maddelerine rağmen, *"Madde 154- Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir."* denilen kurum Türkiye'de İslamın Hanefi mezhebinin din işlerini yerine getiren kurum olma özelliğini günümüze kadar hiç yitirmemiştir.

Bu "Diyanet İşleri Başkanlığı" kurumu zaman zaman devletin diğer kurumlarından da daha iyi beslenmiştir, beslenmektedir. "Din ve mezhep ayrımı gözeltilmeksizin" halktan alınan vergiler ile İslamın Hanefi mezhebinin bu kurumu dönem dönem Kültür Bakanlığının bütçesinden daha fazla bütçelerle beslenerek, vatandaşların dini bütünlüğü korunmuştur. Bilgi olması amacıyla 2007'ye ait rakamları aşağıya alıyoruz.

2007 yılı için başlıca bakanlıklara ve kuruluşlara bütçe ile tahsis edilen başlangıç ödeneklerini gösteren bir tablo:

Başlıca bakanlıklar ve kuruluşlara bütçeden ayrılan ödenekler

		(Milyar YTL)	%
Milli Eğitim Bakanlığı	16.568	21.355	28.9
Milli Savunma Bakanlığı	11.877	13.052	9.9
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	5.156	6.609	28.2
Sağlık Bakanlığı	7.477	6.581	-12.0
Emniyet Genel Müdürlüğü	4.804	6.151	28.0
Devlet Su İşleri Genel Md.	3.789	3.957	4.4
Karayolları Genel Md.	3.963	3.408	-14.0
Jandarma Genel Komutanlığı	2.571	3.137	22.0
Adalet Bakanlığı	1.771	2.024	14.2
Diyanet İşleri Başkanlığı	1.308	1.638	25.2
Kültür ve Turizm Bakanlığı	712	809	13.6
Ulaştırma Bakanlığı	998	806	-19.2
Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	774	733	-5.3
Dışişleri Bakanlığı	633	690	9.1
Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı	352	425	20.6
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	280	377	34.8
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	310	316	1.8

Kaynak: Anka Ekonomi Bülteni

> Dağılımda dikkati çeken, Diyanet İşleri Başkanlığı'na 1 milyar 638 milyon YTL ödenek ayrılırken örneğin Dışişleri Bakanlığı'na 690 milyon YTL ödenek ayrılmasıdır. Diyanet'e ayrılan ödenek geçen yılınkinden yüzde 25 fazla, Dışişleri'ninki ise yüzde 9 fazladır.

> Kültür Bakanlığı'na, Ulaştırma Bakanlığı'na, Bayındırlık Bakanlığı'na, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na ayrılan ödenekler Diyanet İşleri Başkanlığı'na ayrılan ödeneğin çok gerisindedir.

Türkiye'de "din hizmetleri"ne yönelik kadro yetiştirme temel amaçlı İmam Hatiplerin tarihi gelişimi ile ilgili birkaç rakam bizlere iyi bir resim çizmektedir.

1950'den bu yana açılan İmam Hatip okullarının sayısı şöyle:

. 1951-1959 / Adnan Menderes / 19 adet
· 1962-1963 / İsmet İnönü / 7 adet
· 1965-1971 / Süleyman Demirel / 46 adet
· 1974-1975 / Bülent Ecevit / 29 adet
· 1975-1978 / Süleyman Demirel / 233 adet
· 1978-1979 / Bülent Ecevit / 4 adet
· 1979-1980 / Süleyman Demirel / 36 adet
. 12 Eylül askeri darbesinin ardından 35 tane
· 1984-1989 / Turgut Özal / 90 adet
· 1990-1992 / Mesut Yılmaz / 23 adet
· 1992-1994 / Süleyman Demirel / 12 adet
· 1994-1995 / Tansu Çiller / 13 adet
· 1995-1997 / Diğer Hükümetler / 97

(Kaynaklar: CNN Türk/ TESEV ve Sivas IHL Derneği)

2002-2003 eğitim öğretim yılında 28 bin 247'si kız, 42 bin 853'ü erkek olmak üzere 71 bin 100 olan imam hatipli öğrenci sayısı 2006-2007 eğitim döneminde 62 bin 168'i kız, 58 bin 500'ü erkek olmak üzere 120 bin 668'e ulaştı. *(Kaynak: ImamHatipHaber.com 09.02.2008)*

Şimdi bu sayıları neden aktardık diye sorulursa, bu okulların hepsi "Laik" cumhuriyet tarafından finanse edilen okullar olduğu ve bunun laik devlet eliyle din adamı yetiştirdiğine dikkat çekmek içindir.

En fazla din adamı yetiştirmek için din karargâhları açma şerefi (!) Süleyman Demirel' aittir. Ne kadar öğünse azdır. Bu zat bugün Erdoğan takımına akıl vermeye çalışıyor. "Türban ülkenin huzurunu bozdu" (12.02.08 Gazeteler) derken hiç utanmıyor. "Dün dündür" diyen de o değil miydi?

Neler bu türban tartışmasının arkasında gizlendi? Ya da türban nelerin örtüsü oldu?

En başta söylemek gerekirse, öncelikle emekçi insanların yaşamını zorlaştıran uygulama ve yasalar türban tartışmasında emekçilerin daha fazla soyulmasının üstünü örtmüştür. AKP'nin yıllardır çözeceğiz sözü verdiği "türban" sorununun şimdi bir Anayasa değişikyliği ve ek olarak yapılması planlanan bir yasa değişikliği ile çözülmeye kalkılması sonucu bu tartışma merkeze oturmuştur. Bu tartışmanın merkeze oturmasıyla güme gidenler içinde aşağıdaki önemli gördüğümüz noktalar öne çıkmaktadır.

2008 başında, doğalgaz, elektrik, benzine gelen zamlar, yeni vergiler, yeni harçlar yaşamın diğer alanlarındaki ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının artmasını da tetiklemiştir. 2007 sonlarında sırf ekmeğe gelen zam %33'leri bulmaktadır. IMF'nin buyurduğu elektrik zammı %15'dir. Dogalgaz zammı %20 'lerde dolanıyor. Akaryakıta ise günlük zam geldiği bilinen gerçek. Dolaysız vergi soygunu işin cabası. 2008 emekçiler için öngörülen zam ise %4, bozdur bozdur harca.. Türban gündeme oturtulmasın da insanlar sokağa mı dökülsün?

Türbanın örtüğü en önemli bir başka sorun; Kürt sorunudur. Devletin bekası için Kürt milletine reva görülen zulüm sınır ötesini de aşmış durumdadır. Sınır içinde türban ile uğraşıla durulsun, sınır ötesine bombaların düşmesi yetmiyormuş gibi, karadan hareket planları türban örtüsüyle örtülüymüş meğerki... Örtü çekilince, gerçek sırıttı.. Nasılsa "vatan için", savaş için ölen Memedin, ölen Reşo'nun hesabını soran yok... Onların ana-babaları, kardeşleri türbanla uğraşa dursun. Türbana bir de "şehitler ölmez, vatan bölünmez" eklenince, halklarımız açısından afyonun dozu ikiye katlanmış oldu.

Hani bir ara Avrupa Birliği'nin de üzerinde durduğu 301 vardı. Hani basına özgürlük için, kaldırılması için, boyalı basının kalemşörlerinin bir bölümü bile tartışır olmuştu. Ne oldu bu 301? Hükümet içinde birden konuşulmaz oldu. Üzerine türban örtüldü.

Türbanın üstünü örtüğü bir gerçek te; Sosyal Güvenlik Yasasında yapılmak istenen değişikliktir. Hükümet geleceğe yönelik olarak; emeklilik yaşını 65'e çıkarıp, prim ödeme gün sayısını ise 7000'den 9000 güne çıkarmak istiyor. Planlanan IMF'nin ve büyük patronların talepleri doğrultusunda mezarda emeklilik. Ortalama yaşamın erkeklerde 68,8 kadınlarda 73,6 olduğu ülkemizde, bu yasa gerçekleşirse emekli olmak ne yazar ki. Ah az daha unutuyorduk, 7 Ocakta bakanlar kurulu gündemine gelen "istihdam paketi" içinde, kıdem tazminatlarının kaldırılması da vardı. Yani patron işçiyi 3-5 yıl çalıştıracak, sonra atacak ve herhangi bir tazminat ödemeyecek. Bunların da başına türban geçirildi el birliğiyle.

Önümüzdeki 2009 Mart'ında yerel seçimler var, AKP takımı daha fazla belediye ele geçirme hesapları içinde. Seçmenine verilmiş sözü var: "Türbanı hal edeceğiz". Tam fırsatı, hal eder seçime giderse, "sözünde durmuş" olacak ve türban oltasına takılanların oyları çantada keklik misali olacak. Amaaaa eğer Anayasa Mahkemesi oyunbozanlık yapıp, pişmiş aşa su katarsa, yine mazlumu oynama sahneye konulacak. "Biz mücadele ettik, ama olmadı, bir dahaki sefere" deyip oyları yine garantiye alma sevdasında.. Bu bağlamda CHP'nin kaleleri durumundaki il ve ilçeler ile ilgili bölme-birleştirme yasalarıyla yeni tuzaklar hazırlamayı da ihmal etmiyorlar. Kolay mı iktidar dalaşı, bu dalaşta iktidarı elegeçirmek için bunlar açısından her yol mübahtır. Hani Erdoğan ne dedi bu yolda *"beyaz çarşafı giymeye hazırız"* yani ölümü göze aldık ötesi ne ola... Göreceğiz el mi yaman bey mi? Halkımız geçim, bunlar seçim derdinde...Türban da işin örtüsü..

Bir de Avrupa Birliği'ne girme tartışmaları vardı, 1 yıldan fazladır, bu konuda herhangi bir somut adı-

mın atılmadığı bilinen gerçek. Liberal burjuvazinin bu konudaki uyarı ve çağrıları türban tartışmasında güme gitmiştir.

Yukarda sıraladıklarımız bu konudaki üstü türban ile örtülen hayatın gerçekleridir. Türbana değil gerideki plana bak diyerek kendi gündemimize geçebiliriz.

Bizim gündemimiz

Biz emeğin gerçek savunucuları, toplumun gözü kulağı devrimciler olarak emekçi halklarımıza sesleniyoruz, haykırıyouz:

Hakim sınıfların hangi kanadı olursa olsun sömürü düzenlerinin ayakta kalması için hepsi toptan din-inanç sömürüsü yapmaktalar,

Bizim derdimiz emeğin kurtuluşu, onların derdi emeği sömürmek, namusu saçta başta arayanlar bilmeli ki, en büyük namussuzluk sömürüdür.

Erkek egemenliğine ve dayatmalarına karşı direnmek ve mücadele etmek gereklidir

Kimin nasıl giyindiği-kuşandığından öte, türbanda dahil her türlü köhnemiş kölelik sembollerinin karşısındayız. Kadını kul-köle gören, onu kalıplar içine hapseden, kadını cinsel obje gören her türlü anlayış ve idelojinin düşmanıyız. Biz türbanı özgürlük sembolü vb. değil, dinin kadını köleleştirilmesinin sembolü olarak görüyoruz. Biz fakat yasaklardan da yana değiliz.

Biz aklın-bilimin yolunu seçtik, bizde kimseye kulluk söz konusu olamaz, hedefimiz hertürlü kulluğun kökünü kazımaktır..

Biz ne din yasalarıyla –şeriatla yönetim, ne de askeri darbeler yanlısıyız. Şeriata karşı panzehirin sosyalizm idelojisi olduğunun bilincindeyiz.

Darbe kışkırtıcıları bilsin ki, bugüne gelişin sorumlusu medet umdukları askerlerdir.

Halkımız katırların tepişmesinden zarar görmek istemiyorsa, onları bu tepişmelerinde yalnız bırakmalı.. Bu kayıkçı kavgasında egemen sınıf kesimlerinin hiç birinin kuyruğuna takılmamalıdır.

Halkımıza sadakaları layık görenler bilsin ki, gün gelecek verdiğiniz birkaç kilo kömür, bir kaç paket makarnanın zehir olduğunu, bu zehirin türban vb. örtülerle örtüldüğünü mutlaka anlayacaktır.

Halkmızı yüz yıla yakın zamandır, Kemalizmin milliyetçiliği, devletçiliği ve dinciliği zehiriyle besleyenler de bilsin ki, artık zehirinizin etkisi yavaş yavaş azalmaktadır.

Başımıza türban geçirmekle meşgul olacaklarına; insanımızın yaşam kalitesinin neden örneğin Yunanistan'ın 63 basamak altında olduğuna kafa yorsunlar, gerçek insan hakkının; beslenmek-korunmak-eğitim-ısınmak-ulaşım ve sağlık bakım hakları olduğuna kafa yorsunlar, 65 bin okul yanında 85 bin cami ne demek düşünsünler.

Başımıza türban geçirmekle meşgul olacaklarına, demokrasi ve insan haklarına saygının merdivenlerine kafa yorsunlar.

Başımıza türban geçirmekle meşgul olacaklarına, 4 milyon işsize, 24 milyon yoksula, 40 milyon borçluya, umudunu şans oyunlara, TV'lerdeki yarışmaya katılabilirim diye sıra bekleyen 90 binlere çare bulsunlar.

Başımıza türban geçirmekle meşgul olacaklarına, devlet eğitimi yetersizliğinden ortaya çıkmış dersane rantına, bu rantın tuzağına düşen memleketin geleceğine çare bulsunlar.

Başımıza türban geçirmekle meşgul olacaklarına, çocuk ölümlerinde, işsizlikte, eğitimsizlikte-kültürsüzlükte, rüşvet ve yolsuzlukta dünya sıralamasında neden kötü yerde durduğumuza çare düşünsünler...

Az sayıda türbanlıyı Üniversiteye sokmayı merkeze koyacaklarına, her yıl Üniversite hayalini bir sonraki yıla aktaran gencin geleceğini düşünsünler.

Başımıza türban geçirmekle meşgul olacaklarına, bütçedeki dengesizliklere, dış borçlara, doğmamış bebelerimizin geleceklerinin ipotek altına alınmasına çare düşünsünler.

Ve diyoruz ki;

Uyan artık uykundan uyan,
Uyan ey esirler dünyası…
Bizi ne tanrı ne paşa ne de patron kurtarır,
Bizi kurtaracak olan kendi kollarımızdır!
Yükselt kurtuluş bayrağını,
zülmü rüzgarlara savur
Körükle devrim ocağını,
tavı gelen demire vur,
Bu kavga en sonuncu kavgamızdır artık,
Enternasyonalle kurtulur insanlık

17 Mart 2008

Mamak zindanından 26 yıl sonra selam!!!

İnanarak katıldılar onlar sınıfsız, sömürüsüz dünya mücadelesine. İnanarak katıldılar onlar ulusların, cinslerin ve tüm zümrelerin birbiri üzerindeki baskısını yok etme mücadelesine. İnanarak katıldılar onlar 'yârin yanağından gayrı her yerde, her şeyde, hep beraber' diyebilme mücadelesine. Ve bilmiyor değillerdi başlarına gelebilecek türlü fenalıkları. Her şeyi göze almışlardı; takibi, baskını, işten atılmayı, dayak yemeyi, linçe uğramayı, işkence görmeyi, en sevdiklerine gözleri önünde işkence edilmesini ve tabii ki mahpusa girmeyi… Ve daha neleri, neleri bilerek ve hatta yaşayarak bir bir, atılmışlardı doğru bildikleri o müthiş yola. Bilinçli bir tercihti onlarınki; zulümle özgürlük arasında, sömürüyle eşitlik arasında, bağnazlıkla çağdaşlık arasında, yalanla doğru arasında ve onlar doğrunun yanındaydılar, her şeyi göze alarak…

70'lerde İbo'ların, Mahir'lerin, Deniz'lerin attığı tohumu büyütme telaşındaydılar hep beraber. Fakat bazı şeyler yanlış gitmiş ve az da olsa büyüttükleri çiçeği soldurmuşlardı işte. Oysa ne güzel de bakıyorlardı gözlerinden sakındıkları o çiçeğe. Anlayamadan daha nerede hata yaptıklarını soldurmuşlardı çiçeklerini ve bir anlam veremeseler de bu duruma, acılarıyla baş başa kalmışlardı şimdi de.

12 Eylül'dü günlerden ve o günün de sıradan bir Eylül günü olmayacağını nereden bilebilirlerdi ki? Evet, sıradan bir Eylül günü olmadığını çabucak anlayacaklardı peş peşe yedikleri darbelerle. Oysa ne kadar da güveniyorlardı kendilerine ve kahraman proletaryaya ve tabii ki köylülüğe… Fakat güvendikleri dağlara karlar yağmış ve yenilmişlerdi işte, apaçık. Bu yenilgiyi anlayabiliyordu belki beyinleri, ama anlayamıyordu cevahir yürekleri. Yenilgi kısa süreliydi ve atılımın hesaplarını da yapmıyor değillerdi içerde.

Yer, T.C.'nin en karasından (Ankara'sından) Mamak Cezaeviydi. 1980-86 arasında 35 bin kişinin kaldığı Mamak Cezaevi. Anlatacağım dönem 1980'den iki yıl sonrası, 1982'de Mamak Zindanı Kadınlar Koğuşundan bir dönem. İki ayrı koğuşta toplam 76 kadınlardı. Hepsi de aynı çiçeği ekmişti ve solmuştu şimdi çiçekleri. Girmiş oldukları bilinçli kavgada kırılmıştı bir kanatları, ne etsinlerdi?

Tek yolları vardı düzensiz olarak yapılan görüşleri haricinde dışarıyla olan haberleşmede, mektup. Dökmek istiyorlardı içlerini, öğrenmek istiyorlardı dışarıdaki gürül gürül akan hayatı. Fakat bitmiyordu paşaların ceza yöntemleri. Çabucak damgalanıyordu mektupları "sakıncalı" ibaresiyle. Bu işkencenin resmi adı ise, "Mektup teslim etmeme veya göndermeme" idi.

Bu "sakıncalı" mektuplarını 26 yıl sonra, hem de o yapılması istenen atılımın bir türlü yapılamamasının ardından, 2008 yılında, ellerine geçeceğini tahmin bile edemezlerdi. Bu 26 yıl sonra gün ışığına çıkan Mamak mektuplarının haberini ilk kez gazetede gördüğümde, tüylerim diken diken olmuş ve sisteme olan nefretim aniden kabarmıştı. İşte "sakıncalı" görünen ve beni ağlamaklı yapan o mektuplardan birkaç bölüm:

"Canım benim yeni bir yıl için bir kez daha, umut ile seni yan yana koyuyorum. Delikanlı gönlümün acıya kanmış gülü, yüreğimi sana gönderiyorum." (Ayşe)

"Hiçbir vakit tam karanlık değil gece. Her acının sonunda açık bir pencere vardır. Hayal edilecek bir

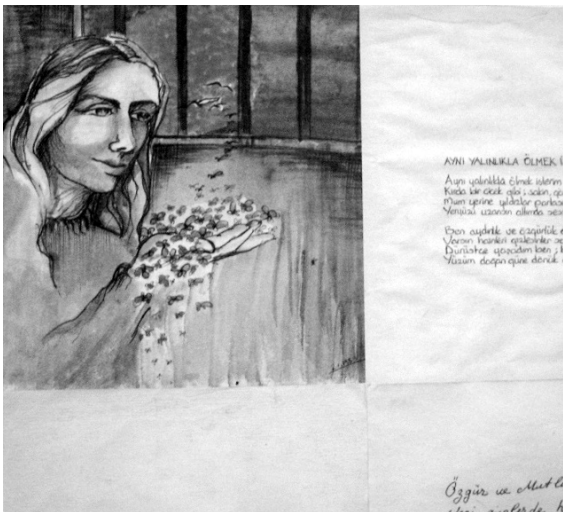

şey vardır. Yerine getirilecek istek. Cömert bir yürek… Uzanmış açık bir el. Canlı canlı bakan gözler, bir hayat vardır, hayat bölüşülmeye hazır." (İsmi yok)

"Merhaba Hasan, bugün günlerden salı. Biraz önce görüşten çıktım. Annem gelmişti. Hiçbir görüş günü beni bu derece duygulandırmamıştı. Annem sizleri anlattı ve gönderdiğiniz eşyaları getirdiğini söyledi. Eşyaları aldım, hepsi güzeldi. O kadar duygulandım ki gözyaşlarımı tutamadım." (İsmi yok)

Geçtiğimiz ay "Bir vicdan borcumu ödüyorum" diyen ve o dönemde cezaevinde "görevli" olan bir kişi, Devrimci 78'liler Federasyonu'na gelerek

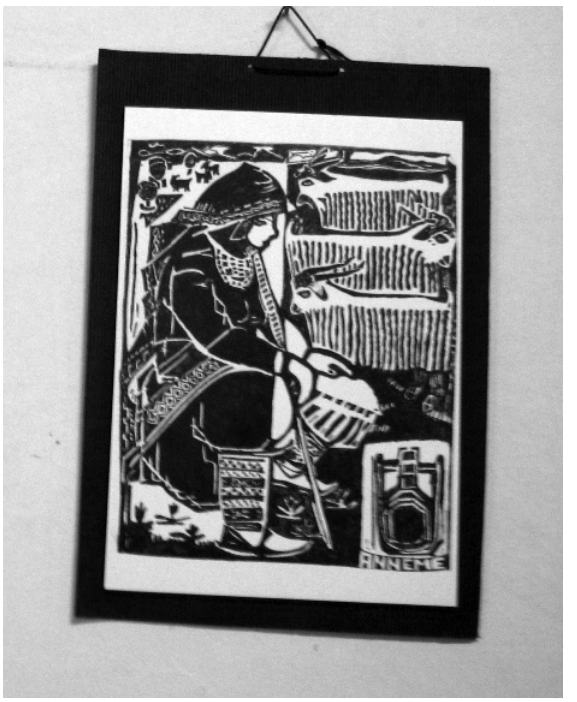

söz konusu mektupları vermiş bulunmaktadır. 78'liler Federasyonu Başkanı Ruşen Sümbüloğlu bu "görevlinin" isminin açıklanmayacağını belirtmiş, Mamak'ta yatan kadınlara ulaşmaya çalışmış ve hepsini 8 Şubat'ta Ankara'ya çağırmıştır. İlk sergi 8-14 Şubat arasında Ankara'da olmak üzere, 16-23 Şubat arasında Mersin'de yapıldı. 1-15 Mart'ta İstanbul'da yapılacak olan sergi, Antalya ve İzmir gibi şehirlerle yolculuğuna devam edecek.

Gönderdiği kartların sahiplerine ulaşmadığını İsviçre'de öğrenen, ancak Türkiye'ye gelemeyen Banu Asena Torun mesajıyla katılabildi serginin kapanış etkinliğine. Torun'un mesajında şu cümle özellikle dikkatleri çekti: "Sevindim, o günlerde kaybolmuş bir parçamı bulmuş gibi oldum." Yine İsviçre'den tesadüfen geldiği Ankara'da sergiyi öğrenen Güler Koç ise: "O dönem yaşadığım öfkemi, sevinçlerimi, dostlarımı, her şeyi yoğun bir şekilde yeniden yaşadım." dedi.

Yaşadığı dönemde etrafına devrim ateşini yaymaya çalışanlar bugün o dönem mektuplarıyla başta kendileri olmak üzere çevrelerini tekrar aydınlatıyor. Kim bilir 2008'de bu ışık mayası tutar mı tutar?! Dileğimiz o yöndedir…

24.02.2008

Şarkısı: Demenin Dada Dur Savaşa

Ercan Yılmaz

Yazının başlığına bakıp bir dizin hatası olduğunu sanmayın. Önce yazımın başlığını bir portakal kabuğuna yazdım. Her bir kelimeyi ayrı ayrı kestikten sonra bir siyah poşetin içene koydum. Bu siyah poşetten portakal kabuğuna yazdığım kelimeleri tek tek çekip sırasıyla yazınca bu başlık oluştu. İlkokul üçüncü sınıf öğrencisi bile bu kelimeleri tekrar normal tümce düzenine sokabilir. Bir müzenin en nadide parçasını parçalarken çekeceğim bir fotoğrafı başlık yerine kullanmak daha hoş olurdu ama henüz öyle bir fotoğraf albümlerimde yok. Zarif bir çini vazosunun içini toprakla doldurduktan sonra, kardeşimin özenle beslediği melek balıklarını bu vazoda yüzdürmeye çalışmak da fena fikir değil. Ben ne mi yapıyorum? Dada edebi akımını anlatıyorum.

Birinci Dünya Savaşının devam ettiği ve yoğun sivil ölümlerinin yaşandığı yıllarda savaşa başkaldırının yollarını sanatta arayan bir grup genç sanatçı oluşumlarına isim bulmuşlardı: Dada. Dışavurumcu Yazar Hugo BALL, Zürih'in kötü şöhretli bir semti olan Spiegelgasse'de 1915 yılının sonlarına doğru açtığı Cabaret Voltaire'ye gazete ilanlarıyla Zürih'te yaşayan genç sanatçı ve entelektüelleri, tanışmak üzere çağırıyordu. Marcel JANCO, Tristan TZARA, Hans ARP ve Hugo BALL kısa sürede dost olurlar ve Cabaret Voltaire için çeşitli etkinlikler düzenlerler. Dadaizm Akımının gelişmesinde katkısı olan Cabaret Voltaire, 15 Mayıs 1916 ilk yayınlarına da isim oluyor. Ama Dadaizm Akımının etkisiyle şekillenmiş ve gerçek anlamda ilk yayınları Tzara'nın Haziran ayında çıkan on altı sayfalık yapıtı "Bay Antipyrine'in ilk göksel serüveni". Tzara bu yapıtında şunları belirtir. "Şiirin tüm görünümleriyle, hatta karşıt-şiir haliyle de canlı bir güç, düzyazının ise zorunlu değil de rastlantıya bağlı bir iletişim aracı olduğunu kanıtlamak söz konusuydu. Bu nedenle de kendimizi nitelendirmeye kalkmayıp dadacılar adını seçtik"

Dada isminin ortaya çıkışı bir hayli karanlık… Bu konuda çeşitli görüşler var. Grup üyeleri çoğu zaman buluştukları Cafe Terrasse'da, oluşumlarına isim arıyorlardı. Elindeki mektup açacağını Fransızca Larousse içine rasgele koyan Tzara açılan sayfalardaki kelimeleri inceler. Bir kelime dikkatini çeker. Üstelik bu kelime anlamsızdı. Sadece çocuk dilinde "tahta at" demekti. Tzara teklifi arkadaşlarına sunar ve isim oy birliği ile kabul edilir. Tzara "Üç Öğleler Arabistan'ında" isimli şiirinde bu ata bir atıfta bulunur. "Haydi çocuğum uyu sen atım/Şehirlerin gürültüsünü bastıracak/O acı daha tam değil/Dürüst ellerinde tepelerin." Bu şiirde geçen 'at' kelimesi ile 'Dada akımını' kast ediyor. Şehirlerin gürültüsü ile de savaş çığlıklarını… Bu görüşü destekleyen Dadacılar da vardır. Ama bunu desteklemelerin tamamıyla bir Dadacı şakası (tavrı) olma olasılığı da yüksektir. Bir başka görüşe göre ise, Cafe Terrasse'da dillerini bilmedikleri insanlarla sürekli temas halinde bulunan grup bu insanları 'da' olarak çağırırlardı. Genel-

de sığınmacı ve anarşistlerin sığınma merkezi olan Zürih'in Spiegelgasse semtinin o zamanki yapısını düşününce bu görüşte de haklılık payı bulabiliriz. Ki o dönem yoğun bir Rus sığınmacı bu semtte yaşamaktaydı. Hatta Lenin de o sıralar Spiegelgasse Semtinde yaşamaktaydı. Rusçada 'evet' anlamına gelen 'da' kelimesinden mi yoksa Fransızca çocuk dilinde 'tahta at' anlamına gelen 'dada' kelimesinden isim aldı bilinmez; ama şimdi hangi sözlüğü açsak 'dada' kelimesinin karşılığı olarak geçen açıklamada bu genç sanatçıların isimlerini görüyoruz.

Döneme, tüze, aktöre, tanrıya ve her türlü sisteme bir başkaldırı olan Dada Akımının etkisi kısa bir sürede yayılmıştı. İnsanı merkezine alan hümanist bir yapıdadır. İlke olarak kabul edilebilir tek sistemin sistemsizlik olduğunu savunur, Dada'yı bildiride bütün gençliğin ortak isyanı olarak tanıtıyorlardı. 1910'lu yıllara göz attığımızda, resmi sistemlerin sömürge ve pazar arayışı içinde dünyayı kan gölüne çevirdiklerini görürüz. Savaşların nedeni olarak bu sistemleri gören bu genç sanatçı grubu, tüm sistemlere karşı tavır içine girdiler. Her bir Dadacının ayrı bir Dada tanımı vardı. 1921 Şubatında Dada dergisi Dada kelimesini açıklayabilene 50 frank ödül vereceğini açıklar. Dada'nın genel kabul edilen bir anlamı yoktu.

İlke olarak da Dadacılara baktığımızda kelimelerin anlamlarına önem verdiklerini görüyoruz. Yani söz konusu bir kelimeye başka anlamlar yükleniyordu. Dilin kuralları hiçe sayılıyordu. Temelde bir başkaldırı akımı olan Dada, sanata da başkaldırıyordu. Edebiyat gereksiz bir şeydi, onlara göre. Zamanla bu tavır öyle bir hal aldı ki, artık şiirlerinden "şapkadan çıkan sözcükler" olarak bahsediyorlardı. Bir kâğıda yazılan sözcükler kesilip, bir şapka içene konulur ve bu şapkadan sözcükler çekilerek şiir yazılırdı. Tzara bir radyo konuşmasında dile olan nefretini şu şekilde dile getiriyordu: "İçimizde sabırsız bir yaşamak arzusu vardı ve çağdaş denilen uygarlığın bütün kuruluşlarından, hatta temelinden, mantığından, dilinden nefret ediyorduk. Başkaldırı öyle biçimlere bürünmüştü ki acayiplik estetik değerleri bile çiğneyip geçiyordu. Unutmayalım, o zamanlar yazında insansal olan her şeyi gölgeleyen aşırı bir duyarlık vardı ve kötü zevk yüksekten atıp tutarak sanatın bütün alanlarında egemenliğini koyuyor, en bayağı ürünlerle burjuvazinin gücünü sergiliyordu..." 1918'de yayımlanan Dada Bildirisinde, bu akımın karşı çıkış noktaları belirtilir: "DADA; belleğin yok edilişi: DADA; kazıbilimin yok edilişi: DADA; peygamberlerin yok edilişi: DADA; geleceğin yok edilişi…"

Savaş vardı ve bu savaşta çok fazla sivil ölüyordu. Savaşa dur demek gerektiğini savunuyorlar ama ütopik barışa da karşıydılar. Savaşı yaratan etkenlerin kökünü kazımak gerektiğini düşünüyorlardı. Ancak o zaman savaşsız bir dünya mümkün olabilirdi. Savaş bir karamsarlık havası yaratmıştı. Dadaizm savaş karşıtı tutumuyla, gün be gün büyüyordu. Charlie Chaplin gibi savaş karşıtı sanatçılar Dadacıları destekleyen açıklamalarda bulunuyordu. Onlara göre tüze, aktöre, din, yazın, aile gibi kavramlar içi boşaltılmış kemik yığınlardan ibaretti. Ortada bir gerçek vardı o da savaş…

Kübizm ve Ekspresyonizm akımlarından birçok sanatçıyı etkileyen Dada1923'te Sürrealizm Akımının doğmasıyla son bulur. Dadaizm akımının bazı sanatçıları; Luis Aragon, Paul Eluard, Tristan Tzara, Richard Hülsenbeck, Marcel Janco, Emmy Hennings, Hugo Ball, Marcel Duchamp, Arthur Cravan, Sophie Tauber, Hans Arp, Hans Richter, Kurt Schwitters, Francis Picabia, George Gronsz, John Heartfield, Raoul Hausmann, Hannah Hoch, İlya zdanevitch…

6 Şubat 1916 tarihinde 'savaşa hayır!' demenin yolunu, tüm sistemlere karşı çıkışla bulan bu genç sanatçıların, savaşsız bir dünya için, savaşın köklerinin kazınması gerektiği düşüncesini benimsememek elde değil. 92 yıl sonra günümüzde yine aynı sebeplerden dolayı aynı sistemler pazar ve sömürge arayışı içindeler. Sözkonusu Afganistan, Irak, İran savaşı; Lübnan, Suriye, Filistin iç savaşları bu sistemlerin bugünkü tezahürü.

Dadaizm'den ne anladık sorusuna gelince… Bu soruya da Dadacılar cevap versin. 5 Şubat tarihinde Başsızlar Salonu'nda yeni bir gösteri düzenlenir ve Charlie Chaplin'in de Dadacılar'a katılıp gösteride hazır bulunacağı duyurulur. Bu duyuru büyük ilgi çeker, hayli dinleyici gelir, Dadacılar yalancı fişekler ve tıkırtılar eşliğinde bir şeyler okur, bir şeyler söylerler. Sonra aniden salonun bütün ışıkları söner ve mikrofondan gelen bir ses duyulur "Yaptıklarımızdan hiçbir şey anlamıyorsunuz değil mi sevgili dostlar? Zaten biz de henüz pek az şey anlayabiliyoruz!"

Herkesin barış için bir Dada şarkısı olsun.

Anadil Tartışmaları

Ali İhsan Aksamaz
http://www.kolkhoba.org/makaletrk6.htm

Babam Faik Aksamaz'a…

GİRİŞ

Anadil, siyasî değil insanî bir konu. Ancak; bir anadilin yaşaması veya yok sayılarak yeryüzünden silinmesi siyasî kadroların sorumluluğundadır. Bugüne kadar birçok anadil tanımı yapılmıştır; yenileri de yapılabilir. Ben, burada, konumuz ile bağlantılı anadil terimini Türkiye'de, Türkçe dışında konuşulan ve yerel olan diğer anadiller ile ilgili olarak kullanıyorum. Türkiye'deki anadil konusunu ise, esas olarak iki dönemde ve yerellik açısından incelemenin doğru olacağını düşünüyorum. İlk dönem 1920'lerin ikinci yarısından başlar ve 1950'lere kadar devam eder. İkinci dönem ise bu tarihten DSP-MHP-ANAP Hükümetinin bu anadiller ile ilgili en son düzenlemeleri yaptığı 25 Ocak 2004 tarihine kadar sürer. Anadili, bu iki dönem içinde ve yerellik açısından değerlendirmek konuyu çıplak gözle görmemize, değerlendirmemize ve çözüm yolları üretmemize yardımcı olacaktır.

Bu ilk dönemde, Türkiye'deki üretim çoğunlukla günlük hayatı sürdürmeye yöneliktir; nafaka ekonomisi ilişkileri hâkimdir. Yine bu dönem, özelliği gereği içine kapanıktır. Bu durum ise, yerelliğin sürdürülmesini sağlar. Dolayısıyla da yerellik, o yerellikteki anadilin konuşulması, kuşaktan kuşağa aktarılması ve korunmasını sağlamıştır. Bu yerelliğin içine doğan bir çocuk, meyvelerin adlarını; gökyüzü, güneş, bulut, ay, yıldızlar, toprak, suyu; "ayıplı- ayıpsız" bütün organlarının adlarını; tohum ve yenilen yemekleri; üretim ve üretirken kullandıkları aletlerin adlarını; görülen, kavranan her şeyi; inanç, doğum, ölüm, korku, sevinç, kavga, aşk ve dostluk, imeceyi anadil ile öğrenir. Çocuk anadil ile şekillenir. Çevresini tanımaya, anlamaya ve kendisini ifade etmeye başlar; üretime katkıda bulunur.

1920'li yılların ilk yarısına kadar, anadili olan bir yerelliğe sahip insanlar doğmuşlar, yaşamışlar ve ölmüşler. Nesiller devam etmiş. Anadilleri doğum, yaşam ve ölümde kendilerini ifade etmeye yetmiş. Yerellikte tek dillilik, yerelliğin anadili büyük ölçüde hâkimdir. Ne var ki, 1920'li yılların ikinci yarısından itibaren her şey değişmeye başlar. Bu değişikliğin en büyük acısını da çocuklar çeker.

Türkiye'nin taraf olduğu Lozan Antlaşması ile bazı Hıristiyan ve Musevîlerin kültürel hakları güvence altına alınmıştı. Ancak; Devlet İstatistik Enstitüsünün, İslam Azınlık Dilleri adını verdiği anadiller sahipsizdi. TKF'nin 1926 Programı anadil konusuna şöyle yaklaşıyordu: "...TKF… Halk Fırkasının Müslüman azınlıkları zorla Türkleştirmek, Hıristiyan ve Musevî azınlıkları da ezmek siyasetine her vasıtayla karşı koyar... TKF, onlar için hukukta tam bir eşitlik; dillerini kullanmak ve kültürlerini yayma ve eğitim konularında tam bir serbestî... talep eder. (Madde 11)"

TANIKLIKLAR

Burada, o dönemde öğrenci kişilerin tanıklıklarından aktarmalar yapacağım. Bu tanıklar, o dönemde bir yerellikte yaşamaktaydı ve anadilleri ise Lazcaydı. 1924 doğumlu M. Recai Özgün ve 1926 doğumlu Mecit Çakırusta.

Arhavili M. Recai Özgün şunları anlatıyor: "… Otuzlu yıllarda okullarda Temizlik ve İntizam Kolu, Kızılay Kolu... gibi isimlerle çalışma kolları oluşturu-

lurdu... Bunlar arasında "Lazca Konuşanlarla Mücadele Kolu" diye bir kol daha vardı. Ben dördüncü ve beşinci sınıfta iken bir müddet bu kolun başkanlığını yaptığımı hatırlıyorum... Bu işi... faydalı olduğuna inanarak yapardık. Çünkü talebeler de öğretmenler de Laz kökenli idiler ve Türkçeleri meramlarını ifade edemeyecek kadar bozuktu..."

"Lazca Konuşanlarla Mücadele Kolu"ndaki faaliyetlerime bir anlam veremezdim. Çünkü okulda tamam; Lazca konuşanlara ihtarımı yapardım, ama eve gelince, köye çıkınca hiç Türkçe bilmeyen babaannem, dedem, komşuma hiç etkili olamıyordum. Hal böyle olunca, onlarla ben de Lazca konuşuyordum... Bir çocuğun ikiyüzlü gelişmesinde felâket etkili olacak bir uygulama. Ayrıca onlara, "Lazca konuşmayın" demek, "Siz hiç konuşmayın" anlamına geliyordu. Çünkü Lazcadan başka dil bilmiyorlardı. Böyle bir teklif, onların aklımızdan şüphelenmelerini gerektiriyor ve şaşkın şaşkın gülmelerine vesile oluyordu. Bu çok büyük bir çelişki idi. Çocuk ruhumda oluşan bu çapraşık duygular, beni konunun nedenlerini anlamaya doğru iterdi ama hiçbir izah tarzını da bulamazdım. Bu konudaki pozisyonumu iki yüzlülük imiş gibi algılardım ve hatırladığıma göre utanır ve sıkılırdım."

Ardeşenli Mecit Çakırusta şunları söylüyor: "… 1930'lu yıllarda ilkokul tahsilimi… yaptım… Okulda Lazca konuşmak yasaktı. Yalnızca okulda değil, dışarıda da konuşulmayacaktı. Bunun tespiti için de, talebeler arasında görevliler vardı. Öğretmen, Lazca konuşanları tespit edip kendisine isimlerini getirenleri ödüllendiriyor ve talebeleri ispiyonculuğa teşvik ediyordu. Lazca konuşanları da -yine talebelere yaptırdığı- özel fındık ağacından çubuklarla avuçlarını kırbaçlıyordu veya parmaklarımızı birleştirip tırnaklarımıza cetvelle vuruyordu. Bu tutum ve davranışın bana yaptığı psikolojik tahribatın yaşam boyu uzun zamanımı aldığını, bu aşağılanma, suçluluk ama bu suç ve yabancılık bende hep var olacaktı. Üstümden atamayacaktım…"

1939 doğumlu olan Hopalı Yılmaz Avcı'nın da hatırladıkları şöyle: " ... Okullar açıldığı gün öğretmenimizin okulda Lazca konuşmayı yasaklaması ile beraber bizim de en önemli iletişim kaynağımız kesilmiş oldu. Ancak teneffüslerde, öğretmenden uzak olduğumuz noktalarda kontrollü olarak Lazca konuşabiliyorduk… Tabi bu arada yakayı suçüstü ele verenler de mutlaka cezalarını çekiyorlardı. (...) O büyük mücadele sonunda, öğretmenin galip geldiğini söylemeye her halde gerek yok !

1944 doğumlu Fındıklılı Nurdoğan Demir'in, o yıllara ilişkin olarak yazdıkları ise şöyle: "…O yaşımda başka bir dilin varlığını bile bilmiyordum. Lazca konuşmayacaktım da ne konuşacaktım ki? Yoksa biz, hani şu öğretmenlerimizin konuştuğu dilden mi konuşacaktık? Öğretmenler Türkçeyi bana göre

çok güzel konuşuyorlardı. Açıkçası imreniyorduk. Ama o dilden bildiğimiz on kelimeyi geçmiyordu ki, nasıl olacaktı bu iş? O zamanlar bizim için "Lazca konuşma" demek, "Hiç konuşma" demekle eşti. İlk zamanlar adeta ağzımız kilitlenmişti. Dilsiz kalmıştık… "

TEK PARTİ DİKTATÖRLÜĞÜ

Yerellikteki bir anadile karşı işlenen bu ve benzeri insanlık suçlarını işleyenler bu cesareti, CHP'nin tek parti diktatörlüğünün yönetim anlayışından almıştır. CHP'nin tek parti diktatörlüğü, günlük hayatı sürdürmeye yönelik nafaka ekonomisi ilişkilerinin hâkim olduğu ve farklı anadillerin konuşulduğu yörelerde ulusal sanayinin kapitalist üretim ilişkilerini ve kurumlarını geliştiremedi. Yerel üretim ilişkilerini tasfiye edemedi. Bu sebeple de dilsel ve kültürel farklılıkları doğal bir yok oluş sürecine sürükleyemedi. Bunun yerine dilsel ve kültürel farklılıkları doğal olmayan bir yol ile yani resmî ideoloji ve resmî tarih tezleri ile ortadan kaldırmaya çalıştı. Burada iki CHP milletvekilinin, partilerinin görüşünü yansıtan düşüncelerini sizin ile paylaşmak istiyorum.

Bunlardan ilki CHP Manisa Milletvekili M. S. Toprak. 1938 yılında verdiği kanun tasarısı çarpıcı bir örnek oluşturuyor. Bu tasarı, Türk vatandaşlarının evlerinin dışında umuma açık yerlerde, her zaman Türkçe konuşmalarını, aksi takdirde 1- 7 gün arasında hapis ve 10 ile 100 kuruş arasında para cezasını öngörüyordu. Bunların diplomalarına da el konulacak ve doktorluk, öğretmenlik ya da gazetecilik yapamayacaklardı. Ceza olarak toplanan paraların bir bölümü de ihbarcılara ödül olarak dağıtılacaktı. Yine bu tasarıya göre Türkçe bilmeyen Türk vatandaşları bir yıl içinde Türkçeyi öğrenmeye mecburdu. Yoksa onları Türk vatandaşlığından çıkartılmak bekliyordu.

CHP Antalya Milletvekili R. Kaplan'ın Mecliste yaptığı konuşma ise şöyle: "... Bazı unsurlar pek arsızca hareket ederek Türk milletinin diline hürmet etmiyorlar. Evlerinde istedikleri dili konuşabilirler. Fakat umumi yerlerde... bir kısım Türk vatandaşının konuştuğu Türkçe değildir. Ey vatandaş, eğer Türk vatandaşı isen Türk diline saygı göster. Karşındaki Türkleri de rencide etme…"

Siyasî otoriteyi elinde tutan CHP'nin tek parti diktatörlüğü, Türkiye'nin anadillerini yok saydı ve bunların yok edilmesi için de elden gelen her şey yapıldı. CHP 9. Bürosu tarafından, 1940'lı yıllarda hazırlanan bir rapor, bu anadillere yaklaşımı açıkça gözler önüne sermekle kalmıyor, siyasî otoritenin bu anadillere karşı olan tavrını da özetliyor. Bu rapor, anadilleri Türkçeden başka olan, ancak küçük gruplar halinde yaşayan Müslüman yurttaşları konu ediyor. Toplu halde yaşadıkları için kendi dil ve geleneklerini koruyan bu topluluklar potansiyel tehlike olarak anılıyor. Örneğin Lazların sınır boylarından iç kesimlere kaydırılması, toplu yaşamalarına engel olunması, bunun mümkün olmadığı hallerde en zengin ve verimli köylerden başlayarak buralara yüzde elli oranında Türk yerleştirilmesi ve okullar açılması öneriliyordu.

Oysa bu yıllarda; Türkçeyi de kendi anadilini de iyi bilen, kendisine güvenen, kendisi ile barışık, çevresi ile uyumlu, üreten, sağlıklı ve mutlu vatandaşlar yetiştirilebilir; bugünküne benzemeyen bir vatan kurulabilirdi. 1 Ocak 1929 tarihinde çalışmalara başlayan Millet Mektepleri ile çözüm üretilebilirdi. Ayrıca; o dönem müttefikimiz olan Sovyet ülkesinin desteği alınabilirdi. Sovyet ülkesinin yanı sıra ülkemizde de konuşulan Abazaca, Adığece, Kabardeyce, Karaçaylı-Balkarlıca, Osetçe, Çeçence, İnguşça, Avarca, Lazca vd. Genç Yazılı Diller alanında tecrübesi olan Sovyetlerin desteği, Türkiye'nin anadil konusunu çözmek için büyük bir fırsattı.

1950: YENİ BİR DÖNEM

CHP'nin tek parti diktatörlüğü, toplumsal hayatın hemen her alanında derin yaralar açtı. Öyle ki, 1950'de iktidarını kaybeden CHP, toplum ruhunda açtığı yaralar ile sonraki dönemlerde de etkisini sürdürdü. CHP sonrası dönemde, bu yaraların bazıları sarılmaya çalışılsa da, anadil konusu hiç gündeme gelmedi; akla gelmedi; sahiplenilmedi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan yeni saflaşma ve ardından gelen Soğuk Savaş dönemi toplumsal dokuda meydana gelmiş olan yaraları gizlemek ile kalmadı; bu yaraları derinleştirdi; yeni yaralar açtı.

Gelişmeye başlayan kısmî sanayileşme ve taşımaya çalıştığı arabesk kapitalist hayat tarzı ile birlikte; üretimsel, kültürel ve dilsel içine kapanıklıkları koruyan ve onlarla devamlılığını sağlayan yerellikler de bulundukları yörelerin özelliklerine göre, hızlı veya daha yavaş bir çözülme sürecine girdi. Bu yerelliklerden iş, sağlık ve tedavi için büyük şehirlere gidiş ve gelişler fazlaştıkça; bu yerelliklerde Türkçe

okuma-yazma oranı yükseldikçe, gazete, radyo ve televizyon yaygınlaştıkça, yerelliğin çözülme süreci daha da hızlandı. Bu çözülmeler ise, anadillerden uzaklaşmayı, anadillerin çözülme sürecini getirdi. Bir anadilin konuşanlarının sayısı ve konuşulduğu yörenin sanayileşme bölgesine uzaklık veya yakınlığı o dilden uzaklaşma ve çözülmenin derecesini belirledi. Daha az yorucu, daha fazla kazançlı ve sosyal haklar sağlayan modern hayat ile tanışma, yerellikten hızla kurtulup büyük kentlere göç etmeyi hızlandırmakla kalmadı, yerellikte de yerellikten kurtulma gibi bir paradoksal durumu yarattı. Kişi; doğduğu, ürettiği, karnını doyurduğu, doğa ile bütünleştiği, algıladığı ve düşündüğü gibi değil, ışıltılarına özendiği, ama ne olduğunu bilmediği bir hayata kavuşmak için çabalıyordu. Kapitalizm bunu dayatıyordu; kişi buna eklemlenecekti. Modern hayata ulaşma duygusu, kişide bir an önce yerellikten kurtulmayı tetikledi. Fakirliğinin sebebi olarak da, yaşanılan yörenin geri kalmışlığının sebebi olarak da, İstanbul'a ulaşamayıp hemencecik "büyük adam" olamamasının sebebi olarak da belki kişi anadilini görüyordu. Oysa İstanbul'da mezarı bile olmayacaktı.

Böyle bir süreçten geçilerek Soğuk Savaş döneminin sonuna, 1991 sonlarına ulaşıldı. Bu, yeni bir dönemin başlangıcıydı. Hâlâ ayakta kalmayı başarabilmiş anadiller bulunuyorsa; hâlâ konuşanları varsa ve tutarlı savunuculara sahiplerse, korunabilir, geliştirilebilir ve geleceğe taşınabilirdiler.

TÜRKİYE'NİN ANADİLLERİ

Türkçe, gündelik hayatta ortak anlaşma dilimizdir. Türkçe, Osmanlı ülkesinin de ortak anlaşma diliydi; Hıristiyan, Musevi veya Müslüman vatandaşlar Türkçenin yanı sıra kendi anadillerini de konuşuyordular; kullanıyordular. Çok dillilik, Osmanlı ülkesinden Türkiye Cumhuriyeti'ne intikal etmiştir.

Günümüzde çok kesin sayılarını bilemiyoruz. Ancak, ülkemizde onlarca anadilin konuşulduğunu söylemek yanlış olmaz. Bunca anadilin konuşulduğu bir ülkede, resmî kurumlar, bu dillerle ilgili özgün dilsel materyal derleme çalışması yapmadı; yapmıyor. Bunu bırakalım; Türkiye'de konuşulan anadillerin envanter çalışmasını yapan resmî bir kurum bile bulunmuyor. Siyasî otoritenin konuya yaklaşımı böyle olunca, iyi niyetli bazı kişilerin bu konuda yaptığı çalışmalar fanteziden öteye geçemiyor, ilgi görmüyor ve katkı sağlayamıyor. Bu çalışmaların, reaksiyoner güçler tarafından düşmanca karşılandığını da unutmamalıyız. Türkiye'nin anadillerine karşı büyük bir umursamazlık ve iki yüzlülüklere tanık oluyoruz.

Bugün gelinen noktada, Türkiye'nin anadilleri çeşitli yönleri ile tam bir bilinmezlik içindedir. Bu bilinmezliğin esas sebebi, hiç kuşku yok, siyasî otoritenin konuya baştan beri yanlış yaklaşmış olmasıdır. Öte yandan, çeşitli sivil girişimciler ise, anadil konusuna sağlıklı yaklaşamamış ve uygun çözüm yolları bulamamıştır. Çünkü konu çeşitli yönleriyle tartışılamamıştır; tartışılamamaktadır. Bu tartışmaların önündeki en önemli engel artık siyasî otoritenin olumsuz tavrı veya yasal engeller değil. Sıkıntı büyük ölçüde anadil konusunun tartışılmaya çalışıldığı terimlerden kaynaklanmaktadır. Bir yandan siyasî iradenin uzun süreli olumsuz tavrı ve bu tavrın hâlâ devam eden etkileri, bir yandan bu sebeple anadil konusunda kurumsal kültürel bir yaklaşımın oluşamaması, bir yandan sorunun doğru terimlerle tartışılamaması Türkiye'nin anadilleri konusuna çözüm üretilememiş olmasının başlıca sebepleridir. Bu çözümsüzlüğün bir diğer sebebi ise, Türkçe dışındaki bir anadilin savunuculuğuna soyunan bazı sivil girişimcilerin, her anadilin aynı değerde olduğunu kabul etmeme ile bir anadilin şovenizmine saplanmalarıdır. Bir anadili bildiği iddiası ile o anadilin hamisi kesilen bazı kimseler ise, Türkiye'nin anadil zenginliğinin önündeki en ciddi engellerden bir tanesini oluşturuyor. Bunların; anadilleri korumak, geliştirmek ve gelecek kuşaklara kurumsal olarak aktarmak gibi bir vizyon ve misyonları bulunmamaktadır; bütün yaptıkları bu anadiller üzerinden çeşitli şekillerde nemalanmaktır. Öte yandan, anadil konusu söz konusu olduğu zaman, bu çeşit toplantılara konuşmacı olarak çağrılan, siyasî otoriteye karşı duruşlarıyla da tanınan, konu kıdemlisi bazı akademisyenler, ithal terimleri kullanmaları, çeviri metinlerden yaptıkları uzun aktarma ve uygunsuz örnek göstermeleri ile anadil konusunun etrafında dönüp dolanmakta; konunun tartışılmasına ve çözüm yollarının bulunmasına katkıda bulunmak şöyle dursun, kafaları daha da karıştırmaktadırlar. Bir türlü sahaya inmek akıllarına gelmemektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün, anadil sonuçlarını açıkladığı son nüfus sayımı 1965'de yapılandır. Türkiye'de konuşulan diller şöyle sınıflandırıyordu:

A. Türkçe

B. "İslâm Azınlık Dilleri": Abazaca, Acemce, Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Çerkezce, Gürcüce, Kürtçe, Kırmanca, Kırdaşça, Lazca, Pomakça, Zazaca

C. "Diğer Azınlık Dilleri": Ermenice, Yahudice, Rumca

D. "Anglo Sakson Dilleri": Almanca, Flamanca, İngilizce

E. "Latin Dilleri": Fransızca, İspanyolca, İtalyanca

F. "Slav Dilleri": Bulgarca, Çekçe, Hırvatça, İsveççe, Lehçe, Romence, Rusça, Sırpça

G. "Diğer Diller": Bilinmeyen

DİE'nin "İslâm Azınlık Dilleri" olarak adlandırdığı anadillerin dışında da anadillerin bulunduğunu belirtmeliyim. Türkiye'deki nüfus sayımlarında hiçbir zaman dikkate alınmayan benim şimdi adlarını hatırlayabildiğim anadilleri şöyle: Pontusça, Hemşince, Ubıkhça, Vaynakhça (Çeçen-İnguşça), Asetince (Osetçe), Avarca, Lezgice, Kumukça, Gazi Kumukça (Lakça), Dargice, Karaçay(lı)-Balkarya(lı)ca, Uygurca, Tatarca, Kırgızca, Kazakça, Özbekçe, Nogayca. Ayrıca aynı kaderi paylaşan Süryanice de unutulmamalı.

VE GÜNÜMÜZ

Soğuk Savaş sonrası dönemde, ülkemizin anadil konusunun tartışılması ve çözümüne katkı sağlayabileceği düşüncesi ile Batı dillerinden birçok makale ve kitap Türkçeye tercüme edildi. Ancak ne yazık ki, kaş yapayım derken göz çıkarıldı; çok kötü çeviriler ile birlikte bir sürü uygun olmayan terim ya aynen ya da tercüme olarak Türkçeye girdi.

Anadil tartışmalarında karşımıza birçok terim çıkıyor. Bir terimler kargaşası görülüyor. "Eğitim" mi? "Öğretim" mi? "Öğrenim" mi? "Eğitim- öğretim" mi? "Ana dil" mi? "Anadil" mi? "Anadilde öğretim" mi? "Anadil öğretimi" mi? "Anadilde eğitim-öğretim" mi? "Anadil eğitim-öğretimi" mi? "Yerel dil mi"? "Konuşanları sayıca (daha) az diller" mi? "Etnik dil" mi? "Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçeler" mi? "Kavim dili" mi? "Azınlık dili" mi? "Yöresel dil" mi? "Diğer halkların kendi dilleri" mi? "Yörenin dili" mi, "Yöredeki nüfus çoğunluğunun dili" mi? "Yörenin anadili" mi? "Yok sayılan anadiller" mi? "Yasaklanan anadiller" mi?

Konumuz olan dilleri belirtmek için "Türkçe Dışındaki Anadiller", bu dillerin desteklenmesi çalışmalarında ise "Anadil Öğretimi", "Anadil Öğrenimi Hakkı" ifadelerini kullanmanın doğru olduğuna inanıyor; böyle kullanılmasını öneriyorum.

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde DSP-MHP-ANAP Hükümetinin hazırladığı "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"un (Kanun no: 4771; Kabul tarihi: 03.08.2002- Resmi Gazete: 09.08.2002- 24841) yürürlüğe girmesinin ardından, "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Hakkındaki Yönetmelik" (Resmi Gazete: 20.09.2002- 24882) ve "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkındaki Yönetmelik" (25.01.2004 -25357) de yürürlüğe girdi.

Kuşkusuz bu önemli bir gelişmeydi. Ancak; yasak savma kabilinden bir uygulama olduğu hemen anlaşıldı. "Türkçe Dışındaki Anadiller" değil de "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçeler" gibi bir ifadenin kullanılması konuya nasıl bakıldığının ipuçlarını veriyor. Dikkat edilirse, "Öğretilmesi" değil "Öğrenilmesi" ifadesi kullanılmış. Örneklerini verdiğim uygulama ve yok saymalardan sonra bu "öğrenilme" nasıl olacak? Bu vb. sorular cevapsız bırakılıyor. Bu anadiller ile bağlantılı olarak kullanılan "dil" ve "lehçe" nedir? Bir anadilin, dil mi lehçe mi olduğuna kim karar verir?

DSP-MHP-ANAP Hükümetinin ilgili yasa ve yönetmeliklerde yaptığı değişikliklerin ardından, yapılan resmî açıklama ile TRT'nin yalnızca Boşnakça, Arapça, Kırmançi, Çerkezce ve Zazaca radyo ve televizyon yayını yapacağı duyuruldu. Beş anadildeki radyo ve televizyon yayınları, 7 Haziran 2004 Pazartesi günü Boşnakça ile başladı. Yapılan resmî açıklamaya göre, Boşnakça, Arapça, Kırmançi, Çerkezce ve Zazaca TRT'nin sırasıyla yayın yapacağı dillerdi. TRT'nin bu anadillerdeki yayınları; içerik, süre, yayınlandıkları saatler vd. açılardan eleştirilebilir. Ancak öncelikle üzerinde durulması gereken konu, yayın yapılacak dillerin sayısının neden beş ile sınırlandırıldığıdır. TRT, Kırmançi, Zazaca, Boşnakça, Arapça ve Çerkezceyi hangi kıstasları göz önünde bulundurarak yayın yapmak için seçti? Bunu bilemiyoruz. TRT'nin, DİE'nin verilerini dikkate alarak bu dilleri belirlediği düşünülebilir. Anadillere ilişkin soruların en son 1985 nüfus sayımlarında sorulduğunu biliyoruz. DİE'nin anadil sonuçlarını açıkladığı en son sayım ise 1965'tekidir. 2000 yılında yapılan

son nüfus sayımlarında ise, anadile ilişkin soru sorulmadığına göre; TRT, 1965 nüfus sayımı anadil verilerini mi dikkate aldı? Şimdi 1965 nüfus sayımı anadil verilerine bir bakalım: Anadili ve ikinci dili olarak Boşnakçayı 57.209 kişi; Çerkezceyi 106.960 kişi ve Arapçayı 533.264 kişi konuşuyordu. Yine aynı yıl verileriyle Lazcayı 81.165 kişi; Gürcüceyi 79.234 kişi; Pomakçayı 57.372 kişi; Arnavutçayı 53.520 kişi ve Abazacayı ise 12.399 kişi anadili veya ikinci dili olarak konuşuyordu. Bu rakamlar, TRT'nin bir anadilini, konuşanının sayısına göre değerlendirmediğini gösteriyor. O zaman TRT'nin kıstası neydi? Bunu hiç öğrenemedik. Eğer TRT, Anadolu'ya göçmen dilleri, yani Boşnakça ve Çerkezceyi dikkate alıyorsa, diğer göçmen dilleri olan Abazaca, Arnavutça ve Pomakçayı da dikkate almalıdır. Eğer TRT, Anadolu'da yerli dilleri, yani Kırmançi, Zazaca ve Arapçayı dikkate alıyorsa diğer yerli diller olan Lazca, Gürcüce vd. dilleri de dikkate almalıydı.

TRT'nin bu beş anadilde yaptığı yayınlar birçok açıdan eleştiriye muhtaçtır. Bu yayınlar, siyasî otoritenin, Türkiye'nin anadillerini tanıdığını ifade etmesi anlamında önemlidir. Ne var ki, TRT ayrımcılık yapmıştır. TRT, haksızlık yaptığı ve görmezlikten geldiği diğer anadiller ile ilgili yeni bir adım atmayı düşünürse, bizlerden destek görebileceği gibi, Hemşince için Ermenistanlı; Pontusça için Yunanlı; Vaynakhça (Çeçen-İnguşça), Avarca, Lezgice, Kumukça, Gazi Kumukça (Lakça), Dargice, Karaçay(lı)-Balkarya(lı)ca, Tatarca, Nogayca ve Çerkezce için Rusya Federasyonundan; Kırgızca için Kırgızistanlı; Kazakça için Kazakistanlı; Özbekçe için Özbekistanlı; Uygurca için Çinli; Pomakça için Bulgaristanlı; Acemce için İranlı; Arapça için Suriyeli; Arnavutça için Arnavutluklu; Gürcüce, Lazca, Osetçe ve Abazaca için Gürcüstanlı dilbilimciler ve radyo ve televizyon programcılarından destek arayabilir.

ÖNERİLER

Konuya taraf olan vakıf, dernek ve kişilerin de içinde yer alacağı özerk yapıdaki bir "Anadillerini Planlama Kurumu" nüve olarak bu anadil çalışmalarını yürütebilir. Anadiller ile ilgili bütün çalışmaları tek elden yürütecek böyle bir kurum öncelikle oluşturulmalıdır. Bu kurum, anadillere ilişkin olarak demokratik özlü ve telâfi edici genel bir yönetmelik hazırlamalıdır. Bu bağlamda, anadil konusu, anlaşılır ve bizim olan terimlerle tartışılmalı ve bu alanda bir literatür oluşturulmalıdır.

Öncelikle, Türkiye'nin diğer anadilleri envanteri çıkarılmalıdır. Bu yapılırken, yalnızca Türkçe ile hiçbir akrabalığı olmayan anadiller değil, Azerice, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Tatarca, Uygurca gibi diller de dikkate alınmalıdır. Biliyoruz ki, nüfus sayım sonuçlarında adı geçen anadillerin en az iki katı anadili Türkiye'de konuşulmaktadır; bunlar, ad olarak ve kullanıldıkları yöreler olarak tespit edilmelidir. Oluşturulacak ilgili komisyonlar bu anadilleri için Latin alfabesine dayanan alfabeleri oluşturmalıdır. Ardından da, ilk aşamada en az on bin kelimelik temel Türkçe kelime dağarcığı tespit edilmeli ve buna göre bu anadillerin sözlükleri oluşturulmalıdır. Bu sözlükler (varsa diğer alfabeleriyle ve) Latin alfabesine dayalı alfabeleriyle yayınlanmalıdır. İlk etapta ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin düzeylerine uygun masal kitapları ve çizgi filmler radyo ve TV yayınlarında da kullanılabilecek şekilde hazırlanmalıdır.

Bütün bunlarla eşzamanlı olarak, bu anadillerle ilgili çalışmaları yürütecek, yani; masal kitapları, ilköğretim öğrencilerinin düzeylerine göre "sosyal bilgiler" ve "fen bilgisi" vb. kitapları, çizgi filmler, tiyatro eserleri, radyo- TV programlarını hazırlayıp sunacak, gazete ve dergileri yayınlayacak personelin yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Bu personelin yetişmesinde, bu anadillerle ilgili ve/veya çalışmalar yapan komşu ülkelerin akademik personelinden de faydalanabilir.

Gerek personel yetiştirilmesi gerekse de yazılı, görsel, işitsel vb. her türlü materyalin hazırlanmasındaki bütün harcamalar, kuşkusuz ilgili devlet kuruluşları tarafından karşılanmalıdır.

SON SÖZ

Bu anadiller, 1950'lere kadar esas olarak Türkiye'nin belirli bölgelerindeki yerelliklerinde konuşuluyorken, günümüzde Türkiye'nin hemen her yerinde konuşulmaktadır. Bu durum mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Bu anadiller gündeme geldiğinde kimileri bu dilleri "bölücülük" sebebi olarak lânse etmeye çalışıyor. Kimileri de bu anadil tartışmalarını "Kürtçe" üzerinden yapıyor. Bu anadiller, ne "bölücülük" sebebidir ne de "Kürtçe" Türkiye'nin, Türkçe dışındaki tek anadilidir. Anadil, 1930'lu yıllarda büyük ölçüde pedagojik bir konuydu. Günümüzde ise hem hâlâ bir pedagojik sorun hem de bir insan hakları konusudur. Bu hakkı, iste-

yen vatandaşlarının hizmetine sunmak ise sosyal devletin önemli görevleri arasındadır. Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan ve son seksen yıldaki her türlü olumsuz şarta rağmen, günümüze ulaşabilme becerisini gösteren bu anadiller, ister yüz kişilik bir köyde konuşuluyor olsun, isterse de çok daha fazla insan tarafından toplu veya dağınık çok daha geniş yerleşim birimlerinde yaşatılıyor olsun aynı eşitlikte geleceğe taşınma hakkına sahiptir.

Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Hizmet Kulübü
6. İnsan Hakları Sempozyumu
27 Aralık 2007 Perşembe - saat 14: 00
Demir Demirgil Salonu (ÖFB)
"Anadil Öğrenimi Hakkı ve Öğretimi"
konulu sempozyuma sunulan tebliğ

FAYDALANILAN BAŞLICA KAYNAKLAR

-Akar, Rıdvan (1998): "Bir Bürokratın Kehaneti Ya Da 'Bir Resmî Metinde Planlı Türkleştirme Dönemi", Birikim, sayı 110, Birikim Yayıncılık, İstanbul.

-Aksamaz, Ali İhsan (2003): "Doğu Karadeniz'de Resmî İdeolojiler Kuşatması, 1. Baskı, Sorun Yayınları, İstanbul.

-Aksamaz, Ali İhsan, vd. (2005): "Anadilde Eğitim ve Azınlık Hakları, 1. Baskı, Sorun Yayınları, İstanbul.

-Aydın, İsmail (1997): "Siyasî Parti ve Hükümet Programlarında Eğitim- Öğretim& Öğretmenler (1908- 1997), 1. Baskı, Eğitim Sen Yayınları Güncel Sorunlar Dizisi, Ankara.

-Avcı, Yılmaz (2002): "Türkçeyi Nasıl Öğrendik?", Yeni Kafkasya Gazetesi, sayı 3, İstanbul.

-Bul, Melahat (2000): "Lazca ile Mücadele Kolu Başkanlığından Laz Kültürünün Araştırılmasına Uzanan Bir Yol: M. Recai Özgün" Mjora, Sayı 1, Çiviyazıları, İstanbul.

- Demir, Nurdoğan (21.02.2007): "Hayde Biga Ezdi Jile Bulurt", www.lazuri.com

- Dündar, Fuat (1999): "Türkiye Nüfus Sayımlarında Azınlıklar", Doz Yayınları, İstanbul.

-"Kardeşine Lazca Mezar Taşı Dikti" (30.11.2007): www.pazar53.com

-"Misyonumuz" (2006): www.kolkhoba.org

-Özgün, M. Recai (2003): "Okulda Lazca Konuşanlarla Mücadele Kolundaydım", Yeni Kafkasya Gazetesi, sayı 8, İstanbul.

-Türkiye İhtilâlci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma (1974): 1. Baskı, Aydınlık Yayınları, İstanbul.

-"TBMM Lazca Yazılan Dilekçeyi Ek Olarak Kabul Etti" (16.12.2006): Faik Aksamaz'ın Dilekçesi, Star Gazetesi.

Kıyı Dalgaları

Nigar Öztürk

Eğer ki bir gün gitmek istersen
Seni tutmayacağım
Uçmaya alışıktır kuşlar
Tutarsan kanatlarını da tutarsın
Kuşları avuçlarına sığdıramazsın…

Eğer ki bir gün beni bulmak istersen
Mektup yaz at bir denize
Elbet beni de sever bir gün
Kıyı dalgaları vururken fenere
Ay ışığındaki balıklara bakacağım…

Eğer ki bir gün dönmek istersen
Neden diye sormayacağım
Kendi rızanla gel geleceksen
Bilirsin işte beni
Tek bir gözyaşına kıyamadığım…

Eğer bir gün olur ben dönemezsem
Sarılmayı istersen sıcak kollara
Bil ki sarılacağın hep vardır
Kıyı dalgaları…
Sanırım hep burada olacağım…

Kadınlar BAŞAT: Sadece Sinemada Değil

Adil Okay
adilokay@hotmail. fr

Siyaset dünyasında hızlı bir değişim var. Kapitalizm deri değiştirip yeni adlarla (globalizm, küreselleşme, v.b.) sanal umutlar yayar ve ahtapot gibi yayılırken, sol cephede de yeni arayışlar, sorgulamalar görülüyor. Değişim hayatın her alanında. İyiye ve kötüye doğru. Hava kirliliği, deniz kirliliği, gıda kirliliği, ışık kirliliği, gürültü kirliliği kötüye doğru gidişe birer örnek. İyiye doğru gidiş ne peki dediğinizi duyar gibiyim. Kadınlar. Hep ikinci cins sayılan, itilen, kakılan kadınlar. İşte onlar iyiye doğru gidenler. Erkek egemen dünyanın dışına çıkmaya çalışanlar.

Şili'de **Michelle Bachelet** başkan seçildi. Guatemala'da İnsan Hakları savunucusu ve o ülkenin 'yağmacı-uygar' beyazlar tarafından 'keşfinden' önce orada yaşayan insanların yani yerli halkın temsilcisi **Rigoberta Manchu** Devlet Başkanlığına aday olduğunu açıkladı. Fransa'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oniki adayın dördü kadındı. Komünist partisinin, Troçkistlerin bir grubunun, Yeşillerin ve Sosyalist partinin kadın adayları milyonlarca oy aldılar. Daha sonra yapılan parlamento seçimlerinde de meclise 108 kadın girdi. Bu da meclis aritmetiğinde % 20'ye tekabül ediyor.

Türkiye'de her ne kadar siyaset hâlâ erkeklerin kayıtsız şartsız egemenliğinde olsa bile, çalışan emekçi kadınların sayısı artıyor. Kadınlar ekonomik hayata atıldıkça kendi haklarına evde, işyerinde, sokakta daha çok sahip çıkmaya başlıyorlar. **Dünyanın her yerinde benzer gelişmeler var: Kadınların meydana inmesi. Bir zamanlar hakları için mücadele eden sıra dışı kadınlar parmakla gösterilirken, şimdi sayılmayacak kadar çoklar. Bu oluşumda öncelikle kadınların mücadelesi belirleyici tabi. Ki bu mücadele yüzyıllardır sürüyor.** Örneğin, kadının 'ikincil konumuna' evet demeyen yerleşik değer yargılarına başkaldıran Antik Grek'in **Medea**'sı. Amerikan basınının "anarşist - hain"; savaş karşıtlarının ise "enternasyonalist", "Adalet ve Barış savunucusu" dediği **Laura Jane Adams**. Nazi zulmüne karşı onurlu bir yaşam için ölümü seçen, darağacında ipe çekilirken son nefesinde, 'Duyuyorum, duyuyorum, bizimkilerin nal sesleri geliyor' diye haykıran partizan **Tanya**. "Toplumsal özgürlük mücadelesi içinde, gündelik tayından payımıza düşeni neden almayalım." diyen **Rosa Lüksembourg.** Kapatıldığı mahpusun beyazlıklarında teslim alınamayan kızıl güzellik **Ulrike Meinhoffe**. 'Dans etmeyeceksem devriminiz sizin olsun'' diyen **Emma Goldman**. "Cinsiyet ayrımcılığı ile ırk ayrımcılığının aslında aynı kapıya çıktığı" vurgusu üzerinden hareket eden **Lucy Stone**. "Kadınla erkeğin farklı ama eşit olduğunu, erkekleşmeden mücadele etmek gerektiğini" söyleyen Ermeni feminist **Hayganuş Mark**… Ve diğerleri...

Kadın mücadelesinin gelişmesinde ve kadınların hak taleplerinin daha yüksek sesle hayatın her alanında dile getirilmesinde sanatın payı yok mu? Var. Sinemanın da elbette. Modern ağaların, mafyanın, kimin eli kimin cebinde zengin hayatlarının sempatik gösterilerek anlatıldığı dizilerin değil, gerçek sinemanın payı var.

Evet, bu gelişimde kadın sinemacıların, kadınların yazdığı senaryoların rolleri göz ardı edilemez. İşte bu bağlamda **M. Şehmus Güzel'in 'Kadın Sineması'** adlı çalışması dikkatimizi çekiyor. Çünkü '**Kadın Filmleri Uluslararası Festivali'** boyunca izlediği filmleri anlatırken, yazar, kadınların ekonomik, toplumsal ve siyasi bilinçlenmelerini aktarma olanağı buluyor. Örneğin 'Murder and Murder' filmini değerlendirdiği sayfalarda (s.29-32), ABD'de siyahların mücadelesini destekleyen, siyasi ve sendikal bilinçlenme ve eylemleriyle kadınlar anlatılıyor. Flame'da (s.47-50) Zimbabwe'de genç bir köylü kadının gerillaya katılması, sıkı bir savaşçı olması ama kurtuluştan sonra unutulması anlatılıyor. Kadınların savaş karşısındaki konumu Burundi ve Ruanda örneğinde, belgesel bir film aracılığıyla okuyucuya sunuluyor. 'Duvarın Düşmesi' sonrasında olup bitenler, kadınların her halükarda sömürüldüğü, ezildiği birkaç film aracılığıyla gözler önüne seriliyor. Yani o duvarları kadınlar yıkmadıkça düzenin değişmediği, bir duvarın yıkılıp yerine yenilerinin yapıldığı, geçmiş ve günümüz, duvardan önce ve sonrası bir baba kız aracılığıyla aktarılıyor (s. 66-69). Yazar bu vesileyle 'anılara sahip çıkmanın' (geçmişle hesaplaşmanın da tabi) önemini vurguluyor. Yine dinin bireyler ve toplumlar üzerinde yeniden artmaya başlayan etkisini, baskısını, zulmünü değişik filmler aracılığıyla görmek olası.

M. Şehmus Güzel'in kitabı sadece bunlarla sınırlı değil. Kadınların kendilerine bakışı irdeleniyor. Kadın-erkek, kadın-kadın, ana-kız ilişkilerine farklı bir yaklaşım-değerlendirme bulmak olası. Birkaç kuşak arasındaki iletişim ve iletişimsizliği, göç olgusunu, göçün kadınlar üzerindeki etkisini, Çinlilerin dünyanın her yerine göç ettiğini M. Şehmus Güzel'in zarif anlatımıyla kadın filmlerinde görüyoruz**.** Floating Life filmine ayrılmış sayfalarda (s.81-82) hayatların nasıl bir dalgalanma, gel-git halinde olduğu anlatılıyor. **Herkes bir yerlere gidiyor ya da gitmek istiyor. Gidenler ve hiçbir yere gidemeyenler. Herkes göçebe yeni dünyada. Yeni bir kültür oluşuyor. Tüketim kültürü; yabancı-**

Wisa Ketime Xema Sipelê û Tariyê

A. Karabağ
(Sewta Berbangê)

Gulberfîn, dîsa ketime xema Sipelê û Tariyê!

Tu bê keder î, me gelekî ji hev hez kiriye ku
Bersiv xwe direngînin: me keser kelandine!

Gulberfîn, dibêjim bi seriyên Sipelê û Tariyê!

Ew du canan bûn, yên ciwanên jihevhezkirîn
Di sebran de bi soz û mercan hatibûn girêdan.

Destûr nayê standin ku umr xwe bixemilînin!

Gulberfîn, wisa di halê Sipelê û Tariyê de me
Qerar nayê dayîn ku êdî em xwe bixemilînin!

Du rêzbar bûn, dimeşiyan derbejêr û derbejor,
De li me vebin deriyên sîmê: Sodirî û Tarî ne!

Du dilberz bûn, bi lihevgazinîn, dixwestin ku
Yek bibe çiyayê Tarî, yek bibe çiyayê Sodirî;
Gulberfîn li Sodirî, bi bûkaniya sipî bibe horî.

Ka, bêje gula berfê, kî dihatin Sipelê û Tariyê?

Bê, kî dizane ev cara çenden e, yên hatin kî ne:
Di destên seredanan yên çepê de herhal xwê ye
Di destên seredanan yên rastê de herhal nan e.

Ka, bêje gulberfînê, can li me Sipele û Tarî ye?

Hemû jin berdar in, bi rojê far û bar in, digirîn:
Nan û xwê, xêr û bereket in li Sipelê û Tariyê
Hêsir dikevin li nan û xwêyê, ku bigihêjin erdê
Miraz û niyaz, bo derdê xwedîbûna zarokan in.

Ka, bêjin Sodirî û Tarî, eger hun ne çiya bibûna
Ez û gulberfîna xwe, em çima bi we haldar bin?

laşma, yalnızlık ve bencillik yani tektipleşme. Sermaye küreselleşmesinin "tek-tipleş ya da yok ol" dayatmasına karşı direniyor kadınlar. İsabel Allende bu tehlikeye şöyle dikkat çekiyor: "Batının sanayileşmiş ülkelerine ait yaşam biçimi korkutucu bir çabuklukla diğer kültürleri çözüyor. Yüzyıllar belki de binyıllar yaşındaki kültürler önlem alınmazsa yakında ebediyen yok olacaklar. Bu gün konuşulan 6 bin dilin yarısından çoğu unutulmak üzere. Sözel olarak aktarılan eski bilimler de bu dillerle beraber gömülüyor. Bu güzel ve kırılgan gezegenin hazinelerini nasıl koruruz. Kentlerimizi ve kurumlarımızı nasıl daha insancıl hale getirebiliriz. Hayatımızı nasıl kurtarabiliriz ve gelişmişliğin beraberinde getirdiği yalnızlık (öteki) duygusundan nasıl kurtulabiliriz."

Keşke herkes kendi dilinde düş görse, konuşsa, dans etse, türkü söylese. Keşke dünyamız renkli, çok dilli, çok sesli, çok halklı dönmeye devam etse -ama eşit koşullarda. Kuzeyin tektipleştirici tüketim kültür dayatmasına (milliyet-etnisite-din-cinsiyet v.b. ayrımcılığı tuzaklarına düşmeden) karşı çıkabilsek ve halkların hayatın her alanındaki paylaşmacılığını –sanattan bilime kadar- gerçekleştirebilsek. Kültürel farklılıkların meşru ve zenginleştirici olduğunu kabul edip, dayatmacısız bir kültürel etkileşime - kültürleşmeye kapılarımızı açsak.

İşte kadınlar filmlerinde bu ütopyaya işaret ediyorlar. M. Şehmus Güzel de bunların altını çiziyor 'Kadın Sineması'nda.

Yazar kitabının sonunda Fransa'da kadınların sinemadaki ağırlığını rakamlarla ama okuyucuyu sıkmadan ortaya koyuyor. Örnekler veriyor. Günlük hayattan kesitler sunması kitaba artı bir sevimlilik katıyor. M. Şehmus Güzel, Festivalin yapıldığı Paris'in güney banliyölerinden Creteil'e gidiş gelişlerinde (tamamen rastlantılar sonucu) gördüğü, konuştuğu kadınları anlatıyor. Böylece sinema salonlarının dışında olup bitenlerden de haber veriyor bize. Hele festivalin bir 8 Mart sonrasına denk gelmesi yazara kadınların mücadelelerini, gösterileri ve bildirileriyle okuyucuya sunma olanağı veriyor.

Evet dünyada iyi şeyler de oluyor…

Künye: Kadın sineması. M. Şehmus Güzel. Peri Yayınları. İstanbul. 2006.

Bu Çocuk Aç Beyler

Halil Doğan

Elleriniz tutar ekmek
Elleriniz dokunur her türlü ete
Bu çocuk aç beyler
Tanımaz etin tadını
Bilmez makarnanın kokusunu
Gülmeyi bilmez
Bakamaz gözünüze, tanımaz sizi
Ama bu çocuk aç beyler
Öfkede bilmez, sevgide
Çünkü bu çocuk aç beyler
O yalnızca açlığı bilir
Sizin bilmediğiniz açlığı
Siz pamuklu döşeğinizde yan gelip yatarken
Ve tıkınırken meşhur lokantalarınızda
Bahisler tutuşurken borsalarınızda
Bu çocuk ölecek yarın başını yasladığı o duvarın dibinde
Ya siz diğer beyler
Siz sadece üzüleceksiniz
Ve görünce televizyondaki boyalı kahramanlarınızı
Unutacaksınız bu çocuğun acısını
Unutacaksınız kendi açlığınızı
Ama bu çocuk ölecek yarın
Ve sonra başka başka çocuklar doğacak
Sizinkine benzeyen
Ama ölecekler yine sevgiden ve barıştan uzak
O açlık ülkesinde
Ah be çocuk
Sana bakan gözler utansın
Ve kırılsın sana uzanan eller
Ama sana söz çocuk sana söz
Dokunacaksın bir gün kirletilmemiş tertemiz ekmeğine.

Beşir Fuad

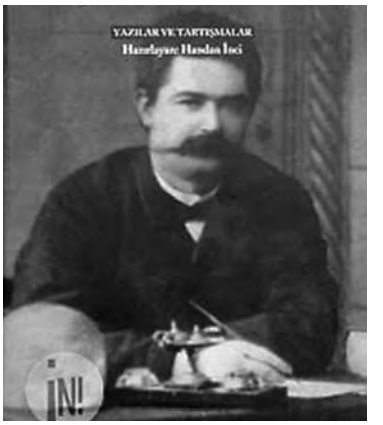

Bu sayımızda çok az kişi tarafından bilinen ilk Türk materyalist ve pozitivist Beşir Fuad'ı tanıtmaya çalışacağız.

Beşir Fuad hakkında çok az bilgi ve belge bulunmaktadır. Yazımızda Beşir Fuad hakkında en kapsamlı araştırmayı yapan *M. Orhan Okay'ın ''Beşir Fuad İlk Türk Pozitivist ve Natüralist'* (*Hareket yay. Nisan 1969*) adlı kitabından faydalandık.

Orhan Okay kitabında Beşir Fuad'ı anlatırken, çok çeşitli kaynaklar incelemiş ancak Ahmet Mithat'ın 'Beşir Fuad' adlı kitabını esas olarak almıştır. Daha sonra Beşir Fuad hakkında yazılan az sayıda yazılarda M. Orhan Okay'ın kitabını esas alınmıştır.

Beşir Fuad'ın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ölüm tarihi bilindiğinden (1887) ve Ahmet Mithat'ın 'öldüğünde 34-35 yaşındaydı' demesinden, doğum tarihinin 1852-1853 olduğunu tahmin ediyoruz. Ailesini, çocukluk ve gençlik yıllarını yine A. Mithat'a anlattıklarından öğreniyoruz. Beşir Fuad'ın annesi ve babası hakkında bilgilere Ahmet Mithat'a yazdığı son mektuplardan ulaşıyoruz. Babası Hürşit Paşa'dır. Sicili Osmaniye'ye göre Gürcü'dür. Bir mir- miran (Beylerbeyi) olarak 1857'de Maraş'ta, 1862'de Adana'da mutasarrıf (Bir sancağın en büyük idare amiri) olarak bulunmuştur. 1868'de ani olarak vefat etmiştir. Annesi hakkında bilgilere yine bu son mektupta ulaşıyoruz. *' Annem hezeyan-i tazallümi a müpteladır'* (Paranoyada olan bir hezeyan biçimi. Takip edilme kuşkusu) demektedir. 1886 senesi mart ayında vefat etmiştir.

Ahmet Mithat devrin ölçüsüne göre Beşir Fuad'ın zengin bir aileden geldiğini söylemektedir. İlk mektebi, Fatih Rüştiyesinde beş sene okudu. (1856-61) Ailesi ile Suriye'de bulunduğu zaman, Cizvit mektebinde okudu. (1862-67) 1867-70 yılları arasında askeri idadide okudu. Mekteb-i Harbiye'ye 1871 yılında girdi.

Askeri hayatı gayet başarılı geçmiştir. Beşir Fuad 1875-76 Sırp harbine 1877-78 harbine ve Girit isyanlarına bil fiil katılmıştır. Harbiye'den çıkar çıkmaz Abdülaziz'in sarayına hademe sıfatıyla girmiştir. Askeri hayatında gazetelere yazı yazmaya, tercüme kitapları yayınlanmaya başlamıştır. Bu faaliyetleri yoğunlaşınca askeriyeden ayrılmıştır. *'Şimdi halsulh ve müsalemette (Barış hali ve) kılıcımla değil, kalemimle hizmet edeceğim. Asker kalırsam emir altında bulunmağa mecburum. Neşriyat için ise insan başlı başına kalmağa mecburdur'* diyerek istifa etmiştir. Bir kere evlenmiş, üç çocuğu olmuştur. Bir oğlu, Namık Kemal intiharından birkaç sene önce kızıl hastalığından ölmüştür. Bu olay Beşir Fuad'ı çok etkilemiştir. Hayatının son yıllarında sefahat âlemlerine dalmıştır. Bu sıralar bir metres edindi. Öldüğünde üç çocuğu vardı. Biri metresinden ikisi eşindendi.

Beşir Fuad iyi bir eğitim almıştır. Suriye'de Cizvit mektebi, Askeri Lise, Mekteb-i Harbiye. O zamanlar askeri okullar en donanımlı okullardı. Girit isyanları nedeniyle, asker olarak Girit'te bulundu. Burada İngilizce ve Almanca öğrendi. Lisan bilmesi onu yabancı eserlere yönelmesini sağladı. Osmanlıcaya tercüme edilmemiş önemli eserleri tercüme etti. O zaman Avrupa'da yükselen materyalist ve pozitivist yazarların kitaplarını okudu. Bu kitaplardan çok etkilendi. Beşir Fuad'ın kendi imzasıyla tespit ettiğimiz en eski yazısı Mustafa Reşid'in yayınladığı Envar-ı Zekâ'nın 1883 senesinde çıkan 14. sayısında yayınlanan Heraklitos, Sokrates'in nutku, Anaksagoras adlarını taşıyan dört küçük parçadır. (*Orhan Okay syf. 46*) Bu demek oluyor ki bütün yazdığı yazıları Beşir Fuad, dört senelik zaman içinde yazmıştır. Kendi imzasını kullanmadan yazdığı yazılarda olduğu söylenmektedir. Ancak bu yazıların kendisine ait olup olmadığına tam olarak emin değiliz. (*age*) Yazımızın sonunda Beşir Fuad'ın yazdığı bütün yazıların bir listesini vermeye çalışacağız.

Osmanlı'da materyalizmin ilk ateşli savunucusu Beşir Fuad'dır. *''Mehbas-i Kıhıf ve Netayıcı' (Kafatası Bilimi ve Sonuçları*) adlı yazısında Beşir Fuad, *'metafiziğin insan ruhuyla ilgili verdiği bilgilerin doğruluğunun sarsıldığını, dimağın ve sinir sisteminin faaliyeti dışında ruhun olmadığını ve ruhi fonksiyonların söz konusu olduğunu ve bu önemli meseleyi insanların zor anladığını belirtmektedir.*' (*Atila Doğan, Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm Syf.165*) Beşir Fuad bu makalede ve diğer yazılarında Büchner'in düşüncelerinden etkilenmiştir. Beşir Fuad, Büchner'in başta Almanya olmak üzere bütün Avrupa'da ilgi uyandıran ve yazarın büyük tepki aldığı, *'Madde ve Kuvvet'* kitabını da Osmanlıcaya çevirmiştir. Ancak kitabın Osmanlıca baskısı hiçbir zaman bulunamamıştır. Hüseyin Cihad hatıralarında Beşir Fuad'ın bu kitabı tercüme ettiğinden bahsetmektedir. Orhan Okay, Beşir Fuad o dönem karşılaşacağı tepkilerden çekinerek tercümeyi elden ele dolaştırmış olabileceğini yazmaktadır. (*age syf.184*) Ahmed Mithat'a göre Osmanlı aydını evrimci düşünceyi ağırlıklı olarak bu kitaptan 'Madde ve Kuvvet' ten öğrenmiştir.(*Atila Doğan age.syf.166*)

Beşer, Beşir Fuad'ın önemli kitaplarından biridir. 1886'da yayınlanmıştır. Yazar bu kitabın önsözünde Herbet Spencer'dan etkilenerek bu kitabı yazdığını belirtmektedir. (*A.D. age.Syf.167*) Niyazi Berkes'e göre, *'sosyoloji adını taşıyan yeni bir bilim kolunun başladığını görmüş olan ilk Türk aydını Beşir Fuad'tır'* der. Ayrıca Hanioğlu '*Beşer adlı eseriyle insan vücudunun özellikleri görünümü altında Spencer'ın görüşlerini halka anlatmaya amaçlıyordu*.' diye yazar. (*aktaran, A.D age syf.168*)

Beşir Fuad'ın sonradan basılmış iki tane kitabı vardır. Kitaplar hiçbir yerde bulunmamaktadır. Sahaflar da bile.. Kitaplardan biri, Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan ve Handan İnci tarafından Osmanlıcadan Türkçeye çevrilen '*Şiir ve Hakikat / Yazılar ve Tartışmalar*'dır. Beşir Fuad Türk edebiyatında ilk monografi olan Victor Hugo'yu kaleme almıştır. Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Recaizade Ekrem gibi romantiklerin tersine edebiyata bilimsel ve pozitivist düşünce biçimiyle yaklaştı. Victor Hugo'yu da kaleme alırken eleştirisel açıdan ele aldı. Bu ve diğer edebiyat konusundaki yazıları romantikler tarafından tepki aldı. Kitap yazarın edebiyat ve kültür alanındaki düşüncelerini ve tartışmalarını kapsamaktadır.

Diğer kitap ise *'Beşir Fuad'ın Mektupları*' adı altında yayınladı. Kitapta Beşir Fuad, Fazlı Necip'le idam cezası hakkında tartışmaktadır. Fazlı Necip idam cezasını savunmakta, Beşir Fuad ise idam cezasına karşı gelmektedir. Kitapta Beşir Fuad'ın 11 mektubuna karşılık Fazlı Necip'in 9 mektubu bulunmaktadır. Fazlı Necip'in idam cezası hakkında düşüncelerini yazdığı son mektubunu okuyamadan intihar etmiştir.

BEŞİR FUAD'IN İNTİHARI

6 Şubat 1887'de Cağaloğlu yokuşunda kitapçı Arakel Efendi'nin dükkânı karşısındaki 12 numaralı evinde gece geç vakit bileklerini kesti. Ölürken izlemlerini kanıyla bir kâğıda yazdı.

'Kâğıt dahi kanla mülemma.. İntiharımı da fenne tatbik edeceğim; Şiryanlardan (atardamar) birinin geçtiği mahalde cildin altına klorit kokain şırınga edip buranın hissini iptal ettikten sonra orasını yarıp şiryanı keserek seyelan-ı dem (kanın akması) tevlidiyle (sebebiyle) terk-i hayat edeceğim. Ameliyatımı icra ettim, hiçbir ağrı duymadım. Kan aktıkça biraz sızlıyor. Kanım akarken baldızım aşağıya indi. Yazı yazıyorum kapıyı kapadım, diyerek geriye savdım. Bereket versin içeri girmedi. Bundan tatlı bir ölüm tassavur edemiyorum. Kan aksın diye hiddetle kolumu kaldırdım. Baygınlık gelmeye başladı' (*O.Okay age.syf 77*) Daha sonra uşağına seslenerek, uşağın ellini koluna götürerek kolunu daha iyi sarsmasını ve böylece kanın daha iyi akmasını istemiştir. Uşak gördüğü manzara karşısında şoke olmuş ortalığı velveleye vermiştir. Evdeki hanımların odaya girmesi sonucu Beşir Fuad'ı Doktor Nafız Paşa'ya götürmüşlerdir.(*Beşir Fuad syf. 51-52 Ahmet Mithat*) Doktora '*Doktor! Ne uğraşıyorsun, beş dakikalık ömrüm kaldı*' dedikten kısa süre sonra ölmüştür.

İntihar olayına başlamadan önce gelecek memura verilmek üzere bir not yazmıştır. *Size anlatmaya mecbur olmadığım bazı sebeplerden dolayı kendi kendimi öldürdüm. Benim yazılarım ve fikirlerim herkesçe bilinmektedir. Onun için büyük bir üzüntü içinde olacak ailemi, işgüzarlık yapıp, rahatsız etmemenizi istiyorum. Sizin görevinizin bu yazdığım kâğıdı üstlerinize götürmektir. Vücudumu Mekteb- Tıbbiyeye bağışlıyorum. Cenazem oraya naklolunmalıdır. Beşir Fuad* (*O.Okay syf.77-78*) Fuad'ın son isteği yerine getirilmeyip Eyüp civarlarında bir yere gömülmüştür.

Beşir Fuad'ın bu ani intiharı herkesi çok şaşırttı. İntihar sebebi olarak çeşitli varsayımlar yapıldı. Ka-

dın meselesi bile dendi. Metresi ve karısı arasında kaldığını söyleyenler de oldu. Ölmeden iki gün önce Ahmet Mithat'a yazdığı mektupta intiharı 2 senedir düşündüğünü, bir haftadır intiharı tekrar düşündüğünü ancak romantik akımla yaptığı tartışmanın, bu eylemi ertelediğini bu tartışma bitince intihar edeceğini yazar. Son mektubunun aksine Ahmet Mithat'a son zamanlarda yazdığı mektuplarda da yazmayı planladığı şeylerden bahseder. '*Midenin Hadimleri*' Beşer'de bulunmayan 'Tenasül' bahsi, 'Beşer' in 3. cildi, psikolojiye ait bir eser, askeri makalelerini toplayacağı bir eser, Claude Bernard, Paul Ber, Emile Zola gibi yazarların kitaplarının tercümesi.

Beşir Fuad dinin bilimin ilerlemesini engellediğini, dinin bir engel olduğunu düşünen bir yazardı. Osmanlı'ya yapılacak en büyük hizmetin gençlerin bilime yönelmeleri olduğunu söyler. Bu yolda elinden geleni o çok kısa hayatında yapmaya çalışmıştır. Bilim üzerine yaptığı tercümelerde ve diğer çalışmalarda devamlı engelle karşılaştı. Tıp talebelerinin daha iyi öğretim görmeleri için, isteyenlerin öldükten sonra vücutlarının tıp fakültesine bağışlamalarının serbest kalmasını istedi. Ancak dini gerekçelerle reddedildi. Kendi vücudunu son isteği olarak tıbbiyeye bağışladı. Buna rağmen kabul edilmedi. İntihar ettiği dönemde intihar okumuş, kültürlü, zengin kişiler arasında yaygındı. Gazeteler hemen hemen her gün intihar haberleriyle çıkıyordu. Fransız ve Alman materyalist ve pozitivistlerin kitapları tercüme edildikçe, dine olan inanç azalmaya başladı. Devlet önlem olarak okullarda dini dersleri arttırdı. 11 Mart 1887 tarihli gazetelerde bir tebliğ yayınlandı. Gazetelerde intihar haberlerinin yayınlanması yasaklandı.

BEŞİR FUAD'IN ESERLERİ

Beşir Fuad'ın basılmış 15 kitabı ve 200 den fazla yazılmış makalesi vardır.

Eserlerini dört ana başlıkta toplayabiliriz. Pozitif bilimler, askerlik, dil, edebiyat ve felsefe.

POZİTİF BİLİMLER

Beşer (İnsan)

Üç cilt olarak düşünmüştür. Ancak 2 cildini yazabilmiştir.

Bir Lokma Ekmeğin Tarihi

Jean Masse'den tercüme ettiği fizyolojiye dair bir eser.

Kalb

Yazarını ismini söylemeden Almancadan tercüme ettiği, kalbin fizyolojik yapısına dair bir eser.

Mebhas-i Kıhıf ve Netayici (Kafatası bilimi ve sonuçları)

Büchner'den etkilenip beynin fizyolojisinden bahseden bir makale

Göz Yaşları'na Takriz (Göz Yaşları'na Övgü)

Mustafa Reşid'in Gözyaşları adlı kitabına ait yazdığı kitabı övdüğü yazı.

DİL

Bedreka-i Lisan-ı Fransevi (Fransızca Klavuzu)

Miftah-ı Bedreka-i Lisan-ı Fransevi (Fransız dilinin anahtar Klavuzu)

Usul-Talim (Öğretim yöntemi)

Miftah-ı Usul-i Talim (Öğretim yöntemi anahtarı)

Almanca Muallimi (Almanca Öğretmeni)

İngilizce Muallimi (İngilizce Öğretmeni)

ASKERİ KONULAR

Rehber-i Muallmin (Öğretmen Klavuzu)

Mebahis-i Askeriyye (Askeri Konular)

EDEBİYAT VE FELSEFİ ESERLER
TERCÜME PİYESLER

Soytarı

İki Bebek, Binbaşıyı Davet, Birinci Kat

Cinayetin Tesiri - Emile Zola

BİYOGRAFİLER

Victor Hugo

Voltaire

Şiir ve Hakikat

İntikad (Eleştiri)

Kaynaklar:

M.Orhan Okay, Beşir Fuad İlk Türk pozitivist ve Natüralisti, Hareket Yay. 1969

Atila Doğan, Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay. Nisan 2006

Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi,

İletişim yay. Cilt 1 4. Baskı 2002

MUM

Burcu Yılmaz

Sahne 1 İç / Gece / Ev
Kadın gözleri yaşlı bir şekilde soluk soluğa açık kapıdan içeri girer. Bir an kapının önünde durur ve yavaşça gözlerini kısar.

Sahne 2 İç / Gece / Ev
Karanlık, izbe gibi bir yer. Dağınık bir şekilde yerleştirilmiş yataklar. Her yatağın üstünde duvara asılmış fotoğraflar. Yerler toz içinde, yataklar gelişi güzel toparlanmış.

Sahne 3 İç / Gece / Ev
Kadın etrafta koşmaya başlar. Bir yatağın yanında durur. Yavaşça yatağa oturur. Kadının hıçkırıkları artar. Başını çevirir.

Sahne 4 İç / Gece / Ev
Bir komodin ve komodinin üzerinde bir fotoğraf vardır. Bir el yavaşça fotoğrafa uzanır, fotoğrafı alır.

Sahne 5 İç / Gece / Ev
Kadın elindeki fotoğrafı işaret parmağı ile okşar ve kadının gözyaşları fotoğrafın üzerine damlar.

Sahne 6 İç / Gece / Ev
Kadın ayaktadır, etrafına bakar. Olduğu yere çöker ve dizlerini göğsüne doğru çekerek elleriyle yüzünü kapatır ve hıçkırarak ağlamaya başlar. Kadının hıçkırıkları azalır ve kadın yavaşça başını kaldırır. Elleriyle gözlerinin yaşını siler. Dizlerindeki
tozu çırparak ayağa kalkar.

Sahne 7 İç / Gece / Ev
Kadın kapıya doğru yürür. Kapıya yaklaşır ve birden durur. Kadın başını çevirir ve arkasını döner.

Sahne 8 İç / Gece / Ev
İleride iki tahta arasından sızan bir ışık görünür.

Sahne 9 İç / Gece / Ev
Kadın bir noktaya bakarak yürür. Yavaşça gözlerini kısar, yürür.

Sahne 10 İç / Gece / Ev
Işık büyür ve ışığın etkisiyle etraf daha da aydınlanır.

Sahne 11 İç / Gece / Ev
Kadının yüzü aydınlanır,. Kadın biran durur ve bakar. Işığın bir kapının aralığından sızdığını fark eder. Elleriyle kapıyı zorlar.
Bir an durur ve geri çekilir, başını çevirir.

Sahne 12 İç / Gece / Ev
Kadın etrafına bakar, ilerde duvara yaslanmış bir demir çubuk görür.

Sahne 13 İç / Gece / Ev
Kadın çubuktan gözlerini ayırmadan yaklaşır. Elini demir çubuğa uzatır ve alır.

Sahne 14 İç / Gece / Ev
Kadın demir çubuğu iki tahta arasına sıkıştırır ve çubuğu aşağıya doğru çeker. Tahtalardan biri yerinden oynar, kadın tahtayı yerinden çıkartır. Işık büyür ve etrafı toz kaplar.
Kadın diğer tahtayı çıkartır ve ışığın büyümesiyle etrafta uçuşan tozlar daha da belirginleşir.
Kadın tozları eliyle savurur ve ışığa doğru bakmaya çalışır.
Kadın bir tahtayı daha yerinden çıkartır. Etraftaki karanlığın etkisi ile ışık kadının gözlerini kamaştırır. Kadın dikkatlice ışığın geldiği yöne doğru bakar ve gözlerini kısar.
Kadın tahtaların arasından girer.

Sahne 15 İç / Gece / Ev
Kadın etrafındaki tozları eliyle dağıtmaya çalışır. Yürür ve etrafına bakar. Yerlerde yataklar vardır ve her taraf toz içindedir. Işığa doğru

bakar ve az önce gözlerini kamaştıran ışığın bir mum ışığı olduğunu fark eder. Kadın ışığa doğru yürür ve mumun bir yatağın sol yanında durduğunu fark eder, yatağın üzerinde solgun yeşil bir battaniye vardır. Yatağa iyice yaklaşır ve yatağın diğerlerine göre daha kabarık olduğunu görür. Kadın gözlerindeki kurumuş yaşlar ve yüzündeki siyahlıklar ile gözleri parlayarak yatağın sağına doğru yaklaşır ve yatağın üzerindeki battaniyeyi yavaşça açar. Hıçkırıklarla ağlamaya başlar. Yavaşça elini uzatır.

Sahne 16 İç / Gece / Ev
Yatakta yüzü solgun, ter içinde yatan bir adam vardır.
Kadın eliyle adamın yana düşmüş başını çevirir.
Adam yavaşça gözlerini açar, gülümser.

Sahne 17 İç / Gece / Ev
Kadının gözleri parlar ve gülümser.
Gülümsemenin hemen ardından
hıçkırarak ağlar. Kadın başını öne doğru eğer.

Sahne 18 İç / Gece / Ev
Kadın başını adamın başına yaklaştırır.
Kadının yanakları adamın yanaklarına değer.
Adamın yüzü kadının yanaklarından siyahlaşır.
Kadının yanakları adamın yüzündeki nemden ıslanır.

Sahne 19 İç / Gece / Ev
Kadının yüzü birden asılır. Kadın birden başını kaldırır ve elini adamın alnına götürür.
Elini adamın alnında tutar ve adam yavaşça elini uzatıp kadının alnında olan elini tutar ve kadının elini sıkıca tutup göğsüne doğru getirir. Adam diliyle dudaklarını ıslatır ve yavaşça gözlerini kısarak, tebessüm ile kadına bakar.

Adam: Niye beni aramadın? Geç kaldın.

Kadın hıçkırıklarla ağlar ve yüzünü adamın göğsüne kapatarak ağlamaya devam eder.
Adam elini uzatır ve kadının başını okşar.
Mum titremeye başlar.
Mum daha da hızlı titrer ve mum söner.

25.10.2007

tekamûla rojê

Yaqob Tilermenî

Serê sibê,,, du çêlkew,,, li ser dîwêr,,, di navbera wan de du bihost û nîv valahiyek,,, li pêşberî hevdu diviçiçin,,,,,,,,, şor dikin xweşiya destê sibê,,, di navbera wan de bêrîkirina dêyeke birûreş û zarokekî tezegihîştî yê li dûrahistanê,,,,,,,,

guliyên dara leymûnê di nermebayê de bi incikên hev digirin,,, kulîlkên beravêtî bi ser çêlkewan de dibarin,,, kulîlkên qurmiçî kovana çiyagerên di biharê de devê wan li ser axê,,,,,,,,

destê nîvro,,, du şop zelq,,, li ser dîwêr,,, bi qandî du dendikên belek ên cebeşan nifir li nîsanê dibarînin,,,,,,,,, tîrojk û biriqtav bêçine ji bo herdu tovan,,, guliyên leymûnê xwe li hev ranakişînin,,, dîsa jî didomînin barîna kulîlkên bêhnxweş,,,,,,,,

erdnîgariya rojhilêt xwîn dibe,,, peqilkên biharê yên xwînî diherike bi ser erda nalebar de,,, xwîn dinizile demsalê,,, dinya dinale ji ber awazên topan,,, erd dinale,,, ax dinale,,,,,,,,

ber destê esir,,, du çêlikên pisîkan,,, li ser dîwêr,,, lepûşkan diavêjin zelqa çêlkewan,,, lîstikek zarokî dest pê dike li şûna ajalan,,, barîna kulîlkan mihricanek e ji bo herdu afrêdan,,,,,,,,

komek zarok,,, di destên wan de ben,,, di lingên wan de potîn,,, bi repûrep ber bi mihricanê de dibezin,,, rasiparda xwe ji mezinên xwe wergirtine,,, dê nehêlin xweza bi xwe şa bibe,,,,,,,, daristanek,,, li dûrahistanê,,, lava dike ku baranek bi ser şewata wê de bibare,,, xweda bêdeng,,,,,,,,

dahnê êvarî,,, du termên pisîkan,,, di benan de li dûv zarokan dikişkişin,,, di nava lepûşkan de zelqa çêlkewan,,,,,,,,

li ser erdnîgariya rojavayê,,, lîstikek nû ye ruhsitendina canliberan,,, kujerên nû ne zarokên cîhanî,,,,,,,, baranek bi derengî be jî bi ser rijik, bizot û kokên şewitî yên daristanê de dibarin,,, lê xemilîner bi derengî bergiriyê dikin,,,,,,,,

nîvê şevê,,, du reşemirov,,, li ber dîwêr,,, temaşe dikin pisîkên li ben xistî,,, li bizavên zarokên xwe yên ku dest ji wan girtine diheyirin,,, awirên wan mirî,,,,,

zîpikek bi ser de dibare,,, şût û rût dike guliyên dara leymûnê,,, dibin du bizotên sor herdu çavên min,,, ar(av)ekê dibarînin bi ser dîwêr de,,,,,,,, xweza kelogirî di(be),,,,,,,, xweda tune di(be),,,,,,,, xwe (di)tefe,,,,,,,,

29.04.2006 / mersîn

Eski bir masal değil 68

Yönetmenliğini Bahriye Kabadayı'nın yaptığı ve VTR araştırma yapım yönetim ekibinin hiçbir sponsor desteği olmadan hazırladığı "Devrimci Gençlik Köprüsü" belgesel filmi 2 Şubat Cumartesi günü Güney Kültür Merkezi'nde izleyicilere sunuldu. Bahriye Kabadayı ve filmin danışmanlığını yapan Enis Rıza'nın katıldığı etkinlikte izleyiciler ve filmde emeği geçenler arasında güzel bir sohbet oluştu.

Devrimci Gençlik Köprüsü, Türkiye'de devrimci hareketliliğin hız kazandığı bir dönemde bir köprünün hikayesinden yola çıkarak dönemin devrimci 68 kuşağını ve direnişini yansıtmaya çalışıyor ve sadece yansıtmakla kalmayıp geçmişle bugün arasında da bir köprü oluşturuyor. Boğazda köprü yapma projelerinin karşısında duran ve bu projenin sınıflar arasındaki eşitsizliği daha da büyüteceğinden yola çıkarak Hakkari'de bulunan Zap suyunun yarattığı ölümleri durdurmak için Boğaz'a değil Zap'a köprü diyen 68 gençliğinin hayal edip neleri başarabildiğini gösteren film, günümüzde de bu vb. eylemlerin hızlanması gerektiğinin de altını çiziyor.

Film, köprüyü yapan 68'lilerin ve o dönemi hatırlayan Hakkarililer'in tanıklıklarıyla aktarılıyor. Dönemin yakın tanıkları arasında yer alan Masis Kürkçügil, Ragıp Zarakolu, Yaşar Yılmaz, Faruk Pekin, Necati Sağır, Esat Yarar, Cihan Şenoğuz ve Hakkarililer'den dengbej Abdülkadir Kızılkaya, yerel araştırmacı İhsan Çölemerikli, yerel fotoğrafçı Enver Özkahraman, Yüksekova belediye başkanı Mehmet Salih Yıldız isimlerden birkaçı filmde yer alıyor.

İzleyiciler tarafından da çok beğenilen belgesel film, yönetmeni ve danışmanı için de büyük bir öneme sahip. Yapılan söyleşide öne çıkarttıkları konular arasında hiçbir parasal çıkar gözetmeksizin filmi yaptıklarını ve buna benzer projelerin toplum açısından çok önemli olduğunu, bu tür toplumsal projelere imza atmayı görev olarak gördüklerini söylemeleri oldukça olumlu karşılandı. Bir 68'li olarak izleyicilere seslenen Enis Rıza, günümüzde televizyonun insanların bilinçlerini köreltttiğini, var olan medyanın toplumları uyutmak için bir takım çevrelerce kullanıldığını ve buna karşı toplu eylemlere girişilmesi gerektiği üzerinde durdu. Bu sebepten dolayı televizyon projelerinde yer almak istemediklerini de belirterek, izleyicileri de bu türden yersiz televizyon programları izlememesi yönünde uyardı. Gençlerin ise geçmişten dersler çıkarmasının önemi üzerinde duran Enis Rıza, bir araya gelip toplumsal dinamiği tetikleyecek işlerin yapılması gerektiğini, geçmişte olduğu gibi gençlerin bir araya gelip devrimci gençlik köprülerini inşa etmeleri gerektiğini de konuşmalarına ekledi.

Yönetmen Bahriye Kabadayı filmi hazırladıkları zaman içinde birçok zorlukla karşılaştıklarını ama buna rağmen bu belgeseli çektikleri için büyük bir mutluluk duyduğunu söyleyerek, mevcut toplumsal sisteme yönelik eleştirilerini de dile getirdi. Bu düzende insan hayatına yönelik hiçbir çalışmanın yapılmadığını, yapılanların da zaman içinde yaşamı zorlaştırdığı ya da insan hayatına mal olduğu şeklinde yorumladı. Belgeselin de konusu olan birinci

köprünün İstanbul trafiğine çözüm olmayacağını aksine kendi trafiğini yaratacağını ve büyük bir iç göç oluşturacağının söylenmesine karşılık 2. köprünün yapılması ve bu yetmiyormuş gibi 3. köprüyü yapma projelerinin konuşulduğu yerde insan yaşamına dair hiçbir şeyin değerlendirilmediğini ekledi. Yaşanan trafik kazalarının ve hızlı trenin raydan çıkması sonucu birçok insanın hayatını kaybetmesi ve buna verilecek birçok örneğin olduğunu söyleyen B.Kabadayı toplu ulaşım araçlarının yaygınlaştırılmasını dönemin ve bugünün egemenlerinin önlemeye çalıştığını ve insana bu kadar değer verdiklerini açıkladı. İnsanların yaşanan bu olumsuzluklar karşısında sesiz olmaması gerektiğini söyleyen B. Kabadayı yönettiği belgesellerle bu sorunları dile getirmeye çalıştığını söyleyerek, bu filmin insanların içinde bir umut uyandırmasının tek isteği olduğunu ekledi.

68 yılının devrimci önderleriyle özdeşleşen ve efsaneleşen devrimci gençlik köprüsü 1999 yılında iki kez "kimliği belirsiz" kişiler tarafından bombalanarak yıkılmış ve kullanılamaz hale gelmiştir. Fakat hala Hakkari halkı için devrimci gençlik köprüsü yeni bir dünyanın olabileceği umudunu dağıtmaya devam ediyor.

Çünkü

serkan engin

sol yanım İstanbul ağrıyor

çünkü mazeretim var çünkü kör köpek aşığım
içimde çığlık çığlığa hasretin ela kuşları

memleketimdir gözlerinden dökülen ıslak ülkeler
saçların kızıl bir rüzgar durmadan ömrüme esen
bende temize çek yarim örselenmiş düşlerini

sol yanım istanbul ağrıyor

çünkü mazeretim var çünkü kör köpek aşığım
hasretin lâv kuşları gagalıyor yüreğimi

yeni bir lisanla sev beni her harfiyle kalbinin
öpe öpe ömrümün satır aralarından
Aşk'a teyelle tenimin her hecesini

sol yanım istanbul ağrıyor

çünkü mazeretim var çünkü kör köpek aşığım

Sokaklıların Kenti

"Paris, bazıları için gerçekte ve simgesel olarak fenerkent..."[1]

Temel Demirer

Nâzım ustanın "Paris Üstüne Bilmeceler"in de "Şaraba benzetilir", eski adıyla Lutecia, yani Paris...

"İlk bardağı buruktur" vurgusuyla Nâzım usta der: "İkincide dumanı vurur başına, üçüncüde mümkünü yok başından kalkmanın masanın"... Ve ekler: "Hey garson bir şişe daha getir"...

"İlk bardağı"ndan sonrasını yudumlamamaya büyük özen gösterdiğim; sarhoşu olmasam da tadı damağımda kalması pahasına masasından tam 11 yıl 8 ay 23 gün 8 saat sonra kalktığım Paris hakkında; aşağı yukarı 17-18 yıl sonra ne diyebilirim...

Ne yalan söyleyeyim? Aramda "aşk ve nefret" ilişkisi olan "Işık ve İhtilal Kenti" beni her zaman çok etkiledi; sakındığım ondan hep bir şeyleri sakladım; aç da kaldığım, aşık da olduğum bu kent bana "ela gözlü bir kadın"ı ve elemle karışık gülümseyişiyle Yılmaz Güney'in sıkılı yumruğunu hatırlattı hep...

* * * * *

Darbe günlerinde 105 filminden 77'si kaybedilen, 28'i de yıpratılan "Çirkin Kral"ımız...

Arkadaş'dan, Aslanların Dönüşü'nden, Acı'dan, Bana Kurşun İşlemez'den, Bin Defa Ölürüm'den, Çifte Yürekli'den, Canlı Hedef'den, Baba'dan, Çirkin ve Cesur'dan, Çirkin Kral'dan, Düzen'den, Eşkıya Celladı'ndan, Eşrefpaşalı'dan, Endişe'den, Hudutların Kanunu'ndan, İzin'den, Korkusuzlar'dan, Kozanoğlu'ndan, Kızılırmak-Karakoyun'dan, Kovboy Ali'den, Piyade Osman'dan, Silah ve Kanun'dan, Sürü'den, Şeytan Kayaları'ndan, Toros Kartalı'ndan, Umutsuzlar'dan, Yedi Dağın Aslanı'ndan, Duvar'dan, Yedi Belalı Adam'dan anılarımızda kalan O ne de güzel gülümserdi? Nasıl da umut dolu bir hırsla sıkardı yumruğunu arş-ı âlâya...

Evet, evet yumruğunu hep müthiş bir içtenlik, inanç ve hırsla sıktı... Ama tanığı olduklarım içinde en etkileyicisi Cannes'daki sıkılı yumruğuydu!

O günlere tanık olan Donat F. Keusch'in ifadesiyle, "Cannes Film Festivali'ndeki 'Yol'un gösteriminde 500 kadar seyirci biletsiz ve smokinsiz salona girmek istedi. Türk ve Kürtlerden oluşan bu 500 kişi, akşam gösterimin başlamasından hemen önce festival sarayının önünde toplanmış, ülkelerindeki askeri cuntayı protesto ediyorlardı. Bu filmi görmek istiyorlardı; Yılmaz Güney'i canlı ve özgür olarak görmek istiyorlardı. Tarihinde ilk kez, yüzlerce sıradan insanın, sıradan giysiler içinde bir gala gösterimine alınması için festivale kafa tutuluyordu..."

Cannes'da sıkılan, "ezenlerin dünyasına kafa tutan smokinsiz sıradan insanlar"ın yumruğuydu; O yumruğu hiç unutmadım; hiç unutamayacağım...

İşte tam da bunun için yolum Paris'e düştüğümde, ısrarlı bir tutkuyla hep ziyaretine giderim; Adil Okay'ın deyişiyle, insan(lar)a "Sürgün ve Onur"u[2] anlatan Yılmaz'ın; yorganını örtündüğü Komünarlar ile yan yana yattığı Pere Laichaise'e...

* * * * *

"Sürgün ve Onur" deyince Ahmet Kaya'yı unutmak mümkün mü?

Elbette değil; bir 16 Kasım'da (2000) bizi bırakıp giden O; ardında 18 albüm, 200 kadar şarkı ve kavga bıraktı...

Nasıl unutabiliriz Onu? Mümkün mü?

* * * * *

Bana sorarsanız Paris; unutulması mümkün olmayanların; yani sokakların, sokağa çıkanların, sokaklıların, sokaktan gelenlerin kentidir..

Tam da bunun için '68 sokağın başkaldırısından başka nedir ki?

Kanaatim odur ki Paris'e en çok Paris Komünü, isyanları ve ille de '68'i yakışmıştır...

Hayır hayır; haksızlık etmeyeyim...

Bu kente bir de Parisli kadınlar; mesela erkeklerin yazdığı tarihte yok edilmeye çalışılmış bir kadın olan yontu ustası Camille Claudel ile "sokak serçesi"

Edith Piaf yakışır...

* * * * *

Su gibi berrak, bir yanardağ patlaması gibi görkemli ve ruhunuzdan yüreğinize, deprem gibi yerle yeksan eden sarsıcılığıyla O ufak tefek Parisli "dilberi", belki de en iyi, yakın dostu büyük şarkıcı Charles Aznavour anlatır: "Benzersiz biriydi. Cebelitarık kayası kadar kocaman yüreğiyle, benzersizdi. Yarı domuz-yarı Rahibe Theresa karakteriyle, kadın kisvesinde bir Matmazel Çelişki idi. Çevresine bir kez girdiniz mi büyülenir, bir daha da çıkamazdınız. Cazibe, zekâ ve kötü niyet, kusurlar ve güzel niteliklerden oluşan bir kasırgaydı o..."[3]

Edith'in, soğuk bir kış gecesinde Paris'in arka sokaklarındaki doğumuyla başlayan serüveni, yıllarca yine sokaklarda hayata direnebilmek için şarkı söyleyerek sürmüştü sürmesine, ancak o hayatı yazgısına boyun eğerek değil, aksine karşı çıkarak, sesine/şarkılarına yansıyan isyanıyla her yenilgisinde, her defasında Zümrüd-ü Anka örneği kendi küllerinden yeniden doğarak sürdürmüştü...

Hayatı boyunca sokağa, onun diline ve şiddetine yakın durdu. Her şarkısında yinelediği "Hayat Böyle" de yaşadıklarını kendi gözünde anlaşılır kılmak içindi. Âşık olduğu adamların aşk sürerken ölmelerine tanık oldu, vazgeçmedi, bir daha evlenmeme kararını sonuna kadar çiğnedi. Uzunca bir süre morfinle ayakta durdu. Bir gün geldi, direnmekten vazgeçti.

Edith Piaf'ın hayatı bir peri masalı değildi, ama gerçek olamayacak kadar da inanılmazdı. Naif, kırılgan ve matraktı, bu unsurlar onu son derece dayanıklı yapmıştı. Hayatında şarkı söylemekten ve aşktan başka bir şeyi ciddiye almamış gibiydi.

Biraz gerilere dönersek: Edith Piaf, Belleville Sokağı 72 numara önündeki bir sokak fenerinin dibinde, bir polis pelerininin üzerinde doğdu. Annesi aktris, babası akrobattı (çocukları Gassion Baba diyordu) ve kısa bir süre sonra anne tarafından büyükannesine "devredildi'. Gassion Baba Edith'i, kuzininin genelevinde aşçılık yapan annesinin yanına bıraktı. Büyükanne yoksulluk içindeydi ve Edith'i emziğine sulandırılmış şarap katarak büyütüyordu.

Okul hayatı kısa sürdü, "o biçim" bir evden okula gelen Edith'i iyi aileler istemiyordu. Okula gidemeyeceği anlaşılınca Gassion Baba'yla yaşamaya başladı, meyhanelerden barlara, köylerden şehirlere sürükleniyorlardı.

On beş yaşına geldiğinde kendinden iki buçuk yaş küçük üvey kız kardeşi Simone'la[4] (Edith Momone diyordu) tanışınca hayatında yeni bir dönem başladı. Bundan sonra iki kardeş birlikte yaşayacaktı.

Passy'den Montreuil'e bütün Paris'i dolaşıyorlardı. Bu arada kışlalara da gitmeye başlamışlardı, böylece lejyon askerlerinin ve denizcilerin meyhanelerini de öğrenmiş oldular. İlk aşkı on sekiz yaşındaki Louis Dupont'tu. Louis Dupont annesinden korkusuna Edith'e evlenme teklif edemiyordu, çok geçmeden Edith gebe kaldı. Edith kızını doğurunca bebeğe Marcelle adını verdi. Bebek bakımı hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Edith bebeğini kaybettiğinde on dokuz yaşındaydı.

Yaşamları böyle devam ediyordu ve bir gün Louis Leplée Champs-Elysées'deki yerinde onlara iş verdi, Edith'in sahne adı da burada bulundu, Piaf argoda serçe anlamına geliyordu.

Edith Piaf'ın yakın çevresini, yankesiciler, pezevenkler, dolandırıcılar ve orospular meydana getiriyordu, yani gerçek çevre denilen, sabıkalılar çevresiydi bu. Onun için şöyle bir ilan hazırlanmıştı: "Gerny's'de Sokaktan Sahneye Çıkan Kaldırım Serçesi; Küçük Piaf."

Müthiş alt üst oluşların ardından Amerika'da hayatına Fransız boksör Marcel Cerdan girdi, o da Edith kadar ünlüydü. Karısı ve iki çocuğu vardı, ama Edith'e göre asıl sevdiği kadın kendisiydi. Evli bir adamla bu kadar mutlu olacağı aklına bile gelmemişti. Hayatı boyunca erkekler için para harcayan

Edith, ilk defa erkeğinin elini cebine soktuğunu görüyordu. Fakat bu mutluluğu da bitti. Edith âşık olduğu en iyi adamı uçak kazasında kaybetti.

"Evlilik bana göre değil, kilise çanları bir daha ancak cenazemde çalar," dese de; evliliğe tövbeliyken ikinci evliliğini yirmi yedi yaşındaki Théo Sarapo'yla yaptı, genç Yunanlı Théo Sarapo (soyadı seni seviyorum demekti), upuzun siyah bir tazıya benziyordu ve kadın berberiydi, ama içinde hep şarkı söyleme arzusu vardı. Yani Edith bir şarkıcı daha yaratacaktı.

1962 Eylül'ünde Olympia'da verdiği konserde Théo'yla "Aşk Neye Yarar"ı söylediler, bu esasen bir evlilik ilanı oluyor ve dinleyiciler de onaylıyordu. Théo, Edith'in ölümcül hasta olduğunu bilerek onunla evlendi.

Edith'e duyduğu sevgi cinsel aşkın üstünde bir şeydi - fakat Edith epey zamandır erkeklerin, sadece Edith Piaf adına ve onlar için yapabileceklerine âşık olduğunu biliyordu. 14 Ekim 1963 günü Edith hayata veda etti, her şarkısında söylediği gibi "hayat böyle!"ydi...

Laf aramızda, ben Edith Piaf'ı çok sevdim; aslı sorulursa uslanmaz sokaklı serkeşliğiyle Edith Piaf, Paris'i Paris yapanlardandır...

* * * * *

Paris'e yakışan Paris'i betimleyen sokakların başkaldırısıdır; nümayişler, barikatlar, çatışmalar ve en önemlisi "Hayır" haykırışıyla dayatılan otoriteye isyandır...

Mesela Cezayir'deki sömürgeci zulüm karşısında "Hepimiz katiliz" diye haykıran Jean Paul Sartre gibi...

Çok konuşulmuş, çok okunmuş, çok tartışılmış bir yazar, filozof ve politik olarak aktif aydın kimliğiyle Sartre, hiç kuşkusuz XX. yüzyılın önemli figür ve isimlerinden; ya da "göklere çıkarılmış", "kıyasıya eleştirilmiş", "lanetler okunmuş"larından birisi ...

Cesur politik angajmanıyla tanınan, toplumsal politik sorunlara sırtını dönmeyen, kendini toplumdan ve tarihten yalıtmayan, dışlamayan aydınlara örnek olarak Sartre hâlâ gündem(imiz)dedir...

İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız direniş hareketine katılmak, faşizme karşı çıkmak, Dünya Barış Konseyi'nin üyesi olmak, nedenlerini sergileyerek kendisine verilen Nobel Ödülü'nü geri çevirmek gibi çağına yakışan çıkışıyla O; dünya çapında pek çok aydının haklı olarak ilgisini çekmişti...

Yani Sarte bir Parisliydi; ancak ne yazıktır ki Jean Baudrillard için bunları söyleyebilmem mümkün değildir...

Güray Öz'e göre, "Hiçbir şeyin gerçekte olmadığını sıkıntıyla anlatan, sanal dünyalara göçüp gitmiştir Baudrillard"; bu tespite itiraz etmek mümkün değildir...

Evet K. Murat Güney gibi, kimileri için "Hiçbir kimlik ya da değer mutlak değildir diyenlerin teorisyenidir Baudrillard... Yapısalcılık sonrası eleştirel kuram, Baudrillard'ın düşüncesi ve yazınına damgasını vurmuştu..."

6 Mart 2007'de, 77 yaşında ölen Jean Baudrillard, ekonomi, iletişim, sanat ve beden politikalarına yönelik yaklaşımlar getirmişti.

Ve Serhan Ada'ya göre de, "Keskin, çetin, hınzır tarzıyla ilgi çeken Baudrillard, dünyada olup biten her şey üzerine olayları ve kavramları tersyüz eden yazılar, kitaplar yazdı."

Onun, "simülasyon kuramı", "tüketim toplumu" ve benzerleri konusunda, üzerinde kafa yorulması gereken saptamaları vardır.

Örneğin "Aşkın yerini porno aldı" bunlardan biri ve önemlilerindendir. Baudrillard, 1979'da yayımladığı 'Baştan Çıkarma Üzerine' başlıklı yapıtında aşkın, baştan çıkarıcı oyunların ve romantik ütopyaların yerini geri dönülmez bir biçimde tek gecelik aşklara, pornografinin bayağılığına, bedenlerin tüketimine bıraktığından yakınıyordu. Ona göre buna yol açan, çağımız insanının karşısındakini baştan çıkaramama endişesi değil, ama baştan çıkmaya cesaret edememesi, kuralları muğlâk böylesi bir aşk oyununu oynamaktan ölesiye korkmasıydı...

Bunlar elbette önemlidir; ama "sadece teorik saptamalar"dır; ve belirtmeden de geçmeyelim: Ona göre "Devrim olanaksızdır"... Ama "Kapitalizm de ortadan kaldırılmalıdır"... Bunun nasıl olacağına dair Onda tek bir satır dahi bulamazsınız; "Baudrillard, sistemin artık iki kutuplu olmadığını dolayısıyla kapitalizmin tarih sahnesinden silinmesi gibi hayallerin peşinden koşmanın anlamsız hâle geldiğini savunmuştu. Çünkü ona göre burjuvazi tüketim toplumu sayesinde proletaryanın da burjuvalaşmasının önünü açıp, kendisiyle gönüllü bir işbirliğine gitmesini sağlamıştı. Baudrillard da Marx gibi kapitalizmi eleştirmişti, ama ondan farklı olarak bir çözüm yolu önermedi..."

Bu nedenle "Baudrillard'a postmodernizmin kurucularından biri olarak bakarlar; ancak o postmodern sıfatını reddetmiştir," diyen Ali Akay'ı kesinlikle

ciddiye almayın; işte tam da bunlardan ötürü Parisli değildir kesinlikle O ve olamaz da...

* * * * *

Ha geçerken belirtmeliyim; Paris göçmenlerin yani göçlerin kentidir; yani Paris göçebelerindir...

Ve o göçebelerden birisi de bir "paşazade", bir ressam, bir TKP'li Abidin Dino'dur...

Yani Prof. Dr. M. Şehmus Güzel'in resmettiği üzere, "Abidin paşa çocuğu aynı zamanda; yani sırtını dönse bizlerden haberdar olmadan yaşar gidermiş bir ömür, zevk-ü sefa içinde.. Ama öyle yapmamış; ülkesine ve halkına sorumluluğu hiç eksik etmemiş yanından, bir komünist olarak yaşamış. Gerek soğuk savaş gerekse öncesinde bir türlü açık çalışma yapmasına izin verilmemiş olan eski Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) üyesidir Abidin. Komünist olmayı kriminal bir durum olarak lanse eden egemen kültüre inat uluslararası bir şahsiyet olarak dünyanın dört bir tarafında saygın bir insan olarak yaşamış. Ancak ölümünden sonradır ki, sevgili yurdunda, Boğaziçi sırtlarında, müebbet bir huzura geçebilmiştir Abidin..."[5]

"Muhalif tipin ta kendisiydi" diye de anılması mümkün olan ve 7 Aralık 1993'te Paris'te aramızdan ayrılan Onun hakkında M. Şehmus Güzel şunların altını çizer: "80 yıllık ömrüne çok şey sığdırdı. XX. yüzyılın en önemli tanıklarından biriydi... Ressamdır, heykeltıraştır, gazetecidir, karikatüristtir, yazardır ve saati gelince de şairdir Abidin. Birçok arkadaşının yapıtlarını Fransızca'ya kazandıran bir çevirmendir de... Resimleri hat sanatının, rüya dünyası ile kendi düşüncelerinin, düşünce dünyasının karışımıdır. Gerçekle yaşananın, dünyadan ve kendisinden gelenlerin gösterimidir... Yaşamın bütün belalarını tattı, yaşamın güzelliklerini es geçmeden. Hiçbir şeyi ihmal etmedi. Güzel yaşadı Abidin. Hiç ölmeyecekmiş gibi..."[6]

Hayat arkadaşı, sevdası, yoldaşı Güzin Dino'nun, "Paris'teyken Türkiye'yi yaşıyorduk Onunla... Abidin'sizlik kolay bir şey değil, çok zor. Geçiyor vakit. İstiyorum da geçmesini. Her ayrılık, ölüm hüzünlüdür elbette, ama Abidin sanki daha ayrı bir mevcudiyetti. Bir anda ortadan kalkınca şaşkına dönüyor insan," diye betimlediği Abidin Dino, 1913'te İstanbul'da doğmuştu. Ünlü, varlıklı bir ailenin üyesiydi. Birinci Dünya Savaşı'na rastlayan çocukluğu İsviçre ve Fransa'da geçti.1925 yılında ailesiyle İstanbul'a döndü. Bizans ve Osmanlı sanatının inceliklerini görebileceği olanaklarla karşılaştı. Robert Kolej'deki eğitimini yarım bırakarak resim, karikatür ve edebiyatla uğraştı.1930'da ilk yazılarıyla karikatür ve desenleri yayımlandı.1933'te sanatçı arkadaşlarıyla avangard (öncü) bir tavır savunan D Grubu'nu oluşumuna katıldı. 1934'te çalışmak ve sinema öğrenimi görmek üzere Leningrad'a gitti. Orada ünlü film ustalarıyla ve tiyatro öncülerinden Meyerhold'la çalıştı. Bebel'le ve onun gibi ünlü edebiyatçılarla tanıştı. 1938'de gittiği Paris'te döneminin en önemli adlarıyla çalıştı ve dost oldu: Gertrude Stein, Pablo Picasso, Tristan Tzara.

1938 yılı sonunda Avni Arbaş, Selim Turan, Nuri İyem ile Liman Grubu'nu kurdu. "Limanda çalışanların arasına katılmak, onları yani denizcileri, doklarda çalışanları, deniz işçilerini, balıkçıları çizip boyamak, tuvallerimizde yaşatmak istiyorduk. 'Modellerimizle' kısa bir sürede kaynaşıp dost olduk. Yapıtlarımızı sergilediğimiz mekânın girişine bir balıkçı ağı gerdik. İlk sergimizin açılışını balıkçılar yaptı. Ellerinde balıkçı bıçakları, sırtlarında sarı muşambaları, ayaklarında çamurlu çizmeleri..." Bu sergideki "liman insanlarını konu alan figüratif resimleri" şöyle tanımlar: "Sosyalist realist resimler değildi bunlar. Çok başka bir şeydi. Bu resimlerde gerçek kadar düşün de yeri vardı. Kuşkusuz somut görüntülerden yola çıkıyorduk. Ama bir anlamda şiirleştiriyorduk gerçeği".

1941'de İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca önce Mecitözü'ne sonra Adana'ya sürgüne gönderildi. Adana'da sıtmanın ölümcül hâle getirdiği gündelikçileri çizdi. Yazıp bastırdığı Kel adlı oyun, Bakanlar Kurulu kararıyla toplatıldı. 1943'te İstanbul Üniversitesi Roman Filolojisi asistanlarından Güzin, İstanbul'dan geldi. Evlendiler.

Bu bir sevda masalının başlangıcıdır: "Sensiz Her Şey Renksiz"

Sürgün sonunda askerliğini yapıp Güzin'in doçent olarak çalıştığı Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin bulunduğu Ankara'ya yerleşti. 1948'de Adana'da yaptığı resimleri sergiledi. Bir fabrikada küçük seramikler gerçekleştirdi. 44 tane. Bu seramiklerdeki imzasının orağa benzediği kuşkusuyla soruşturma açıldı. 1951'de zorlukla pasaportunu alıp Türkiye'den ayrıldığında soruşturma sonuçlanmamıştı. Sonunda bu seramikler, komünizm propagandası yapıldığı iddiasıyla eşinin elinden alındı. Güzin Paris'e Abidin'in yanına ancak 1954'te gidebildi. Ayrıldıklarında başlayan mektuplaşmaları birbirlerinden her ayrılışlarında sürdü: "Sevişmek için

ne az kelime icad edilmiş. Duyduklarımın karşılığı yok hiçbir dilde".

Abidin Dino yıllar sonra Türkiye'ye dönüp de siyasi polise bir iki gece "konuk olduğunda" seramiklerle komünizm konusu yine gündeme gelecekti..

Dünyadaki pek az insanın yaşadığı yerlerde yaşadı, pek çok ünlüyle arkadaş oldu. Öğrendiği dilleri, dostluklarını unutmadı. Sanatına ekleyeceği ayrıntıları da. Bu ayrıntılarda Türkiye'deki işkenceler de, Çernobil de var. "yazmak, çizmek, boyamak sanatının ya da metinler, sözcükler, cümleler uydurma sanatının erleri, bizler bilinenle bilinmeyeni tanımlamaya çalışırız. Bunların arasındaki sınır o kadar incedir ki, sanatçılar, ressamlar, ozanlar, yazarlar çağımızın bu en önde gelen sorununa eğildiklerinde sözcüklerin de, hatta kavramlarında yetersizliğini görürler" dese de, "bir oluşumun içinde" olma umudundan caymaz. "En korkunç acılardan sonra tüm bu yaşadıklarımız olağanüstü güzellikte bir yaşama dönüşebilir" der. O güne erteler mutluluğun resmini yapmayı.

Ferit Edgü'nün, "Abidin, büyük dostu Nâzım Hikmet gibi, Marxçı öğretiye bağlıydı. Dünyadaki tüm değişikliklere, yaşanan büyük tragedyalara, reel sosyalizmin çöküşüne karşın, bu inancını hiçbir zaman yitirmedi. Bu inancın gereği olarak da halktan, özgürlükten, barıştan yana bir sanat yolunu izledi" dediği O; "Kimseye benzemezdi"; Enis Batur'a göre de "Entelektüel ve yaratıcı"ydı; "İnsanı insan yapan ellerin yaratıcısıydı"...

"Her zaman felaketleri düşünmek gerek. En korkunç acılardan sonra tüm bu yaşadıklarımız olağanüstü güzellikte bir yaşama dönüşebilir," diyen Abidin Dino her zaman hayatın içinde ve onu tarafıydı; yani bir Parisliydi...

Yani "Abidin Dino, salt Tophane'deki bitirimleri, yosmaları değil, Anadolu'yu da çok iyi tanır, ozanlara, âşıklara, mimarlara büyük ilgi duyardı..."

Musa İğrek dediği gibi, "Nâzım Hikmet'in, 'Saman Sarısı' şiirinde, 'Mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin?' deyişine karşılık, 'O gün bugün, bu soru sökülüp atılması imkânsız bir biçimde bedenime yapışmış gibidir. Tabii, şiirinde bu soruyu sorarken, mutluluğun resmini yapamayacağımı biliyordu Nâzım.' diye yazardı.

Mutluluğun resmini çizememişti; ama acının tarifi mümkün olmayan hâllerini, ömrünün son demlerinde, yorgun bedeniyle resmetmişti. Kimi zaman neşeli, kimi zaman alaycı bir dille...

Ressam, karikatürist, illüstratör, dekoratör, sinemacı, tiyatrocu, yazar... kısaca 'hezarfen' bir sanatçıydı Abidin Dino..." Parisliydi; Anadoluluydu; dünyalıydı; sokaklıydı yani...

* * * * *

Goya'nın, "Resim yapmak düşünceyi, duyguyu boya ile dışa vurmaktır," sözündeki benzer ressamlık serüveniyle -ve Edith Piaf'a benzeyen hayatıyla- Fikret Muallâ...

O da bir Parislidir; hem de Ömer Hayyam'ın, "Bir hadis-kutsi diyor ki/ İç, dinine düşman olanın kanı helaldir./ Şarap da dinimin düşmanıdır/ İçerim vallahi helaldir," dizelerindeki gibi sırıl sıklam sarhoşluğuyla sonuna dek Parislidir...

Öner Ciravoğlu'nun, "Fikret, renkleri her zaman coşkuyla kullanmasını bilmiş, çizgiye egemen olmuş, dışavurumcu ve zamanla değer kazanan figüratif bir sanatçıydı," diye betimlediği Fikret Muallâ'yı Hıfzı Topuz şöyle anlatır:

"Fikret Muallâ uzun bir dönem anlaşılmak için çırpınmış, sonra da çaresiz kalmıştır. Almanya'da iyi bir resim eğitimi gördükten sonra 1927'de Türkiye'ye dönmüş ve 1939'a kadar kendini kabul ettirmeye çalışmıştır. O dönemde sanatından hiç ödün verdiği söylenemez. Düşüncelerini her zaman hiçbir çıkar kaygısı gütmeden özgürce açıklamış, çevresine uymaya da hiç özen göstermemiştir. Galatasaray Lisesi'ndeki ve Ayvalık Ortaokulu'ndaki resim öğretmenliğinden ayrılması, Salah Cimcoz'a yaptığı 'resim'i parçalaması, İzmir Fuarı'ndaki umursamazlığı bunun örnekleridir. Fikret hep kafasının dikine gitmiştir. Kendini tanıtmak, sanatını sevdirmek için ne sergi düzenlemiş, ne de hakkında yazılar çıkmasına çalışmıştır.

Tablolarını, desenlerini hiç biriktirmeden, günü gününe satarak geçimini sağlamaya yönelmiştir. Sanatı bakımından iddialı bir kişi olduğu kanısında değilim. Ama ne var ki, hiç iddialı olmadığı hâlde çok başarılı resimler yapmış ve birçok ünlü sanatçı gibi o da ölümünden sonra büyük bir saygınlık kazanmıştır. Evet Fikret Muallâ'nın öyküsü bu bakımlardan birçok yazarın ve sanatçının öyküsünü andırır."[7]

Kimilerine göre "deli" olan ya da kimilerine göre de "deli" numarası yapan -M. Şehmus Güzel'in dikkat çektiği üzere- "Fikret Muallâ ile Abidin Dino arasında derin bir arkadaşlık"[8] söz konusuydu ve Fikret Muallâ hakkında denilenlere bir de Abidin Dino'nun gözüyle[9] bakmakta yarar vardı...

Evet toparlarsak "Olmak isteyip de olamamanın hüznü hırçınlaştırmış onu, giderek paranoyak bir kişiliğe dönüştürmüş, alkolizme sürüklenmiş, iki kez akıl hastanesine düşmüş. Koca bir ömrü dostlarının uzattığı eli tutarak tüketmek kolay değil. Son yedi yılını varsıl bir Fransız kadını olan Madam Angles'nin himayesinde geçirmiş, en sonunda da 19 Temmuz 1967 günü onun Reillanne köyündeki evinde hayata gözlerini yummuştu...

* * * * *

Evet, renk, ışık, aşk ve ille de isyan... kentidir Paris...

Ama en çok da "sokaklılar"ındır...

Bu kente rengini de, ışığını da, sevdalarını da veren "Onlar"dır; "Onlar"ın başkaldırılarıdır...

Paris, "sokaklılar"ın acılarından, hüzünlerinden, Halil Cibran'ın "Kendi sevgi anlayışınızla kendinizi vurmak olsun tutkunuz" diye betimlediğinden, karşılıksız kalmış ve görmezden gelinmiş iç infilaklarından, ve nihayet isyanlarından oluşmuştur...

Paris'le, "aşk ve nefret" ilişkimin de nedeni budur galiba...

10 Mart 2008 12:08:38, Ankara

NOTLAR

[1] J. Le Goff, Ortaçağda Entelektüeller, Ayrıntı Yay., 1994, s.38.

[2] Adil Okay, "Yılmaz Güney, Sürgün ve Onur", Devrimci Demokrasi, Yıl:6, No:125, 3-16 Ocak 2008, s.16.

[3] Charles Aznavour, Geçmiş Zaman Olur ki, Aras Yay., 2005.

[4] Simone Berteaut, Kaldırım Serçesi-Edith Piaf, Çev: Aydın Emeç, Agora Kitaplığı, 2007.

[5] M. Şehmus Güzel, Abidin Dino Hayat ve Sanat, Peri Yay., 2006.

[6] M. Şehmus Güzel, Abidin Dino, Üç Cilt, Kitab Yayınevi, 2008.

[7] Hıfzı Topuz, Anılar, Resimler, Mektuplar-Fikret Muallâ, Everest Yay., 2005.

[8] M. Şehmus Güzel, "Fikret Muallâ ve Abidin Dino: Derin Arkadaşlık", Berfin-Bahar Dergisi, Yıl:11, No:94, Aralık 2005, s.56-57.

[9] Abidin Dino, "Gören Göz İçin Fikret Muallâ", Dünya Kitapları, Sanat-İzdüşüm Dizisi, Mart 2006.

O MEVSİM

Erol Nacar

İnsan
Bazan
Uçurur elinden
Bir kuşu,
Kulağında
Kanat sesleri.
Belki,
Bırakır öyle...

Kuşku yok!
Zincirler koparılır,
Beton sökülür,
Yenisi yapılır elbet
Yolların,
Binaların.
Boğulur sonra
Boynunda
Kendi olan
Ağırlığında
Halkaların.

Sığ
Suda
Olsa
Boğulur.

Belki de
"İmdat"sız
Tek
Boğulma
Bu.

Bu
Halka
Bir kayaya
Mahkûm etmişti
Sisyphus'u
Ya
Da
Seyircisiz
Bir yarıştı
Ceylanın
Panterle koşusu.

Şakağında
Göz akında
İnsafsız acısı
Yargısız infazın;
Karşısında tabiatın
Hareketsiz
Bir tablo kalışı
İnsanın...

İnsan
Bazan
Bırakır öyle
Uçar
Uçmaz
Delice halleri.
Kavak ağaçlarının
Kabuklarını sıyırdığı
O
Mevsim!...

Bilimsel Sosyalizmin kurucusu, Modern dünyanın en büyük dehası

KARL MARX

Sevgili okurlarımız bu sayıda dosya konumuz Karl Marx. Ancak Karl Marx'ın adını Friedrich Engels'ten ayrı anmak neredeyse imkânsız. Buna rağmen dosyamızda özellikle Karl Marx'ı ele aldık. Ancak bilinmelidir ki Karl Marx ile Friedrich Engels'in görüşleri birbirlerinden ayrı değil, tam tersine birbirini tamamlar bir şekildedir. Bu nedenle Marx'ın düşüncelerine ait bölümler aynı zamanda Friedrich Engels'e ait düşünceler olarak ta okunabilir. Yine de bilgi olması amacıyla dosyamıza Friedrich Engels'in kısa yaşam öyküsünü ve Marx ile birlikte eserlerinin bir dökümünü de yayınlıyoruz.

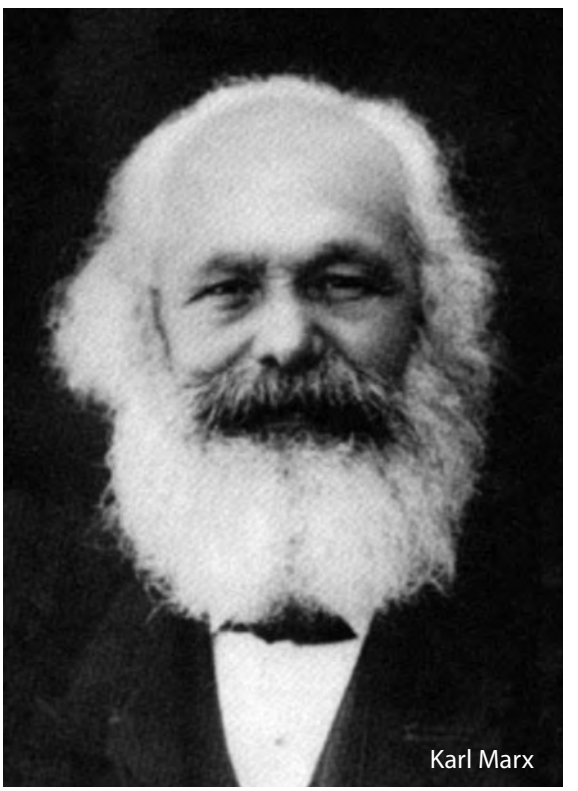

Karl Marx

Friedrich Engels

"Marx, Karl; (yeni takvime göre) 5 Mayıs 1818'de (Prusya Renanyası) Trier kentinde doğdu. Babası, 1824'de Protestanlığı benimsemiş Yahudi bir avukattı. Ailesi, hali vakti yerinde, kültürlü idi ama devrimci değildi. Trier'de Gymnasium'dan mezun olduktan sonra Marx, önce Bonn'da daha sonra Berlin'de üniversiteye devam etti; hukuk öğrenimi gördüyse de tarihe ve felsefeye ağırlık verdi. Üniversite öğrenimini, Epikür felsefesi üzerine bir tez hazırlayarak 1841'de tamamladı. O sıralar Marx, görüşleri yönünden Hegelci bir idealist idi. Berlin'de iken, Hegel felsefesinden, tanrıtanımaz ve devrimci sonuçlar çıkarma çabasında olan (Bruno Bauer ve başkalarının da bulunduğu) "Sol Hegelciler" çevre-

sine dâhildi.

Üniversiteden mezun olduktan sonra Marx, profesör olma umuduyla Bonn'a gitti. Ancak, 1832'de Ludwig Feuerbach'ı kürsüsünden uzaklaştıran ve 1836'da üniversiteye dönmesine izin vermeyen; 1841'de genç Profesör Bruno Bauer'in Bonn'da ders vermesini yasaklayan hükümetin gerici politikası, Marx'ın akademik kariyer yapma düşüncesinden vazgeçmesine yol açtı. O sıralar Sol Hegelci görüşler Almanya'da hızla gelişiyordu. Ludwig Feuerbach, özellikle 1836'dan sonra teolojiyi eleştirmeye başladı ve 1841'de felsefesine egemen olan materyalizme yöneldi *(Hıristiyanlığın Özü)*. 1943 yılı, *Geleceğin Felsefesinin İlkeleri* adlı yapıtının yayınlanmasına tanık oldu. Daha sonraları Engels, Feuerbach'ın bu yapıtları hakkında, bu kitapları, "kurtarıcı etkisini, bir kimsenin bizzat tatması gerekir" diye yazıyordu. "Bizler (yani, Marx dahil Sol Hegelciler), hepimiz hemen Feuerbach'çı olduk." Tam o sıra, Sol Hegelciler ile temasta olan Renanya'daki bazı radikal burjuvalar Köln'de, Rheinische Zeitung adında bir muhalif gazete kurdular (İlk sayısı 1 Ocak 1842'de yayınlanmıştır). Marx ile Bruno Bauer, başyazarlar olarak çağırıldı; 1842 Ekiminde Marx, yazı işleri müdürü oldu ve Bonn'dan Köln'e taşındı. Marx'ın editörlüğü altında gazetede devrimci, demokrat eğilim gitgide belirgin hale geldi ve hükümet önce gazete üzerine ikili, üçlü sansür koydu ve ardından da 1 Ocak 1843'de kapatmaya karar verdi. Bu tarihten önce Marx editörlükten ayrıldıysa da bu ayrılma gazeteyi kurtarmaya yetmedi; 1843 Martında gazete kapandı. Marx'ın Rheinische Zeitung'a yazdığı, aşağıda belirtilen başlıca makalelerden başka, Engels, Moselle Vadisindeki şarapçı köylülerin durumları üzerine yazılmış bir makaleyi kaydetmektedir. Marx'ın gazetecilik faaliyetleri onu, ekonomi politiği yetkince bilmediğine inandırdı ve o tutkuyla bu konuyu incelemeye koyuldu.

Bruno Bauer

Ludwig Feuerbach

G. W. F. Hegel

1843'de Marx, daha öğrencilik yıllarında nişanlandığı çocukluk arkadaşı Jenny von Westphalen ile Kreuznach'ta evlendi. Karısı, Prusya soyluluğunun gerici bir ailesinden geliyordu; ağabeyi, en gerici dönemde (1850-58) Prusya İçişleri Bakanıydı, 1843 güzünde Marx, Arnold Ruge (1802-1880, Sol Hegelci; 1825-30'da hapis; 1848'i izleyen yıllarda politik sürgün ve 1866-70'den sonra Bismarkçı) ile birlikte, bir dış ülkede radikal bir gazete çıkarmak için Paris'e gitti; . Bu gazetenin, Deutsche-Französische Jahrbücher, tek bir sayısı yayınlandı; gazetenin Almanya'da gizlice dağıtma güçlüğü ve Ruge ile anlaşmazlığa düşmesi nedeniyle yayınına devam edilemedi. Marx'ın bu gazetedeki makaleleri daha o zamanda,"var olan her şeyin amansızca eleştirisini" ve özellikle de "silahla eleştiriyi" savunması bakımından; *yığınlara* ve *proletaryaya* çağrıda bulunan bir devrimci olduğunu gösterir.

1844 Eylülünde Friedrich Engels birkaç gün için Paris'e geldi ve o tarihten sonra Marx'ın en yakın arkadaşı oldu. Her ikisi de, o sıralar Paris'te devrimci grupların kaynaşan hayatında en faal yerlerini aldılar (o sıralar Proudhon'un öğretisi özel bir önem taşıyordu; Marx bu öğretiyi 1847'de yazdığı *Felsefenin Sefaleti* ile yerle bir etti; küçük-burjuva sosyalizminin çeşitli öğretilerine karşı zorlu bir mücadele vererek, devrimci *proleter sosyalizmin* ya da komünizmin (Marxizmin) teori ve taktiklerini geliştirdiler. Prusya hükümetinin ısrarlı talepleri üzerine Marx, tehlikeli bir devrimci olarak 1845'de Paris'den sürüldü. Brüksel'e gitti. 1847 baharında Marx ile Engels, ***Komünist Birlik*** *(Birlik hakkında bilgi için Manifesto bölümüne bakınız.)* adı verilen gizli bir propaganda derneğine katıldılar; Birliğin İkinci Kongresinde (Londra, Kasım 1847) seçkin bir rol oynadılar ve Kongrenin isteği üze-

Jenny von Westphalen
Marx'ın eşi

rine, 1848 Şubatında yayımlanan ünlü ***Komünist Manifesto***'yu kaleme aldılar. Duru ve pırıl pırıl bir dehanın yansıması olan bu yapıt yeni bir dünya anlayışını, toplumsal yaşam âlemini de kucaklayan kendi içerisinde tutarlı bir materyalizmi; en kapsamlı ve derin gelişme öğretisi olarak diyalektiği; sınıf mücadelesi ile proletaryanın –yeni komünist toplumun yaratıcısının– dünya tarihindeki rolünün kuramını açıklar.

1848 Şubat Devrimi'nin patlak vermesi üzerine Marx Belçika'dan sürüldü. Paris'e döndü, Mart Devrimi'nden sonra, Almanya'ya, Köln'e gitti ve burada, 1 Haziran 1848'den, 19 Mayıs 1849'a kadar yayımlanan *Neue Rheinische Zeitung*'un editörlüğünü yaptı. Yeni teori, 1848-49 devrimci olayları sırasında, tıpkı daha sonraları, dünyanın bütün ülkelerindeki tüm proleter ve demokratik hareketlerde doğrulandığı gibi doğrulanmış oldu. Karşı devrimcilerin zafer kazanması üzerine bunlar önce Marx hakkında adlî kovuşturma açtılar (9 Şubat'ta Marx beraat etti), ardından da onu Almanya'dan sürdüler (16 Mayıs 1849). Önce Paris'e gittiyse de 13 Haziran 1849 gösterilerinden sonra tekrar sürüldü; Londra'ya geçti ve ömrünün sonuna kadar burada yaşadı.

Manifest
der
Kommunistischen Partei.
Veröffentlicht im Februar 1848.
Proletarier aller Länder vereinigt euch.
London.
Komünist Manifesto

Marx'ın siyasi sürgün olarak yaşamı, Engels ile arasındaki yazışmaların da (bu yazışmalar 1913'te yayımlanmıştır) açıkça gösterdiği gibi çok zordu. Yoksulluk Marx ve ailesi üzerine bütün ağırlığı ile çökmüştü; eğer Engels'in sürekli ve özverili parasal yardımları olmasaydı Marx yalnız *Kapital*'i tamamlayamamakla kalmayacak, belki de sefalet içerisinde yok olup gidecekti. Bu yetmezmiş gibi, o günlerde egemen olan küçük-burjuva sosyalizmi ile ilgili öğretiler ve eğilimler ve genelde proleter olmayan sosyalizm Marx'ı bunlar ile sürekli ve amansız mücadeleye zorluyor, kimi zaman da, en vahşi ve canavarca kişisel saldırılara karşı koymak durumunda kalıyordu (Herr Vogt). Siyasi sürgünlerin çevresinden uzak duran Marx, kendi materyalist teorisini birkaç tarihsel yapıtında geliştiriyor ve kendini bütünüyle ekonomi politik incelemelerine veriyordu. Marx bu bilimi devrimci hale getirmişti.

Ellili yılların sonları ile altmışlı yıllardaki demokratik hareketlerdeki canlanma Marx'ı pratik eyleme dönmeye zorladı. 1864'te (28 Eylül), Uluslararası Çalışanlar Birliği –ünlü I. Enternasyonal– Londra'da kuruldu. Marx bu örgütün kalbi ve ruhu, I. Çağrı'nın, bir dizi kararın, bildiri ve tebliğin yazarı idi. Çeşitli ülkelerdeki işçi hareketlerinin birleştirilmesinde, proleter olmayan, Marxizm öncesi sosyalizmin çeşitli biçimlerini (Mazzini, Proudhon, Bakunin, İngiltere'de liberal sendikacılık, Almanya'da Lasalcılığın sağa kaymaları) ortak bir harekette birleştirme çabalarında, bütün bu fraksiyonların ve akımların teorileriyle savaşta Marx, çeşitli ülkelerde işçi sınıfının proleter mücadelesi için ortak bir taktik oluşturdu. Paris Komünü'nün (1871) düşmesinden -Marx bunun, son derece derin, açık, parlak, *etkin* ve devrimci bir çözümlemesini *(Fransa'da İç Savaş,* 1871) yapmıştır. Bakunincilerin neden oldukları Enternasyonal'deki bölünmeden sonra bu örgütün artık Avrupa'da varlığını sürdüremeyeceği ortaya çıkmıştır. Enternasyonal'in Hague Kongresinden (1872) sonra Marx, Enternasyonal Genel Konseyi'nin New York'a taşınmasını sağlamıştır. I. Enternasyonal tarihsel rolünü oynamış, şimdi, bütün dünya ülkelerindeki emek hareketinin çok daha büyük gelişme dönemi için yol açmıştı; bu dönemde hareketin kapsamı genişliyor, ayrı ayrı ulusal devletlerde kitlesel sosyalist işçi sınıfı partileri kuruluyordu.

Marx'ın sağlığı, Enternasyonal içindeki yoğun çalışmaları ve daha da beteri teorik uğraşları nedeniyle epeyce bozulmuştu. Ekonomi politiğe yeni bir biçim verme ve bir yığın yeni materyal topladığı, birkaç yabancı dil (örneğin Rusça) öğrenmeye çalıştığı *Kapital*'in tamamlanması işine devam ediyordu. Ne var ki bozulan sağlığı *Kapital*'i tamamlamasını engelledi.

Karısı 2 Aralık 1881'de öldü; 14 Mart 1883'de Marx koltuğunda otururken sessiz sedasız göçtü gitti. Londra'da, Highgate Mezarlığında karısının yanında yatmaktadır. Çocuklarına gelince, birkaçı

Londra'da, aile sefalet içerisinde yaşarken daha çocuk yaşta öldüler. Yetişkin üç kızı İngiliz ve Fransız sosyalistleri ile evlendiler: Eleanor Aveling, Laura Lafargue ve Jenny Longuet. Sonuncusunun oğlu, Fransız Sosyalist Partisinin üyesidir." *(V.İ. Lenin. 1914. 1915'te Granat Encyclopaedia'da yayınlandı.)*

Sefalet ve ölüm acıları

Marx yaşamı boyunca sürgünlere, baskıya uğramış, sefalet çekmiş ama buna rağmen proletaryanın kurtuluşu için mücadeleyi bırakmamıştır. En zor günlerinde bile bilimsel araştırmalarını sürdürmüş, yıllarca en temel eseri olan Kapital'i bitirebilmek için çalışmıştır. Marx'ın dehası Engels'in yardımları ile kendini göstermiştir.

Engels babasının Manchester'deki ticaret işlemlerini yürütmüş ve böylece Marx'a çalışmalarını sürdürebilmek için maddi olanak yaratmıştır. Eğer Engels olmasaydı Marx da ailesi de açlığa mahkûm olurlardı.

Jenny ve Karl Marx, 1866

Marx ve ailesi 1850 yılında evlerini boşaltmak zorunda kalmışlar, önce Leicester Meydanında bir otele daha sonra Dean Sokağında bir eve yerleşmişler. Ev küçük bir tuvaleti olan bir oda ile aynı zamanda mutfak, çalışma ve oturma odası olarak kullanılan bir yerdi.

1851'de kızı Franzisca doğar. Bu doğum üzerine Marx Engels'e şunları yazar: *"… Doğum kolay oldu ama eşim, sağlık nedenlerinden çok ekonomik sıkıntılardan dolayı yataktan çıkmıyor… Evde tek kuruş yok, bakkalın, kasabın, fırıncının pusulaları eksik değil… Bütün bunlar hiç de hoş olmayan bir manzara oluşturuyor ve ben boğazına kadar küçük burjuva batağına batmış durumdayım: Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de, işçileri sömürmekle, diktatörlük peşinde koşmakla suçlanıyorum. Ne korkunç şey!..."*

8 Eylül 1852 tarihli mektubunda ise şunları yazıyordu: "*Eşim hasta… annem yatakta. Helene'in sinir nöbetleri tuttu… İlaca verecek param olmadığı için doktor da çağıramıyorum… Son hafta ailemi ekmek ve patatesle doyurdum… bugün bunları da alıp alamayacağım kuşkulu…*"

Helene aile arasında Lenchen diye çağrılan Helene Demuth'tur. Marx'ın eşi Jenny von Westphalen'in hizmetine dokuz yaşında girmiş olan Helene, Jenny ve Marx'ın ömrünün sonuna kadar onlarla birlikte yaşamış, her ikisinin ölümünden sonra da Engels'in evine taşınmıştır. Helene Marx ailesinin bütün çocuklarının doğumuna, birçoğunun ölümüne tanıklık etmiş, sefaletin dehşetini, açlığı, yoksulluğu aileyle birlikte çekmiş, çocukları yetiştirmiş, politik göçmenlere yardım etmiş, çamaşırlarını yıkamış, hastayken başuçlarında onlara bakmıştır. Helene, Marx ailesi ile birlikte Highgate Mezarlığında aynı toprağı paylaşmaktadır.

1855 Ocağında altıncı çocukları dünyaya gelir. Bu çocuğa Tussy adı konur. Aşırı zayıflığından ötürü Tussy'nin her an öleceği beklenir. Ancak birkaç ay sonra tek oğlu Edgar, Marx'ın kollarında can verir. Bu olay Marx'a büyük bir acı verir. 30 Mart tarihli mektubunda Marx, dostu Engels'e acısını şöyle anlatır: "*En sonunda hastalığın alt karın boşluğunda iltihaplanma olduğu anlaşıldı; bu ailede kalıtımsal bir şey… doktorlar bütün umudu kestiler. Kalbim kan ağlıyor, başım ateşler içinde… Oysa benim soğukkanlılığımı korumam gerek… Hastalığı boyunca çocuk yine de iyi dayandı, bir an bile kendini kaybedip etrafı tedirgin etmedi.*"

2 Nisan 1855'te ise tekrar Engels'e şöyle yazdı Marx: "*Evimiz, onun ruhu olan, ona canlılık veren bu çocuğun ölümünden sonra tamamen boş ve ıssız kaldı. Sana onu evin her köşesinde nasıl aradığımızı anlatamam. Her türlü ızdırabı çektiğimi bilirsin ama şimdi gerçek mutsuzluğun ne olduğunu anladım ve tattım. Tamamen çökmüş durumdayım; onu gömdüğümüz günden beri öylesine başım ağrıyor ki sanki*

yaşamıyor gibiyim. Bu günlerde geçirdiğim korkunç ızdıraplar arasında, seninle olan dostluğumuz ve bir de bu dünyada hâlâ yapacağımız anlamlı şeylerin bulunduğuna olan inancım beni ayakta tutuyor."

Bundan birkaç ay sonra Jenny'nin annesi de ölür. Kalan küçük bir miras ile aile, Grafton Meydanında daha sağlıklı bir daireye taşınır.

Marx'ın çok küçük yaşta ölen bir çocuğu daha olur. Bu ölüm olayı daha önceki olaylarla birleşince Marx "*birkaç gün, aklını kaybeder gibi olur.*" Bu ölümler Marx'ta derin üzüntü yaratır. Ölümlerin en önemli nedeni sefalet ve yokluktur.

Karl Marx 1850'li yıllarda birkaç yıl boyunca New York Tribune gazetesi için makaleler yazar. Buradan aldığı ücret yaşamlarını biraz olsun kolaylaştırır ancak bu paranın kesilmesi ile birlikte sefalet tekrar başlar. Hem de bu kez öncekilerden daha büyük bir şekilde… Marx bu nedenle Engels'e çocuklarını dostlarına emanet etmeyi, Helene Demuth'a yol vermeyi, eşiyle tek bir odaya sığınarak, kasiyerlik gibi bir iş aramayı düşündüğünü yazar.

1863 yılında Marx'ın da annesi ölür ve ardından dostu Wilhelm Wolff. Bu ikisinin ölümleri ardından kalan miras ile yaşamları düzelir. Marx borçlarını öder ve sağlığının izin verdiği ölçüde kendisini bilimsel çalışmalara verir. Ancak sürekli karaciğer hastalığı, astım nöbetleri ve şirpençe çıbanları ile uğraşır. Bu sağlık sorunları nedeniyle birkaç kez ölüm tehlikesi geçirir.

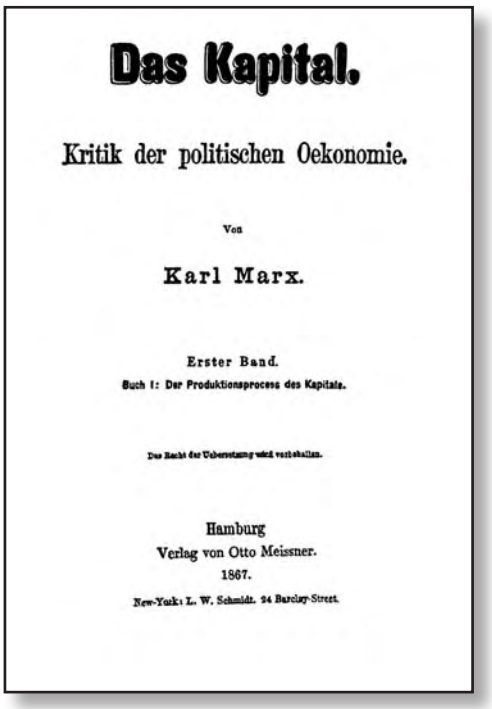
Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Erster Band.

Buch I: Der Produktionsprocess des Kapitals.

Das Recht der Uebersetzung wird vorbehalten.

Hamburg
Verlag von Otto Meissner.
1867.

New-York: L. W. Schmidt. 24 Barclay-Street.

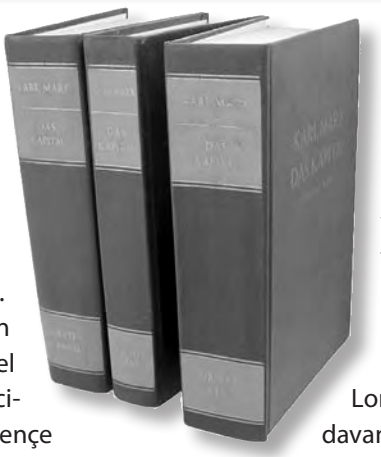

"Görkemli bir çalışma ve mücadele hayatı"

"Marx'ın bütün bu maddi, manevi ve sağlık sorunlarına karşın, böylesine dev bir görevi başarmasının öyküsünü anlatmak hem güç ve hem de ilginç bir iştir.

Kâğıda geçirdiğim bu notları çok uzatmamak için önce şunu söylemeliyim ki Marx, bütün gününü, sabah ondan akşam yediye kadar British Museum kitaplığında, *Mavi Kitapları,* Parlamento dokümanlarını, işçi sağlığı raporlarını daha önce yazılmış toplumsal ve ekonomik yapıtları inceleyerek geçirmiş ve bütün gece de evde aldığı notlar üzerine çalışarak uykusuz kalmıştır.

Entelektüel çalışmalar ile hayatını kazanmak için sayısız girişimlerde bulunmuş ama yayıncı bulması genellikle zor olduğu gibi Engels de, ikincil derecede önemli yapıtlar üzerinde zaman kaybetmesinin doğru olmayacağını düşünerek bütün zamanını yazmayı planladığı büyük eserinin, hazırlanmasına harcaması konusunda daima onu teşvik etmiştir. İşte bunun için de ona sürekli yardımlarda bulunmuştur.

Ne yazık ki bu yardım yine de diğer harcamaları karşılamaya yetmemişti *Yeni Ren Gazetesi* Marx'a borçtan başka bir şey getirmemiştir.

1852 yılı boyunca vaktinin büyük bir kısmını *Komünist Birliğin* Köln ve diğer kentlerdeki üyelerinin tutuklanmasına ve bunlara karşı açılan davalara ayırmak zorunda kalmıştır.

Marx, bıkıp usanmaksızın Londra'daki arkadaşları ile birlikte bu davanın polis ve hükümetin bir komplosu olduğunu kanıtlamaya ayırmıştır...

En sonu şunu da unutmamak gerekir ki Marx, bu ağır yüklerin altında kaldığı sırada, araştırmayı gerektiren ve olayların özünü ortaya çıkaran yapıtı, *18 Brumaire'i* kaleme almayı başarmıştır.

Bütün bu süre boyunca Marx, giysilerini, rehine verdiği için sokağa çıkamıyordu!..

Yıllar böylece geçip gidiyordu; aynı maddi sıkıntılar, uzun hastalık günleri, soluk aldırmayan bir

çalışma... ancak her şeye karşın 'büyük' yapıt tamamlanmaya doğru gidiyordu. Bu bir mücadele ve düşünce adamının, kendisini, dört duvarla sınırlandırmayan bir yaratıcının eseriydi; Marx, o muazzam teorik çalışmalarının yanı sıra, *Uluslararası İşçi Birliği'ni* yönetme işini de üzerine almış gibiydi.

Bütün bunlara karşın evi, hele Maitland Park'da otururken, her ulustan sığınmacıya, emek mücadelesine katılanlara açıktı.

Çocukluk yıllarımda, Marx'ın eşiyle -öyle bir eş ki, ölümlere, sefalete ve acılara karşın, çoğu göçmen olan- konuklara karşı daima güler yüzlü olan kızları Jenny, Laura (sonraları Paul Lafargue'ın eşi) ve Eleanor'la birlikte yaşadıkları bu evin havasını aynen anımsıyorum. Burada şunu da eklemeliyim ki, zekâları, kültür birikimleri ve incelikleriyle her an göz kamaştıran bu üç genç hanımın her birinin ayrı bir biyografisi yazılsa yeridir.

Kızlarının taparcasına sevdikleri Marx, bütün çocuklara hayrandı; bu nedenle, kaybettikleri çocukları ardından duyduğu derin acıyı anlamak gerekir. Evet Marx bütün çocuklara aynı büyük sevgiyi gösterirdi ve bunlarla olduğu zaman daima sevecen ve keyifliydi.

Bu gözü pek savaşçının kalbinin derinliklerinde, bir duygusallık, sevecenlik ve derin bağlılık hazinesi yatıyordu. Çocuklarla sanki akranlarıymış gibi oynardı ve mahallesindeki çocuklar için o, cebinde her zaman şeker türünden bir şeyler bulunan "Marx baba" idi.

Sonraları bu sevgiyi torunlarına aktardı; anneme yazdığı mektupları hep, "*sana ve küçük delikanlılara öpücükler*" sözcükleriyle noktalardı.

Çocukların sözü edilmeyen tek mektubu yoktur: "*Jean ile diğerlerinin ne yapıp ettiklerini bana uzun uzun yaz*" cümlesi her mektubunda yinelenirdi.

1881'de anneme yazdığı bir mektupta şu satırlar vardı: "*Tussy, daha az önce Engels'in yardımıyla, çocuklar için hazırlanan Noel armağanları kutusunu paket postanesine götürdü. Helene benden, Harry ve Eddy (yani ben) için ceketle, Pa için (yani kardeşim Marcel için) küçük bereyi özellikle kendisinin gönderdiğini belirtmemi istedi. Laura da Pa'ya ayrıca küçük bir mavi elbise yolluyor. Benden sevgili Jean'a bir bahriyeli elbisesi... Anne, yaşamının son gününe kadar Laura'ya, seninle benim, Jean ile birlikte Paris'e gidip, Jean'a bir elbise seçtiğimizi ve onun bu giysi içerisinde 'Bourgeous Gentilhomme'a* (Moliere'in Kibarlık Budalası) *nasıl benzediğini anlatarak kahkahalarla güldüğünü şimdi kalbim sızlayarak anımsıyorum...*"

Jean en büyüğümüz olduğu için büyükbabayı en sık görmeye giden oydu. Bir başka mektubunda anneme, "*Jean'a söyle,*" diyordu, "*dün Maitland Park'da yürüyüşe çıkarken, kapıcı büyük bir saygıyla yanıma yaklaştı ve 'Johnny nerelerde' diye sordu.*"

Torunlarından söz ederken kullandığı deyimler orijinal olduğu kadar sevimliydiler: "*Yığınla ve yığınla öpücükler Jean'a, Harry'ye soylu Wolf'a! Son kez 'leyleğin getirdiğine' ise böylesine samimi davranamıyorum.*" (1881 Nisanında doğan ve henüz görmediği kardeşim Marcel'i kast ediyor.)

Büyükannemin ölümünden kısa süre sonra anneme yazdığı mektubun son satırı onun torunlarına duyduğu içten sevgiyi çok iyi yansıtır: "*Umarım gelecek güzel günlerde sizlerle birlikte olurum da, büyükbaba olarak torunlarıma olan görevimi yerine getiririm...*"

Ne yazık ki Karl Marx bu isteğini gerçekleştiremedi.

Birbirini izleyen hastalıklarla bitkin düşmüş, sevgili eşinin kaybıyla perişan olmuş, birkaç ay sonra, en büyük kızı, annem Jenny Longuet'in

ölümüyle onulmaz bir yara almıştı. Uzun yıllar çektiği ızdırap ve sefaletin üzerine gelen bu son darbe, 14 Mart 1883'te, bütün yaşamını proletaryanın boyunduruktan kurtulmasına adamış ve son nefesine kadar insanlığın mutluluğu için çırpınmış bu büyük dehayı kaybetmemize neden oldu." *(Torunu Edgar Longuet (Fransız Sosyalist Partisi üyesi), Marx'ın en büyük kızı Jenny Longuet ile Charles Longuet'in oğlu).*

14 Mart 1883'te koltuğunda otururken sessiz sedasız bir şekilde hayata gözlerini kapayan Karl Marx ardında onlarca kitap, yüzlerce makale bıraktı. Ancak en önemlisi Friedrich Engels ile birlikte insanlığa Bilimsel Sosyalizmin teorisini sunarak, insanlığı bir bütün olarak sınıfsız, sınırsız bir yaşama götürecek olan biricik yolu gösterdi. Marx'ın arkasından dünyanın birçok ülkesinden milyonlarca işçi gözyaşı döktü. Mezarına dünyanın her yerinden işçiler, komünistler çiçekler gönderdiler.

Marx'ın ölümü ile dünya komünist hareketi büyük bir önderini kaybetti. Yoldaşı Friedrich Engels onun bu mirasını, eserleri ile birlikte devraldı. Engels, Marx'ın ömrü boyunca üzerinde çalıştığı Kapital'in 2. ve 3. Ciltlerini yayımladı. Ayrıca daha birçok el yazması Marx'ın ölümünün ardından Engels tarafından yayımlandı.

"Onun adı çağlar boyu yaşayacak, yapıtları da"

Karl Marx, 17 Mart 1883 Cumartesi günü High-

Friedrich Engels (1820-1895)

Friedrich Engels, 1862

Friedrich Engels, 28 Kasım 1820'de Prusya Krallığı'nın (Almanya) Ren eyaletindeki Barmen'de (şimdiki Wuppertal) doğdu. Babası bir pamuklu dokuma fabrikatörüydü. Üniversitede felsefe öğrencisiyken geleneksel dinin ve varolan devletin, Prusya Devleti'nin yıkılmasını hedefleyen sol Hegelcilerin toplantılarına katıldı. Sol Hegelciler dönemin devrimci düşüncelerini savunuyorlardı. 1837'de babasının baskısıyla dokuma fabrikasında çalışmaya başladı. Daha sonra okulu bırakmak zorunda kaldı.

Bu fabrikada çalışırken araştırmalarını sürdürdü. Kapitalist üretim tarzının İngiliz işçi sınıfı üstündeki etkileri konusunda araştırmalar yaptı. İşçilerin yaşamını yakından izledi. Tanık olduğu işçilerin yoksulluğu ile sarsıldı, 1845 yılında yayımlanan bir yazı kaleme aldı: "1844 Yılında İşçi Sınıfının Koşulları".

Aynı yıl, editörlüğünü Paris'teki Karl Marx'ın yaptığı "Fransız-Alman Yıllığı" adlı dergiye yardım etmeye başladı. Marx'la mektuplaşmaya başladı. Bu tanışma onların ölümüne dek sürecek büyük bir dostluğu ve ortak çalışmayı sağladı. Marx'ın 1845 yılında Fransa'dan sürülmesinden sonra, Belçika'ya (Brüksel) gitmeye karar verdiler.

1845 Temmuzunda İngiltere'ye geçtiler. Engels burada, İrlandalı emekçi bir kadın olan Mary Burns'le tanıştı ve Burns ölünceye dek (1863) onunla birlikte yaşadı. Mary Burns'un sayesinde içlerinde George

gate Mezarlığı'na, on beş ay önce eşinin gömüldüğü aynı mezarlığa gömülür. Mezarın başında en yakın dostu, çalışma arkadaşı, yoldaşı Friedrich Engels aşağıdaki konuşmayı yapar:

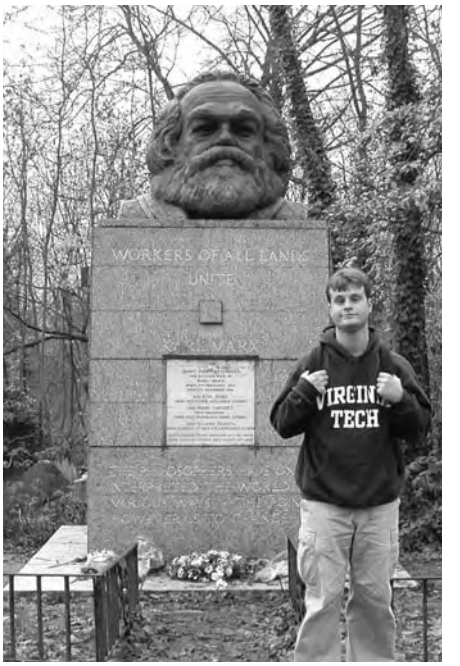

"14 Mart günü, öğleden sonra saat üçe çeyrek kala, yaşayan en büyük düşünür, düşünmeye son verdi. Ancak iki dakikalık bir süre yalnız bırakmıştık ki, yanına döndüğümüzde koltuğunda huzurlu bir uykuya daldığını gördük... Ama bu sonsuza dek sürecek bir uykuydu. Bu insanın ölümüyle hem Avrupa ve Amerika'nın militan proletaryası ve hem de tarihsel bilim, ölçüye sığmaz bir kayba uğradı. Bu muazzam ruhun aramızdan ayrılmasıyla doğan boşluk çok geçmeden kendini belli edecektir.

"Tıpkı Darwin'in, organik doğanın gelişme yasasını keşfetmesi gibi, Marx'da, insan tarihinin gelişme yasasını keşfetti: ideolojinin aşırı derecede büyütülmesi nedeniyle şimdiye değin gizli kalan şu yalın gerçek; yani insanlığın, politikayı, bilimi, sanatı, dini, vb. izleyip geliştirmeden önce, yemek, içmek, barınmak, örtünmek zorunda olduğu ve dolayısıyla

Harney'in de olduğu Çartist hareketin liderleriyle tanıştılar. Daha sonra tekrar Brüksel'e döndüler. Burada Komünist Yazışma Komitesi'ni kurdular. Tasarıları Avrupa'nın çeşitli bölgelerindeki sosyalist liderleri birleştirmekti. Bu komiteler Avrupa'da birçok kentte kuruldu. 1847'de İngiltere'deki sosyalistler Londra'da bir toplantı yaparak "Komünist Birlik"'i kurdular. Engels bu toplantıya delege olarak katıldı ve birliğin eylem stratejisinin geliştirilmesinde büyük etkisi oldu.

Engels Mary Burns'un ölümünden sonra Lizzi Burns ile evlendi.1878 yılında Lizzi Buns'ta öldü.

1848 devrimi sırasında, Marx'la birlikte Köln'e geçtiler ve ayaklanmalara katıldılar. Engels Elberfeld'deki ayaklanmada aktif olarak bulundu, Prusyalılara karşı düzenlenen Baden Seferi'nde Baden-Pfalz ayaklanmasındaki serbest güçlerin komutanı olan August Willich'in yaveri olarak savaştı. Aynı yıl Komünistler Birliği'nin isteği üzerine Marx ile birlikte "Komünist Partisi Manifestosu"nu yayımladılar. Ancak Engels birçok kez Manifesto'da ortaya konulan düşüncelerin temelinin Marx'a ait olduğunu söyledi.

Tutuklanma tehlikesi nedeniyle Engels Belçika'ya gider. Ancak burada tutuklanarak Fransa'ya getirilir. Paris'te bir süre kaldıktan sonra İsviçre'ye geçer, Bern'e yerleşir. 1849 yılı başında Köln'e döner. Marx ile birlikte radikal bir gazete olan Yeni Ren Gazetesini çıkarırlar. Gazeteye sürekli daha açılır.

1864'te Uluslararası Çalışanlar Derneği'nin (1. Enternasyonal) kuruluş çalışmalarına katıldı. Derneğin yürütme organında görev aldı.

Marx'ın Belçika'dan da sürgün edilmesinden sonra, 1870'te Londra'ya taşınmadan evvel, Marx'a yeterli geliri sağlayabilmek için babasının Manchester'daki fabrikasında çalışmaya gitti.

1883'te Marx'ın ölümü üzerine Kapital'in ikinci ve üçüncü ciltlerini tamamlayarak yayınladı. "Anti-Dühring", "Doğanın Diyalektiği" (1873-1886), "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni (1884)" en temel eserleridir.

Engels "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"nde üretim ilişkilerinin aile üstünde eğ belirleyici rol oynadığını gösterdi. Tek eşli evliliğin erkeklerin kadınlar üzerinde baskı kurmak için ortaya attığı tek taraflı bir yalan olduğunu söyleyerek kadın hareketinin gelişmesine önemli katkılarda bulundu. Komünist teoriyi aileyle ilişkilendirerek, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin, kapitalist toplumlarda burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki egemenliğine benzediğini ortaya koydu.

Engels, 5 Ağustos 1895'de Londra'da öldü. Hiç çocuğu olmadı. Cesedi isteği üzerine yakıldı. Külleri vasiyetinde belirttiği gibi, en sevdiği yer olan Eastbourne'un kayalık sahillerinde, yakınları tarafından iki mil kadar açıkta okyanusa bırakıldı.

da, hemen gerekli maddi yaşam araçlarının üretiminin ve buna bağlı olarak, belli bir çağda ulaşılan ekonomik gelişme derecesinin üzerinde, devlet kurumlarının, hukuk kavramlarının, sanatın ve hatta söz konusu halkın dinsel inançlarının dayandıkları temeli oluşturduğu; bu yüzden de bütün bu son sayılanların, şimdiye kadar yapıldığı gibi temel alınarak, insani gereksinmelerin bunlardan değil, bunların insanın maddi gereksinmelerine -yani, söz konusu toplumun ekonomik gelişme düzeyine- bağlı olarak açıklanması gerektiği savı kanıtlanmıştır.

"Ama hepsi bu değil. Marx ayrıca, bugün kapitalist üretim biçimini yönlendiren özel hareket yasasını ve bu üretim biçiminin yarattığı burjuva toplumunu çözümlemiş ve açıklamıştır. Artı-değerin keşfi, bu sorunu aydınlığa kavuşturmuştur; oysa daha önce bu sorunu ele alan hem burjuva iktisatçıları hem de bunları eleştiren sosyalist iktisatçılar daima karanlıklar içerisinde bir çözüm bulmaya çalışıyorlardı.

"Böyle iki büyük buluş bile bir insan hayatı için yeterli olabilirdi. Böyle tek bir buluşu bile gerçekleştiren insan kendisini mutlu sayardı. Marx'ın araştırdığı her bir konuda -o pek çok alanda araştırmalar yapmış ve hiçbirini yüzeysel olarak geçiştirmemiştir- ve her alanda, matematikte bile bağımsız keşiflerde bulunmuştur. O böyle bir bilim adamıydı. Ama bütün bunlar onu yarı yarıya bile tanımlamış olmaz. Marx için bilim, tarihsel olarak dinamik ve devrimci bir güçtür. Pratik olarak uygulanması henüz olanaksız bulunan bazı teorik bilimlerde bile her yeni buluşu büyük bir memnuniyetle karşıladığı gibi, bir buluşun sanayide ya da genel olarak ta-

Karl Marx ve Sanat

Karl Marx ve Friedrich Engels'in hayatları boyunca yazdıkları onlarca kitap arasında sanatsal görüşlerini toplu bir şekilde ortaya koydukları bir kitap yoktur. Bu nedenle Marx ve Engels'in sanat hakkında özgün bir düşünce geliştirememiş oldukları, bilimsel sosyalizmin tutarlı bir sanatsal görüşünün olmadığı sanıldı. Uzun bir süre boyunca Marxist estetiğin kurucusu olarak G. Plehanov görüldü. Ancak 1920'de açılan arşivler ve ilk kez Lunaçarski yönetiminde Sovyetler Birliği'nde oluşturulan bir komisyonun 1933 yılında yayınladığı "Marx ve Engels: Sanat Üstüne" adlı yapıt ile gerçek ortaya çıktı. Ne Marx ne de Engels Sanat üzerine derli toplu bir çalışma yapmamışlardı ancak yazdıkları kitaplarda, makalelerde, yazışma ve mektuplarında sanat hakkında görüşlerini ortaya koymuşlardı. Ve bu görüşler geliştirdikleri bilimsel sosyalizm ile bir bütünlük oluşturuyordu. Marx'ın gençlik yazıları, "1844 Ekonomi ve Felsefe Elyazmaları", "Alman İdeolojisi", "Kapital", "Doğanın Diyalektiği", "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni", "Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'i", "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı" kitapları, Minna Kautsky, Margret Harkness ve Lassalle'le yazışmaları, Marx ve Engels'in sanat-estetik üzerine görüşlerini ortaya koydukları başlıca kaynaklardır.

"Amerikan Ansiklopedisi" için "Estetik" maddesini yazması önerisi geldiğinde Marx bu öneriyi geri çevirmişti. Bunun en büyük nedeni diğer yapıtlarını yarım bırakmamak ve eylemin dışında kalmamaktı. Marx ve Engels sanata ilişkin bilgilerine rağmen, bu konuya ayıracak zaman bulamamışlardı. Her ikisi de bireysel olarak sanata ilgi göstermiş, birçok sanatçının eserlerini incelemişti. Hatta Engels 70 yaşına geldiğinde, on dili çeviriler yapacak kadar çok iyi bilmesine rağmen, Norveçli yazarlar Henrik Ibsen ve Alexander Kielland'ın eserlerini okuyabilmek için Norveççe öğrenmeye başlamıştı.

Marx ve Engels'e göre sanat dünyanın yalnızca açıklanması değil, aynı zaman değiştirilmesi için geliştirilmeliydi. Sanat ve edebiyatı anlamak için üretim ilişkileri ile üretici güçlerin karşılıklı ilişkilerinin çözümlenmesi gerekliydi. Çünkü sanat toplumsal bir bilinç biçimiydi. Sanat egemen düşüncelerin üzerinde değil, tersine bu egemen düşüncelere bağlı olarak gelişmekte, üretim biçimi tarafından belirlenen ideolojinin bir yansımasıydı. Yani sanat insanlığın gelişme seviyesine uygun olarak gelişme göstermekteydi.

Sanatsal yaratım ve insanlığın estetik duyuları yine insanın emeğinin bir ürünüydü. Ve insan emeğinin ulaştığı yüksek boyutlara bağlı olarak sanatsal yaratım ve estetik duyularda gelişme göstermekteydi. Bu konuda Engels şöyle demektedir: "İlk çakıl taşının insan eliyle işlenerek bıçak haline getirilmesi için öylesine uzun bir zaman geçmiştir ki, bizim ta-

rihsel gelişmede hemen devrimci bir çığır açtığını görünce de bir başka türlü sevinci yaşardı. Örneğin, elektrik alanında yapılan buluşlarda gelişmeleri -daha yakın zamanda Marcel Derez'in buluşlarını- yakından izlerdi.

"Çünkü Marx her şeyden önce bir devrimciydi. Onun hayattaki gerçek misyonu: Şu ya da bu şekilde, kapitalist toplum ile, onun yarattığı ekonomik kurumları devirmek; modern proletaryanın kendi durumunun ve gereksinmelerinin bilincine varmasına; kurtuluş koşullarının ne olduğunu anlamasına *ilk* işaret eden insan olarak işçi sınıfının bağlarından kurtulmasına yardımcı olmaktı. Bu yolda tutkuyla, kararlılıkla mücadele etmiş ve çok az insana nasip olan bir başarı kazanmıştır. *Rheinische Zeitung* (1842), Paris *Vorwärts* (1844), *Deutsche Brüxeller Zeitung* (1847), *Neu Rheinische Zeitung* (1848-49), *New York Tribüne* (1852-61) gazetelerindeki katkıları ve bunlara ilaveten bir yığın militan kitapçıklar; Paris, Brüksel ve Londra'da örgütlenme işleri ve en sonu, bütün bunları taçlandıran Uluslararası İşçi Derneğinin oluşturulması... Bütün bunlar bir insanın başka hiçbir şey yapmasa bile, kurulmalarına katkıda bulunduğu için gerçekten övünebileceği başarılardır.

"İşte bütün bunlar nedeniyle Marx, zamanının en nefret edilen ve saldırıya uğrayan insanı olmuştur. Mutlakiyetçi olsun, cumhuriyetçi olsun hükümetler onu topraklarından dışarı atmışlardır. Tutucu ya da sosyal demokrat kesiminden bütün burjuvazi birbirleriyle iftira yarışına girmişlerdir. Bütün bunları o, örümcek ağları gibi bir yana itmiş, duymazlıktan gelmiş; büyük zorunluluk olmadıkça yanıt vermeye bile tenezzül etmemiştir. Ve o gözlerini, sevilen, sayılan ve Sibirya'dan Kaliforniya'ya kadar maden-

rih diye bildiğimiz zaman, bunun yanında önemsiz kalır. Ama zorunlu adım atılmış, insan eli özgürleşmiştir, bundan böyle de yeni hünerler kazanacak, bu yolla edinilen büyük el yatkınlığı insan soyundan soyuna geçecek, gittikçe artacaktır. Onun için, emeğin sadece bir organı değil, ama aynı zamanda da bir ürünüdür el. Ancak emek yoluyla (…) insan eli mükemmellik derecesine ulaşabilmiş; Raffael tablolarını, Thorvald heykellerini, Paganini müziğini mucizevi bir biçimde ortaya koyabilmiştir."

Aynı şekilde Marx'ta "Beş duyunun oluşması, şimdiye kadarki dünya tarihinin bir sonucudur. Müziksel bir kulak, biçimdeki güzelliği görecek göz… Sadece beş duyu değil, ama zihinsel denen duyular da, pratik duyular (istek, sevgi vb.) tek kelimeyle, insani duygular da… insanileştirilmiş doğa sayesinde varolurlar." demektedir.

Marx ve Engels sanatı gerçeğe ulaşabilmenin ve aynı zamanda gerçekliği yansıtabilmenin bir aracı olarak görmüşler, sanat ile gerçek arasındaki ilişkiyi çözümlemişlerdir. Ayrıca kapitalist toplumda sanatçının yarattığı eserinin herhangi bir tüketim nesnesi konumunda olduğunu, bu nedenle sanatçıların yaşayabilmek ve sanatlarını devam ettirebilmek için üretimlerini piyasa için gerçekleştirmek zorunda olduklarını, böylelikle de sanatçıların dolaylı veya dolaysız burjuva sınıfın basit işçilerine dönüştürüldüğünü açıklamışlardır. Marx "Artı-değer Teorileri"nde "Bir yazar da üretken bir emekçidir, ama düşünce üretisiyle değil, eserlerini basan yayımcıyı zengin edişiyle, ya da bir kapitalistin yanında ücretli bir emekçi olarak çalışıyorsa." Böylelikle her şeyin para ile ölçüldüğü kapitalizmde sanat insanlığın yararına gelişemez. Marx "kapitalist üretim, bir takım manevi üretim dallarına, örneğin, sanata ve şiire düşmancadır" (Artı-değer Teorileri) der. Modern insanlık tarihi bu gerçek ile doludur. İnsanlığın en büyük idealleri olan özgürlük ve insani yaşam koşullarını savunan sanatçılar egemen sınıf burjuvazinin hışmına uğramaktadırlar. Bu nedenle sanatçıların, insanlık için yaratılan eserlerin paraya dönüştürülmesine, sanatsal özgürlüğün kısıtlanmasına karşı olmaları, dolayısıyla kapitalizme karşı olmaları bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Sanatta taraflılık ilkesi olarak tanımlanan bu durum Marxist sanatın en önemli ilkelerinden birini oluşturmaktadır.

"Üretim, ihtiyaca maddi bir nesne sağlamaklar kalmaz, o maddi nesne için bir ihtiyaç da doğurur. Tüketim, kendi ilk doğal kaba ve dolayımsız halinden sıyrıldığı zaman (ki onun o durumda kalışı üretimin hala ilkelce kaba oluşuna bağlıdır) bir talep biçiminde nesne yoluyla ortaya çıkar. Nesneye duyulan gereksinme, o nesnenin algılanışından doğar. Sanatın nesnesi de (herhangi bir başka ürün gibi) sanat duyusu olan ve güzellikten haz alabilen bir izleyici kitle yaratır. Onun için, üretim, özne için bir nesne üretmekle kalmaz, ama nesne için de bir özne üretir." (Karl Marx, 1857-58 Ekonomi Elyazmalarına "Giriş")

cilerin, Avrupa'nın ve Amerika'nın her yanından emekçilerin, milyonlarca devrimci işçinin ardından gözyaşı döktüğü bir lider olarak toprağa verilmiştir; ve şunu da rahatlıkla söyleyebilirim ki: Ona şiddetle karşı çıkanlar çok olmuş ama kişisel düşmanı hemen hiç olmamıştır.

"Onun adı çağlar boyu yaşayacak, yapıtları da."

Engels: Marx'ın bilimsel buluşları…

"Bilim yıllıklarında Marx'ın adını taşıyan pek çok buluştan biz burada ancak iki tanesi üzerinde duracağız.

Bunlardan ilki, dünya tarihi kavramı üzerinde onun yarattığı devrimdir. Daha önceki bütün tarih görüşü, "bütün tarihi değişikliklerin en son nedeni, insanoğlunun düşüncelerindeki değişmede aranmalıdır" tezine dayanıyordu; yani, tarihteki bütün değişiklikler içerisinde politik değişmeler en önemlisiydi ve bütün tarihe egemendi. Ne var ki burada, düşüncelerin insanın aklına ne zaman ve nasıl girdiği, politik değişikliklerin itici gücünün ne olduğu sorusu hiç sorulmuyordu. Ancak, daha yeni Fransız Okulu ile kısmen de İngiliz Okulu'ndan tarihçilerde en azından Ortaçağ'dan beri şu düşünce egemendi ki, Avrupa tarihinde itici güç, sosyal ve politik egemenlik için, gelişmekte olan burjuvazi ile feodal aristokrasi arasındaki mücadeledir. Şimdi Marx şunu kanıtlıyordu; şimdiye değin bütün tarih, bir sınıf mücadelesinin tarihidir; çok katlı ve karmaşık politik mücadeleler içerisinde önemli olan tek şey, toplumsal sınıfların, sosyal ve politik egemenliğidir; daha önceki sınıfların kurdukları egemenliğin devamı, yeni yükselen sınıfların bu egemenliği ele geçirme mücadelesi. Peki bu sınıflar, kendi kökenleriyle varoluşlarını neye borçludurlar? Bu sınıflar varlıklarını, toplumun belli bir dönemde kendi tüketim araçlarını ürettiği ve bölüştüğü madde ve fiziksel olarak duyumlanabilir koşullarına borçludurlar. Ortaçağ'ın feodal egemenliği, küçük köylü topluluklarının kendi kendine yeterli ekonomisi üzerine dayanıyordu; bu topluluklar hemen hemen bütün gereksinmelerini üretiyorlardı; değişim yok gibiydi; silahlı soylular bunları dışarıya karşı korudukları gibi dâhilde de en azından politik çalkantılara karşı savunuyorlardı. Kentler oluşup da bunlarla birlikte, ayrı ayrı el zanaatları, sanayi ve ticari ilişkiler gelişince, önce ülke içinde, ardından da uluslararası boyutta kent burjuvazisi doğup gelişti; bu burjuvazi Ortaçağ boyunca soylularla mücadele ederek hem feodal düzene ve hem de bu düzenin sağladığı ayrıcalıklara dahil oldular. Ancak, Avrupa dışında da bir dünyanın varlığını keşfederek, on beşinci yüzyılın ortasından itibaren bu burjuvazi, ticaret alanında daha geniş bir yer elde etti; eşzamanlı olarak küçük sanayide bir atılım görüldü; önemli zanaat kolları, manifaktürle desteklendi; şimdi fabrika boyutlarına ulaşan üretim bu kez de geniş boyutlu sanayi ile desteklenir oldu; bu son gelişmeler, bir önceki yüzyılın buluşlarıyla, özellikle buharlı makinelerin icadıyla mümkün oldu. Geniş ölçekli sanayi şimdi, eski el emeğine dayanan üretimi geri kalmış ülkelere doğru sürdü ve daha gelişmiş olanlarda, buharlı makineler, demiryolları, elektrikli telgraf gibi günün yeni iletişim ve ulaştırma araçlarını yarattı. Böylece burjuvazi gitgide, toplumsal servet ile toplumsal erki bir arada eline geçirdiyse de daha uzun süre politik erkten uzak kaldı; bu erk soylular ile, soyluların desteklediği monarşinin elindeydi. Ne var ki belli bir aşamada -Büyük Devrimden sonra Fransa'da- politik erki de ele geçirdi; şimdi de bizzat kendisi proletarya ve küçük köylü üzerinde egemen sınıf haline geldi.

Bu açıdan bakıldığında, bütün tarihsel olaylar –toplumun belirli ekonomik koşulları konusunda yeterli bilgi sahibi iseniz ki, bizim profesyonel tarihçiler bundan büsbütün yoksundurlar- oldukça basit bir şekilde açıklanabilir; aynı şekilde, her tarihsel döneme ait kavramlar ve fikirler, kendileri de belli ekonomik koşullar tarafından belirlenen hayatın içinde geliştiği ekonomik koşullar ve o dönemin toplumsal ve politik ilişkileri ile çok yalın biçimde açıklanabilir.

Böylece tarih ilk kez gerçek temeli üzerine oturdu; apaçık ama daha önce görmezlikten gelinen gerçek şuydu; önce insan, yemek, içmek, barınmak, giyinmek, yani *çalışmak* zorundaydı; bütün bunları, egemenlik kurmak, politika yapmak, din ve felsefeden ve benzeri şeylerden önce yapmak zorundaydı; ve işte bu apaçık gerçek, ensonu tarihsel dayanaklarına kavuşmuş oldu. Bu yeni tarih anlayışının, sosyalist görüş için çok büyük bir önemi vardı. Bütün tarihi hareketlerin sınıf çatışması ve sınıf mücadelesi içerisinde cereyan ettiği, her zaman yöneten ve yönetilen bir sınıf olduğu, sömüren ve sömürülen sınıfların daima var olduğu; insanlığın büyük bir çoğunluğunun daima çetin bir emek ve alınteri dökme ama buna karşılık pek az zevk alma durumunda

bulunduğu gösterilmiş oluyordu.

Peki bu niçin böyle olmuştu? Çünkü, insanlığın başlangıçtaki bütün gelişme aşamalarında, üretim öylesine az gelişmiştir ki, tarihsel gelişme ancak bu antagonist biçimde yürüyebilmiştir; bir bütün olarak alınırsa tarihsel gelişme, küçük bir ayrıcalıklı azınlığın tekeline geçmiş, oysa büyük bir kitle, kendi emekleriyle yine kendi zavallı geçim araçlarını üretebilmeye mahkûm olmuşlar ve bu arada da ayrıcalıklı sınıfın gitgide artan zengin geçim araçlarını üretmeye devam etmişlerdir. Tarihin aynı biçimde araştırılması, daha önceki sınıf egemenliklerinin doğal ve akla uygun bir açıklamasının yapılmasını sağlar; böyle yapılmadığı zamanlar, tarihteki olaylar ancak birtakım insanların pislikleriyle açıklanabilir; oysa bu bilimsel tutum bizi, üretken güçlerde günümüzde görülen muazzam artışın sonucu olarak, insanlığın -en azından çok gelişmiş ülkelerde- egemenler ve egemenlik altına alınanlar, sömürenler ve sömürülenler diye ayrılması için elde kalan son bahanenin de ortadan kalktığını anlamaya götürür; yönetimi elinde bulunduran büyük burjuvazi artık tarihsel görevini tamamlamış, topluma öncülük etmek şöyle dursun artık ona, üretimin gelişmesini engelleyerek ayak bağı olmaya başlamıştır; bu gerçeği, ticari bunalımlar, özellikle son büyük ekonomik çöküş, bütün ülkelerde görülen sanayinin bunalımlı bir döneme girmesi kanıtlamış bulunmaktadır; tarihi öncülük görevi artık proletaryaya geçmiştir; bu sınıf, toplumda işgal ettiği durum bakımından, bütün sınıf egemenliklerini ve her türlü köleliği ve sömürüyü ortadan kaldırmak suretiyle ancak kendisini özgür kılabilir; burjuvazinin artık denetleyemeyeceği büyüklüğe ulaşan toplumsal üretken güçler, toplumun bütün üyelerinin, yalnız üretime değil, toplumsal servetin dağılımına ve yönetimine de katılabileceği bir durumu meydana getirmek üzere el ele vermiş, proletaryayı beklemektedir; böylece, bütün üretimin planlı bir çalışmayla, toplumsal üretken güçlerdeki artış ve alınan sonuçlar öylesine artmış olacaktır ki, her türlü makul gereksinmelerin karşılanması, gitgide artan ölçüde olmak üzere herkes için sağlanmış olacaktır.

Marx ve ailesi ve Engels

Marx'ın ikinci önemli buluşu, sermaye ile emek arasındaki ilişkinin nihai bir biçimde açıklığa kavuşturulmasıdır; bir başka deyişle, şimdiki toplum içerisinde, mevcut kapitalist üretim ilişkileri altında, işçinin kapitalist tarafından sömürülmesi nasıl gerçekleşmektedir. Ekonomi politiğin, emeğin her türlü servetin ve değerin yaratıcısı olduğu önermesini öne sürmesinden beri şu sorun kaçınılmaz olmuştur: Durum böyle olunca nasıl oluyor da ücretli emekçi, emeğiyle yarattığı değerin toplamını almıyor da bir kısmını kapitaliste teslim etmek zorunda kalıyor?

Burjuva iktisatçıları olsun, sosyalistler olsun bu soruya geçerli bir yanıt bulmaya çalıştılarsa da, boşuna; en sonu Marx bu sorunun tam karşılığını buldu. Bu sorunun çözümü şöyledir: Halihazır kapitalist üretim biçimi iki ayrı sınıfın varlığını öngörür; bir yanda, bütün üretim ve tüketim araçlarına sahip bulunan kapitalistler; öte yanda, anılan bu araçlara sahip bulunmadıkları için, satabilecekleri biricik

meta olan emek-gücüne sahip bulunan proletarya; işte bu yüzden proletarya, tüketim nesnelerine sahip olabilmek için, kendilerinde bulunan şeyi, emek-güçlerini satmak durumundadırlar.

Ne var ki bir metanın değeri, üretimi sırasında dolayısıyla yeniden üretiminde kendisinde somutlaşan toplumsal bakımdan gerekli emek miktarıyla belirlenir; öyleyse ortalama bir insanın, bir gün, bir ay, bir yıl boyunca harcadığı emek-gücünün değeri, bu emek gücünün, bir gün, bir ay, bir yıl boyunca hayatta kalabilmesi için gerekli tüketim nesnelerinde somutlaşan emek miktarıyla belirlenecektir.

Diyelim, bir işçinin bir günde harcayacağı tüketim araçlarının üretimi için altı saatlik emek gerekse ya da aynı şey demek olan, bu araçların içerdikleri emek, altı saatlik emek miktarını temsil etse; bir günlük emek-gücünün değeri, altı saatlik emeğin somutlaşması olan para miktarı ile ifade olunur. Yine varsayalım ki, bizim işçiyi kullanan kapitalist, harcadığı emeğe karşı bu miktarı ödese; böylece onun emek-gücünün tam değerini ödemiş olur. Eğer işçi, günün altı saatini kapitalist için çalışıyorsa, kapitalistin ödediği parayı tamamıyla karşılamış olacaktır; yani altı saatlik emek için altı saat çalışmış olacaktır. Ama bu durumda kapitaliste bir şey kalmayacaktır; oysa kapitalist, duruma tamamen farklı bir biçimde bakar. Kapitalist şöyle der; ben bu işçinin emek-gücünü, altı saatliğine değil tam bir günlüğüne satın aldım ve buna uygun olarak o işçiyi altı saat değil, koşullara göre 8, 10, 12, 14 ya da daha fazla çalıştırırım. Bu suretle, yedinci, sekizinci ve daha sonraki saatlerin ürünü, karşılığı ödenmemiş emeğin ürünü olur ve bu ürünün karşılığı doğrudan kapitalistin cebine girer.

Dolayısıyla, kapitalistin hizmetindeki işçi, yalnız emek-gücünün değerini üretmekle kalmaz –bunun için kendisine zaten bir ödeme yapılmıştır- bir de bunun üzerinde ve ötesinde, kapitalistin çaktırmadan cebe indirdiği bir *artıdeğer* üretmiş olur. Üretilen bu *artı-değerler* ise belirli ekonomik yasalara uygun olarak tüm kapitalist sınıf arasında bölüşülür ve *toprak rantının, kârın, sermaye birikiminin* doğduğu temeli, kısacası emeğiyle yaşamayan sınıfların tükettiği ya da biriktirdiği servetin esasını oluşturur. Bütün bunlar şunu kanıtlamaktadır ki, bugünün kapitalistlerinin ele geçirdikleri servet tıpkı, köle sahibinin ya da serf emeğini sömüren feodal beyin, karşılığı ödenmeyen emeğe el koyması gibidir. Bütün bu tür sömürüler sadece karşılığı ödenmeyen emeğe el koyma biçimi ve yöntemindeki farklılıklar ile birbirinden ayrılır. Ne var ki bu, mülk sahibi sınıfların, hâlihazır toplumsal düzenin haklı ve adaletli olduğu, hak ve görevlerde eşitlik bulunduğu, çıkarlar konusunda genel bir uyumun sağlandığı biçimindeki her türden ikiyüzlü haklı gösterme çabalarını çürütmüş olur. Aslında bu, hâlihazır burjuva toplumunun tıpkı kendisinden önceki toplumsal düzenler gibi, büyük bir halk kitlesinin, küçük ve gitgide küçülen bir azınlık tarafından sömürülmesine dayanan muazzam bir kurum olduğunun kanıtıdır.

İşte modern bilimsel sosyalizm, bu iki önemli gerçeğe dayanır. *Kapital*'in ikinci cildinde bu ve kapitalist toplum düzeniyle ilgili yine önemli bilimsel buluşlar daha geniş biçimde irdelenecek ve böylece, ekonomi politiğin birinci ciltte ele alınmayan diğer yönleri devrimleştirilmiş olacaktır. Dileğimiz Marx'ın bu cildi de yakın zamanda baskıya hazır hale getirmesidir." (*Engels bu kısa incelemeyi 1877 Haziran'ında yazmış; Brunswick'de çıkan Wolkskalender almanağında 1878'de yayımlamıştır.)*

Kaynaklar:

Marx-Engels Anıları, Marxizm Leninizm Enstitüsü, Çev.: Alaattin Bilgi, Evrensel Basım, 1. Baskı, 1999

Sanat ve Edebiyat, Marx-Engels-Lenin, Çev.: Aziz Çalışlar, Ekim Yay., 1. Baskı, 1990

Komünist Partisi Manifestosu, Karl Marx-Friedrich Engels, Çev.: İsmail Yarkın, Dönüşüm Yay., 1. Baskı, 1994

Marx: Jenny'ye Adanmış Şiir Albümlerinden, Çev.: Barış Pirhasan, Sol Yay., 1. Baskı, 1998

Seçme Mektuplar, Karl Marx-Friedrich Engels, Çev.: Alaattin Bilgi, Evrensel Basım, 1. Baskı, 1996

Karl ile Jenny Marx, Pierre Durand, Çev.: F. Yazıcı, Logos Yay.,1. Baskı, 1990

Karl Marx ve Friedrich Engels'in eserleri:

1839: "Demokrit'in Doğal Felsefesi ile Epikür'ün Doğal Felsefesi Arasındaki Farklar" Doktora Tezi.

1842: "Son Prusya Sansür Yönetmeliği Üzerine Notlar"

1843: "Alman-Fransız Yıllığı" adlı yayını çıkarır. Yıllıkta "Yahudi Sorunu" ile "Hegel'in Hukuk Felsefesi'nin Eleştirisi-Giriş" makalelerini yayınlar.

1844: Alman Vorwarts (İleri) gazetesinde yazmaya başlar. "1844 El Yazmaları"

1845: (Engels ile birlikte) "Kutsal Aile ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi Bruno Bauer ve Ortaklarına Karşı"

1845: "Feuerbach Üzerine Tezler"

1846: (Engels ile birlikte) "Alman İdeolojisi"

1847: "Felsefenin Sefaleti" Sefaletin Felsefesine Yanıt

1847: (Engels) "Komünizmin İlkeleri"

1848 24 Şubat: (Engels ile birlikte) "Komünist Partisi Manifestosu"

1848 Mart: (Engels ile birlikte) "Almanya'da Komünist Partinin Talepleri"

1848 Haziran: (Engels ile birlikte) Yeni Ren Gazetesini çıkarır.

1849: "Ücretli Emek ve Sermaye"

1850: "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, 1848-1850", (Engels) "Almanya'da Köylü Savaşı"

1851: Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire

1853: "Köln Komünist Davası Üzerine Açıklamalar"

1855-1857: Marx ve Engels, Neue Oder ve New York Daily Tribune gazetelerinde makaleler yazarlar. Nova Encyclopeadia Americana'ya katkıda bulunurlar.

1858 Mart: "Ekonomi Politiğin Eleştirisinin Temel Çizgileri"

1858 Haziran: "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı", Cilt 1

1860: "Herr Vogt" kitapçığı

1863: "Artı-Değer Teorileri"

1864: Uluslararası Çalışanlar Derneği'nin (I. Enternasyonal) "Açılış Bildirisi" ve "Geçici Tüzüğü"

1867 14 Eylül: "Kapital"'in 1. Cildi yayımlandı. Marx 2. ve 3. cilt için çalışmaya devam eder.

1871: "Fransa'da İç Savaş"

1875: "Gotha Programı'nın Eleştirisi"

1878: (Engels) "Anti-Dühring"

1880: (Engels) "Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm"

1882: (Engels) "Doğanın Diyalektiği"

1883 14 Mart: Karl Marx ölür.

1884 Ekim: (Engels) "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"

1885: Engels "Kapital"'in 2. Cildini yayınlar.

1888: (Engels) "Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu"

1891: Engels, Marx'ın "Gotha Programının Eleştirisi"'ni yayınlar.

1894: (Engels) "Fransa'da ve Almanya'da Köylü Sorunu"

1894 Aralık: Engels "Kapital"'in 3. Cildini yayınlar.

1895 5 Ağustos: Friedrich Engels ölür.

KUYU

Mehtap Mutlu

gece astılar karanlık kuyuya cesedimi
döküldü dirhem dirhem çürük etlerim betonlara

... yapayalnızlığımla birlikte
ah benim sarnıç yalnızlığım
rutubetli yalnızlığım
... eteğindeki kan izlerim

***

Ne 'durun' dedim çığlığımla cellatlara
Ne de bir 'kahkaha'...
Sonu ne olacak bilmedim
Üç satır arası bekledim,
İtiş kakış
Salkım saçak
Kadınlığım avuçlarımda

Astılar ellerimi, sonra gözlerimi çivilediler
Sonra bedenimi yaktılar karanlık bu kör kuyuda
Katıksız, kimliksiz beklediğim harbin tam ortasında;

ne bir durun, ne bir kahkaha...

Marx'tan Şiirler…

Karl Marx on üç yaşına kadar evde eğitim gördü. On üç yaşından sonra eğitimine Trier'de devam etti. 17 yaşında ise hukuk öğrenimi görmek için Bonn Üniversitesi'ne kayıt yaptırdı. Marx'ın hedefi Edebiyat ve Felsefe okumaktı. Zaten öğrenimi boyunca da felsefe ve edebiyat ile uğraştı. Ancak babasının karşı çıkması nedeniyle bu isteğini gerçekleştiremedi. Bir yıl sonra babası onu Bonn Üniversitesi'nden alarak, o dönem daha saygın olan Berlin'deki Friedrich-Wilhelms Üniversitesi'ne gönderdi. Marx bu dönemde edebiyat ile yakından ilgilendi. Büyük birçoğu çocukluk aşkı olan ve bir ömrü birlikte geçirdiği Jenny'ye adanmış şiirler yazdı. Marx bu dönem yazdığı şiirlerden bazılarını babasına adayarak 23 Ocak 1841'de "Yaban Şarkılar" adıyla yayımladı. "Sol Hegelciler" çevresinin görüşlerini benimsediği bu yıllarda yazdığı şiirlerde bu görüşlerin izleri görülür. Şiirlerinde Tanrı'dan, Hegel'den, Kant'tan ve Goethe'den bahsetti.

Ayrıca birkaç deneme ve tiyatro oyununu da bu dönemde yazdı. Ancak bu girişimleri gençlik hevesi olarak kaldı, ilerleyen yıllarda tekrar şiir yazmadı.

Gençlik döneminde Engels'te şiir yazmıştı. Hatta Engels ciddi bir biçimde şair olmayı düşünmüş, ancak felsefenin ilgisini daha çok çekmesi nedeniyle bu fikrinden vazgeçmişti.

Marx'ın bu dönemde yazdığı şiirlerden örnekler:

Matematik Bilgeliği

Karl Marx

I
Herşeyi özetleyip indirgedik imlere,
Kesin matematik imlerle artık Uslamlama.
Tanrı bir noktaysa eğer, silindir sayılamaz,
İnsan – üstü otururken, kafa üstü
duramaz.

II
a Sevilense eğer ve b de Seven,
Öç tutarım gömleğimin on keresiylen
Ki a ile b toplandığında
Sevişen bir çift çıkar ortaya.

III
Ölç çizgilerle dünyanın dört yanını,
Yine de boşaltamazsın onun Canını.
a'yla b'yle kavgalar yatışsaydı eğer,
Ne işe yarardı mahkemeler.

1837

Uyanış

Karl Marx

I
Işıyan gözlerin aralanınca
Kendinden geçmiş ve titreyerek,
Mırıldanan yaylı sazlar örneği
Anaç ve mahmur,
Lirle iç içe;
En kutsal gecenin
Yarıp pençesini
O zaman yukarlardan
Sonsuz yıldızlar
Pırıldarlar bakıp sevgiyle.

II
Sarsılarak gömülürsün
Kabaran göğsünle;
Altında üstünde
Sonu gelmeyen
Bitimsiz dünyalar,
Erişilmez, engin
Yüzerler cümbüş zincirinde
Huzursuz boşluğun;
Bir atom,
Düşer durusun Evrende.

III
Uyanışın
Sonsuz bir yükseliştir,
Yükselişin
Sonu gelmez bir düşüş.

1837

Jenny'ye

Karl Marx

I
Jenny! Gülerek sorarsın
Neden şarkılarım "Jenny'ye",
Yalnız senin için yüreğim hızla çarparken
Şarkılarım yalnız senin için ağlarken
Yürekleri yalnızca senden esinlenirken
Her gece söylerken yalnız senin adını
Alırken her ses Yalnız senden tınılarını
Soluklarım Tanrıça'dan atmazken adımını.
Çünkü sevgili adın öyle tatlı çınlıyor,
Bana neler söylüyor onun uyacıkları,
Dopdolu, çeşit çeşit sesler yankılanıyor,
Uzaklarda titreşen Ruhlara gider sanki,
Altın telli Sitern'in dalgalanan uyumu,
Bilinmeyen, güpgüzel, tılsımlı bir şey gibi.

II
İşte! Binlerce cilt doldurabilirim,
"Jenny" yazarak yalnız her satırına,
Gizleniverir yine düşünceler, duygular,
Sonsuz yapı, mutlak İstenç, dizeler arasına,
Taptatlı dizeler ki yumuşacık özlerler,
Bütün ışımaları Esîr pırıltısını,
Kutsal sevinci, korkunç kederin acısını,
Benim olan tüm Yaşam ve Bilginin tadını.
Yukarlardaki yıldızlarda okuyabilirim,
Zefir'den yankılanıp geri gelir o bana,
Kuduran dalgaların uğultusundan gelir.
Evet, nakarat gibi yazabilirim onu,
Görebilsinler diye gelecek yüzyıllara –
AŞK JENNY'DİR, JENNY DE AŞKIN ADI.

1836, Kasım

Ütopyadan bilimsel programa: Komünist Partisi Manifestosu 160 yaşında…

Komünizm düşüncesinin ilk kapsamlı metni sayılan Manifesto hala dünyanın en etkileyici politik metnidir. Pembe kapaklı olan baskısı Türkiye'de "komünist" sözcüğünün kullanımının sakıncalı sayıldığı dönemde pembe kitap olarak anılmıştır.

İlk baskılarında yazarlarının belirtilmemesine rağmen, sonraki basımlarında Manifesto'nun ilk sayfasında yazar olarak Friedrich Engels ve Karl Marx`ın isimleri birlikte yer alır ve ortak yazım şeklinde geçer. Ancak Marx`ın ölümünden sonra Engels, 1883 Almanca baskısının önsözüne şöyle yazar: "'Manifesto' boyunca sürüp giden temel düşünce, bu temel düşünce, yalnızca ve tamamıyla Marx'a aittir."

Komünist Manifesto'nun 1848 tarihli ilk baskısı Londra'da Almanca olarak, koyu yeşil bir broşür olarak basılmıştır. İlk İngilizce çevirisini 1850'de Helen MacFarlane yapmıştır. Manifesto 1872`den 1893`e kadar değişik önsözlerle birçok kez basıldı: Marx ve Engels`in 1871 Paris Komünü deneyimiyle ilgili bazı düşüncelerini kapsayan bir önsözle, 1882 Rusça baskıya yazılmış bir önsözle ve Marx öldükten sonra Engels`in 1883 Almanca, 1888 İngilizce, 1890 Almanca, 1892 Lehçe, 1893 İtalyanca baskıya önsözleriyle birlikte. 1888 yılında Samuel Moore`un Engels ile birlikte yaptığı İngilizce çeviri, en çok kullanılan İngilizce baskıdır.

Manifesto "Burjuvalar ve Proleterler", "Proleterler ve Komünistler", "Sosyalist ve Komünist Yazın", "Komünistlerin Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Konumları" şeklinde dört ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde komünizm bütün Avrupa`nın

Manifest
der
Kommuniſtiſchen Partei.
Veröffentlicht im Februar 1848.
Proletarier aller Länder vereinigt euch.
London.
Gedruckt in der Office der „Bildungs-Gesellschaft für Arbeiter"
von J. E. Burghard
46, Liverpool Street, Clerkenwell

korktuğu bir hayalete benzetilir: "Avrupa'da bir hayalet dolaşıyor — Komünizm hayaleti. Eski Avrupa'nın bütün güçleri bu hayaleti defetmek üzere kutsal bir ittifak içine girdiler: Papa ile çar, Metternich ile Guizot, Fransız radikalleri ile Alman polis ajanları."

Aradan 160 yıl geçmesine rağmen, güncelliğinden, bilimselliğinden bir şey kaybetmeyen Komünist Partisi Manifestosu'nun yazılış öyküsü…

Marx ve Engels'den çok önceleri de, Sosyalizm ve Komünizm hakkında düşünceler vardı. Bu düşünceler sadece istekler, özlemler, umutlar, düşlerdi. Onların en meşhur temsilcilerinden biri, ütopik sosyalist Saint-Simon, bütün yaşamı boyunca, sosyalist bir toplumun gerçekleştirilmesi için kendisine para verecek, toplumsal sorumluluk duygusuna sahip ve fakir emekçi halka samimi olarak acıyan zengin bir burjuvayı bekledi. Bu, bütün ütopik sosyalistler için tipikti ve onun böylesi bir burjuvayı bulamaması da doğal olarak tipikti.

Marx ve Engels, ütopik sosyalizmle zıtlık içinde, Manifesto'da toplumsal gelişmenin yasaları bulunduğunu, karşı konulmaz bir şekilde tarihsel zorunluluğun gerçekleştiğini ve sosyalizmin belirleyici gücünün proletarya olduğunu, onun sınıf mücadelesinin kaçınılmaz bir sonucu olduğunu açık ve belirgin bir biçimde ortaya koydular.

Marx-Engels Anıtı, Berlin

Komünist Manifesto, sadece bilimsel temele dayalı ilk proleter devrimci program olarak öne çıkmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda manifesto, kendisinden önceki bütün ve kendisinden sonraki hemen hemen bütün devrimci programlardan bir noktada ayrılmaktadır, Manifesto talepler öne sürmekle ve hedefler koymakla yetinmeyip aynı zamanda bu talep ve hedeflerin neden ve niçin er geç gerçekleşeceğini ikna edici mantıkla ortaya koymaktadır. Manifesto, komünistlerin ne istediklerini söyleyip kalmamakta, aynı zamanda ulaşmak istedikleri şeyin tarihsel bir zorunlulukla neden gerçekleşeceğini, gerçekleşmesi gerektiğini de söylemektedir. Böylece komünistlerin talepleri Manifesto'da hiç de en ön sırada durmamakta, bilakis onun merkezinde sınıf tahlili ve proletarya ve burjuvazinin iki ana sınıf olarak karşı karşıya durdukları modern çağda toplumsal gelişme yasalarının açıklığa kavuşturulması durmaktadır.

Marx ve Engels doğal olarak mükemmel bilim adamları, dahiyane teorisyenlerdi. Kütüphanelerde ve masa başında da çokça zaman geçirdiler. Ancak bu onların belirleyici özelliği değildi. Onlar esas olarak sadece bilim adamı, hele hele teorisyen değillerdi. Onlar devrimci teori ve devrimci pratiğin ayrılmaz bir şekilde sürekli bağ içinde bulunduğu komünist devrimciler, meslekten devrimcilerdi. Marx veya Engels'in sadece teori ile uğraştıklarına dair tek bir kitap, tek bir makale, dahası herhangi bir yerde tek bir pasaj bile yoktur. Onlar muazzam kapsamlı teorik bir çalışma yaptılar. Devrimci pratiğe dair dar, kısıtlı bir anlayışa sahip olmamalarına karşın, pratik devrimci çalışmaya sürekli olarak berrak bir bakışla yaklaştılar. Aynı zamanda bunun belirleyici biçimini devrimci propaganda da gördüler. Onlar nezdinde esas işin daima devrimci teoriyi baz alan devrimci pratik olduğu da söylenebilir. Bu, Komünist Manifesto'nun hazırlanması ve kabul ettirilmesi örneğinde apaçık kendini göstermektedir.

Marx ve Engels bilimsel komünizmin temel anlayışlarını hazırladıkları zamanda, yalnızca Fransa'da değil, bir dizi ülkede devrimci gizli birlikler vardı. Bu birliklerde, özellikle zanaatkârlar ve ileri işçilerin de artarak katıldıkları komünist düşünceler önemli rol oynuyordu. 1815 Viyana Kongresi'nden ve karşıdevrimin bunu izleyen azgın saldırılarından sonra, özellikle de Almanca konuşulan bölgelerden birçok devrimci Fransa'ya, İngiltere'ye ve diğer ülkelere göçtü. Bunların içindeki en ileriler, Londra'da, Fransız gizli devrimci birliklerini örnek alarak, başlarda küçük burjuva devrimci niteliğe sahip olan ve yaklaşık 500 üyeye ulaşan "Lanetliler Birliği" denilen birliği kurdular. Bu birlik 1836'da düşünceleri birbirleri ile çelişen küçük-burjuvalar ve proleterler nedeniyle bölündü. Üyelerinin yaklaşık 400'ü, bile-

şimi ve görevlerini koyuşu açısından zaten proleter devrimci olan ve doğrudan komünist düşünceleri savunan "Haklılar Birliği"nde örgütlendiler.

Bu görüşler esas olarak bütünüyle proleter sınıf içgüdülü, çok yetenekli, ama komünist kanılarının henüz hiçbiri bilimsel temele sahip olmayan bir terzi kalfası olan Wilhelm Weitling'e aitti.

Marx ve Engels, onun çok olumlu gelişmesine rağmen, uzunca bir süre boyunca bu birliğe girmeyi uygun bulmadılar. Onlar sağlam bir ideolojik temel ortaya koyulmadan kendilerini sosyalist veya komünist olarak adlandıran bütün grup ve yönelimleri mümkün olan en kısa süre içinde biçimsel olarak birleştirmeye, o zamanlar sıkça propaganda edilen planlara hiç mi hiç rağbet etmediler. Fakat onlar en azından bu grupların en ileri ve en ufku geniş güçleriyle bağ kurmaya ve tartışmaya çalıştılar. Bu amaçla 1846 yılında Brüksel'de görüşlerini mevcut gruplar içinde ve bunların içindeki ve dışındaki en ileri kişiler nezdinde yaymak için örgütsel ve ideolojik merkez olarak bir "Haberleşme Komitesi" kurdular. Brüksel "Haberleşme Komitesi", her şeyden önce Fransa ve İngiltere'de, diğer Avrupa ülkelerinde de, kısmen de denizaşırı ülkelere yollanan devrimci siyasetin temel sorunları üzerine "sirküler" mektuplar çıkardı. "Haberleşme Komitesi" ve onun "sirküleri" gittikçe artarak kabul görmeyi ve nüfuz kazanmayı ve özellikle "Haklılar Birliği" içinde bilimsel komünizme sağlam konumlar sağlamayı gerçekten başardı.

Haziran 1847 başında Londra'da "Haklılar Birliği'nin Birinci Birlik Kongresi" toplantıya çağrıldı. Karl Marx, Friedrich Engels ve onların yakın dostu ve mücadele arkadaşı Wilhelm Wolff Kongreye katılmaya davet edildiler. Marx'ın, salt Londra'ya gitme parasını çıkaramadığından, bu kongreye gidememesi, ama hiç kimseden zamanında gerekli parayı istememesi, Marx'ın durumunu göstermeye örnektir. Kongre buna karşın, çok verimli bir çalışma yaptı ve kendisini pratikte bilimsel bir zemine oturttu. Aslında sonuçlandırılmış, dörtdörtlük kararlar almadı. Bilakis önce yalnızca Birliğin tek tek taban örgütlerinde yürütülecek tartışmalardan sonra, başka bir kongre tarafından sonal olarak karara bağlanacak önerge ve tavsiyeleri karara bağladı. Bu önergelerden biri, Birliğin adının "Komünistler Birliği" olarak değiştirilmesiydi; diğerleri hiyerarşik örgüt yapısı yerine demokratik-merkeziyetçi bir yapının konması, darbeciliğin reddi, Birliğin evet gizli çalışan, ama kitlelerin kazanılmasını hedefleyen propaganda topluluğuna dönüştürülmesi ve buna uygun yeni bir tüzük taslağına ilişkindi. Bütün Birlik içerisinde bu önergeler üç aydan fazla bir süre esaslı bir şekilde tartışıldı. Bunun üzerine aynı yıl, yine Londra'da Kasım sonundan Aralık 1847 başına kadar yapılan "İkinci Birlik Kongresi"nde kesin karar alma gerçekleşti. Bu kongrede Marx ile Engels, Birliğin bundan sonraki çalışmasını yönlendirecek olan "Komünist Partisi Manifestosu"nu yazmakla görevlendirildiler.

Bu kongreye katılan Marx, hemen Brüksel'e döndü ve Engels tarafından hazırlanan taslağa kesin, toparlanmış biçimini verdi ve metni Londra'ya yolladı. Hazırlanan metin Birlik tarafından hiçbir değişiklik yapılmadan kabul gördü ve Fransa, Avusturya ve Almanya'da devrimin patlak vermesinden hemen önce, Şubat 1848'de Londra'da "Komünist İşçi Eğitim Derneği"nin matbaasında broşür olarak basıldı.

Marx ve Engels "Haklılar Birliği"ni bir "Komünistler Birliği"ne dönüştürdüler. Ancak Birliği bir Komünist Partisi haline getirebilmek için gerçekleştirdikleri en önemli değişiklik (Marx ve Engels'in çoğu kez "Komünist Manifesto"dan söz etmelerine karşın "Komünist Partisi Manifestosu" adını seçmeleri hiç de rastlantı değildir), Birliğin merkezi şiarında yaptıkları değişikliktir.

"Haklılar Birliği"nin temel sloganı şöyleydi: "Bütün insanlar kardeştir!". Marx ve Engels, bu bulanık cümlenin yerine "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" şiarını önerdiler. Aynı zamanda Komünist Partisi Manifestosu'nun son tümcesi olan bu şiar önerisi oybirliğiyle kabul edildi.

Tek başına böyle bir değişiklik bile, Marx ve Engels'in "Haklılar Birliği" üyeleri ve sempatizanları nezdinde yaptıkları siyasi aydınlatma çalışmasının nasıl temelli değişime ve nasıl gerçekten devrimci dönüşüme yol açtığını göstermektedir.

"Komünistler, kendi görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tenezzül etmezler. Hedeflerine ancak şimdiye kadar ki tüm toplumsal düzenin şiddet (kullanarak-ÇN) yıkılmasıyla ulaşılabileceğini açıkça ilan ediyorlar. Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla titresinler. Onda, proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var."

Bütün ülkelerin işçileri, birleşiniz!

Yeni dünya işçileri

Murat Sünbül

Başucunda sinir bozucu bir şekilde öten saatin alarmını çevik bir hareketle susturdu. Hızla kalkıp çerçevesi kalp şeklinde olan "çirkin kral" posterinin yanında çiviye asılı duran iş gömleğini ve kot pantolonunu çabucak giydi. Elini yüzünü yıkamak için dar koridorun sonundaki lavaboya giderken, mutfaktaki annesinin insana huzur veren yumuşak sesini duydu.

- Günaydın oğlum,

- Günaydın anne,

- Sepetine akşamdan kalan tava ve pilavı koydum, ayrıca domates ile incir reçeli de var. Ekmeğini de ilerideki fırında alıver.

- Tamam, anne sağ ol.

Elini yüzünü çivideki havluyla üstünkörü kurulayıp mutfağa geçti. Annesi çaylarını hazırlamıştı bile. Bol şekerli çaylarını yudumlarlarken Karabaşın yumuşak tüylerini bacağında hissetti masadaki ev yapımı açık ekmeğin içine biraz peynir koyup dürüm yaptı. Yarısını koparıp buzdolabının yanındaki karabaşın yemek kabına bıraktı. Tekrar masaya döndüğünde tüm hayatını kendisine adamış çilekeş annesinin kendisini süzdüğünü fark etti.

-Bir şeymi söyleyeceksin anne?

-Son günlerde eve geç gelip uykusuz kalıyorsun. Bir dava varsa önce bana söylemelisin. Ben senin hem annen, hem de dert ortağın olmak isterim. Sana gelecek kaza bela bana gelsin, sana bir şey olursa zaten yaşayamam.

-Kötü şeyler düşünme anne önemli bir şey olsa anlatırım herhalde değil mi? Hem bayağı geciktim. Gitmeliyim, akşama görüşürüz.

Hızla kalkıp yemek sepetini aldı. Koridorda uyuklayan karabaşın başını okşadı, demir kapının sürgüsünü çekip kendini briketlerle çevrili küçük avluya attı. Teneke kutuların içindeki çiçeklerden bir tutam reyhan koparıp gömleğinin cebine soktu.

Çukurova'ya yaz her zamanki gibi erken gelmişti. Sıcakların başlamasıyla her taraf rengarenk olmuş, sebzeler, meyveler bereketli topraklarda yükünü tutmuştu. Bu mevsimde tarım işçilerine daha bir önem veriliyordu. Ağalar zaman zaman işçi sıkıntısı çekiyor, işlerin aksamaması için elçiler yalvar yakar oluyorlardı. Elçiler de "ne kadar çok insan, o kadar çok para" mantığıyla çoluk çocuk, genç yaşlı demeden herkesi kamyonlara bindiriyorlardı.

Şükrü evlerinin iki sokak ötesindeki işçi toplanma yerine vardığında her zamankinden fazla kalabalık olduğunu fark etti. Gözleri Pervin'i ararken omzuna dokunan eli hissedip döndü. Pervin gülen gözlerle kendisine bakıyordu.

-Günaydın Şükrü.

-Günaydın canım.

-Şükrü bugün iki ekip çıkarmamız gerekiyor, bir grup patlıcan tarlasına, bir grup ta yenidünya* toplamaya gidecek. Babam biraz daha işçi bulmak için mahalleye gitti. Bana da "sen de bulmaya çalış" dedi, aklıma Elmas Abla geldi. Bu günlükte olsa annen gelir mi bizimle?

-Ben annemi çalıştırmak istemiyorum.

-Sadece bugünlük. Hem yenidünya bahçesine götürürüz. Gölgede çalışır, çay-yemek işçilerine bakar fazla yorulmaz.

-Fakat !...

(* : malta eriği)

-Ayrıca iki ekip çıkacağı için babam patlıcan tarlasına gidecek, bu ekibin başında ben olacağım. Anlarsın ya…

-Bilmem ki…

-Beni kıracak mısın? Ayrıca sana söyleyeceğim çok önemli konular var.

-Ne hakkında

-Bahçede söylerim. Annen de orada olursa daha iyi olur.

Şükrü istemeye istemeye eve doğru yollandı.

Annesi ile geri döndüğünde iki ayrı kamyona yaklaşık yüz kişi balık istifi gibi doluşmuştu. Annesi ve Pervin ile kamyonun şoför mahalline sıkışarak bindiler şoför homurdanır gibi oldu fakat dikiz aynasından arkaya bakıp salkım saçak insanlar görünce o da sesini kesti. Şükrü gömlek cebinden çıkardığı reyhanı yavaşça Perçin'in eline tutuşturdu. Güneş kızıllığını artırırken kamyonun içini reyhan kokusu sarmıştı.

Bahçeye vardıklarında güneş biraz daha yükselmişti, hemen hummalı bir çalışma başladı. Bir grup insan ağaçların üstünde yenidünya topluyor, kimileri bunları taşıyor, kimileri sandıklara diziyor, Şükrü ise ambalajlanan sandıkları traktöre istif ediyordu. Annesine baktı; o da topladığı çalı çırpı ile ateş yakmaya çalışıyordu.

Römorkun kenarına oturup ağır hareketlerle bir sigara yaktı. Dalan gözlerle tek bir noktaya bakıyordu. Nedense aklına çocukluk yılları gelmişti. Soğuk su, simit sattığı, "boyayalım ağabeyler" dediği çileli yıllar.

Babasını kaybettiğinde henüz altı yaşındaydı. Kapatılmayan PTT çukuru babasının mezarı olmuştu. Çocuk yaşta annesi ile bu bulanık dünyada bir başlarına kalmışlardı. O annesi kendisini büyütebilmek için saçını süpürge etmiş, evlere gündeliğe gidip, tarlalarda kızgın güneşin altında amelelik yapmıştı. Genç yaşta dul kalmasına rağmen yüzünü kızartacak bir yanlışı olmamıştı. Oğlunun okuyup büyük adam olmasını isterdi. Fakat Şükrü ilk ve ortaokulu güç şartlarda bitirmişti, başarılı bir öğrenci olmasına rağmen liseye devam etmemişti. Ama çok okuyarak eğitimdeki açığını kapatmış, hatta kültür ve yaşam bilincinde birçok okullunun önüne bile geçmişti. Yaşından çok daha olgundu. Ahlak çöküntüsüne uğrayan, bilgili, ülkesindeki ve dünyadaki olaylara duyarlı düzgün insanların azaldığı bu toplumda "adam gibi adam" olmuştu. Eğri ile doğruyu, gerçek ile yalanı tutabiliyordu en kırılgan noktalarından. Biliyordu yaşam yolunun engelli iniş ve çıkışlarla dolu olduğunu.

Ortaokuldan sonra biraz serpilip, gelişince annesini evde oturtarak geçim derdini tek başına omuzlamıştı. Çalışkanlığı ve dürüstlüğü sayesinde genç yaşta tarım işçiliğinde aranan bir insan olmuştu.

Elçiler kaytarmadan, verilen her görevi yapan bu güçlü-kuvvetli genci paylaşamıyordu. Sadece elçiler mi? Genç kızlar da paylaşamıyorlardı Şükrü'nü. Uzun boyu, biçimli sakalı, kara kaşı, karagözü ile genç kızların rüyalarını süslüyordu, fakat onun gözleri Perçin'den başkasını görmüyordu.

Son zamanlarda kocaman dünyayı kendine göre küçültmüştü. Hayatında sadece annesi, perçin ve karabaş vardı birde çiçekler. O olmazsa olmaz çiçekler reyhanlar, karanfiller, rengarenk güller…

Hayatındaki bu ani değişimin bir nedeni vardı elbette. Askerlik çağı yaklaşmıştı. Önündeki kısa sürede sevdiklerine daha çok zaman ayıkmak, hep onlarla beraber olmak için böyle yaşıyordu. Seçme şansı olsa bir gün bile askere gitmezdi. Kim icat etmişti bu askerliği? Askerde iken sevdiği ne olacaktı? Annesi nasıl geçinecekti? Tüm bu sorulara cevap bulamıyordu. Son günlerdeki durgunluğu bundandı. Gecelere kadar düşünüyor bir çıkış yolu bulamıyordu. Annesi bu sabahki "bir derdin mi var oğlum" sorusuna "evet anne var ben askere gitmeden önce Pervin ile evlenmeyi düşünüyorum fakat elde yok, avuçta yok ne yapacağımı şaşırdım" diyememişti, bunu nasıl söyleyecekti? Kendini kapana kısılmış gibi hissediyordu. düşüncelerinden tiz bir düdük sesiyle sıyrıldı. Pervin var gücüyle bağırıyordu;

-Bir saat yemek molası…paydos.

Yemeğini çabucak yedi. Zaten son günlerde iştahı da azalmıştı. Kalktı az ilerideki ağaca sırtını dayayarak bir sigara yaktı. Karmaşık duygular içerisindeydi. Pervinin bu sabahki lafları kafasını daha da karıştırmıştı. Söyleyeceği çok önemli şey ne olabilirdi? Sigarasını hırsla kızgın toprağa batırıp söndürdüğü anda Pervin ile gözgöze geldi. Onun baş

hareketiyle arkasından gitti. Bahçenin sonundaki kargılıkların arasında durup tutkuyla kucaklaştılar. Nefes nefese kalmışlardı.İlk Şükrü konuştu.

-Meraktan öldürdün beni bugün.nedir bu kadar önemli olan şey?

-Bak Şükrü! Seni ne kadar sevdiğimi bilirsin.

-Onu biliyorum ama meraktan da çatlamak üzereyim.

-Mesele şu… duyduklarıma göre bu hafta sonu Elçi Ahmet'in oğlu Ömer için bana görücü gelecekmiş. Ben ne kadar istemesem de babam bu işe taraftar. Akılları sıra güçlerini birleştirecekler, bilirsin bizim törelerde ataya karşı gelmek olmaz. Ben sensiz olmaktansa ölmeyi tercih ederim. Onun için elini çabuk tutup onlardan önce davranmalısın. Hemen anneni bize gönderip bu işi bağlamamız lazım…

Pervin hala konuşuyordu ama Şükrü duymuyordu bile onu. Kulakları uğuldadı başı döndü. Kitaplardan öğrendiği yıldızlı şapkalı adamı düşündü. Soğuk soğuk terliyordu. Hızla dönüp uzun adımlarla bir solukta annesinin yanına vardı. İstirahat eden işçilerle çay içmekte olan annesine seslendi.

-Biraz konuşabilir miyiz anne ?

Kalabalıktan uzaklaştılar, annesi çok iyi tanıdığı oğlunda bir gariplik olduğunu sezmişti.

-Hayırdır oğlum bu ne telaş? dedi.

Şükrü lafa nereden gireceğini bilmiyor, kelime boğazına diziliyordu. Aniden

-Ben Pervin ile evlenmek istiyorum. Bu işi hemen bugün halletmemiz lazım anne. Dedi.

Pervin ile konuştuklarını kısaca annesine anlattı. Annesi oğlunu dikkatle dinledikten sonra gürültülü bir kahkaha attı

-Niçin güldün anne.

-Demek bütün bu garip hallerin bundandı. Benim olmaz diyeceğimi sandın ey deli oğul? Senin Pervin'i istediğini uzun süredir biliyorum.

-Nereden biliyorsun

-Ona da Anne sezisi diyelim. Analar hisseder, üstelik sana da çok yakışıyor, mutlu olacağınıza yürekten inanıyorum. Ayrıca sen kafana takma ben Pervin'in babasını ikna etmesini bilirim.

Şükrü güçlü kollarıyla annesine sarıldı. Mutluluktan uçacak gibiydi.Annesiyle gurur duyuyordu.

An

Övünç Pehlivan

Bisikleti durdu önümde

arka tekerin teli sıcak

o köpek gibi küçük sıcak

hüzne boğdu kadını

Tam o anda Pervin'in sesi ortalığı çınlattı.

-Mola bitmiştir… Herkes iş başına.

İş gününün ikinci yarısı çok daha neşeli, canlı ve verimli geçiyordu. Tüm işçiler Şükrü ve Pervin'in mutluluklarına ortak olmuşlardı. Ağaçlar üzerinde meyve toplarken hep beraber söylenen türküler, taşıyıcı işçilerin müziğin ritmine uygun sekerek yürüyüşleri ile ortalık panayır alanına dönmüştü. Türküler eşliğinde karlı dağlara çıktılar, tütün kokan ovalara indiler. Ağrı dağının eteğinden leylimley uçtular. Herkes neşeli, herkes mutluydu. Coşkuları işlere de yansımıştı. Ürünler kaliteli işleniyor, dizici kızlar Pervinden sürekli övgüler alıyorlardı. Anne susayan işçileri su taşıyor, Şükrü sandıkları üçer üçer yüklüyor, boş kaldığında taşıyıcı işçileri yardıma koşuyor, yerinde duramıyordu. İçi kıpır kıpırdı. Gelecekte her şey daha güzel olacaktı. Buna yürekten inanıyordu.

Pervin'in paydos düdüğü ile bir iş günü daha bitmişti. Acıkan işçiler sepetlerinde kalan nevaleleri yerken Şükrü istife son şeklini verip sandıkların kaymaması için kendirle sıkıca bağladı. Elbirliği ile ortalığı toplayıp yorgun ama huzurlu bir şekilde kamyonlara doluştular. Gün batmış ama yaşam devam ediyordu.

Darbe yalnızlıkları

Nazmi Bayrı

"Kasabaya mı dönsem?... Arkadaşlarımdan kaç kişi kaldı ki geride... Her biri bir başka kentte. Yaz tatillerinde dönenler var mıdır acaba?... Kendileri dönmek istese de eşleri, çocukları dönmek ister mi?.. Dönmezler... Eşlerinin, çocuklarının istekleri daha ağır basar onlarda da…

Aydın düşünceleri de önce kendilerinin değil, başkalarının, en sevdiklerinin istemlerine her zaman boyun eğer. Sevdaları, tutkuları hep başkalarının mutlu gelecekleri üzerine yoğunlaşır.

Oysa karşımızdakiler yalnızca kendilerini düşünüyorlar. Onlara ne yanıbaşındakilerin gördükleri haksızlıklardan. Varsın yakılan yansın!... Öldüren öldürsün!... Yok sokakta kalmış insanlar!... Yok sokak çocuklarının sayısı artıyormuş her gün. Okula gidemiyorlarmış. Simit satıyorlarmış. Çöplerden bulduklarını yiyorlarmış... Bedenlerini satıyormuş kadınlar... Genç kızlar sevgililerine hediyeler aldırtıyorlarmış her buluşmalarında. Giysiden tutun da, altın takılara kadar. Ama çok âşıklarmış(!).. Hiç kimse unutturamazmış sevgililerinin gözlerini, kor dudaklarını (!)..

Sana ne bütün bunlardan... Niye görüyorsun her ayrıntıyı... Başka gezegenden mi geldin? Sende rol yap. Figüranlıktan başrollere yükselemedin... Başroldekiler sanki senden çok mu yakışıklı ve yetenekliler. Hep dik duruşundan, başının dikine gidişinden beğendiremedin kendini... Kasabaya geri dönsem; 'Bu kent peşimden gelir'...

Bu kenti kasabaya geri götürürsem nasıl yaşarım oralarda. O tekdüzelik yakar iç dünyamı.

"Salih Efendi ancak içersin. Başkaları aldı yürüdü. Sen yerinde say. Bu kafa sende olduktan sonra kimseyi suçlama. Seni çocuk bile kandırır. Parmağında oynatır."

"Sus, yeter anne!..."

"Yetermiş!...Bir çöpü olmayanlar ev bark, araba, arsa sahibi oldular. Çocuklarını okuttular. Okutmayanlar da kurtardı. Ya sen!... Çocuğunda sana benziyor. İyi para harcıyor. O karın da sana yar olmadı. Bak gör seni bitirdikten sonra çekip ailesinin yanına gidecek. Sen yapayalnız kalacaksın ortalarda."

"Daha iyi ya...Sen de rahatlamış olursun!...

Annesi, çatık kaşları, boşluğa bakan iri ela gözleriyle karşısında duruyordu! Yüzü sararıp solmuştu. Oğlunun varsıl olması onun yoksulluğunun ayıplarını bir perde gibi kapatacaktı sanki.

Dürüstlük yetmiyor bu zamanda...

"Yalan söylemezmiş. Çok şey biliyormuş... Namusluymuş... İşine, evine bağlıymış... Daha ne istiyorsun!..." diyorlardı komşuları.

"Bu sözler karın doyurmuyor. Herkes paraya bakıyor. Az mı dolaştırdı bizi cezaevi kapılarında. Para yok, Pul yok!... Devrim yapacaklarmış (!)..Zengin fakir ayrımı olmayacakmış(!).. İyi yaptınız devrimi. İyi dayak yedin. Çürüdü her yanın. Şimdi de kederden iç o zıkkımı! At içine olup biteni. Yıkılıp gideceksin bir gün. Elâlem şen şakrak... Bir kuzuyu bir öğünde yiyorlar. Sen, yak sigaranı aç karnına. Bir dilim ekmek, iki kaşık yemekle dur akşama kadar!"

Annesinin yüzü yitip gitti belleğinden. Babası pencere önündeki sedirde kahverengi kırlent yastıklardan birine dirseğini dayamış, eli yanağında, kalın kırçıl kaşlarının gölgelediği gözleriyle hiç konuşmadan annesiyle kendisini süzüyordu.

Kasabanın taş döşeli sokakları, bahçeli evleri belirdi usunda. Karşı evin penceresinin önünde komşuları dul Safaat'ın, ilkokuldan sonra okula göndermediği güzel kızı Gülay gülümsüyordu. Gözlerinin rengindeki mavi yazmasını çözüyor,uzun kumral saçlarını okşarcasına bir eliyle düzeltiyor, elma kırmızısı yanaklarını açıkta bırakacak şekilde yeniden örtüyordu başına.

Dal gibi boyuyla dolanıp duruyordu evin etrafın-

da. Eğilip doğruluyor, ellerini ince beline koyuyor, arkasını dönüyor sonra dalından kopardığı bembeyaz akasya çiçeklerini gözlerini kapatıp içine çekercesine kokluyordu.

İğde, akasya, badem, erik çiçekleriyle kış beyazlığına bürünüyordu evlerinin önü.

Birdenbire kendisinden beş-altı yaş büyük; hain, Topuksuz İsmail dikildi karşısına. Seyrek, sarı, kazma gibi dişlerini göstererek pis pis sırıttı. Sonra köpek eniklerini kovalamaya başladı.

"O enikleri nasıl da sahiplenmiştim. Evden ekmek, yemek çalıp onlara yediriyordum."

Topuksuz İsmail, yüzünün çirkinliğinden mi, sol ayağının ateşte yanıp topuksuz kalışından mı nedir, sanki eniklerden çıkartıyordu öfkesini. Elindeki yaş söğüt çubuğuyla eniklere vurdukça çeniliyorlardı. Çenileyen eniklerin seslerini duymamak için iki eliyle kulaklarını sımsıkı kapatıyordu, ama gene de duyuyordu.O,da başlıyordu ağlamaya.

Sorgudayken eniklerin çektikleri acıları duyumsamıştı bedeninde. Unutamıyordu…

"Vurma onlaraaa!... Vurma onlaraaa!... Anneee!.."

O ne kavgalardı lisedeyken. Öldürülme korkusu daha on altı, on yedi'sinde… Arkadaşların kurşunlansın ve sen de kıl payı sıyır vurulmaktan.

"Ne suçu vardı Kamer'in?..." öldürdüler kör kurşunlarla. İşte o zaman bir telaştır başladı evde. Küçük kentte oturan akrabalarının yanında tek odalı kerpiç bir ev kiralandı.

Geceler soğuk ve karanlıktı. Ama çivi gibi arkadaşları vardı artık. Korku çekip gitmişti yüreklerinden.

Parasızlık… parasızlık… Yaz tatillerinde inşaatlarda işçilik… Üniversiteyi kazanamasaydım ne olurdu?.. Kasabada, bağ, bahçe işleri ve hayvancılıkla uğraşırdım. Belki Gülay da evlenirdi benimle. Akşam olunca sıcacık bir çorba… temiz hava… ne kira derdi, ne yol parası, ne su parası… üç kuruşla yetinirdim herhalde…

Kasabada çocukluk arkadaşlarından Rıza ile Hüseyin kalmıştı yalnızca. Onlar da toprak yüzlü, taş elli, dağ bakışlı olmuşlardı. Yıllar önce babası öldüğünde görmüştü onları. Gömütü kazıp hazırlamışlar, eşleriyle birlikte gelene gidene hizmet etmişlerdi.

Gülay'ın, küçük kentte bir işçiyle evlendirildiğini dördüncü gün öğrenebilmişti. Bakınıp durmuştu evlerine. Mavi boyalı pencerelerde asılı kalmıştı bakışları saatlerce.

Kitaplar, dergiler, konferanslar, tartışmalar, kavgalar!... İşçiler, köylüler!.. Bir evde beş bazen on kişi kalmalar… Kendisine bir türlü gelmeyen paralar… arkadaşlarına gelenlerle idare etmeler… senin gömleğin, benim ceketim, çorabım sahiplenmesi yoktu. Herkes bulduğunu giyer, temizlik, yemek yapma, bulaşık yıkama ortak iş bölümü olurdu…

Ve o büyük kavgadan sonra hastanede kalışı bir ay boyunca… Sorgular… Nil'in, başucunda bekleyişi… evlilik… Deniz'in doğumu…

İçkievi'ndeki uğultuyu duymaz olmuştu. İkinci kadehi getiren garson alışıktı Salih'in yalnız oturuşuna. Kim bilir ne derdi vardı?.. Bekâr mıydı?.. Karısı mı bırakıp gitmişti?.. Ölmüş müydü yoksa?... Yüzünden keder akıyordu. İyi ama bu akşam yanına uğrayan kadın kimin nesiydi?..

Sigara üstüne sigara yakmış, hareli gözleri nemlendikçe parmak uçlarının tersiyle silmiş, ani bir devinimle kalkıp dal gibi boyuyla salına salına çıkıp gitmişti…Sanki onun gidişiyle koyu bir gölge düşmüştü Salih'in yüreğine. Eli şakağında donup kalmış, bir noktaya kilitlenmişti bakışları…

Akşam karanlığı büyük kentin arka sokaklarını, caddelerini çoktan kuşatmıştı… soğuk bir sonbahar yağmuru indiriyordu taş kesmiş yüzüne…

Newroz

İkbal Kaynar

Geldin ya,
Solmaz artık bahçemdeki sardunya
Islansan da bazen düşen çiğlerle
Onlar sevincin gözyaşlarıdır
Geldin ya,
Sulusepken ağlasan da önceleri
Onlar çabuk yeşermen içindir mavi günlere
Örtülse de üstün karla buzla
Daha bereketli, daha doğurgan olasın diyedir
Yanıbaşına gelsin diyedir umut
Haydi getir bize
Getir muştulu haberleri
Acıyla kardeş olmuşlara
Keder kar eylemez gayrı
Sen böyle coşkulu olduktan sonra
Hep renklidir düşlerim
Gıdıklanan çocukların sesleri gibi

15 Ocak 2007

Simsiyah

Fulya Bayraktar

Kadın, yerdeki naylon poşetlere, gazetelere, tahta parçalarına basmadan sokak kapısına ulaşabilmek için uzun adımlarla zikzak çizmek zorunda kaldı. "Kim tamir ettirdi bu zili" diye, söylenerek açınca kapıyı, üniformalı iki adamla burun buruna geldi. Konuşmalarına fırsat vermeden, "Biz bir şey yapmadık" diyerek kapıyı kapatmaya çalıştıysa da, iri yarı olanı ayağını eşikten içeriye atıp engel oldu. Ufak tefek olanı ise, daha fazla kendini tutamayıp, cüssesinden beklenmeyen kalın bir sesle, tükürükler saçarak "Şikayet var" diye haykırdı.

Kadını ite kaka, biraz da kaya kaya koridorun sonuna geldiklerinde, poşetler iyice dağılmış, kağıt karton parçaları, parfüm şişeleri, kavanoz kapakları birbirine karışmıştı. Mutfakla salon kapısı arasındaki mesafe boştu sadece, yerdeki siyah kırmızı karışımı, kıvamlı ve yapışkan bir sıvı sayılmazsa. Bir elleriyle burunlarını kapatmaya çalışan üniformalı adamlar, dehşetle açılan gözlerinin yanması karşısında ne yapacaklarını şaşırdılar. "Lanet olsun, bu nasıl koku?" dedi, iriyarı olanı, "Neredeyse şikayeti ciddiye almayacaktık, iyi dayanmışlar". Nefes almakta zorlanan diğeri başını sallamakla yetindi.

Simsiyahtı kadın, elleri, yüzü, giysileriyle. Tek farklı renk gözlerinde; parlak, iri, koyu yeşil. "Ne istiyorsunuz" diye bağırıp salona geçti, ardından üniformalılar. Açık sokak kapısından fısıltılı sesler duyulurken, kirli çuvallar arasındaki dar bir sedirden ulumaya benzer sesler yükseldi. "Dünden bu yana çok kötü" dedi kadın. "Kokudan bayılmıştır" deyip gülerken adamlardan biri, "O alışkın" diyerek diklendi kadın. Sedire yanaşıp, ellerini tarak gibi kullanarak, kıvır kıvır, uzun saçları okşamaya başladı.

Ufak tefek adam, ulaşabildiği pencereleri açmaya çalışırken, karşıdaki apartmanın pencerelerinden sarkıp, el sallayan meraklılara karşılık vermek zorunda kaldı. Çok önemli bir şey hatırlamışçasına, hızla kadına dönüp, "Niye biriktiriyorsun bu döküntüleri?" diye çıkıştı, "Apartman adabı diye bir şeyden haberin yok mu senin?". Cevap alamamanın hırsıyla poşetleri tekmeleyince, sert bir cisme çarpan ayağının acısından gözlerinden yaşlar geldi.

"Bunları satıp, oğlumu tedavi ettireceğim" dedi kadın birden. "Ama topladıklarını hiç satmamışsın" dedi iri yarı adam, alaylı bir sesle. "Yeterince toplayınca satacağım" dedi siyah kadın, adamın alayına aldırmadan. "Bunlarla tedavi masrafları karşılanır mı?" diyen ufak tefek üniformalıya, "Göreceksiniz…" diye bağırırken kadın, keçeleşmiş saçları okşamaya devam etti.

"Neyi var oğlunun?" dedi, üniformanın katılığından sıyrılmaya çalışan ufak adam, "Yıllardır yürüyemiyor, konuşamıyor" cevabı karşısında sessiz kaldı. "Çalışmıyor musun?" diye devam ettirdi konuşmayı iri yarı olanı, "Emekli öğretmenim" dedi kadın, ekledi, "Size niye anlatıyorum ki bunları, haydi çıkın gidin evimden". "Gözlerim yanıyor" deyip ufak polis, cebinden çıkardığı mendille yanaklarını ve burnunu sildi gürültülüce. "Apartman dairesinde bu kadar eşya, hem de kokabilecek eşya biriktirilir mi teyzeciğim" deyince adam, "Müstakil evimiz vardı, bahçesinde çeşit çeşit meyve ağaçları, ne yazık ki…" dedi kadın, göğsüne kontrolsüz darbeler indirirken.

Konuşmaların yumuşamasından rahatsız olmuştu kadın; adamların, fütursuzca, hatta zorla evine girmelerini, apartmandakilerin şikayet ettiklerini, karşı apartmandan el sallayanları hatırlayıp sanki, boğazını temizledi; "Evet biriktiriyorum" dedi, "Eğitip büyüttüğüm çocuklar elimden uçtu, kocam kullanıp beni artıklarımı çöpe attı, kimse arayıp sormadı, oğlum hastaydı, iyice kötüleşti, emekli maaşım yetmedi, biriktiriyorum…" Aniden pencereye doğru yönelip, pervaza dizilmiş kebap şişlerinden birini alarak, üniformalıların şaşkın bakışları altında, hızla, bir sirkte gösteri yapıyormuşçasına, haykıra haykıra boğazına batırdı.

Kirli çuvalların arasından yayılan, cılız, "Anne"ye benzeyen ses, karşı apartmandan sarkanların "Aaaaaaaa" sesleri arasında kayboldu.

“Kadının Beyanı Esastır!”

Dergimizi iyi takip eden okurlarımızın ve olayı bilen, takip eden insanların hatırlayacağı gibi Barışa-Rock Festivali ve M. Esatoğlu ile ilgili 42. sayımızda bir açıklamada bulunmuştuk. Bu açıklama ertesindeki tartışmalara tekrar tavır takınmak gereği duyduk. Bu nedenle 43. sayımızın önsözünde konu ile ilgili “kapsamlı bir yazıyı, önümüzdeki günlerde internet sitemize ekleyeceğiz” açıklamasını yaptık. Şimdi “Kadının Beyanı Esastır!” başlıklı ayrıntılı açıklamamızı yayınlıyoruz.

GÜNEY

Temel alınması gereken kadının açıklamasıdır!

Güney sayı 42’de yayınlanan “Mehmet Esatoğlu ile ilgili tavır” okur çevremizde hararetli tartışmalara yolaçtı. Kimi okurlarımız tepki ve görüşlerini internetteki ziyaretçi defterine yazarken, bazı okurlarımız da diğer yollardan görüşlerini ve tepkilerini bize iletti. Okurlarımızın verdiği çok farklı tepkiler ve tartışmanın Barışarock festivalini de aşarak dallanıp budaklanır olması, bizi bu konuda bir kere daha söz alıp genel duruşumuzu açıklamamızın gerekliliğine inandırdı. Bu yazımızda hem genel duruşumuzu açıklamaya hem de somut olaydan yola çıkarak okurlarımızdan gelen kimi eleştirilere tavır takınmaya çalışacağız. Sayı 42’de tavır takınırken, tarafların yeni açıklamaları elimize geçmişti ve bunlara yenileri de eklendi. Bizim bunları inceleme ve kendi aramızda tartışarak durumu yeniden değerlendirmeye ihtiyacımız vardı ve bunu açıklamamızda belirtmiştik. Şimdi önünüzde duran bu yazı aynı zamanda bu araştırma/tartışma ve yeniden değerlendirmenin bir sonucu olarak kabul edilmelidir. Bu değerlendirmeyi yaparken okuduğumuz/incelediğimiz yazılı tavırların dökümü yazının sonunda yeralmaktadır. Bunun dışında Barışarock festivalinde protesto sürecini yaşayan arkadaşlarımızın tanıklıklarını ve çekilmiş bir videoyu da dikkate aldık.

En baştan şunu açıklayalım: Sayı 42’de (sayı 42) cinsel taciz suçlamalarına ilişkin ilkemiz ortaya konmuştur. Orda şöyle diyoruz: “... Ancak bir noktada çok açığız. O da, ‘cinsel taciz’ açıklamalarının temel alınması gerektiği noktasındadır.” Bu, cinsel tacize uğradığını söyleyen kadın(lar)ın açıklamasının temel alınması gerektiği demektir. Peki bu “temel alma” ne anlama gelmektedir? Bu konuda bir dizi tartışma sürdüğü ve özellikle Tiyatrolardan Ortak Bildiri’de bu konu üzerinde fikir yürütüldüğü için bunun bizim için ne anlama geldiğini açıklama ihtiyacı duyuyoruz.

Erkek egemen toplumda kadınlara yönelik cinsel tacizin olağan bir görüntü, hemen her kadının hayatında birçok kez karşılaştığı “olağanlaştırılmış” bir saldırı olduğu konusunda ‘sol’ çevrede görüş birliğine sahibiz. Eğer erkek egemen toplum diyorsak, -bunun bizim dışımızda bir şey olmadığını- iş ilişkilerinden aile ilişkilerine, arkadaşlıklardan cinselliğe kadar tüm ilişkilerimizde şu ya da bu ölçüde yansımasını bulabildiğini de en baştan kabul etmemiz gerekmektedir. Kabul etmek ve bilince çıkarmak değişimin önkoşuludur!

İşte “kadının açıklaması temel alınmalıdır!” ilkesi de bu toplumsal gerçeklikten doğmuştur. Kadınların cinsel tacize uğraması “olağan” birşey iken, kadınların buna karşı kendilerini savunmaları, karşı koymaları ve açığa vurmaları çeşitli yöntemlerle engellenmektedir. Kadınların çoğunluğu hala utanç ve suçluluk duygularıyla uğradıkları saldırıya, yaşa-

dıkları haksızlıklara karşı duramamaktadırlar. Ve işin en kötüsü, toplumsal suçlamayı kadınlar çoğunlukla içselleştirmiş durumdadırlar. Bu ne demektir? Çoğu durumda kimsenin onları suçlamasına gerek yoktur, onlar kendi kendilerini suçlamakta ve 'acaba ben mi davet çıkardım' gibisinden düşüncelerle kendilerini tüketmektedirler. Bütün bunlar, "anne sütüyle" kadınlara verilmiş, toplumsal olarak öğretilmiş, baskılanma mekanizmalarıdır. Cinsel baskının özünü de bu oluşturur.

Bu durumu değiştirmenin bir tek yolu vardır. O da bu baskılanmaya karşı çıkan kadınlara kulak vermek, onları ciddiye almak ve onlara gerekli dayanışmayı sunmak! "Kadının açıklaması esastır" işte tam da şu anlama gelir: Cinsel tacize maruz kaldığını açıklayan kadının açıklamasını ciddiye almak, ona kulak vermek ve ona gerekli dayanışmayı sunmak.

'Sol', devrimci, sosyalist çevrenin cinsiyetçi, erkek egemen toplumun baskılanma mekanizmalarını ortaya çıkarıp bunlara karşı kendi içinden başlayarak mücadele etme görevi varsa eğer, -ki bunu lafta kabul eden çok- o zaman buna uygun da davranmayı bilmek gerekir. Bunun için, tabuları önce kendi içimizde yıkma, sorunları açığa çıkararak, onların üzerine gitme cesaretini gösterebilmemiz gerektir.

"Cinsel taciz" olaylarının çoğunlukla iki kişi arasında geçtiği, şahidinin-delilinin olmadığı bir gerçektir. Suçlanan erkeklerin de bu suçlamayı kabul etmeye hiç bir zaman niyetinin olmadığı da açık ve toplumsal gerçekliktir. Bu anlamda, cinsel taciz olayının "objektif olarak" delilleriyle açıklığa kavuşturulması nerdeyse imkansızdır. Zaten bu bilindiğinden ve bugünkü toplumsal gerçeklikte, suçlanan erkek değil, tacize uğradığını açıklayan kadın üzerinde çok yönlü bir baskı oluşturulduğundan tacize uğrayan kadınların ezici çoğunluğu uğradığı tacizi açıklamaktan çok sineye çekmeyi ve tacize maruz kaldığı ortamlardan kaçma/uzaklaşma gibi kendine göre 'korunma yöntemleri'ne başvurmaktadır. Bugünkü toplumsal gerçeklik ne yazik ki budur. Fakat biz bunun değişmesini istiyoruz. Bunu değiştirebilmenin de bir tek yolu vardır: O da cinsel taciz suçlamasında bulunan kadının açıklamasının temel alınmasıdır. Bu konuda evet, en baştan taraflı bir tutum almak zorundayız. Biz taraflıyız, cinsel tacize uğradığını açıklayan kadınlardan tarafız! Bizim ilkemiz, pusulamız budur!

Tartışma içinde işte tam da bu noktada bir ayrışma yaşanıyor. Kimi Güney okurlarımızdan da "ya iddia yanlışsa - haksızlık yapmayalım!" çekinceleri geliyor. Bunlar tabii ki anlaşılır çekinceler. Bu çekinceler karşısında bizim söyleyeceğimiz bir tek şey var:

Evet, böyle bir sakınca var. Evet gerçekten de bizim bu açıklamamız kötüye kullanılabilir, suistimal edilebilir. Ancak, bugünkü toplumsal gerçeklikte birincisi biz bunun istisnai durum olacağını düşünüyoruz, ikincisi ama böyle bir suistimal edilme payını en baştan kabul ederek ve bunun bilincinde olarak, yine de "kadının açıklaması temel alınmalıdır!" diyoruz. Çünkü, bugünkü vahim durumu değiştirmenin başka yolu yoktur! Aksi durum, bugünkü koşulların aynen devam etmesi, tacize uğrayan kadınların yalnız bırakılması demektir ki... bu bizim için hiç kabul edilemez bir durumdur! Daha açık söyleyelim: Bu istisnai olarak birkaç "suçsuz" erkeğin "yanması"nı beraberinde getirecekse de, biz bunun göze alınması gerektiğini söylüyoruz. Genel toplumsal düzlemde bu bir haksızlık değil, cins baskısına karşı mücadelenin gereğidir. Kadınların yüzde yüzünün bugünkü kaderinin değiştirilmesi için böyle bir göze alış yanlış değil –tam tersine bir gerekliliktir! Mücadelemiz sonucu gün gelir de başka bir toplumsal gerçeklik sözkonusu olursa, o zaman durumu yeniden değerlendiririz. Şimdiki durumda ama, biz bu ilkeye sahip çıkıyor ve buna uygun davranma görevini üstleniyoruz (bu bizi kimi zaman darda bırakacak olsa da!).

Tiyatrolardan Ortak Bildiri'de de bu noktada bir tavır var. Orda deniyor ki, "kadının beyanı esastır" ilkesi "kötüye kullanılmaktadır.". Hatta o kadar ileriye gidiyor ki arkadaşlar, "linç kültürü"nden "kadın faşizanı bir yaklaşım"dan vb. sözediyorlar. Hepsine burada değinmemiz mümkün değil, ancak bazı noktalarda öyle şeyler söyleniyor ki, bunlara tavır takınmadan geçemeyeceğiz.

Arkadaşlar "kötüye kullanılma" konusunda uzun uzadıya yazmışlar, ama işin püf noktasına peki "kadının beyanı esastır." nasıl anlaşılmalıdır, konusuna gelince, "araştırılmalıdır"ın ötesine geçemiyorlar. İyi güzel, araştıralım da (kimse bunu reddetmiyor!), peki araştırmanızın son gelip dayandığı nokta iddiaya karşı iddiaysa o zaman ne olacak? Buna yanıt yok! Daha doğrusu verilen yanıt şu:

"Evet, iki kişi arasında geçen taciz olayında tacizin ispatı da, karşı-ispatı da zordur. Bu yüzden "ispatı yoksa taciz yoktur" denemeyeceği gibi, tacizin nasıl, ne zaman, nerede yapıldığını tacize uğrayanın açık-

lamaması anlamına gelemez. Tacize uğrayan tacize karşı mutlaka mücadele etmeli, "dur" demesini bilmelidir. Üçüncü kişilere taciz iddiasını ileri sürdüğünde bunu inandırıcı biçimde açıklamakla karşı karşıyadır." (Tiyatrolardan Ortak Bildiri)

Esas meselenin ne olduğu bu paragrafta gündeme gelmektedir. Biraz daha yakından bakalım:

"Evet, iki kişi arasında geçen taciz olayında tacizin ispatı da, karşı-ispatı da zordur. Bu yüzden "ispatı yoksa taciz yoktur" denemeyeceği gibi..."

Bu noktaya kadar onaylıyoruz da peki şimdi ne olacak? Şöyle devam ediyorlar:

"tacizin nasıl, ne zaman, nerede yapıldığını tacize uğrayanın açıklamaması anlamına gelemez."

Burda söylenen kendiliğinden anlaşılırdır ve genelde de böyle olmaktadır. Somut M. Esatoğlu'na gelen suçlamalar bağlamında da tacize uğradığını söyleyenlerin açıklamaları vardır. Ancak, esas mesele bu açıklamaların ne kadar ciddiye alınıp alınmadığı meselesidir. Tiyatrolar adına yapılan açıklamada tam da bu açıklamalar yokmuş gibi davranıldığı ölçüde bu ciddiye almama tavrı devam ettirilmektedir.

"Üçüncü kişilere taciz iddiasını ileri sürdüğünde bunu inandırıcı biçimde açıklamakla karşı karşıyadır."

Burada çok açık bir biçimde "kadının beyanı esastır" ın anlamı, sonuç itibariyla kadının açıklamasının inandırıcı olup olmadığına indirgenmektedir. Peki buna kim karar verecektir? Kimine göre inandırıcı olan, diğerine göre inandırıcı olmayabilir... Ve suçlamaya maruz kalan erkekler her durumda haklarında açıklama yapan kadınların inandırıcılığını zedelemek için ellerinden geleni yapmakta, sahip oldukları toplumsal erki sonuna kadar kullanmaya çalışmaktadırlar.

Tiyatrolardan Ortak Bildiride başka türlü bir yaklaşımın "yargısız infaz" olacağı, 'ne burjuva demokratik hukukla, ne sosyalist demokrasi hukukuyla' bağdaşmayacağı uzun uzadıya açıklanmaktadır. Buna bizim cevabımız şudur: Burjuva hukuku (sözümona) güçsüzün güçlüye, bireyin devlete karşı korunmasına dayanır. Bireyin korunması bağlamında da suç iddiası kanıtlanmadığı durumda, iddia düşer. Bu konuda iddiayı getiren suçu kanıtlamak zorundadır, yoksa suçlanan kişi suçsuzluğunu değil. Suçun kanıtlanmadığı durumlarda iddia düşer ve hakkında iddiada bulunan kişi suçsuz sayılır. En kaba biçimiyle, burjuva hukuku böyle işler. İşte tam da bu noktada sorun vardır! Cinsel taciz bağlamında burjuva hukukunun bu yaklaşımı işe yaramazdır, o bu yaklaşımla "güçsüzün güçlüye karşı korunması", ezilen kadın cinsinin egemen erkek cinsine karşı korunmasının gereğini yerine getiremez. Burjuva hukukunun, kadın-erkek egemenlik ilişkisi bağlamındaki yanıtı varolan egemenlik ilişkisinin sürgitmesidir (uç noktalarda törpülenerek), başka bir şey değil! Cinsel taciz bağlamında bu hukuka dayanırsanız, yani 'iddia ispatlanmadığı noktada düşer'i temel alırsanız, o zaman kadınlara yönelik taciz ve hatta tecavüz olaylarının ezici çoğunluğunun erkeğin suçsuzluğuyla sonuçlanmasına varırsınız, ki bugünkü sosyal ve hukuksal pratik de (burjuva demokratik hukukun en iyi işlediği ülkelerde dahi) budur. Bu hukuk işe yaramazdır! Bizim savunacağımız, dayanacağımız hukuk değildir! Biz, cinsel taciz bağlamında başka bir hukukun geçerli olması gerektiğini açık söylüyoruz. Bu kadının cinsel tacize uğradığını açıkladığı her noktada, onun açıklamasının temel alınması ve evet erkeğin suçsuzluğunu kanıtlamadığı sürece zan altında kalması demektir.

Sonuç itibariyla Tiyatrolardan Ortak bildiride "kötüye kullanılma"ya karşı mücadele" pozisyonuna sığınılıp "kadının beyanı esastır" ilkesi sulandırılmakta ve işe yaramaz hale getirilmektedir.

O zaman bunun adı doğru konulmalıdır: Tiyatrolardan Ortak Bildiride savunulan son tahlilde "kadının beyanı esastır" değil, "inandırıcı beyan esastır" pozisyonudur. Bir taraftan ancak inandırıcıysa "kadının beyanı esastır" demeye getirip, diğer taraftan da "Tacize uğrayan tacize karşı mutlaka mücadele etmeli, "dur" demesini bilmelidir." şeklinde öğüt vermek de işin tuzu biberi oluyor. Yine başa dönelim: kadınların zaten binbir suçluluk-utançkendinden şüphelenme kompleksiyle tacizi açıklama zorluğu olduğu biliniyor. Yukardaki türden bir tavırla tacizi açıkladıkları zaman açıklamalarının ciddiye alınıp alınmayacağının da açık bırakıyorsunuz, hemen ardından da 'hadi aslanım, mücadele et' diyorsunuz. Bravo doğrusu!

Böyle bir havanın estiği bir grup/çevre içinde bir kadının cesaretini toplayıp, tacize uğradığını açıklaması nasıl beklenecektir? Bu tavır ancak ve ancak, kadınlarda olan 'Bana kimse inanmaz!" "sonunda ben suçlanırım" "bana zarar verir" düşüncesinin pekişmesine yarayacaktır.

"Kadının beyanı esastır" bizim açımızdan ilkedir. Ve kadının açıklamasının her ihtimalde ciddiye alın-

ması demektir. Yukarda söylendiği gibi iki kişi arasında geçen bir olayın ispatı çok zordur. Bu durumda taciz yoktur denemeyeceği gibi, taciz olmuştur gibi kesin bir yargıya varmak da zordur. Bunun bilincinde olarak, biz kadından yana tavır takınırız. Onun açıklamasını ciddiye alırız. Her durumda suçlanan erkeği kesin mahkum edip, "tacizci"dir diye yargılamak zorunda da değiliz (bunu yapacağımız durumlar olur, açık bıraktığımız durumlar olur...). Ancak, bu bağlamda, suçlamanın geldiği kişiyi en azından "şaibeli" olarak kabul eder ve ilişkilerimizi ona göre düzenleriz. (Kadının "açıklaması"nın iftira olduğu en başından çok açık ve kanıtlı olduğu durumlardaki tavrımız tabii ki farklı olacaktır.) Bu genel tavrı "linç kültürü" olarak göstermeye çalışanlar bizce haksızdırlar. Bizim kendi içimizde yeni ilişkilerin sağlanması gibi bir görevimiz vardır. Bu bağlamda teorimiz ile pratiğimiz uygunluk içinde olmak zorundadır. Hakkında suçlama olan bir erkeğe karşı tavrımızın ne olacağı, o somutta gelen suçlamaya, olayın gelişimine, suçlanan erkeğin pozisyonu ve tavrına (özeleştirel mi davranıyor, yoksa kendini aklamaya mı çalışıyor), eğer özeleştiri yapıyorsa, taciz suçlamasını getiren kadınların özeleştiriyi samimi bulup bulmadıklarına, taleplerine vb. vb. gibi bir dizi faktöre bağlıdır. Devrimci kültür ve sanat çevrelerinde böylesi olayların açığa çıkarılıp, üstüne gidilmesi, kadınları ve erkekleri eğitmenin aracı olarak kullanılması ve somut durum onu gerektiriyorsa ilişkilerin koparılması, teşhir ve tecrit gibi yöntemlere başvurulması gereklidir. Bu linç kültürü vs. değil, yeni ilişkilerin yaratılması, yeni anlayışların yaşam bulması için yaşanması gereken sancılı süreçlerin gereğidir.

Özeleştirel olarak tespit etmeliyiz ki, Güney dergisi olarak biz de yıllar önce (senesini hatırlayamıyoruz) taciz olaylarını duyduğumuzda M.E.'den uzak durma ve dergimize gönderdiği yazıları yayınlamama tavrını benimsemiştik. 2006 yılında bazı arkadaşlarımızdan M.E. ile ilişkiye geçme talebi geldiğinde, taciz suçlamasının araştırılması gerektiğini savunduk ve bu noktada da bir arkadaşımızı görevlendirdik. Hatalı davrandığımız nokta şu ki, bu konuyu araştırmakla görevlendirdiğimiz arkadaşın 'eski bir olay... M. Esatoğlu açıklamasını yapmış, olay kapanmış' yanıtını verdiğinde rahatladık ve olayın peşini bıraktık. Bu değerlendirme neye dayanıyor, belgesi nerde vb. sormadık bile... Bu tavır yanlıştı ve bizim bu tavrımız M.E. ile yeniden ilişkilerin kurulmasına, ona 38-41 sayıları arasında dergi sayfalarında yer verilmesine yolaçtı. Gelinen yerde, bizim o günkü tavrımızın izin verilemez bir ihmalkârlık olduğunu ve kendi ilkelerimize ve pratiğimize ters düştüğümüzü tespit ediyoruz.

Bu anlamda Güney dergisinin sayı 42'de geçmişteki ihmalkârlığıyla ilgili özeleştiri yapmış olması ve M. Esatoğlu ile ilişkilerini dondurduğunu açıklaması devrimci sorumluluğunun gereği olmuştur.

Ancak, bunu yaparken bile, tam "emin olamama" durumu sözkonusu olabilmiştir. Sayı 42'de açıklama ve özeleştiri yaparken bunu şöyle ifade ediyoruz: "Bizler bu yazıyı yazdığımızda bile, hala bu iki açıklama dışındaki beyanların nasıl değerlendirileceği konusunda bir netliğe sahip değiliz. Ancak bir noktada çok açığız. O da: 'cinsel taciz' açıklamalarının temel alınması gerektiği noktasıdır." Bizim bu tavrımız, bir yandan henüz kesin bir sonuca, değerlendirmeye varmadan, ilişkilerimizi dondurduğumuzu açıklamamız, bazı okurlarımız tarafından eleştirilmektedir. Kimileri hatta bunu "yargısız infaz"la karşılaştırmaktadır. Biz, böyle görmüyoruz. Açıklamamızda ilkemiz ortaya konmuştur: "kadının açıklaması esastır." Buna bağlı olarak ilk hamlede "ilişkilerimizi dondur"duğumuzu açıklamamız gayet doğrudur. Bu konuda beklememizi gerektiren bir şey yoktur. Tam tersi, Barışarock'ta bir protesto olayı yaşanmıştır. Buna bağlı olarak bir dizi tartışmalar yürümektedir. Okurlarımıza karşı bu konuda bizim tavır takınma sorumluluğumuz vardır. Biz böyle yaklaşıyoruz. ***Kaldı ki dergimizde yayınlanan yazı daha yayınlanmadan önce M.Esatoğlu'na gösterilmiş ve yazının bu haliyle dergide basılacağı kendisine söylenmiştir.***

42. sayımızda bunun ötesinde, gelişen olayları, elimize geçen çeşitli yazıları hemen değerlendirecek durumda değildik. Ve bu da bizzat yazımızda dürüstlükle açıklanmaktadır. Bizim de sakin bir şekilde yürüyen tartışmaları değerlendirme ve kendi içimizde tartışmaya ihtiyacımız vardı. Bunu elimizden geldiğince yerine getirmeye çalıştık ve bu yazımızda değerlendirmemizi daha genişçe ortaya koymaya çalışıyoruz.

Ancak, kimileri "kesin sonuç" almaktan, hafiyeliğe soyunup, "taciz olmuş mudur olmamış mıdır", gibi bir "kesin sonuç" almamızı bekliyorsa, bu büyük bir yanılgıdır. Böyle bir şey bu örnekte de mümkün değildir. Yukarda açıkladık, bizim araştırmalarımızın sınırı bellidir ve esasen yazılı belge-

lere dayanmaktadır. Ve "değerlendirme" ve "kesin sonuç"tan bizim anladığımız da bu değildir. Biz en son Barışarock'ta yaşanan protestolar da dahil olmak üzere, bu süreçte yaşanan tartışmaları, takınılan tavırları değerlendirmek ve kendimiz açısından bir sonuca varmak istedik. Sözkonusu olan budur.

Yeri gelmişken şuna ta tavır takınalım: Kimi okurlarımız, "başka işiniz yok mu, bunu tartışıyorsunuz" diye eleştirmektedirler, kimileri de "kişilerin özel yaşamları kendilerini ilgilendirir. Size uygun değillerse ilişkinizi kesersiniz olur biter, ama böyle teşhir etme hakkını hiç bir güç size vermez." şeklinde tavır takınmıştır. Her iki tavır da bizce devrimci-sol –sosyalist diyenlerin kendi içlerinde yaşadıkları sorunları tartışma ve aşma görevinin önemini kavramayan bir tutuma işaret etmektedir. Egemen kültüre karşı mücadele salt egemenlerin kendi aralarındaki ilişkinin teşhiri, ya da ezilenlere dayatmalarının belirli yönlerine karşı duruş anlamına gelmez.

Yeni bir toplum, yeni bir kültür, yeni insan ilişkileri özleminde olan bizler, egemen kültürün kendi içimizdeki yansımalarına karşı da mücadele etmek ve bunun için de 'yeni nasıl olmalıdır ve oraya nasıl ulaşacağız' tartışmalarını yürütmek, ortak tavırlar geliştirmek zorundayız. Bu anlamda bunları tartışmak lüks değildir. Hele hele "kişilerin özeli" hiç değildir! Kaldı ki, bu tartışmayı gündeme getiren biz değiliz. Barışarock festivalinde saatlerce süren protesto ve tartışmalar yaşandı. Ve bunun yankıları hala sürüyor. Bu anlamda da olay dergimiz üzerinden tavır takınmayı, okurlarımıza açıklama yapmayı gerektiren bir boyuttadır. Bu öncelikle de "kendi sorumluluğumuzun" ortaya konması açısından gereklidir.

Bazı tiyatro sitelerei haberi böyle vermişlerdi...

Barışarock'taki olay tiyatrolara saldırı mıdır?

Barışarock festivalinde, bir grup feminist ve onları destekleyenler tarafından hakkında cinsel taciz suçlaması olan Mehmet Esatoğlu'nun alanı terketmesi yönünde baskılar ve protesto olayı yaşanmıştır. Tiyatro Simurg grubu ve başkaları Mehmet Esatoğlu'na sahip çıkmış, alanı terketmesi talebini reddetmiş ve bu protestoyu tiyatrolara yapılmış bir saldırı olarak değerlendirmiştir. Festival ertesinde kaleme alınan ve çok sayıda amatör tiyatro grubunun imzasını taşıyan "Tiyatrolardan Ortak Bildiri"de de olay "Tiyatrolara yapılan saldırı" ve hatta "gerici faşist saldırı"dan farkı olmayan bir saldırı olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda sayı 42'de takındığımız tavır ve özeleştirinin ötesinde Barışarock festivalinde yaşanan protestonun tiyatrolara saldırı olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine de tavır takınmak zorunluluğumuz var. Bu konuda bizim özel bir sorumluluğumuz da sözkonusu çünkü, M. Esatoğlu dergimize yazan bir kişiydi ve Barışarock koordinasyonuyla tiyatrolar adına görüşmeleri sürdüren arkadaşlardan biri de yakın zamana kadar Güney Dergisi adına çalışma yürütmüş bir kişi. Arkadaşın bu bağlamda takınmış olduğu tavırlardan kendimizi ayırıyor, bu tavırların GÜNEY'in genel tavrı ve yaklaşımıyla örtüşmediğini açıklama gereği duyuyoruz. (Bkz. Dipnot)

Barışarock'ta yaşananlar üzerine çeşitli değerlendirmeleri, olayın öncesindeki görüşmeleri de aktaran tarafların kaleminden okuduk, Festivalde olup bitenlerin bir bölümünü doğrudan yaşadık, bir bölümünü de tanık olan arkadaşlarımızdan dinledik ve ayrıca kaydedilmiş bir videodan izledik. Bunlar temelinde bizim vardığımız sonuçlar şunlardır:

Barışarock'taki protestonun "Tiyatrolara saldırı" olarak değerlendirilmesi olayın saptırılmasına, üstünün örtülmeye çalışılmasına hizmet etmektedir

"Tiyatrolardan Ortak Bildiri"de aktarıldığı gibi, Barışarock festivalinin hemen öncesinde Tiyatro Simurg' ve Tiyatrolar adına konuşan arkadaşla Ko-

ordinasyon komitesinin görevlileri arasında görüşmeler yapılmış ve bu görüşmelerde hakkında cinsel taciz suçlaması bulunan M. Esatoğlu'nun festival alanına gelmemesi talebi getirilmiştir. Bu talebe uyulmadığında, feminist çevrelerin alanda protesto gösterisi yapacaklarını, kendilerinin de bunu engellemeyecekleri açıkça ortaya konmuştur. Tiyatrolar adına görüşme yürüten arkadaşların tavırları en başından itibaren, getirilen talebi reddetmek ve diretmek olmuştur. Festivalin son günü, (Pazar) M. Esatoğlu'nun festival alanında olduğunu öğrenen feminist çevreler Tiyatro sahnesinin önünde protestolarını başlatmış, M. Esatoğlu'nun alanı terketmesini talep etmişlerdir. Protestocuların tavırları başından itibaren kararlı ve ölçülüdür: Onlar tiyatro gruplarıyla bir sorunlarının olmadığını, tek taleplerinin M. Esatoğlu'nun alanı terketmesi olduğunu, o alanı terkederse sorunun biteceğini defalarca açıklamışlardır. Koordinasyon görevlilerinin verdiği söze güvenerek, tiyatro gruplarının kendi aralarında yeni bir durum değerlendirmesi yapmaları için zaman tanımış ve yaklaşık yarım saat sonra tekrar geleceklerini o saate kadar ME.nin alanı terketmesi gerektiğini beklediklerini gayet net bir şekilde açıklamışlardır. Tiyatrocuların kendi aralarındaki görüşmede seçeneklerin ne olduğu esasen açıktır. Tiyatrolardan Ortak Bildiri'den aktaralım:

"Seçeneklerin şunlar olduğu ortaya çıktı:

a) Mehmet Esatoğlu gidecek, protesto bitecek (...)

b) Tiyatrocular protestocuları ve koordinasyonu protesto edip alanı terk edecek,

c) Protestocular protestolarına devam ederken, tiyatrocular oyunlarını oynamaya çalışacak. (...) Mehmet Esatoğlu'da bu protestolardan sonra gitmeyecek."

Aşağıda Gül arkadaşımızdan gelen eleştiriyi yayınlıyoruz. Eleştiri tamamen haklıdır. Daha önce internet sitemizde yayınladığımız yazıyı dergimizde teknik bir nedenden dolayı gecikerek yayınlamak durumundayız. Bundan dolayı okurlarımızdan özür dileriz. GÜNEY

Güney dergisine…

Değerli arkadaşlar,

Güney sayı 43 'te M.E. ile ilgili ***"Kadının Beyanı Esastır"*** ilkesini açıklayan yazının yeralmadığını görüyorum. Yazıyı yayınlamamanızın nedenini anlamış değilim.

Her ihtimalde elinizdeki yazıyı yayınlamamış olmanızı yanlış buluyorum. Çünkü bu şekilde, toplumsal bir sorun ve tabu olan bir konuda tartışmanın/tartıştırmanın ve böylece okur kitlemizin bilincini açma fırsatını kaçırmış bulunuyorsunuz/bulunuyoruz. Tam da Güney dergisinin okur kitlesini eğitme görevine hizmet edecekti böyle bir tartışma. Yeni insan ilişkileri, yeni yaşam tarzı nasıl oluşacak? Buna dair bilinç nasıl oluşacak? Bu tartışmasız, ve evet sancısız oluşabilir mi? Bazıları çok kızacaktı şüphesiz bu yazıya. Kimilerinin kafası karışacaktı... Çok tartışılacaktı... Ama bu olmadan sular durulmazki!!! Yazı içerikte ileriyi temsil ediyor ve varolan bir toplumsal sorunun üzerine gidiyor. Ve bu anlamda, biz bütün öfkelenmelerin, kızmaların, küsmelerin karşısında bu içeriği savunmalıyız. Genel lafa herkes katılır. Önemli olan somut olaylarda doğru tavır takınabilmek ve belirli bir kitleye ters düşme pahasına ileriyi temsil eden düşünceleri onlara taşıyabilmektir.

Teori-pratik uyumluluğunun ölçeği somuttur.

Böyle bir sorunla ne ilk karşılaştık ve şüphesiz ne de son kez karşılaşacağız. Bu anlamda bu somutta kesin bazı tavırlar koymamız, gelecek açısından yol gösterici olacaktı. Bu hem kendi açımızdan gerekliydi, hem de okur kitlemiz açısından. Güney dergisinin ME konusundaki yalpalaması bunun ne kadar gerekli olduğunu esasen göstermişti. Şimdi yine yalpalıyor ve olayın üzerine gitmekten ve kendi sorumluluğumuzu ortaya koymaktansa, yazıyı yayınlamama yolunu seçerek, geri kaçıyorsunuz. Yukarda söyledim, bence bu yanlış bir tavır.

Devrimci selamlarımla,
Gül, 18.01.08

Tiyatro grupları maalesef, bu bağlamdaki en kötü şıkı seçip, (M. Esatoğlu'nun kendisinin ben gidebilirim demesine rağmen – bunu kendileri aktarıyorlar.) Esatoğlu'nu alanda tutma, onu koruma ve protestoya rağmen oyunlarını oynama yönünde karar almışlardır. Oyunlarını oynama yönünde karar alanlardan bazı grup ve kişiler, olayın iç yüzünü bilmiyor ve gerçekleşen protestoları "tiyatroya saldırı" olarak algılamış/algılıyor olabilirler. Ancak niyet ve neden ne olursa olsun bu grup ve kişilerinde pratik olarak tavırları "M. Esatoğlu'nu alanda tutmak isteyen" grup ve kişilerin tavırları ile aynı sonucu doğurmuştur. Dolayısıyla bu olayın yatışmasına değil, daha da tırmanmasına yolaçmış, feminist kadın grubu ve onu destekleyenler protestolarını yükseltirken, karşılarında tiyatrocuları bulmuşlardır.

Şimdi bu olayı kalkıp tiyatrolara karşı saldırı olarak nitelemek olayın saptırılmasından başka bir şey değildir.

Bütün bu süreç sadece ve sadece bir şeyi göstermektedir. O da, bütün bu olaylar çerçevesinde kadınların ciddiye alınmaması durumunun egemen olduğudur. Ne festival öncesinde tiyatro gruplarının kendi aralarında görüşüp ona göre tavır almaları talebi ciddiye alınmıştır. (Zaman darlığı, görüşülemeyeceği vb. ileri sürülerek iş yokuşa sürülmüştür!) Ne de festivalde 'M. Esatoğlu'nun alanı terkemesi' yönündeki talepleri. Dolayısıyla olayın büyümesine yolaçan şey, Tiyatrocuların koordinasyon komitesinin de uyarılarını dikkate almayan diretmeci tavırları olmuştur. Tiyatrocular bu şekilde tavır koydukları ölçüde protestoların da hedefi olmuşlardır.

Olayın büyüyüp, protestoya dönüşmesinin sorumlusu kadınların açıklamalarını ciddiye almayanlardır!

Konuya ilişkin yazıları okuyup değerlendirdiğimizde tespit ediyoruz ki, M. Esatoğlu'nun birlikte tiyatro çalıştığı kadınlara tacizde bulunduğu açıklamalarının yapıldığı ilk andan itibaren kadınların açıklamaları ciddiye alınmamıştır. Ve tam da bu ciddiye alınmama durumu birikerek bugüne gelmiş ve kadınları tepkiye ve protestoya yöneltmiştir. Bazı açıklamalarda "kan davası yürütülüyor" gibi yakıştırmalar yeralmaktadır. Hayır, bizce sözkonusu olan kan davası yürütülmesi değil, bir ilkenin kabul ettirilmesi için mücadeledir. Verilen mücadelenin özü 'Bizi ciddiye alın! Kadınların açıklamalarını ciddiye alın!' mücadelesidir. Ve bu mücadele içerikte ve biçimde haklıdır!

Ciddiye almamak çok boyutludur. Olayın çok eski bir şey olduğu ve "temcit pilavı" gibi ikide bir öne sürüldüğü iddiaları kadar, M. Esatoğlu açıklamasını yapmış, özür dilemiş... gerekçeleri de bu kategoride ele alınmak zorundadır.

Yapılan açıklamalar, Barışarock'ta gündeme gelen protestonun salt eski olayların, 2000 yılındaki olayların "temcit pilavı" gibi ısıtılıp yeniden gündeme gelmesi olmadığını gösteriyor. M.E. hakkında 2006'da yeni suçlamaların ileri sürülmesi de sözkonusu. (Bkz. Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu (BGST) imzalı yazı ve "Tiyatro eğitiminde cinsel taciz üzerine bir görüşme", Esra Aşan)

Ve yazılı belgeler temelinde bizim vardığımız sonuç, M. Esatoğlu'nun başından itibaren takındığı tavrın "temiz" olmadığıdır! Ne yazık ki, onu savunan, koruyan tiyatro grubu elemanları da bu tavra ortak olmuştur. Gerçi ortada bir 'yanlış anlaşıldıysam özür dilerim" gibi bir tavır da vardır. Fakat komplo suçlaması, devrimci değerlere saldırıldığı gibi diğer tavırlarla birleşince, bu "özür"ün kabul görmemesi bizce anlaşılır olmaktadır. M. Esatoğlu'nun konuyla ilgili açıklamalarını da okuduk ve bütün parçalar birleştiği zaman, ortaya çıkan tablo şudur: Mehmet Esatoğlu başından itibaren suçlamaları reddetmiş ve bunun ötesinde karşı saldırıya geçmiştir. Onun bütün savunusu kendisine karşı bir komplonun olduğu vb. üzerine kuruludur. Ve tartışmayı başka bir alana, "devrimci değerlere", "sanatsal değerlere" saldırının sözkonusu olduğuna çekmeye çalışmıştır. İşin ilginç tarafı, M.E.'nin açıklamalarında bir komplo kurbanı olduğu savunusu aynen kalırken, komplonun arka planının ne olduğu konusunda farklı yerlerde farklı şeyler söylemiş olmasıdır. 8 Eylül tarihli söyleşide komplo girişiminin arka planını Clinton'un Sivil Toplum Örgütlerini sistem içine çekme çabasıyla açıklamaktadır. Tiyatrolardan Ortak Bildiride aktarılan tepkisinde ise komplonun arka planı F-tipi tecrite karşı mücadelenin engellenmesiyle açıklanıyor. Aktaralım:

"Mehmet Esatoğlu'na durumun aktarılması üzerine kendisi, Biz ne zaman "F-Tipi tecrite karşı", "12 Eylül cuntacılarının yargılanması", "Barışarock" gibi öne çıkan organizasyonlarda yer alsak bu sorun 8 yıldır hep karşımıza çıkarılıyor" diyerek, suçlamanın doğru olmadığını, başka belli bir amaç taşıdığı kaygısının olduğunu (...) belirtmiştir." (Tiyatrolardan Ortak Bildiri)

Biz bu tür "komplo" iddialarını taciz açıklamalarında bulunan kadınların inanırlığını zedeleme çabaları olarak değerlendiriyoruz.

Yukarda açıkladığımız gibi, olay salt 2000 yılındaki tartışmalarla sınırlı kalmamış, şimdi yeni bir taciz iddiası gündeme gelmiştir. Buna göre, 2005 yılında tiyatro dersi alırken M.E. tarafından taciz edildiğini açıklayan genç bir kadın (17 yaşında), Barışarock festivalinde M.E. ile karşılaşmış ve feminist hareket içinde yeralan annesine haber vermiştir. Kızından M.E.nin alanda olduğunu öğrenen anne, harekete geçmiş ve protesto eylemini tetikleyen de bu olmuştur. İlgili genç kadının taciz olayıyla ilgili açıklaması 15 Eylül 2007'ye aittir. Orda şöyle söylenmektedir:

"2005 yılının son aylarıydı, Mehmet Esatoğlu Toplumsal Araştırmalar Vakfı'nda (TAV) çocuklara tiyatro-drama eğitimi veriyordu. Ben de o sene tiyatrocu olmaya, konservatuar sınavlarına girmeye karar verdim. (...) Bize Mehmet Esatoğlu'nun çalıştırdığı bazı öğrencilerin Müjdat Gezen'in sınavlarını burslu olarak kazandığı söylenince, onunla görüşmeye karar verdik. Annemle beraber konuştuk. Adam o konuşmada bizi ikna etti. Bir sürü şey anlattı, Küba'dan bahsetti, annemin komünist damarı kabardı. İşte bu şekilde TAV'da, kendisinden tiyatro dersi almaya başladım. Sonrasında da taciz geldi zaten. Ve bitti."

İlgili söyleşide, genç kadın yaşadıklarını ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Bunları burda aktarmıyoruz. Ancak, salt genç kadınla yapılmış ve Eylül 2007 tarihli bu söyleşinin varlığı bile, Tiyatrolardan Ortak Bildiride takınılan tavrın elle tutulur yanının olmadığını göstermektedir.

Tiyatrolardan Ortak Bildiride takınılan tavır şu iddialar üzerinde yükselmektedir:

"Mehmet Esatoğlu ve Tiyatro Simurg'un karşısına temcit pilavı gibi çıkarılan "taciz" iddiası... İlk kez 2000 Ekimi'nde dile getirilip o dönemde kimi tiyatrolarca da değerlendirilen olayın üzerinden 8 yıl geçmiştir."

"Ortada 2000 yılındaki somut "olay" tartışması dışında doğrudan mağdur ya da mağdurların bir açıklaması yoktur." !!!!

"İddia edilen tacizin, nasıl, nerede, ne zaman vb. yapıldığı gayet meçhuldür."

Bu kadar iddialı çıkışlar yaparken, biraz dikkatli olunmakta fayda vardır. Zamanında taciz suçlamalarıyla ortaya çıkan kadınlar ve destekçileri bu konuda bir panel dahi yapmışlardır. "Boğaziçin Üniversitesi Demir Demirgil Tiyatro Salonu/03 Aralık 2000'de "Sanatta Cinsel Taciz" konulu bir panel yapılmıştır, bunun yazılı belgesi vardır. Yeni taciz suçlamalarıyla ilgili olarak da, Eylül 2007 tarihli söyleşide genç kadın arkadaşın yapmış olduğu açıklama ortadadır. Bu açıklamada "iddia edilen tacizin, nasıl nerede, ne zaman vb. yapıldığı" gayet somut olarak ortaya konmaktadır. Bunların yok sayılması, araştırma yapmadan kuru-sıkı atılması, bir kez daha gelen taciz suçlamalarının ciddiye alınmadığının göstergesidir.

Sonuç: BarışaRock'ta yaşanan protesto, tacize uğradıklarını, tacize tanık olduklarını açıklayan kadınların başından itibaren ciddiye alınmamalarına karşı geliştirdikleri tepkidir. Bu tepki içerikte ve biçimde haklı bir tepkidir. Olayın tırmandırılıp, BarışaRock'ta tiyatro sahnesinin devredışı kalmasının sorumlusu, "kadınların beyanı esastır" ilkesini, buna uygun davranılması talebini getiren feminist kadınları ve destekçilerini ve BarışaRock Alan Görevlilerini ciddiye almayanlar olmuştur.

Güney dergisi olarak sayı 42'de yapmış olduğumuz açıklama gerekli ve yerinde bir açıklamadır. Fakat bu konuda geç kalmış olduğumuzu, geçmişte ihmalkârlık yapmış olduğumuzu da özeleştirel olarak tespit ediyoruz. "Kadınların açıklaması esastır" bizim ilkemizdir. Bu ilkenin kendi aramızda ve çevremizde pratik bulması için çalışacağımızı bir kez daha açıklamayı görev biliyoruz.

Dipnot: *Güney sayı 38'den sayı 41'e kadar dergide birinci dereceden sorumlu olarak çalışan Mehmet Bakır arkadaşın, "Tiyatro Gruplarına, ilgili arkadaşlara... Güney Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi sayı 42'de Mehmet Esatoğlu hakkında yapılan açıklamaya ilişkin zorunlu açıklamamdır." başlıklı bir yazısı vardır. Bu yazıda arkadaş, Güney Dergisinin açıklamasıyla hemfikir olmadığı noktaları ortaya koymaktadır. Biz de maalesef bu somut durumda, arkadaşla aramızda anlayış farklılığının olduğunu görmüş bulunuyoruz. "Kadınların açıklaması temel alınmak zorundadır" bizim ilkemiz ve pusulamızdır. Ve bu geçmişten bu yana böyledir. Biz de üzgünüz ve arkadaşın tavırlarının bizi bağlamadığını, onun bu bağlamdaki yaklaşımı ve geliştirdiği tavırların bizim yaklaşım ve tavırlarımız olmadığını açıklama gereği duyuyoruz.*

Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Ocak/2008

Yukarıdaki değerlendirmemiz şu yazılı belgelere dayanmaktadır:

Panel "Sanatta Cinsel Taciz", 3 Aralık 2000, Boğaziçi Üniversitesi Demir Demirgil Tiyatro Salonu
"Alternatif kültür mü, yozlaşma kültürü mü?" (2000 yılında yazılmış, İATP-G'nin önsözüyle) Özgür Sahne Oyuncuları
Barışarock alan koordinasyonun açıklaması
Barışarock'ta neler oldu? Bir tanıklık ve bir yorum
Tacizi Tiyatro Adına Korumak ya da BarışaRock neye karşı? (Mehmet Tarhan, Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği gönüllüsü, Vicdani Redci) 30 Ağustos 2007
BarışaRock protestolarının hatırlattıkları
Tiyatroda cinsel taciz, Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu (BGST)
Tiyatrolardan Ortak Bildiri
BarışaRock'ta taciz gündemi, Mine Koçak, 3 Eylül 2007
Mehmet Esatoğlu ile söyleşi, Gölge Tiyatro, 8 Eylül 2007
"Tacizlerin Tanığıyım", Fadime Yılmaz, Zeytinburnu Halk Sahnesi, 13.9.07
Esatoğlu vakası ve cinsel taciz üzerine, Esra Aşan, 13 Eylül 2007
Tiyatro eğitiminde cinsel taciz üzerine bir görüşme, Düzenleyen: Esra Aşan, 17 Eylül 2007
"Tiyatro gruplarına, ilgili arkadaşlara... Güney Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi sayı 42'de Mehmet Esatoğlu hakkında yapılan açıklamaya ilişkin zorunlu açıklamamdır." Mehmet Bakır
Gölge interaktif tiyatro dergisi, www.tiyatroevi.com da yeralan BarışaRock festivali ile ilgili diğer yazılar.

Sonsuzluğun köpüren kıyısı

Levent Uğur

sonra hayallerim söküldü gözümden
dokununca gecenin karanlığına
karanlık ki ucunda bir aydınlığa gebe olup
çekiyor ağrılı doğum sancısı
ve ben öylesine ardımız sıra gelen rüyaları görmenin
tadına varıyorum çırılçıplak uzaklıktan
ve görüyorum
koşulsuz ızdıraplar için menzili hesaplanmış her acı
hissettirmezken kendini
duyurmazken bile
görüyorum sarmaş dolaş rüzgarlarla yaklaşan
hırsın ve izin suretini

nasıldır seni tedirgin eden bu sonsuzluk
nasıl kaybolmaktasın ki terk ederek içindeki her
haykırışı
her umudu
ki ne varsa siyah ve derin
her notayı vuracak kadar bir çığlık oldu

çabucak büyütemem seni
sebepsin evrendeki acının perdesine
bir ürpertisin sağda solda kalmış hayatın
olmazdı duymamak çıldıran sessizliğini yüreğinin
o yenilikçi kıpırdayan sancıların
o hırpalanmış bütün zamanlarda yeşeren tutkunun
söylesene kim inmek istemez bir sağnak gibi
bocalayan düşlere
görmek ve deymek için
gündüzleri de
geceleri de aynı dili konuşmamıştır
sonsuzluğun köpüren kıyısında
ve inanmamışsa eğer göğe göz kamaştıran
hangi hasret vurmamıştır öfkesini güz dökümü gibi
ve kaybolmadan göze alıp da gitmemiştir
gezginci bir kuş ağıtında

derler mi şimdi
azarlanmış hayallerin kuşatmasında hangi
umuttur bizi çoğaltan
hangi izi inceliklerin
zorlu bir aşamada sarsacak olan ömrü
o saran hüzünleri
ve ustalardan
mutasyonlardan
nice umut beslediğimiz o tanrılar ki
tek bir söz bile edemediler bildik bileli

değil midir başka türlüde gitmek
nadası bitmiş düşleri incitmeden
kaybetmeden rüzgarını
bitirerek bir acıyı bir başka sevinçle
ve damlarcasına çoğalıp sanki
bir uzaklığa varmak tadında
yoksa neye doldurur bunca acıyı bu yürek
ve o hakikat ne diye sarar durur
zamanın törpülenmiş yarasını

şimdi ben
yerleşerek bir yerine bir fırtınanın
hangi türküyü okudumsa yarım kalan
önce toprak sızladı
hangi vadisine yürüdüysem belleğimin
saydam bir zaman aktı
bahanesiz sonsuzluğa

Sinema Notları

Anuş Pazarcıyan

80. Oscar ödülleri …

Bu yıl , senaryo yazarlarının grevi sonucu yapılıp yapılmayacağı uzun süre belli olmayan ödül töreni ile dağıtılan 80. Oscar ödülleri şöyle dağıldı:

* En iyi film: İhtiyarlara Yer Yok-No Country For Old Men (Yönetmen Joel ve Ethan Coen)
* En iyi yönetmen: Joel ve Ethan Coen kardeşler, (İhtiyarlara Yer Yok-No Country For Old Men)
* En iyi erkek oyuncu: Daniel Day-Lewis (Kan dökülecek-There Will Be Blood)
* En iyi kadın oyuncu: Marion Cotillard (Kaldırım Serçesi-La Vie en Rose)
* En iyi yardımcı erkek oyuncu: Javier Bardem (İhtiyarlara Yer Yok-No Country For Old Men)
* En iyi yardımcı kadın oyuncu: Tilda Swinton (Michael Clayton)
* En iyi yabancı (ingilizce olmayan) film: Die Faelscher-Kalpazanlar (Avusturya)
* En iyi animasyon filmi: Ratatouille
* En iyi kısa animasyon filmi : Peter&Wolf
* En iyi kısa film: Les Mozart des Pickpockets
* En iyi belgesel film(uzun): Taxi to the Dark Side (Alex Gib-ney ve Eva Orner)
* En iyi belgesel film(kısa): Freeheld
* En iyi orijinal senaryo: Juno (Juno)
* En iyi uyarlama senaryo: İhtiyarlara Yer Yok-No Country For Old Men (Yönetmen Joel ve Ethan Coen)
* En iyi Dekor: Sweeney Todd
* En iyi görüntü yönetmeni: Robert Elswit (Kan Dökülecek-There Will Be Blood)
*En iyi özgün müzik: Dario Marianelli (Atonement)
*En iyi şarkı: Falling Slowly (Once) Glen Hansard ve Marketa Irglova
* En iyi kostüm: Alexandra Byrne (Elizabeth: Altın Çağ)
* En iyi makyaj: Didier Lavergne ve Jan Archibald (La Vie en Rose-Kaldırım Serçesi)
* En iyi Seslendirme: Scott Millan, David Parker, Kirk Francis (The Bourne Ultimatum)
* En iyi Ses montajı : Karen Baker Landers, Per Hallberg (The Bourne Ultimatum)
* En iyi montaj: Christophar Rouse (The Bourne Ultimatum)
* En iyi görsel efekt: Michael Fink, Bill Westenhofer vd. The Golden Compass
Onur ödülü: Robert Boyle

Bu yılki 80. Oscar ödüllerinde dikkat çeken kimi özellikler şunlardı:

-Bu yıl en fazla dalda aday gösterilen Filmler (No Country for old man (8 dalda), There will be blood (8 dalda) ve Michael Clayton (7 dalda) in üçü de "normal Hollywood" filmleri değildi. Üçü de normal Hollywood sinemasından çok, yönetmenlerinin özgün sinemasının ürünü olan, daha çok Avrupa'da "autor filmi" olarak adlandırılan filmlerdi. Bu bir yandan Hollywood'un (Amerikan sinemasının) giderek Avrupa/autor sinemasına yakınlaşmasını gösterdi-

ği gibi aynı zamanda Avrupa/autor sinemasının da giderek Amerikan sinemasının bir dizi özelliğini içselleştirdiğini gösteriyordu. Avrupa autor/sanat sineması amerikanlaşıyor, Amerikan seyirci sineması Avrupalılaşıyor. İki değişik sinema okulu arasındaki kalın duvarlar yıkılıyor.

- Bu yılki Oscar'la birlikte 4 yıldır üst üste önemli oscarlar, ciddi konuları işleyen ve daha çok avrupa "autor filmi" ne yakın filmlere gidiyor: 3 Oscarlı " L.A. Crash" daha çok senaryo yazarı olarak tanınan Paul Haggis'in senaryosunu yazdığı ve yönetmenlik yaptığı bir filmdi. Clint Eastwood'un yönettiği 4 Oscar'lı "Million Dollar Baby"nin senaryosu yine Paul Haggis'e aitti. Geçen yıl 4 Oscar alan Martin Scorsese'nin "Departed" i için fazla söze zaten gerek yok. Scorsese'nin sineması ancak Scorsese sineması olarak adlandırılabilir. (Departed için bkz. Köstebek, Güney sayı 40, sayfa 72 -73)

- İçerik olarak en fazla dalda aday gösterilen 3 film de para üzerine kurulu sistemin insanları nasıl kurtlaştırdığını gösteren filmler. Bu bağlamda en iyi film için 5 aday içindeki filmlerin üçünün kimi açık/kimi üzeri kapalı kapitalizmin halini anlatan filmler olması – ki bu halin olduğu gibi aktarılması da eleştiri için yetiyor- ilginç bir seçime işaret ediyor.

- En çok aday gösterilen filmler arasındaki yarışta, 4 dalda Oscar alan "İhtiyarlara yer yok" bu yılın Oscar'ının galibi idi.

Filmi yapan Coen kardeşler Oscar töreninde üç kez çıktılar sahneye : En iyi Film, en iyi yönetmen, en iyi uyarlama senaryo ödülünü aldılar. Aslında bir kez daha çıkma olasılığı vardı. Çünkü İhtiyarlara Yer Yok filmi "en iyi montaj" dalında da 5 aday arasında yer alıyordu. Filmin kimliğinde montajcı olarak adı geçen Roderick Jaynes eğer Oscar kazansaydı sahneye yine Coen Kardeşler çıkacaktı. Çünkü filmin tanıtıcı broşüründe sinemaya girişi konusunda "30'lu yıllarda Shepperton stüdyolarında çaycılık yaptığı" En önemli hobisinin " Margaret Thatcher'in çıplak resimlerinin koleksiyonunu yapmak" olduğu bilgisi verilen, ve Coen kardeşlerin "Barton Fink" ten bu yana bütün filmlerinin montajını yapan Broderick Jaynes gerçekte fiktif bir kişilikti, gerçekte Coen Kardeşlerin montajci ismi idi ! Eğer montaj dalında Oscar bu filme gitse idi, Oscar bir ilk yaşayacak, çok ilginç bir durum çıkacaktı ortaya. Olmadı. Montaj ödülü "The Bourne Ultimatum"a gitti.

- Oyunculuk dallarında verilen bütün oscarların ABD dışındaki ülke oyuncularına gitmiş olması da bu yılki Oscarların başka bir özelliği. Bu herhalde biraz da ABD filmlerinin büyük çoğunluğunun fazla oyunculuk gerektirmeyen basitlikte olması gerçeği ile de bağıntılı olsa gerekir.

ve Oscar'lılardan...

| İhtiyarlara Yer Yok
No Country For Old Men (Abd 2007)

Yönetmen: Ethan Coen, Joel Coen
Senaryo: (Cormac McCarthy'nin aynı isimli romanından uyarlayan) Ethan Coen, Joel Coen
Oyuncular: Tommy Lee Jones, Javier Bardem, Josh Brolin, Woody Harrelson vd.

Temizliğine hastalık derecesinde düşkün, öldürerek konuşan bir katil, acımasız bir ölüm makinesi, Meksikalı Anton Chigurh (Javier Bardem). KÖTÜ.

Eline tesadüfen iki milyon dolar geçen, Vietnam gazisi bir avcı, Lleweyn Moss (Josh Brolin) NE İYİ NE KÖTÜ.

Emekliliğini bekleyen ve zamanın ruhu ile uyuşmayan, eski günleri özlemle anan, şerif Ed Bell (Tommy Lee Jones) İYİ.

Ve mekan olarak tabii uçsuz bucaksız Texas.

Zaman 1980 başları olmasa, esas binek aracı (at da olmasına rağmen) kocaman arabalar olmasa, Coen kardeşler tipik bir western filmi sunacaklar bize. Zaman 1980 başları olduğu için şimdi modern zamanlara uygun bir western öyküsü anlatıyorlar. Yöntemleri Klasik western filmlerinden tanıdığımız dingin, objesine merakla yaklaşan, acelesi olmayan, en hızlı olaylarda bile bir kenarda durup sakin gözlemleyen bir kamera üzerinden anlatım.

Şimdi artık sığır çobanlığı ile kazanılmıyor esas para. Sığır baronları ile onların silahşörleri değil söz konusu olan. Para uyuşturucu ticaretinde var. Uyuşturucu baronları ile onların paralı askerleri

sahnede.

Film uçsuz bucaksız, uzaktan güzel görünen çıplak bir Tekas çölü fotoğrafı ile başlıyor. Sonra silahlı, kovboy giysili genç, bıçkın bir adamın silahın dürbününden hedeflediği bir antilopa "sakin ol" diye seslendiğini duyuyoruz. Sakin durmuyor antilop. Avcı kaçırıyor avını. Avcının dürbünü ve gözünden çöl ortasında yan yana duran birkaç araba, ve arabalar etrfında bir sürü ölü görüyoruz. Sonra adının L. Moss olduğunu öğreneceğimiz bu genç adamla birlikte ölülerin yanına dikkatle iniyoruz.

Bu arada paralel kesimlerde filmin diğer iki kahramanı ile tanışıyoruz.

Elinde acayip bir aletle dolaşan, siyah giysili, uzun saçlı az konuşan bir adam şerif yardımcısı tarafından göz altına alınıyor. Ve elleri kelepçeli bu adam şerif yardımcısı telefonla konuşurken, kelepçeli ellerini boynuna doladığı şerifle ölümüne bir kavgaya giriyor. Ve kelepçeli ellerliye boğuyor şerifi. Hiçbir şey olmamış gibi, kelepçelerini açtığı ellerini yıkıyor. Şerif yardımcısının arabası ile yola koyuluyor. Yolda tesadüfen ilk rastladığı arabayı durduruyor. Elindeki acayip aletin ne olduğunu, ne işe yaradığını öğreniyoruz. Bu yüksek basınçlı bir cıvata tabancasıdır. Temel silahı budur kendisine uygun tuhaf isimli (A. Chigurh) adamın. O da avcının antilopa ettiği sözlerle susturur elindeki aletin ne olduğunu soran sürücüyü. "Sakin ol!" Sürücünün hayatında duyduğu son sözlerdir bunlar.

Bir de emekliliğini bekleyen, atları, doğayı "eskileri" seven, dünyanın kötü halini artık değişmez bir olgu olarak gören, yine de kötülüğü engellemek için elinden geleni yapan, feleğin çarkından geçmişliği yüzünün derin çizgilerine yansıyan şerif var. Ed Bell. Çok bir şey değil elinden gelen. Hep geç geliyor, kıl payı kaçırıyor kötü adamı. Belki de iyi ki geç geliyor. Yoksa emekliliğini yaşaması da zor olacak. Onunla avcımızdan çok sonra bir katliamın yaşanmış olduğu arabalara avcımızın bakmış olduğu tepeden bakarken karşılaşıyoruz.

Moss dikkatle yaklaştığı katliam mahallinde arabaların içinde ve çevresinde silahlar, vurulmuş insanlar görüyor. Belli ki bir silahlı çatışma yaşanmış, değişik üç arabanın içindekiler bu çatışmada birbirini vurmuştur. Arabanın birinin arkası tente ile örtülüdür. Tente altında satışa hazır tonlarca uyuşturucu yattığını görürüz Moss'un gözüyle. Onunla birlikte arabanın birinin içinde ölümcül yaralı; henüz ölmemiş bir Meksikalı ile karşılaşırız. Yüzü gözü kan içinde agua (su) diye yalvarmaktadır. Moss, adamın yanındaki otomatik silahı alır, kapıyı kapatır gider. Ve sonra çatışma yerinde bir ağacın altında kendini ağacın gölgesine nasılsa sürüklemiş olan, ölmüş bir adamın yanında içi para dolu bir çanta bulur. Görünen odur ki, pazarlıkta anlaşamayan alıcı/satıcılar birbirini kırmıştır. Sonradan çantada 2 milyon dolar üzerinde paranın olduğunu öğreniriz. Moss geceleyin karavandan bozma evine gittiğinde eşi ile de tanışırız. Ne var çantada diye sorar. Moss'un cevabı kısa ve nettir "Bir sürü para". Bir sürü para bir sürü dert demektir aslında. Sonra yine Moss'u , mutfakta bir bidona su doldururken görürüz. Eşi'ne bir işi olduğunu, gideceğini söyler. Eğer geri dönmezse, annesine onu sevdiğini söylemesini tembihler. "Ama annen çoktan öldü." der eşi. Moss'un cevabı aslında yaptığı işin salakça bir iş olduğunun, aslında ölümü davet etmek, daha doğrusu kolaylaştırmak olduğu anlamına geldiğinin bilincinde olduğunun işaretidir. "Öyleyse bunu gördüğümde ben söylerim kendisine".

Aslında buradan itibaren tipik bir Coen filminde olduğumuz bellidir. Her şey olması gerektiği gibi olmaktadır. Karşılaşmak zorunda olanlar öyle veya böyle karşılaşacaklardır. Tesadüf deyin, kader deyin, ne derseniz deyin, birey insanın ona karşı yapacağı pek bir şey yoktur. 2 milyonu aşkın paranın içinde bulunduğu bir çantayı, biri sürü ölünün yanında tesadüfen bulduğunda alıp giden, o parayı ağız tadıyla yiyemez. Yedirmezler. O paranın "sahipleri" paralarının peşine düşerler. Onların da peşine düşenler olur.

Moss kendisinden su isteyen yaralı adama su götürmek için yoldadır. Arabayı vadiyi gören bir tepe üzerinde park eder. Ve ölülerin bulunduğu vadiye

iner. Uyuşturucu yerinde yoktur. Su götürmek istediği adam çoktan ölmüştür. Birdenbire arabasını bıraktığı tepede arabasına yanaşan koca bir cipin farları görünür. İyilikten maraz doğmuştur. Gizlenir. Araba vadiye iner. İçinden üç kişi çıkar. Biri önceden tanıdığımız Chigurh'tur. Diğerleri Cigurh'a parayı bulma işini veren uyuşturucu tüccarlarıdır. Chigurh onlardan paranın miktarını, ve parayı izlemek için bir elektronik sinyal vericinin varlığığını öğrendikten sonra bu "işveren"lerini öldürür. Bu arada yaşayan bir şahsın orada olduğunun farkına varır. Moss kaçar o arabayla kovalar. Vietnam tecrübesi Moss'un hayatını kurtarmasına yarar. Ne kadar zaman? Chigurh'un elinde arabanın plaka numarası, kayıtlı olduğu dairenin adresi vardır. Ayrıca para çantasından yakın mesafede sinyal alacak alet de elindedir. Hafta sonu olduğu için araba sahibinin ismini bulması mümkün değildir. Moss korkunç takipte epey yara bere almıştır. Kaçıp izini kaybettirecek 1 günü vardır.

Evi apar topar terkederler. Eşini annesinin yanına gönderir. Para çantasını yanına alarak taksi ve otostopla seyahat ederek, izini kaybettirmeye çalışır.

Devreye Ed Bell girer. Çölde ölüler var haberi geldiğinde ve işin peşine düştüğünde yukarda anlatılanlar çoktan olup bitmiştir. Lastikleri patlatılmış arabadan yola çıkarak yardımcısı ile birlikte gittiği Moss'un adresinde terkedilmiş bir ev ve masa üzerinde buzdolabından yeni çıkarıldığı belli olan bir süt şişesi bulur yalnızca. Ondan çok kısa süre önce Moss'un takibine koyulmuş Chigurh'tur süt şişesini dolaptan çıkaran. Katil'le karşılaşması birkaç dakika farkıyla engellenmiştir.

Sonrası Chigurh'un Moss'un peşinde kanlı bir iz bıraktığı takip/kaçmadır. Şerif ve paranın başka sahipleri de hem Moss hem Chigurh'un peşindedir. Bütün bu takipte yalnızca Şerif'in niyeti iyidir. Geç gelen de hep odur. Bir kez katilden önce varır bir hedefe. Moss'un eşiyle katilden önce karşılaşır. Ve ona Moss'un ve kendisinin hayatının çok büyük tehlike altında olduğunu söyleyerek, uyarır. Gerektiğinde yardıma çağırmaları için telefon numarasını verir.

Her şey olması gerektiği gibi olur. Hiç kimse – öldürürken gözünü bile kırpmayan ruhsuz cinayet makinesi bile- bir sonraki anın kendisine ne getireceğini bilemez. Onu diğerlerinden ayıran yaşamak için öldürmekteki tereddütsüz kararlılığıdır. Bu ona şiddet üzerine kurulu dünyada en azından belli bir süre üstünlük sağlayan bir özelliktir. Fakat onun da yaptıkları sonuçta tesadüflere bağlıdır. Kurbanlarının yaşamla ölüm arasındaki ince çizgideki kaderini yazı/tura ile belirleyen katil filmin sonunda hiç beklenmedik bir anda bir araba kazasında ölümle burun buruna gelir. Kolu kırık, kemiği deriden fırlamış halde arabadan çıktığında, bisikletleriyle kaza yerine gelen,yardım edip edemeyeceklerini soran çocukların birinden kolunu bağlamak için gömleğini ister. Karşılığında para verir. Parayı almak istemez çocuk önce, ısrar üzerine alır. Uzaktan yaklaşan siren sesleri duyulurken katili yaralı ve perişan bir halde topallayarak hızla kaza yerinden uzaklaşırken görürüz. Filmin son diyaloglarında parayı almayı önce red eden çocuk, arkadaşının paradan pay istemesine "hayır, o benim param" tavrını takınır.

Hayat sürmektedir. Para yaşamı olduğu gibi ölümü de raslantılar eşliğinde belirlemektedir.

Bunun böyle olmasını istemeyenlere "ihtiyarlara" yer yoktur Teksas'ta. Yalnızca Teksas'ta mı?

Coen kardeşler "İhtiyarlara Yer Yok"ta bize biçim olarak yine usta işi, içerik olarak kaderci ve çok kederli bir film sunuyorlar. Bir seri katilin bir çeşit western formatı içine taşınması, hem son dönemlerde sinemada da moda olan seri katil filmlerine atıfta bulunarak, hem de klasik westernlerin bir yanı ile seri katillerle dolu olduğunu hatırlatması ile ilginç. Romanı okumadım. Bu yüzden bu ilginçliğin Cormac Mc Carthya'e mi ait olduğunu, yoksa Coen kardeşlerin buluşu mu olduğunu bilmiyorum. Yalnızca bu soruya cevap bulmak için bile romanı okumak istiyorum. Bazen sinema böyle okumayı da teşvik ediyor, tanımadığımız kimi yazarlarla buluşturuyor bizi.

| Kan Dökülecek

There will be blood (ABD 2007)

Yönetmen: Paul Thomas Anderson
Senaryo: (Upton Sinclair'in 1927'de yayınlanmış romanı "Oil" (Petrol) den yola çıkarak) Paul Thomas Anderson
Kamera: Robert Elswit
Oyuncular: Daniel Day-Lewis (Daniel Plainview); Paul Dano (Eli Sunday); Kevin J. O'Connor (Henry); Ciarán Hinds (Fletcher); Dillon Freasier (H.W.); Russell Harvard (H.W. (yetişkin)); Randall Carver (Mr. Bankside) vd.

"Eğer para, Augier'e göre "yanağında doğal kan lekeleri ile doğuyor"sa, o zaman sermaye baştan ayağa, her hücresinden kan ve irin akarak doğar." (Kapital, cilt 1, Almanca , MEGW 23, s. 788)

19. Yüzyıl sonu, Kaliforniya. İnsansız, vahşi doğa. Bu doğada, bir kuyu içinde tek başına altın arayan genç bir adam: Daniel Plainview. İşin, çalışmanın ne olduğunu, "alın teri ile hayatını kazanma" nın anlamını görsel olarak sözsüz anlatan sahneler. Altın ararken bir petrol damarına rastlama. Ve altın arayıcısının, siyah altın arayıcısına "petrolcü"ye dönüşmesi. Yanında başka insanlar çalıştırmaya başlaması. İlk 15 dakikası hemen hiç sözsüz ve müziksiz olan Film esas karakter olarak Daniel Plainview'in hayatında sonraki 30 yıllık bir dönemi anlatıyor. Anlatılan Marx'ın Kapital'inde " ilkel birikim" denen şey. Filmin büyük bölümü tesadüfen petrol bulan madencinin giderek nasıl sermayedar olduğunu, nasıl büyüdüğünü anlatıyor. Büyümenin temeli sahtekarlık/kandırma (Yoksul ve dinci bir çiftçi ailesinin çiftliğindeki petrol yatağının kullanım hakkını çok ucuza kapatma) şiddet (önüne engel çıkaranları kaba kuvvetle, gerektiğinde öldürerek de, temizleme) din sömürüsü ("iş barışı" uğruna inanmadığı halde bir tekkeye üye olma, bunun için daha önce dövdüğü tekke şefi tarafından aşağılanmayı göze alma) ve tabii her şeyden önce yüzlerce işçinin emeğinin sömürülmesi. Filmin esasını oluşturan başlangıçtaki 10/15 yıllık bir dönem, Daniel Plainview'in büyük bir sanayici olmasına kadar süren dönemin olayları kronolojik bir sıra içinde anlatılıyor. Bu bölümde Daniel Plainview'in bir takım oluşturmaya çalıştığını, güvenecek ve dayanacak insan aradığını ve fakat bulamadığını, sonuçta hep yalnız kaldığını görüyoruz. Yalanlar, başkalarını kandırma, sömürü üzerine kurulu bir düzenin çarkları içinde, bu düzenin kuralları temelinde büyüyen birinin "güvenecek" insan bulmasının zorluğunu görüyoruz. En güvendiği, kendisini baba bir/anne değişik kardeşi olarak tanıtan ve kardeş olduğuna kendini inandırdığı birinin yalanı ortaya çıktığında reaksiyonu onu vurup, öldürmek oluyor.

Romanın/öykünün/filmin ikinci önemli karakteri H.W. filmin en başında D. Plainview'in ilk iş arkadaşlarından birinin oğlu H.W. Babası başlangıçtaki bir iş kazasında kuyu içinde iken başına kalas düşerek ölüyor. Daniel anasız/babasız H.W.'yi oğul olarak üzerleniyor. Biraz büyüdüğünde onu da dindar köylülerle pazarlıklarında bir güvenilirlik aracı olarak kullanıyor. H.W. petrol işi içinde büyüyor. Bir iş kazasında yaralanıyor. Sağır oluyor. Kazadan babasını sorumlu tutarak depresif bir ruh haline giriyor. Plainview sağırlar için bir özel okulda H.W. için yer ayarlıyor. Kendisinin istenmediği duygusuna kapılan H.W. "baba"sı, ve babasının "kardeşi" nin uyuduğu evde yangın çıkartıyor. Bunun üzerine Palinview H.W.'yi apar topar sağırlar için yatılı okula gönderiyor.

Yıllar sonra Plainview ve H.W. yeniden yan yana geldiklerinde, Plainview artık çok zengin ve fakat yalnız mı yalnız bir sanayicidir. H.W. ise evlenmiştir. Karşılıklı olarak birbirlerini sevdiklerini açıklarlar. Fakat hemen arkasından H.W. başka bir eyalette kendi başına petrol çıkarma işine gireceğini açık-

ladığında ipler kopar. Plainview Bir kez daha "İhanete uğramış"tır. H.W. artık bir rakip, bir düşmandır. H.W.'ye onun gerçekte kendi çocuğu olmadığını, onu sadece bir araç olarak kullandığını açıklayarak yanından kovar.

Üçüncü önemli karakter Eli Sunday'dir. Daniel Plainview'in petrol çıkarma hakkını çok ucuza kapattığı çiftlikte oturan ailenin büyük oğludur. Aslında Daniel Plainview ile Eli Sunday benzer karakterlerdir. Birincisi öncelikle doğrudan emek sömürüsü ile büyürken, ikincisi emekçilerin dini duygularını sömürerek büyümektedir. Biri petrol, diğeri din satmaktadır. İlk pazarlıkta Eli Sunday Daniel'den eğer çiftlik toprağında petrol çıkarsa kilisesi için 5000 dolar bağışta bulunacağı sözü alır. Fakat Daniel bu söz tutmadığı gibi, Eli'yi herkesin içinde evire çevire döver. Eli kilise/tekke üyelerini Daniel Plainview'e karşı kışkırtır. Daniel'in büyümek için kilise üyelerinin toprakları üzerinde petrol arama hakkına ihtiyacı vardır. Eli'nin şartı bellidir: Daniel Plainview aşağılayıcı bir seremoni ile kilise/tekkeye üye olacaktır. Olmak zorundadır. Olur.

Filmin sonunda aynı Daniel gibi büyük bir kariyer yapmış olan ve şimdi bir radyo vaizcisi olan Eli Daniel'i malikanesinde ziyaret eder. Kilisesinin parasıyla girdiği borsada bütün parasını batırmıştır. Eli Daniel'den yardım istemekte, onun için bir petrol yatağını çalıştırmasını istemektedir. Daniel'in de şartı vardır: Eli yalancı bir peygamber olduğunu, ve Allahın olmadığını bağırarak açıklayacaktır. Önce biraz direnen Eli sonra aynı kilisede trans halinde verdiği vaızlar gibi Allahın olmadığını, kendinin yalancı peygamber olduğunu defalarca tekrarlar. Daniel Eli'ye sözünü ettiği petrol yatağının çoktan, yandan girdilerle boşaltılmış olduğunu açıklar. Eli boş yere Allahı inkar etmiştir. Daniel intikamını almıştır. Fakat bu yeterli değildir. Çılgınca saldırır Eli'ye. Eli panik içinde "bizim bizden başka kimsemiz yok" diyerek durdurmaya çalışır Daniel'i. Sonunda Daniel Eli'yi –kendisinin bu dinci ruh ikizini- üçüncü mesaj (Eli'nin tekkesinin ismidir bu) benim diyerek başına bowling lobutuyla vurarak öldürür. Ve gayet normal bir iş yapmış olmanın rahatlığı içinde sızar.

"Kan dökülecek" kuşkusuz çok iyi bir edebiyat uyarlaması. İçerik olarak "Amerikan Rüyası" denen şeyin nasıl kan ve ateş üzerine kurulu olduğunu, ilkel birikimin ne olduğunu çok iyi anlatan, film dili olarak da resimlerin gücüne güvenen tarzıyla 2007 'nin en iyileri arasında yerini alan bir film.

| Avukat

Michael Clayton (ABD 2007)

Yönetmen: Tony Gilroy
Senaryo: Tony Gilroy
Oyuncular/Karakterler: George Clooney (Michael Clayton); Tom Wilkinson (Arthur Edens); Tilda Swinton (Karen Crowder); Sydney Pollack (Marty Bach); Michael O'Keefe (Barry Grissom) vd.

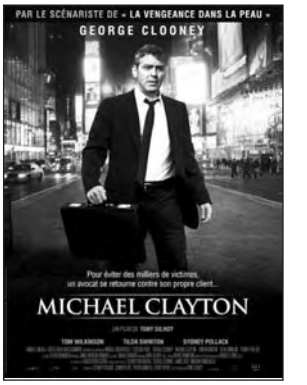

Tony Gillroy son dönem Hollywood'unun en yetenekli senarist yıldızlarından biri. Tipik Hollywood ana akım filmlerine bile belli bir derinlik kazandıran senaryolar üretiyor. The Bourne Ultimatum bunun son örneklerinden biri. Kaliteli filmler yapma iddiasıyla kendi yapımcılık firmasını kuran George Clooney de Tony Gillroy'la sıkı bir işbirliği içinde. Michael Clayton'un çok beğendiği senaryosunu kendisi çekmek için uzun süre ikna etmeye çalışmış Gillroy'u. Edememiş. Ortaya böylece Gorge Clooney'in yapımcı olarak ve başrol oyuncusu olarak yer aldığı Gillroy'un ilk yönetmenlik denemesi çıkmış.

Ahlaki açıdan yapılması yanlış olan işleri yapma konusunda paranın rolünü, insanların direnç çizgisini sorgulayan bir konuya sahip Michael Clayton.

Michael Clayton (George Clooney) New York'ta onlarca avukatın çalıştığı bir büroda "Temizlikçi" olarak çalışan bir avukattır. İşi, kanunsuz işler yapan kişilerin bu kanunsuzluklarını kanuna uydurmak için onlara yardımcı olmak, onlara yalancı tanıklar bulmak, tavsiyelerde bulunmak vs.dir. Ünlü büroya zarar gelmeden pislikleri temizlemektir işi. Büro şefi Marty Bach (Sydney Pollack) için o "büronun en önemli elemanı"dır.

Film seyirciyi hiç hazırlıksız konunun merkezine atarak başlar. Büroda panik vardır. Büronun ünlü avukatlarından ve Clayton'un da dostu olan Arthur Edens bir sinir krizine tutulmuş, bir otoparkta çırılçıplak koştururken göz altına alınmıştır. Şimdi gözaltında çalıştığı büro tarafından savunulan U-North isimli kimya devi hakkında bildiklerini

açıklayacağını, bunların katil olduğunu bağıra çağıra anlatmaktadır. Söz konusu firma toplam 3 milyar tutarında tazminat talebiyle karşı karşıyadır. Ve davada avukatlığı Arthur Edens'in de çalıştığı büro üzerlenmiştir. Büro için bu dava, belki kimya devinden daha hayati önemdedir. Devreye Arthur Edens'i sakinleştirmek üzere Michael Clayton girer. Ona gerekli ilaçları içirip, sakinleştirerek, evine, New Yorck'a geri getirir.

Fakat Arthur Edens gelinen yerde haksızlığı çok açık olan U-North'un mağdurlara istedikleri tazminatı ödemesi gerektiği düşüncesinde kararlıdır. Elinde U-North'un zehirli olduğunu bildiği bir ilacı, kar amacıyla bile bile piyasaya sürüp binlerce insanın ölümünü, sakat kalmasını kar için bile bile göze aldığını gösteren firma içi gizli belgeler vardır. Bunların yayınlanması ve mahkemeye sunulması U-North için olduğu kadar, onu savunan avukatlık bürosu için de felakettir.

U-North'un kariyerist kadın yöneticisi Karen Crowder (Tilde Swinton) buna izin veremez. Mafya tipi bir örgüte önce Arthur Edens'i izleme, dinlemeye alma görevi verir. Onun ciddi olduğunu gördüğü noktada da tasfiye emrini verir. Kaza süsü verilmiş bir cinayetle problem çözülür. Fakat dostunun kuşkulu ölümü Michael Clayton'u yeniden devreye sokar. Bu kez Clayton tehlikeli hale gelmiştir. Bu problemin de çözülmesi için arabasına bomba konur. Tesadüfen ölümden kurtulan Clayton için artık yaşamanın tek yolu kalmıştır: U-North'un tanıkları ortadan kaldırmayı iş prensibi haline getiren yönetimini suçüstü yakalatmak.

Oyunculuğu ile, diyalogları ile, haksız hukuk alanının kasvetini yansıtan resimleri, yönetimi ile 2007'nin iyileri arasında yer alacak bir film Michael Clayton. Bir de sonu Hollywood usulü olmasa idi…

Kısa notlar…

Öze doğru, ya da Hiçbir yere yolculuk …

| Darjeeling Limited (ABD 2007)

Yönetmen: Wes Anderson
Oyuncular: Owen Wilson, Adrien Brody, Jason Schwartzman, Anjelica Huston, Bill Murray vd.

Her biri ayrı bir alem olan üç erkek kardeş. Francis (Owen Wilson); Peter (Adrian Brody) ve Jack (Jason Schwartzman). Her biri büyük çocuklar. Para sorunları yok. Batının parasal sorunu olmayan orta sınıf unsurları her biri. Sorunlarını kendileri yaratıyorlar. Her birinin çok özel ve her birinin kendine göre onulmaz dertleri var. Çocuklar dertle karşılaşınca ne yapar? Analarının koruyucu kolları arasına koşarlar. Bunlar da öyle yapıyor. Fakat ya annenin kendisi (Anjelica Huston) kaçış halinde ise, Hindistan'ın ücra bir köşesinde bir Katolik manastıra çekilmişse ne olur? Wes Anderson üç kahramınını anneyi/kendilerinde huzuru aramak için Hindistan'da (aslında başka bir yer de olabilirdi, fakat Hindistan batılı orta sınıf açısından idealize edilen en önemli kaçış/sığınma yeri olduğundan Hindistan seçiliyor) yolculuğa çıkarıyor. Yolculuk gerçekte her biri için kendine yolculuktur.

Keyifli, çok boyutlu, iyi bir film.

Mükemmel Uyuşma(zlık) Ya da Aşk üzerine…

| Hayatta iki kez
Desacord parfait (Fransa 2007)

Yönetmen: Antoine de Caunes
Oyuncular: Charlotte Rampling, Jean Rochefort, Isabelle Nanty, Ian Richardson, Simon Kurz, Charles Dance vd.

İki mükemmel oyuncu, yanlarında aksamayan bir takım + akıl dolu, espri dolu diyaloglar + güzel, insani bir öykü + her biri az buçuk uçuk/kaçık "normal" tipler + iyi bir kurgu + uzatmayan ekonomik bir anlatım… ortaya ne çıkar?

Bir zamanlar birlikte yaşayan, fakat erkeğin aldatması sonucu ayrılan iki sinemacı. Adam- Louis Ruinard (Jean Rochefort)- yönetmen. Kadın en ünlü oyuncusudur- Alice d'Abanville (Charlotte Rampling)- birlikte 1970'li yıllarda ünlü fimler yapmışlardır. Kadın şimdi yıllar sonra İngiltere'de bir malikanede mutlu bir hayat sürmektedir. Eşi üzerinden (onun homoseksüel olduğunu (Lord Evelyn Gaylord!) evliliğin cinsellik üzerine kurulu olmadığını sonradan öğreniyoruz) İngiliz aristokrasisine girmiştir. Tam bir Lady'dir. Bu biçimde İngilizlerin Fransızlar, Fransızların İngilizler hakkındaki (ön)yargılarını da geçerken neşe içinde öğreniyoruz filmde.

Yönetmene İngiltere'de "Yaşam boyu başarı" ödülü verilecektir. Ödül töreni konuşması eski eşi tarafından yapılacaktır. Tören kadının erkekten sözel intikam aracına dönüşür. Bağırıp çağırarak değil, gülerek söylenen sözde övgü, özde yargı konuşması ile. İntikam yüzlerce seyircinin önünde alınmıştır. Fakat bu konuşma, yaralanmışlığın yaralayarak intikamı, aynı zamanda yaralanana duyulan ilginin ,hala duyulan yaralanmış sevginin de ilanıdır.

Tören sonrası partide ihtiyar yönetmenin sahnede kalp krizi geçirmesi (gibi yapması mı?) ertesinde yanına ilk koşan, güya ondan nefret eden eski sevgilidir.

Sonrasında İngiliz aristokrasisinin Fransız görgüsüzünü evine davet etmesi, ikisi de ihtiyarlamış iki eski sevgilinin birbirlerine yakınlaşmaları, geçmişe ait kimi gizlerin ortaya çıkması vb. dir.

Desacord parfait keyifle izlenebilecek iddialı olmayan bir Fransız filmi.

Şiddetin Tarihi II

| Şark Vaatleri
Eastern Promises (İngiltere/Kanada 2007)

Yönetmen: David Cronenberg
Oyuncular: Vigo Mortensen, Naomi Watts, Vincent Cassel, Armin Müler Stahl vd.

"Şark Vaatleri" Doğu Avrupa'daki insanların gözüne vaat edilmiş cennet gibi görünen batının katı gerçekliğinin filmi.

İngiltere'de şark vaatleri ile batıya gelen, burada seks kölesi olarak çalıştırılan genç kadınların, bu kadınları pazarlayan Rus Mafyası'nın, bu Mafya içinde ajan olarak çalışan ve Mafya şefliğine kadar yükselen bir "yalnız kovboy"un, Nikola Luzhin'in (Vigo Mortensen) öyküsü anlatılan.

Cronenberg üstten bakıldığında, ya da görmek istenmediğinde her şeyin iyi/güzel/barışçı göründüğü bir toplumda, yüzeyin altındaki şiddeti, çirkinliği, korkunçluğu gösteren bir yönetmen.

Daha ilk sahnelerden itibaren güler yüzün ardında sizi neyin beklediğini bilemeyeceğinizi gösteren, şiddeti hiç estetize etmeden çıplak çirkin yüzüyle gösteren, şiddetin gerisindeki sistemi gösteren bir yönetmen.

"Eastern Promises"te , "Şiddetin Tarihi"nde bıraktığı yerden devam ediyor.

Hollywood'un hızlı aksiyon filmlerinde yüzlerce, bazen binlerce insan öldürülür. Fakat bu filmlerde şiddet inandırıcılıktan uzaktır. Adeta bir video oyunundaki şiddet gibidir. Cronenberg'in filmlerinde ölen insan sayısı üç-beşi geçmez. Fakat her ölümün,

yaralanmanın, kısaca şiddetin bir yüzü vardır. Şiddetin tarafları birer sayı değil, insandır. Öldüren insan, öldürülmeye direnen, ölmemek için öldürmek isteyeni öldürmeye çalışan insan vb. Şiddeti dolaysız göstererek, şok tedavisidir adeta Cronenberg'in yaptığı.

Ben oldukça çok film seyreden, filmin film olduğunu, gerçek hayat olmadığını bilerek seyreden bir izleyiciyim. Oldukça dayanıklıyımdır. Hollywood'un bence inandırıcılıktan uzak, komik şiddet sahnelerinde hangi montaj hatalarının olduğunu görmek için dikkatle izlerim bu sahneleri. Gerçek hayatla fazla bağı olmayan bu sahnelerde gözlerini kapatanları, bitti mi diye soranları bilirim.

Cronenberg "Eastern Promises"inde Sauna'da gösterdiği şiddet sahnesinde bana da gözlerimi kapattırdı. Filmde bile dayanamayacağınız, bir savaş makinesi haline getirdiği çıplak vücudu tek silahı olan bir kişinin, onu öldürmeye gelen iki kişiyle kelimenin tam anlamıyla ölüm kalım mücadelesi, herhalde sinema tarihine geçecektir.

Gangster kim?

| American Gangster (ABD 2007)

Yönetmen: Ridley Scott
Oyuncular: Denzel Washington, Russel Crowe

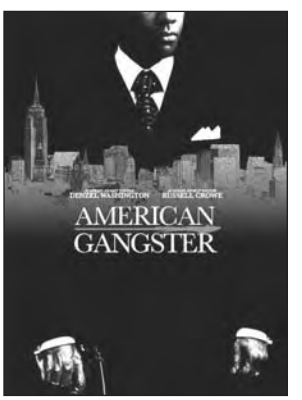

Amerikan Gangsteri'nde Ridley Scott 1960'lı yılların ikinci yarısında ve Vietnam savaşı sırasında yaşanmış bir gerçek öykü, Frank Lucas'ın hayat öyküsü üzerinden, ABD'de kimin gangster olduğunu sorgulayan bir film yapmış.

Niyetinin o olup olmadığını bilmem ama, Frank Lucas'ın gerçek hayat öyküsü, en büyük gangsterin sistemin kendisi olduğunu, gangsterlerin kapitalist sistemin birer ürünü olduğunu, kapitalist sistem var oldukça gangsterlerin de olacağını anlatan bir öykü. Ridley Scott ta bu öyküyü Hollywood kalıpları içinde olağanüstü iki oyuncu Denzel Washington (ganster) ve Russel Crowe (rüşvet yemeyen, polis teşkilatı içinde bu yüzden kural dışı olan iyi polis) üzerinden iyi anlatıyor.

Frank Lucas, siyahlar için bir hayırsever konumunda olan bir gangsterin şöförlüğünü ve korumacılığını yapan bir küçük gangsterdir. Şefi öldüğünde onun boşluğunu doldurmaya soyunur. Aynı onun gibi siyahlar için bir Robin Hood rolü üzerlenir. Hiçbir kartele girmeyip, kendi –en yakın akrabalarından oluşan- kendi örgütünü kurarak ve Vietnam savaşından yararlanarak Amerika'nın en büyük heroin tüccarlarından biri haline gelir. Bilinen kartellerden biri içinde yer almaması, tek başına hareket etmesi ve acımasızlığı, her şeyden önemlisi de polis teşkilatı, ordu, (heroin uzak doğudan "şehit" tabutları içinde sevkediliyor) siyasetçileri büyük rüşvetlerle satın alması sonucu büyüyor.

Sonunda nasılsa rüşvet yemeyen bir iyi polisin yıllar süren inatçı takibi sonucu yakayı ele veriyor.

Gerçek hayatta karşılığı olmamış olsa, bu son için "Tam bir Hollywood sonu" derdim.

Aşk Tarifi

| No Reservations (ABD 2007)

Yönetmen: Scott Hicks
Oyuncular: Catherine Zeta Jones, Aaron Eckhart, Abigail Breslin, Patricia Clarkson

Hollywood Avrupa'da iş yapan kimi filmleri, öyküyü Amerika'ya taşıyıp, Hollywood'un ünlüleri ile yeniden çekimle piyasaya sürmekle de ünlü. "No Reservations" böyle bir yeniden yapım. "Martha Martha" isimli Alman filminin Hollywoodcası.

Kate (Catherine Zeta Jones) Manhattan'da ünlü bir restoranın baş aşçısıdır. Mutfak onun hayatıdır. Özel hayatı yoktur. Ta ki onu ziyarete gelirken araba kazası yapan, kazada hayatını kaybeden kız kardeşi ona 12 yaşında bir kız çocuğu bırakana dek. Öncesinde yalnızca yemeklerine ve soslarına övgüleri dinlemek, ya da damak tadından haberi olmayan görgüsüz müşterilere fikrini söylemek için çıktığı mutfağının yanına şimdi bir de ilgi isteyen bir çocuk gelmiştir. Ardından mutfağa yepyeni bir bir hava getiren İtalyan kökenli yakışıklı, hayatı seven bir aşçı yardımcısı da –Nick Palmer (Aaron Eckhart)

girdiğinde işler iyice karışır. Bundan sonrası Kate'in mutfak dışında bir hayat olduğunu keşfinin ve bunu kabullenme zorluğunun öyküsüdür. Küçük Abigail Breslin bir kez daha büyük oyunculuğunu sergiliyor.

2 saat hoşça vakit geçirip unutabileceğiniz bir yapım.

İki büyük oyuncuya neşeli bir anıt…

| Şimdi ya da asla
The Bucket List (ABD 2007)

Yönetmen: Rob Reiner
Oyuncular: Jack Nicholson, Morgan Freemen, Patrick Hayes vd.

"Bucket List", hayatta bir kez de olsa mutlaka yapmak istediklerimizi sıralayan listeye verilen isim.

"Bucket List" değişik sınıflardan gelen (biri hastane zincirleri sahibi milyoner beyaz, diğeri araba tamircisi siyah), normalde yan yana gelmeleri mümkün olmayan iki zıt karakterin (biri bencil, yalnız yaşayan, zengin olmasına rağmen mutsuz bir kişi, diğeri sevecen bir aile babası, fakir ama bilgili, okuyan, sorgulayan biri) ölümcül bir hastalıktaki ortaklıkları sonucu yan yana gelmeleri ve birlikte "mutlaka yapmak istedikleri şeyler"i yapmalarının öyküsünü anlatan bir film.

Mükemmel oyunculuğu ile hoş, hayatın anlamını sorgulayan diyalogları ile keyifle izlenen bir Hollywood yapımı.

| Charlie Wilson'ın Savaşı
Charlie Wilson's war (ABD 2007)

Yönetmen: Mike Nichols
Oyuncular: Tom Hanks, Amy Adams, Julia Roberts, Philip Seymour Hoffman vd.

Mike Nichols "Catch 22"de (1970) bence en iyi savaş karşıtı filmlerden birini sunmuştu bize. Catch 22 İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'da stratejik hiçbir önemi olmayan hedefleri bombalama görevine sahip bir Amerikan hava taburunun öyküsü üzerinden savaşın mantı(ksızlı)ğını anlatan bir traji-komedi idi.

Şimdi 37 yıl sonra Mike Nichols Charlie Wilson'un savaşı ile yine savaş konusuna dönüyor. Bu kez savaş/siyaset/büyük finans arasındaki bağları, uluslararası ilişkilerin ve yerel politikanın nasıl birbirine benzer biçimde yürüdüğünü vb. yine bir komedi formatında sunuyor bize. Anlattığı öykü gerçekte büyük bir trajedidir. Sonuçta milyonlarca insanın hayatının söz konusu olduğu bir savaş öyküsüdür. O bu öyküyü, öykünün geri planındaki insani zaafları, salaklıkları vb. de göstererek, sistemin nasıl işlediğini göstererek, gülerek anlatıyor.

Anlattığı öykü gerçek hayattan alınmış, Teksas eyaleti senatörü, ve senatonun örtülü ödenek komisyonunda yer alan Charlie Wilson'un öyküsü. Siyaseti Whirlpool'da striptizci kadınlarla kokain partilerinde zevkle yapan azgın antikomünist Charlie Wilson (Tom Hanks) komünizmi Afganistan'da geriletmek için, Afganistan özgürlük mücadelesini keşfeden, bu mücadeleye destek için senato örtülü ödenek komisyonunu, CIA ajanı Gust Avrakotos (Phillip Seymour Hoffman) ve Teksas sosyetesinden milyarder Joanne Hering'in (Julia Roberts) de yardımlarıyla ikna eden kişi. Başlangıçta operasyon için ayrılan 5 milyonluk bütçe, operasyonun son

yıllarında nerede ise 1 milyara kadar varıyor. Rus uçaklarını, helikopterlerini, tanklarını vurmak için özgürlük mücadelesine yardım olarak verilen silahların, Ruslar ülkeden kovulduktan sonra ABD'ye yönelmesi, özgürlük savaşçıları'nın "teröristler"e dönüşmesi bir başka öykü. Ve bu öykü bildiğimiz gibi şimdi ABD işgalindeki Afganistan'da sürüyor!

Charlie Wilson her yönüyle usta işi bir film. Hollywood kalıpları içinde bundan daha ustaca bir sistem eleştirisi zordur diye düşünüyorum.

İlginç olan kimi film/sinema eleştirmenlerinin bence ABD'deki ilkel, paranoyak antikomünizmin, yabancı düşmanı, şimdi müslüman eşittir terörist önyargılarının, ahlakçı iki yüzlülüğünün vb. en iyi eleştirilerinden biri olan filmi, Amerikan propaganda filmi olarak görmüş, değerlendirmiş olmalarıdır.

Bir film ancak bu kadar yanlış anlaşılabilir, yanlış yorumlanabilir.

6 kere Dylan…

| I'm not there (ABD 2007)

Yönetmen: Todd Haynes
Senaryo: Oren Moverman, Todd Haynes
Oyuncular: Cate Blanchett, Heath Ledger, Ben Whishaw, Christian Bale, Marcus Carl Franklin, Richard Gere, Bruce Greenwood, Charlotte Gainsbourg, David Cross, Julianne Moore, Michelle William

Bob Dylan 20. yüzyıl müzik tarihinde önemli bir yeri olan, kendisini sürekli yenileyen, değişik janrlar arasındaki duvarları yıkan bir folk/pop/rock sanatçısı. Yalnızca bir müzisyen değil, Nobel edebiyat ödülü için adı adaylar arasında sıkça geçen bir şair. Baba tarafının anne/babası İstanbul'dan Amerika'ya göçen sefaradlardan. Büyük annesi Kars, büyük babası Trabzon kökenli.

24 Mayıs 1941'de Minesota'da Robert Allen Zimmermann olarak doğdu.

1961'den itibaren New Yorck'ta o zaman oldukça yaygın olan müzik kulüplerinde gitar/mızıka eşliğinde amerikan folk şarkıları ile sahne almaya başladı. Bu dönem örnek aldığı sanatçı Woodie Guthrie idi.

Bu dönemde ilk büyük aşkı –Suze Rotolo- ve onun üzerinden Arthur Rimbaud, Paul Verlaine, Charles Baudlaire gibi Fransız sembolistlerinin eserleri ile tanıştı. Zor ilişki aşk/nefret şarkıları adı verdiği şarkıların yaratılmasının temeli oldu (Dont think twice it's all right). O zamana kadar aşk şarkıları aşkı idealize eden şarkılardı. Mutsuz aşkın ikizi nefret ilk kez giriyordu şarkılara.

1962'den itibaren Dylan daha çok sosyal konulara değinen şarkılara yönelir. 1962'de yayınlanan "The times they are changing" ile Bob Dylan artık müzik dünyasında bir devdir. Aynı dönemde yazıp bestelediği ve ilk kez "The freewheelin Bob Dylan" isimli albümde yayınlanan "Blowin in the wind" isimli

şarkısı, Peter, Paul and Mary grubunun yorumuyla döneminin bir kuşağının şarkısı olur adeta. (Şimdilerde bu şarkı bir araba reklamında kullanılıyor arsızca. Dylan'in sözleriyle söylersek, ve zaman, zamanlar değişiyor…) Aynı dönemde yazıp söylediği "Masters of war" savaş karşıtı hareketin müziksel manifestosu oluyor adeta.

1963'de daha sonra bir aşk ilişkisi de yaşadığı Joan Baez'in yanında misafir sanatçı olarak ilk ABD turnesine çıkıyor.

Dönem dünyanın kaynamaya başladığı bir dö-

nemdir. Arayış içinde olan gençlik kendine idol aramaktadır. Ve Bob Dylan'a bu ortamda hiç istemediği bir rol biçilir. Çiçek Çocukları hareketinin idollerinden biri. 1974'deki "Wedding Song" isimli şarkısında şunları söyler:

"Ne dünyayı yeniden yaratmak/ yükümlülüğümdü benim/ ne de amacımdı/ bir kavga çağrısı yapmak."

1960'lı yılların ortalarından itibaren tek başına akustik gitar ve mızıka eşliğinde yaptığı müzikten uzaklaşır, elektro gitarla ve bir rock band eşliğinde müzik yapmaya başlar. Saf folk müziği savunucuları bu tarz müziği ilk kez sergilediği ünlü Newport folk festivalinde Dylan'ı yuhalar, ihanetle suçlarlar. Bu dönemde bir çok konserinde eski Dylan hayranları Judas olarak yuhalar yeni Dylan'ı. Dylan folk gömleğini çıkarıp, rock gömleğini giymiştir.

Bu dönemde yayınladığı albümler şimdi Rock'un klasikleri arasındadır. "Like a Rolling Stone", Rolling Stone isimli ünlü rock müzik dergisi tarafından bütün zamanların en iyi rock şarkısı olarak seçilmiştir.

1965 yılında fotomodel Sara Lowndes ile (gizlice) evlenir. Sara Lowndes birinci evliliğinden olan küçük kızı Maria'yı birlikte getirir. Dylan böylece 24 yaşında baba da olur. Sara Lowndes ile ilişkisi de yansır eserlerine. "Sade eyed Lady of the lowlands" ilişkinin başlangcındaki, Desire albümünde yer alan "Sara" isimli şarkı da 1975'deki ayrılıktan sonraki şarkıdır.

1966 Temmuz sonunda geçirdiği ağır bir motorsiklet kazası ertesinde iki yıl ortalıkta görünmez.

Bu dönem Country müziğine yönelir. Bu da Dylan hayranları için yeni bir "ihanet"tir.

1966 -70 arasında konserlere çok nadir katılır. Bu dönem Bob Dylan için sakin aile hayatı yaşamın merkezinde durmaktadır.

70'li yılların ortalarında aile hayatındaki sonu Sara ile ayrılıkla biten fırtınalı dönem Dylan'ı yeniden üretime iter.

1974'de "Geri dönüş turnesi"ne çıkar. Turne albümü (Before the flood) birkaç saat içinde tükenir.

1975/76'da "Rolling thunder revue" adı altında bir projeyi hayata geçirir. Bir nevi gezginci müzik sirkidir bu.

Bu dönemin "hurricane" adlı şarkısı ünlüdür. Bu dönemde Dylan sinemaya da girer. Renaldo ve Clara isimli dört saatlik sinema filminde sirkin turlarını belgeler.

1978'deki dünya turnesinde dini/Hıristiyanlığı keşfeder. 1979-81 arasında dinci metinlerle dolu üç albüm yapar. Konserlerinde konuşma adeti olmayan Dylan bu dönemde sahneden vaazlar verir.

Bu dönem de 1981'de kapanır. Yeniden dünyevi konulara döner.

1980'li yıllar Dylan'ın alkol problemi ile boğuştuğu yıllardır. Yine de bu dönemde de küçümsenmeyecek üretimde bulunmuştur.

1986'da Carolyn Dennis ile evlenir. Aynı yıl bir kız çocuğu olur. Bu evlilik te 1990 başında biter.

1990'lı yıllar "never ending tour"ları ile geçer.

1997'de 7 yıl aradan sonra yeni bir albüm çıkarır. "Time out of mind"la yeniden başarılı bir geri dönüş yapar.

2003 yılında Bob Dylan'ın Lary Charles ile birlikte senaryosunu yazdığı ve başrolünü oynadığı "Masked and Anonymus" isimli filmle sinemaya döner.

Bu filmler dışında "Pat Garett Billy Kid'in peşinde" ve "Alice'in Restoranı" fimlerinde de küçük olmayan rollerde oynamıştır.

2004'te üç bölüm olarak düşündüğü "Kronikler" adlı otobiyografisinin ilk bölümü yayınlanır.

2005'de Martin Scorsese'nin "American masters" serisi içinde yaptığı "Bob Dylan" isimli belgesel yayınlanır.

2006'dan bu yana Bob Dylan ABD'de "XM Sattelite Radio" istasyonunda haftada bir saatlik bir program yapıyor. Her programın önceden açıklanan bir konusu var. Dylan bu konuda dinleyicilerle konuşuyor ve programda yayınlanacak müziği seçiyor, sunuyor.

Ağustos 2006'da "Modern Times" isimli yeni albümü yayınlandı. Ve 1976'dan bu yana ilk kez bir Dylan albümü yeniden ABD listelerinde başa oynadı.

Şimdi Todd Haynes böyle bir sanatçının hayatını anlatan bir film yapmış.

Nasıl mı? Aslında değişik dönemlerin Dylan'ını değişik oyunculara oynatarak. Dylan'ın ismi bir kez bile geçmiyor filmde. Ama o hep var, müziğiyle, yaşamıyla, basınla görüşmelerinin metinleriyle, oynadığı kimi filmlerdeki figürlerle.

Bob Dylan'ı sevenler ve tanıyanlar için her sahnesi bir "ben bunu bir yerden tanıyorum" keyfi yaşatan, mutlaka görülmesi gereken, iyi düşünülmüş, iyi kurgulanmış bir film.

Bob Dylan'ı tanımayanlar için çözülmesi güç bir film. Yine de onun müziği ile tanışmak için bir giriş olabilir.

12.03.2008

Bir Kış Akşamında

Volkan Sarıkaya
knutvolkan@hotmail.com

Vakit akşamı çoktan geçmiş, insanın canını acıtan bir ayaz çıkmıştı. İnsana; sanki soğuktan birbirlerine daha bir sokulmuş gibi gelen evlerin pencerelerinden solgun ışıklar süzülüyor, koca şehir çok sert geçen bir kışı yaşıyordu.

Otuzlu yaşlarında gösteren bir adam, üzerinde incecik bir ceketle bu soğuk havaya aldırmadan karanlık sokaklara gire çıka hızla yürüyordu. Hafızasında yeri olan her köşe başına, binaya ya da kaldırıma rastladığında heyecanı giderek artıyordu adamın. Nihayet içinde ışık olmayan daracık bir çıkmaz sokağa girince yavaşladı, soldan üçüncü evin önünde durdu. Bir kadın bahçede çamaşırlarını toplamaktaydı. Aralık duran kapıdan da huysuzlanmış çocuk sesleri geliyordu. Rüzgârın altında canından bezmiş kadın tuhaf tuhaf bakan bu yabancıyı fark ederek tehditkâr bir sesle "ne bakıyon kardeş" diye sordu. Hiçbir şey adama tanıdık gelmiyordu. Ne çocuk sesleri, ne kadın, ne gece. Duyulur duyulmaz bir sesle "Karım Zeynep burada oturuyordu" diye cevapladı kadını. Ama ağzından çıkan bu sözlerin manasızlığından önce kendi rahatsız oldu. Kadın aynı aldırmazlıkla "bir sene oldu biz taşınalı, haberimiz yok bizden evvelkilerden" dedi. Sesinde sanki adamın canını acıtmak ister gibi bir hal vardı. Yediği soğuğun acısını adamdan çıkartmak istiyor gibi emredici bir tonla "Hüsnü bakkala sorsana onları" dedi. Bu muhabbeti uzatma heveslisi değildi kadın. Adam da kadını daha fazla işkillendirmemek için "iyi akşamlar" deyip ayrıldı evin önünden.

İçindeki umutsuzluğu bastırmaya çalışan bu adamın adı Cevdet'ti ve daha bugün hapisten çıkmıştı. Şimdi bahçesinde yabancı bir kadının çamaşırlarını topladığı ve içinden huysuz çocuk seslerinin geldiği evde otururdu. Zeynep diye bir karısı ve yüzünü hayal meyal hatırladığı Meral isminde bir kızı vardı. Son bir yıldır hiçbir haber alamadığı ailesini bulma umuduyla gelmişti eski evine. Her biri birbirinden zor geçen altı koca yılı doldurmuştu içerde. Gerçi ilk yıllar düzenli ziyaret etmişti Zeynep kocasını. Ama son bir yıldır ne geleni olmuştu ne mektup yollayanı. Neler kurmuştu dört duvar arasında. Hep başlarına kötü şeyler gelmiş olarak hayallemişti onları. Sahipsiz insanlara neler olmazdı ki. Kolay mıydı genç bir kadının evlere temizliğe giderek kazandığı parayla kızına bakması. Rahat bırakırlar mıydı? Acı çekmeye doymamış yüreğiyle kendi kendine işkence etmişti Cevdet. Gözyaşlarında aramıştı teselliyi.

Gerisin geri sokaktan çıktı Cevdet. Perdeleri sıkı sıkıya çekili evlere kıskanarak bakıyordu. İçinden kimisi bildik gelen bu evlerin hepsinin kapısını çalmak, konuşmak, sormak geçiyordu ama tuttu kendini. Aklından geçen kötü şeyleri uzaklaştırmaya çalışarak mahalle bakkalına doğru yol aldı. Bir va-

kitler kendisinin de mutlu olduğu ve ailesini mutlu ettiği günleri hatırlamaya çalışarak girdi bakkalın kapısından. Zaten o günleri aramıyor muydu?

Çevresinde evhamıyla tanınan bakkal hüsnü, ufak bir Anadolu kasabasından nesi var nesi yok satıp gelmişti zamanında. Ama kurnazlığını kullanmış, parasına sürekli para katmıştı. Hesap yapmaya alışık zihni içeri girer girmez Cevdet'i tanımıştı. Kendi varlığına karşı bir bela, bir aksilik olarak gördüğü Cevdet'i hemen birkaç lafla geçiştirip başından savmayı planlamıştı bile. Bir iki hoşbeşten sonra Cevdet kendisine ağır gelen soruyu sordu Hüsnü'ye. "Benim hanım ne zaman taşındı acaba" dedi. "Nereye gittiler bir bilgin var mı?"Hüsnü cin yüzüne hiç gitmeyen bir saflıkla "vallaha bizde bilmiyoruz. Bir sabah bir baktık taşınmış karın" dedi. Cevdet söyleyecek laf bulmakta zorlanıyordu. Ailesinden haberi dahi olmayan bir adam gibi görünmeyi taşıyamıyordu. "Bir bilen yok mu acaba?" diye ısrar etti ağlamaklı. Hüsnü aynı yapmacıklı saflıkla "bilsem niye söylemeyeyim?" dedi. Gece bütün soğuk ve karanlığıyla üstüne çökmüştü Cevdet'in. Daha fazla üstelemeden dışarı çıktı. Bütün konuşma boyunca sürekli gözlerini kaçıran hüsnü Cevdet'in arkasından uzun uzun baktı. Başından büyük bir belayı savmış insanların heyecanı vardı yüzünde. Bir ara Cevdet gözlerinden her şeyi anlayacak diye korkmuştu. Sanki gözleri; son zamanlarda bir memleketlisi gelip gitmeye başladı, onunla çekip gitti, zaten bende fırıncı rızada az sıkıştırmadık kızcağızı, diyecekti Cevdet'e. Bu korku yüzünden bakamamıştı Cevdet'in gözlerine. Ama hiçbir şeyin farkında değildi Cevdet.

Bakkaldan çıktıktan sonra büyük bir karamsarlığın içine düştü Cevdet. Yürüyüşüne yansıyan bütün heyecanı, hevesi kaçmıştı. Altı yıl önce yine böyle soğuk bir akşamda evden çıkışını hatırladı ister istemez. Eli yüzü yara bere içindeydi. Ben gidiyorum diyebilmişti sadece karısına. Zeynep yara bere içindeki kocasına acıyla sitemle karışık bakmıştı. Cevdet o bakışın altında ezilmiş dar atmıştı kendini sokağa. Yine böyle kararsız ve karamsar adımlarla uzaklaşmıştı evden.

Ayazla beraber küçük yağmur damlaları vurmaya başladı Cevdet'in yüzüne. Beceriksiz adımlarla bir harabenin önüne kadar geldi. Yıkık duvarların üstünden içeri bıraktı kendini. Altı yıl öncesi gibiydi her şey. Sanki Yusuf elinde bir bidon benzinle bekliyordu onu. Pis pis sırıtarak gelmezsin sanıyordum diyecekti Cevdet'e. Geçen zaman içinde iyice dökülen harabede dolaştı Cevdet. Yıkık pencerelerinden bir zamanlar Nusret'in kahvesi olan yere baktı hınçla. Şimdi bir beyaz eşya mağazası vardı. Yusuf'la kahve kapanana kadar beklemişlerdi. Nusret'i gözlemişlerdi bütün gece. Haddinden iri ellerini arkasında birleştirip, masalar arasında dolaşıp durmuştu her zamanki gibi. Başına geleceklerden habersiz kendinden memnun bir hali vardı.

O iri elleri hatırladıkça soluk alışverişi hızlandı Cevdet'in. Faizcinin vurguncunun tekiydi bu Nusret. Gece yarılarına kadar fukara kumarı döndürürdü. Cevdet'in altı yıl öncesinden bütün berraklığıyla hatırladığı o gün de kumara oturmuşlardı Yusuf'la beraber. Hile yaparken yakalanmışlardı. Hep Yusuf'un fikriydi. Hem üstlerinde ne var ne yok almışlardı, hem de çok ağır bir sopa çekmişlerdi Nusret ve adamları. Kara kıllı iri eller inip inip kalkmıştı üstlerine. Yusuf illa yakacağız demişti. Korkuyorsan sen gelme diye de eklemişti küçümser bir tavırla. Cevdet en çok bu küçümsemeye inat tamam demişti. Oldum olası sevmezdi bu Yusuf'u. Avareliğe alıştığından geziyordu onunla. Eğer kriz çıkmasaydı, patron bunu bahane edip işten çıkarmasaydı düşer miydi kumara, düşer miydi Yusuf'un eline. Mademki bu kadar düşmüştü, bir son bulsun istemişti bütün bu çektikleri. İnsanların alaylarını, karısı Zeynep'in acıyan bakışlarını, Yusuf'un tahammül edemediği hareketlerini, Nusret'in kahvesini ve en çokta onun iri ellerini bir anda hayatından çıkartmak istemişti. Adeta kahveyi değil nefret ettiği kendi yaşamını kundaklamıştı Cevdet. Hemen ertesi gün de evinde yakalanmıştı polise. Yusuf gibi de kaçmayı kendine yedirememişti.

Yağmur başladı. Koca şehir rüzgârla beraber hızla yağan yağmurun altında uğulduyordu. Cevdet harabenin içinde diz çökmüş bir çocuk gibi ağlıyordu. Bir daha asla bulamayacağı geçmişindeydi aklı. Üstü başı çamura bulanmıştı. Kara kıllı iri elleri düşünüyordu. Zeynep'in ipek gibi teninde hunharca geziniyordu o eller. Şimdi yüzünü hayal meyal hatırladığı kızı yardım istiyordu. Ama yetişmek için çok geçti artık.

Birbirlerinden habersiz insanlar çok sert geçen kışı yaşıyordu. Çaresiz bırakılmış nice insan ömrü rüzgârda savrulan yağmur damlaları gibi oradan oraya vuruyordu…

27.02.2008

Çingen Çocuklarla Bir Pazar Sabahı

Taha Üresin
tahauresin@mynet.com

Memurluk yaptığım kentte, uzun süren kışın gölgeli günlerinin ardından bir pazar güneşinin sevinciyle uyandım. Bu sabah güneşinin keyfini, açık havada çay içip poğaça yerken, gazetelerimi okuyarak çıkartacaktım. Güneşi, bulutlara kaptırmamak için aceleyle giyinip dışarı çıktım. Markete gittim, poğaçalarımı aldım ve ara sıra takıldığım, çarşının tenha bir yerinde olan kahveye gittim. Burası yedi sekiz tane küçük masası ve sandalyeleri olan temiz ve düzenli bir yerdi.

Dışarıdaki küçük masalardan birine oturup elimdeki poşeti yanımdaki sandalyenin üzerine koydum. Dirseklerimi masaya yerleştirdim, yüzümü avuçlarımın içine aldım. Bu güneşli anın tadını birkaç dakika çıkarmalıyım diye düşündüm. Çay ocağına bakan adam yanaştı, o sormadan "bir çay" dedim. Poğaçalarımı yemeye başladım.

Boyacı bir çocuk yanıma yanaştı, "Abi boyiyim!" dedi. Elekçi olduğunu bildiğim için "Yok sağ ol." dedim. Israr etmeye başladı. "Abi sabah siftahı." dedi küçük çocuk. Israrının para kazanmak zorunda oluşundan kaynaklandığını bilmeme karşın yok demiştim. Bu kentte boyacıların büyük çoğunluğu elekçiydi. Onlarla ilgili bir sürü şey duymuştum. Duyduklarım kafamda dolanıyor, boyatmakla boyatmamak arasında gidip geliyordum. Bir keresinde oralı arkadaşlarımdan biri "abi onlar elekçi onlara boyatma, suya götürüp susuz getirirler adamı" demişti. Çocuğun elekçi olmasının verdiği, hasımane bir önyargıyla ayakkabımı boyatmadım. Israrından vazgeçti küçük çocuk.Kahvehanenin cam kapısından içeri doğru baktı, birkaç masada adamlar oturuyordu. İçeri girerek oradaki müşterilere de ısrar etti ama olmadı. İçerideki birkaç adamda boyatmadı.

Dışarı çıktı, bana yeniden ısrar etmeye başladı. Israr etmemesi için yüzüme her ne kadar sert ve kararlı bir görünüm vermeye çalıştıysam da, artık acıma duygusunu engelleyemiyordum. "acıma duygusu, onlarla ilgili olumsuz düşüncelerimin bir anda önüne geçti ve boyatmama kararımı yendi." Yüzümdeki anlatımı düzelttim ve "hadi boya bakim" dedim. Ayakkabımı çıkarıp verdim. Çocukluğun henüz engellenmemiş duygularıyla sevincini belli etmekten hiç çekinmeden fırçayla ayakkabının tozunu almaya başladı. Boyacı çocuğun, daha önce sık sık karşılaştığım için genelde beraber gezdiğini gördüğüm öbür boyacı arkadaşları da geldi. Boya sandıklarını yere koyarak üzerlerine oturdular. İçlerinden biri "abi sen asker misin?" diye sordu. Asker değildim ama, askerin dokunulmazlığına ve kaygı duyuran yanına sığınarak "Evet askerim" dedim. Bu insanlarla ilgili duyduğum bütün söylentiler 'askerim' dememde oldukça etkili olmuştu. Onlardan korunmak istemiştim. Ayakkabılarımı çalıp kaçabilirlerdi veya başka bir şey yapabilirlerdi. Oda, asker olmama karşılık olarak, "askerleri severim abi.Her hafta sonu bana ayakkabılarını boyatan bir asker abi daha vardı tayini mi ne çıkmış, gitti buradan" dedi.

Siyah boyayı kutusundan çıkardı, kapağını özenle açtı."Nerede oturuyorsunuz" diye sordum? Aslında bu kentte oturan hemen herkes gibi hangi mahallede oturduklarını ve çingene olduklarını biliyordum. Çocuk soruma, sanki bir suçu itiraf eder gibi utangaç bir tavırla "Abi biz çingeneyiz." diye cevap verdi. Çingene olması aynı zamanda onun nerede oturduğunun yanıtını veriyordu. Çocuk bunu biliyordu. Çingeneyiz deyince lafı dolandırmaya gerek yoktu. Zaten hemen herkes bunu soruyordu. Sen nerede oturuyorsun? Hemen ardındaki soruda "sen elekçi misin?" oluyordu. Bu soru muhtemelen küçük olduklarından alınan cesaretle soruluyordu. Karşısındakinin sorusundaki gizli amaç biraz da buydu. Çingene mi değil mi? Onu öğrenmek. O, lafı dolandırmadan kendisini, çingene olduğunu söylemenin vereceği kaygıdan, karşısındakinin de etnik kökene ilişkin gerici merakından kurtarıyordu artık.

Ayakkabının tekini bitirdi ötekini aldı eline. Acelesiz boyuyordu çocuk. "Abi biz Yunanistan'dan gel-

mişiz aslında muhaciriz, Selanikliyiz" dedi. Selanikli olmak önemliydi. Doğrudur, kim bilir hangi zamanda oralardan gelmiş olabilirlerdi. Belki yalnızca oradan geçmişlerdir. Oradan geçmek bile oralı olmaya yetmişti onlar için. Şimdi anladım neden yavaş boyadığını; kendini anlatmak istemişti çocuk.

Ben, orta sınıftan sayılabilecek bir insan olarak, her birinde solukluğu, esmerliği, kirli saçları, kirli elleri görürken; çocuklardan biri, masamda duran yarı şeffaf poşetin içini görüyordu. Çocuğun baktığı poşetin içinde, poğaçaların yanında birkaç meyveli sütle kek vardı. O, yokluğun kahreden bakışı sanki banaydı. Poşeti açtım ve içindekileri çocuklara dağıtmaya başladım. Kimi alıp yedi, kimi sanki çok değerli bir şeyi saklar gibi koydu cebine.

Çocukların utanmalarını engellemek, kendi duygularımı dağıtmak için havadan sudan konuşurken "Sizin mahallede üniversiteye giden var mı?" diye sordum. "Abi bizim ne olacağımız belli" dedi içlerinden biri. Teslimiyetin ve aslında alışılmış, artık hissedilmeyen bir sızının rahatlığını hissettim o an. Durumu bilmenin, boşu boşuna gelecek tasarlamamanın rahatlığı. Yiyecek doğru dürüst yemekleri, barınacak doğru dürüst bir evleri olmayan insanlar için bu soru, öyle acayip, öyle yersiz soruydu ki. Bunu bildiğim halde sormuştum. Neyse ki, yüzümdeki haklısınız anlatımıyla onları anladığımı belli etmiştim. Bu yokluklar içinde okumak için boş yere mücadele etmemek gerektiğini onlar çoktan öğrenmişti. Ya simitçi ya boyacı ya çalgıcı ya bohçacı olacaklardı ya da sağda solda ufak tefek işlere koşturacaklardı. Yaşamlarında meslek seçmek gibi bir kaygıları yoktu. Bu kaygı hayatlarından uzak o kadar lüks bir kaygıydı ki... Okumak, Kaf dağının ardındaki Zümrüdü Anka kuşuydu. Ayrıca kendi aralarında oluşturdukları bir kültürdü bu. Okumak, liseye, üniversiteye gitmek. Bu zenginlerin kendilerini horlayanların işiydi. Onlar, okurlarsa kendilerini sevmeyen insanlardan biri olacaklardı belki de. Kendilerini horlayan, aşağılayan, ezen insanın kimliğine bürüneceklerdi. Ezenin kimliğine bürünmemek, onlara benzememek gerekiyordu.Kendilerine sığınmışlardı.

Bu çocukların diğerlerinden ayrılan dünyasını fark edip onları anlamaya başladıkça utancım o oranda artıyordu. Ne olabilirdi beni onlardan soğutan? Ayakkabılarımı dahi boyatmayacak kadar aşağılamaya götüren. Arkadaşımın "onlara boyatma" demesi yeterli miydi?Aslında çoğunlukla yoksullukla açıklanabilecek kötü görünümlerinin, onların kökenlerine, huylarına bağlamaya yol açan. Beni diğerleriyle birlikte, ötekini horlamaya, aşağılamaya, onlar için imal edilmiş söylentilere bu kadar çabuk inanmaya götüren. Bu söylentiler, onları aşağılamanın hem nedeni hem sonucuydu.Bunun üzerinde düşünmeye dalmışım.

Çocukluk çağımı henüz bitirdiğim zamanlardı. Altıncı sınıftım. Yaşam üstüne yargılarımın hemen hemen olmadığı yaşlarda. Hem gözüm açılır hem de meslek öğrenirim diye, bir yufka ustasının yanına çırak olarak verilmiştim. Sabahları yufkacı dükkânına gidip ustaya yardım ediyor, öğlenleri de okula gidiyordum. Orada yaptığım iş, usta yufkaları açıp pişirirken, pişen bu yufkaları ıslayıp kuruttuktan sonra vitrine koymak ve satış yapmaktı. Ayrıca beraber olan hemen her insanın yaptığı gibi yaptığımız bir iş daha vardı, konuşmak.

Gerekli ya da gereksiz yere konuşmak ve bunu dinletmek, ustanın, ben varken yaptığı işler arasındaydı. Büyüklerimden aldığım terbiye gereği genelde ustanın konuşup benim onu dinlediğimi ya da dinlemek zorunda olduğumu söyleyebilirim. Kimi zaman istekliymiş gibi göründüğüm, kimi zamansa gerçekten istekli olduğum tek taraflı konuşmalardan birinde, usta, yufka açarken bana arkası dönük olarak "arabuşak" deyiverdi. Ben, arabuşak ne acaba diye düşünürken " lan arabuşak sağır mı oldun?" diye daha yüksek sesle devam etti. Arabuşak dışında cümlenin geri kalan kelimelerinden arabuşağın ben olduğumu anlamıştım. Kaldı ki ortamda ikimizden başka kimsede yoktu.Ama ben bu kelimeyi ilk kez duyduğum için yine de anlamamakta ısrar ediyordum. "Usta, arabuşak ne?" dedim. "Oğlum size arabuşak derler bilmiyon mu?" dedi. Sesinden ve gülüşünden arabuşak olmanın kötü bir şey olduğunu yazdım zihnime. Kendimi savunma isteğiyle cüretkarca "hayır değiliz" dedim. "Yalan söyleme lan arabuşaksın işte" dedi. Ağlamaklı oldum, şakaklarım zonkluyor, gözlerim ağırmaya başlıyordu.

Akşamı iple çektim. Merak ediyor, huzursuzlaşıyor kimselere de soramıyordum. Üstelik bu sırrımı okuldaki arkadaşlarıma da açamıyordum. Ya sorduğum zaman benimle arabuşak diye alay ederlerse ne yapardım. En iyisi, o yaşlarda benim için, her şeyi bilen babama sormaktı. Akşam oldu, okul bitince aceleyle eve gittim. Babamın geleceği saati beklemeye başladım. Annem ortalıkta dolaşıp durmamdan tuhaf bir halim olduğunu anlayıp ne oldu

diye sordu, onu geçiştirip babamı bekledim. Neyse ki babam geldi sonunda. Babam eve girer girmez daha sedire oturmadan "baba, usta bana arabuşak dedi, arabuşak ne diye sordum."kötü bir cevap alacağımın kaygısı ve sonuca ulaşmak isteğinin telaşı bir aradaydı. Beklediğim gibi olmadı babam ilk önce gülümsedi. Gülümsemesi birçok şeyi anlatmıştı aslında. O kadar korkup çekinecek bir şey yoktu. "Oğlum biz arabız buralarda bizle alay etmek için arabuşak derler." Bunu her ne kadar serinkanlı bir edayla söylese de, "deve oğlu deve kendi boynuna bakmaz bizle uğraşır, kendiside dağdan gelmiş kürt " diye ekledi.

Babamın sözleri beni düne göre biraz olsun rahatlatsa da yaşamın yeni bilgilerini edinmiştim artık. Ertesi gün annemin zoruyla işe gittim. Biraz gecikmiştim. Ben vardığımda usta hamuru yoğurmuş işe başlamıştı. "Niye geciktin lan?" dedi. Bir şey söylemeyip omuz silktim. "Hadi lan bakkaldan kibrit al gel ocağı yakacağım" dedi. Ustaya bir şey söyleyemiyordum ama öğrendiğim şeylerin huzursuzluğu içimi kemiriyordu. Gitmiyordum, sadece yerimde duruyor yere bakıyordum. "lan arabuşak seni dövmeyip napim" deyip oklavayı eline aldı. Kafamı kollarımın arasına sakladım, iyice büzülüp gelecek vuruşlara hazırlandım…

Kafamda bir şişlikle okula gittim.Ben "arap" diğeri "kürt" kafamın içine dayakla beraber iyice sızmıştı. Sınıfa girip sırama oturdum.Bütün bu huzursuzluğun yorgunluğuyla sıraya kafamı yasladım.Arkadaşım ibo yanıma yaklaştı. "neyin var" diye sordu. Her zaman okulun bahçesinde gezdiğimiz, futbol oynayıp terlediğimiz, musluktan beraber su içtiğimiz iboya "kürt ibo" dedikleri geldi aklıma. Haykırarak "sana ne lan" dedim. Üstünede dirseğimi yüzüne vurdum.Boğazıma sarıldı, boğuşmaya başladık.İbo'nun öfkeli yüzü, ayırmaya çalışan şaşkın çocukların yüzü, sıranın alnıma gelen kenarı , sınıfın beyaz tavanı…

Gözüm sabit bir noktaya dalmış bunları düşünürken, boya kutularına vurulan fırçaların tıkırtılarıyla uyandım. İlgimin samimiyetini hissetmiş olacaklardı ki fırçalarını boya kutularına vurarak dördü birden bana ritim gösterisi yapıyorlardı. O kadar ahenkliydi ki vuruşlar. Her biri ritim ustası olmuşlardı. Ahşap boya kutusu, fırçalar, ellerinde birer enstrümana dönüşmüştü. Onlar ritim tutarken, ben de onlar adına, bu yoksul yaşamı hak etmediklerini düşünerek daha çok ezilmiştim. Belki de hünerlerini sergileyerek sezgisel de olsa, bana bu yaşamı hak etmediklerini göstermek istemişlerdi.

Ayakkabılarım boyanmış artık ayrılma zamanı gelmişti. "Eyvallah abi!" deyip gittiler. Her sorum da kendilerini savunmak için yanıtlar bilmek zorunda kalan, kimileyin pes edip geri çekilen bu çocuklar için, aslında hayatın oldukça zor olduğunu, onlar bunun pek farkında olmasa da söyleyebilirim. Bütün bu yoğun aşağılanmanın, dışlanmanın psikolojisi içinde doğmuşlar, savaş içinde yaşama devam ediyorlardı…

15 Şubat 2008

Ansızlık

Önder Küçük

Bu geçen günler bizim günlerimiz değil evlat
Biz daha doğmamış günlerin insanlarıyız
Zamanın bize katı davranması bundandır
Bundandır çektiğimiz acılar, büyüttüğümüz öfke
Bundandır ölüme bir sevgiliye koşar gibi
gidebilmemiz...

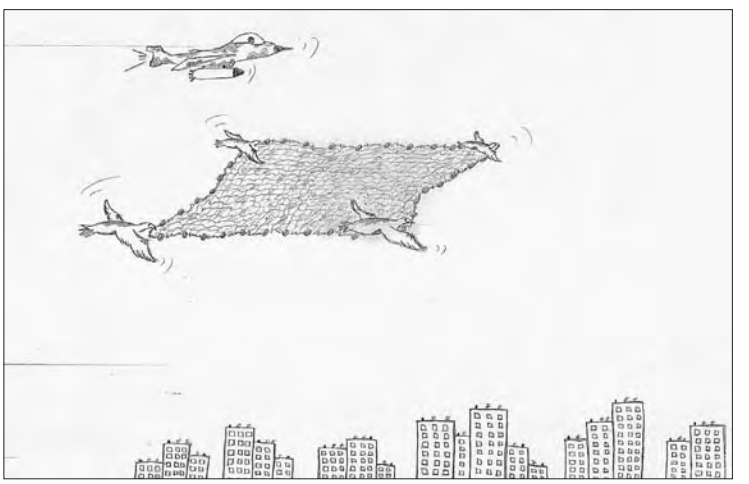

Levent Uğur

Mutlu Olmak

Özgür Karakaya
ozgkara@hotmail.com/Bursa

Mutluluk bütün insanlığın isteklerinin dile getirilmesi olduğundan insanlığın ortak birleşenidir. Hayatın amacı ve en büyük cesarettir.

Özünde ise sevmek ve sevilme, bolluk içinde yaşama isteğine gereksinim duyma yatar. Doğaya akla uygun her türlü kötülükten uzak durarak, kültür düzeyini yükselterek, haz duyma, istediğini elde etme ve amaçlarını gerçekleştirebilmektir.

Sağlık, gerginlikten uzaklaşma, huzur, dinginlik ve dengeli olmadır.

Enerjinin bitip tükenmeyeceği duygusuyla, yaşarken farkında olarak, hayatın içinde insanın kendi olabilmesiyle, hiç bir karşılık beklemeden dünyayı, insanları çıkarsızca sevebilmedir. Değer vermesini bilebilmek, kimi zaman bir bebeğin yüzünde, yaşama ışıl ışıl gözlerle bakabilme, insanın yüzünde gülümsemeyi sağlayabilmedir.

Kuş cıvıltısıyla birlikte; çiçekleri sulayabilmektir. Toprağın yağmuru emmesi, ismini yazıp uçurtma yaparak rüzgârlı yerlere tırmanıp uçurabilme, deniz kıyısında oturmadır. Durgun denizde yelkenlileri izlerken, arada bir gökyüzüne bakmak ve kıyıda martıları seyredebilmektir.

Başarmanın coşkusunda ve ufak bir öpücükte, insanın sevdiği mesleği seçebilmesindedir. Öğrencilik döneminde ise sınavlar bittikten sonraki rahatlama, affetmenin büyüklüğünde, yeni bir gündeki doğan güneştedir. Bir şarkının sözünde, bir resmin mavisinde, şiirin dizesinde, fotoğraftaki karededir. Yolda yürürken yaşlı bir insana yardım etme, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirerek, harcanan emek sonrası gülümseme ve göz kırpmadır.

İnsanlığa yararlı projeler üretmek ve gerçekleştirmek bilim ve sanat alanında eserler vermek, yücelikleri düşünmek ve karanlıkta kalmayarak insanlara yardımcı olmaktır. Doğru olanları yaptım diyebilerek kula değil yüreğine sorabilmektir. Vicdanen rahat olabilmek insanın içinde bulunduğu ortamda kendisine yönelik hiçbir tehdit, baskı ve stres yaşamamasıdır.

Beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanması ve yapaylıklardan ve zaman kavramından arınabilme ve hakkını alarak dengeli bir şekilde beslenebilmektir.

Fakat ne yazık ki gelir dağılımındaki adaletsizlik insanlar arasında huzursuzluğa neden olmaktadır. Sistemin söylemi olan tüket ve yaşa; doyma yine tüket, insanı cendere içine almaktadır. Bu nedenle; zor yakalanan mutluluk anları da özel günlerle belirlenmektedir. Sıradan zevkler ve onların yüzeysel mutluluklarıyla yaşamı doldururken insanlarda zengin olma hevesi içersinde yer alırlar. İnsanın bireyselleşerek bencilleşmesi insanın mutsuzluğuna yol açmaktadır.

İnsanlara, mutluluğun nesneler dünyasında olduğu gösterilir. Mutluluk, hayatın içindedir ve dağıtımı yapılmaz. Yalnızca, maddelere bağlı mutluluklar, gelip geçicidir.

Sadece bir gurubun değil bütün insanlığın insanca yaşaması mutlu olmanın kapısını aralatır. Ürettikçe ve paylaştıkça mutluluğu yaratarak, insanın yaşadıkça memnun olması, kendisi için değil, kendisinden sonraki gelecekler için dürüstçe çalışabilmesidir.

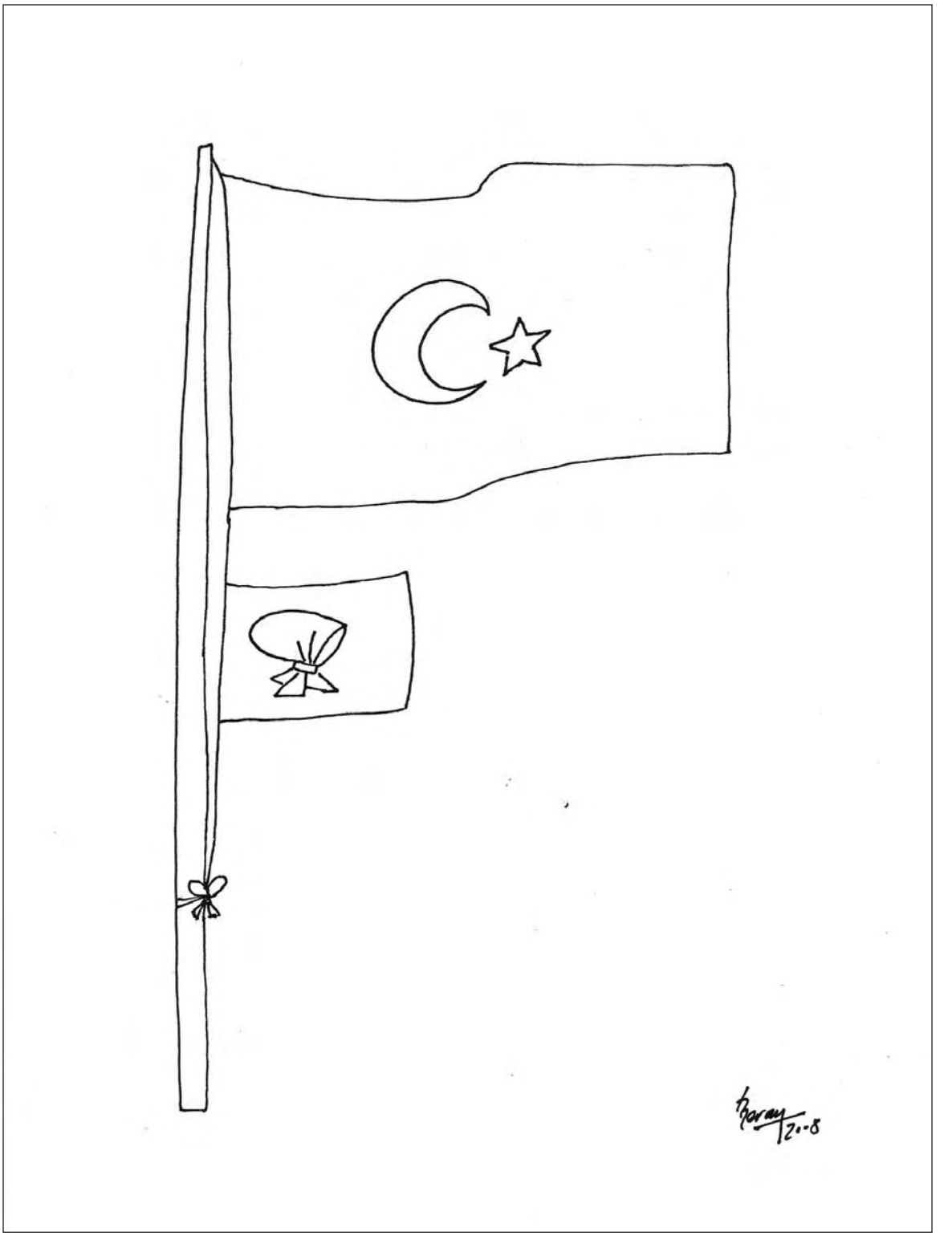

MERAY ÜLGEN

World Presse Photo 2007 en iyi basın fotoğraflarını seçti

World Presse Photo 1955 senesinde Hollanda'da kuruldu. Her sene Dünya'nın en iyi basın fotoğraflarını seçiyorlar. Basın fotoğraflarını 11 dalda seçiyorlar.

Seçilen bu fotograf arşivini Dünya'nın çeşitli büyük şehirlerinde sergiler açıyorlar. Seminerler veriyorlar. 2005 yılında da İstanbul'da bu sergiyi açmıştır.

Genel Haberlerde Seri Fotograflarda ikincilik ödülü
Balazs Gardi/ Macaristan
Bağlı olduğu ajans VII Network/Aexia
Yer: Afganistan- Ekim

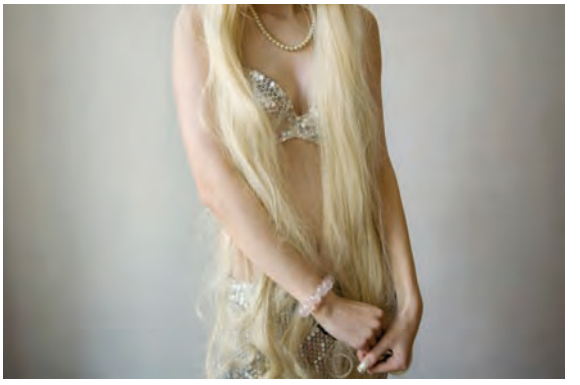

Ariana Lindquist / USA
Gösteriden önce sahne arkasında sırasını bekleyen kız
yer: Şangay/ Çin

Son dakika seri fotograflarda ikincilik ödülünü alan fotograf
Robert Schmidt Kolombiya/Almanya
Bağlı olduğu ajans France Presse
Yer: Kenya Seçimleri 29-31 Aralık

Spor dalında birincilik alan fotograf
Ivaylo Velev / Bulgaristan
Ajansı BulX Vision
Yer Fransa, 15 Mart 2007

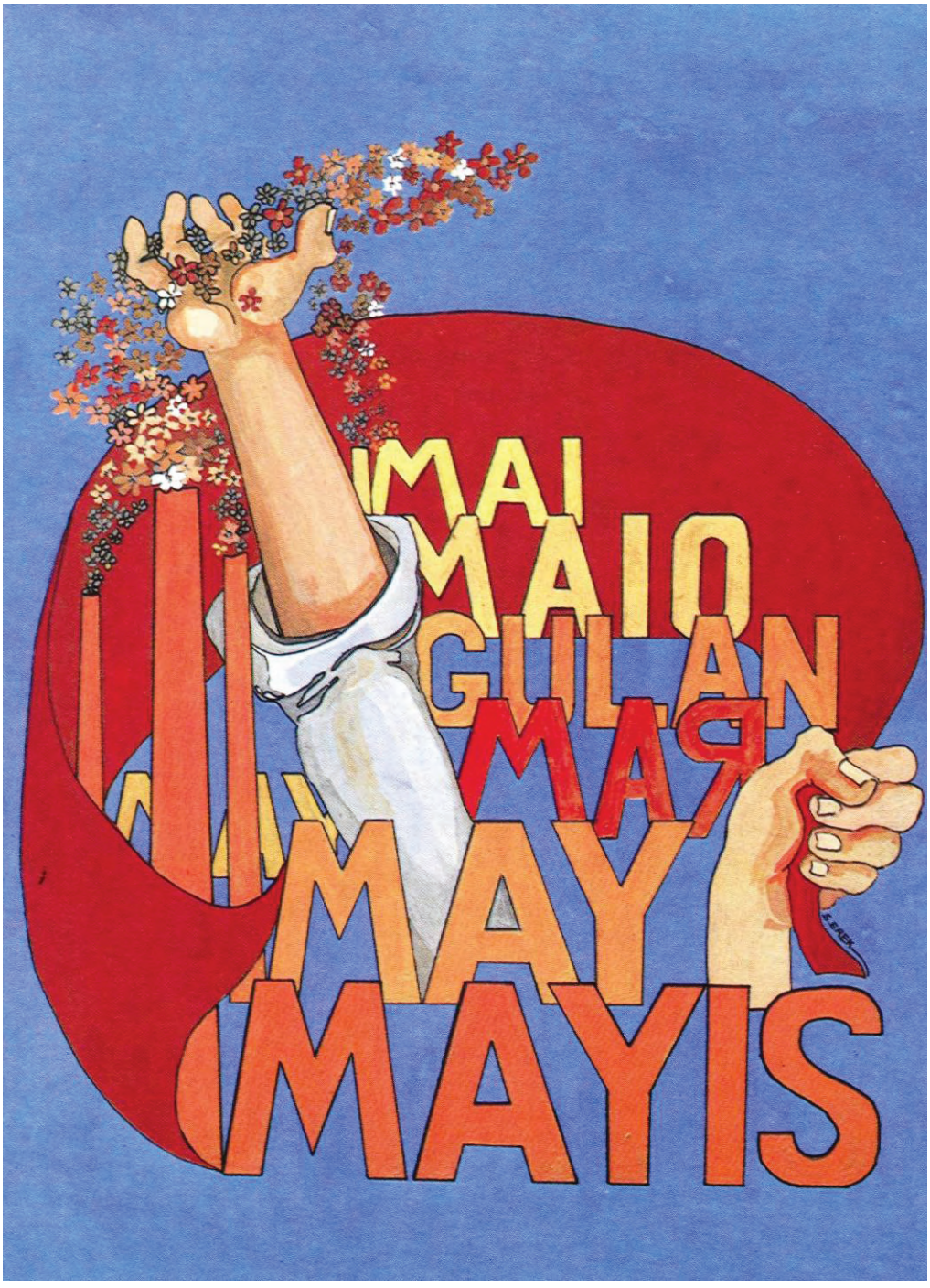

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ